AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Tuba LÖK

HALİDE EDİP ADIVAR'IN RÂİK'İN ANNESİ ROMANI
(DİL İNCELEMESİ- METİN- SÖZLÜK- TIPKIBASIM)

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Tuba LÖK

HALİDE EDİP ADIVAR'IN RÂİK'İN ANNESİ ROMANI
(DİL İNCELEMESİ- METİN- SÖZLÜK- TIPKIBASIM)

Danışman
Doç. Dr. Emine ATMACA

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

Akdeniz Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Tuba LÖK'ün bu çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Turgut TOK	(İmza)
Üye (Danışmanı)	: Doç. Dr. Emine ATMACA	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. Suat ÜNLÜ	(İmza)

Tez Başlığı:	Halide Edip Adıvar'ın Râik'in Annesi Romanı (Dil İncelemesi- Metin-Sözlük- Tıpkıbasım)

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 21/06/2021

Mezuniyet Tarihi : 12/08/2021

(İmza)

Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Halide Edip Adıvar’ın Râik’in Annesi Romanı (Dil İncelemesi- Metin- Sözlük- Tıpkıbasım)” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Tuba LÖK

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

14.07.2021

TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Tuba LÖK
Öğrenci Numarası	20195242011
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Emine ATMACA
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Halide Edip Adıvar'ın Râik'in Annesi Romanı (Dil İncelemesi-Metin- Sözlük- Tıpkıbasım)
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1619482200
Rapor Tarihi	14.07.2021
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %14 Alıntılar dahil: %17

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 154 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır.
Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:
(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise:
Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım.
( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise:
Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

Danışman Öğretim Üyesi
Unvanı, Adı-Soyadı
Doç. Dr. Emine ATMACA

İmza

İ Ç İ N D E K İ L E R

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **iii**
İŞARETLER LİSTESİ ..... **iv**
ÇEVİRİ YAZI (~TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ ..... **v**
ÖZET ..... **viii**
SUMMARY ..... **ix**
ÖNSÖZ ..... **x**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
HALİDE EDİP ADIVAR

1.1. Halide Edip Adıvar'ın Hayatı 2
1.2. Edebi Şahsiyeti 4
1.3. Eserleri 5
1.4. Eserlerinde Erkek Anlatıcı ve İdeal Kadın 6
1.5. Râik'in Annesi Eseri 8

İKİNCİ BÖLÜM
YAZILIŞ (~İMLA), SES BİLGİSİ (FONETİK) VE ŞEKİL BİLGİSİ (~MORFOLOJİ) ÖZELLİKLERİ

2.1. Yazılış Özellikleri 11
2.1.1. Eski Uygur İmlasının Özellikleri 11
2.1.2. Arap-Fars İmlasının Özellikleri 12
2.1.3. Ünlülerin Yazılışları 13
2.1.4. Ünsüzlerin Yazılışları 13
2.1.5. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı 15
2.1.6. Alıntı Kelimelerin Yazılışı 18
2.1.7. Yabancı Kelimelerde Uzun Ünlülerin Yazılışı 18
2.2. Ses Bilgisi (Fonetik) 19
2.2.1. Ünlüler 19
2.2.2. Ünsüzler 25
2.3. Şekil Bilgisi (~Morfoloji) Özellikleri 30
2.3.1. Ekler 30
2.3.1.1. Yapım Ekleri 30
2.3.1.2. Çekim Ekleri 36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
RAİK'İN ANNESİ METNİ

3.1. Râik'in Annesi Transkriptli Metni 49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
RAİK'İN ANNESİ ROMANININ SÖZ VARLIĞI

4.1. Sözlük 87
4.2. Râik'in Annesi Osmanlıca Metni 112

SONUÇ 133
KAYNAKÇA 136
ÖZGEÇMİŞ 139

KISALTMALAR LİSTESİ

Ar.	: Arapça
ET.	: Eski Türkçe
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
İng.	: İngilizce
İsp.	: İspanyolca
İtal.	: İtalyanca
Lat.	: Latince
s.	: Sayı
T.	: Türkçe
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Yun.	: Yunanca
vb.	: Ve Benzeri

İŞARETLER LİSTESİ

(#) Bir sesin başında kelime başını, sonunda ise kelime sonunu gösterir.

(-) Fiile bağlanmayı, fiil kategorisini gösterir.

(~) Birbirinin yerine geçen (alternanslı) şekilleri gösterir.

(+) İsme bağlanmayı, isim kategorisini gösterir.

(<) Gelişmenin yönü

(<<) Gelişmenin yönüne göre birden fazla değişim ile başka bir şekle geçiş

(>) Gelişmenin yönü

(>>) Gelişmenin yönüne göre birden fazla değişim ile başka bir şekle geçiş

(K) Konsonant, ünsüz terimini formüle eder.

(Ø) Bir gramer unsurunun telaffuz edilmeyen; ancak fonksiyonu korunan şeklini temsil eder.

(V) Vokal, ünlü terimini formüle eder.

(V) Vokal, ünlü terimini formüle eder.

ÇEVİRİ YAZI (~TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ

a	ا ه	ŋ	ڭ
ā	ا ا	o	و او ا
b	ب	ö	و او ا
c	ج	p	پ
ç	چ	r	ر
d	د	s	س
ḍ	ض	ṣ	ص
e	ا ه	s̲	ث
g	ك	ş	ش
ġ	غ	t	ت
h	ه	ṭ	ط
ḥ	ح	u	و او ا
ḫ	خ	ū	و او
ı	ا ی	ü	و او ا
i	ا ی	v	و
ī	ی	y	ی
k	ك	z	ز
ḳ	ق	ż	ض
l	ل	z̲	ذ
m	م	ẓ	ظ
n	ن		

ÖZET

Bu çalışmada, Türk edebiyatının usta yazarlarından Halide Edip Adıvar'ın ilk romanlarından biri olan Râik'in Annesi adlı eseri incelenmiştir. Bu eser, yazarın roman türünde verdiği eserlerden ikincisidir. Bu dönemde yazarın pek çok eseri dergi ve gazetelerde bölümler halinde yayınlanmıştır. Roman ilk olarak Demet dergisinde yayımlanmaya başlar. Ardından da Orhaniye matbaasında kitap haline getirilerek 1967'de Yeni matbaa tarafından tekrar basılmıştır.

Halide Edip, Râik'in Annesi romanını dört bölümde şekillendirmiştir: 1. bölüm anlatıcının kahramanları tanıttığı, 2-3. bölümlerde olaylar, ilişki ağlarının kuruluşu ve birtakım entrikalar, 4. bölümde ise olayların bitişi şeklindedir.

Muhteva olarak ise yazar, romanında yanlış Batılılaşma, eğitimin Türk toplumundaki durumunu ve kadın sorunsalı gibi konulara yer vermiştir. Özellikle de Batılılaşmadaki aşırılık romanda işlediği asıl problemdir. Eserlerinde içinde bulunduğu toplumun kültürünü yansıttığı karakterler üretmiştir. Halide Edip, Türk toplumunun modernleşmedeki aşamalı geçişin yerine aşırılığın kadına ve aile yapısına yansımalarını eleştirel bir tutumla ele almıştır. Aile kavramını oluşturan evliliğin bireyler arasındaki fikir ve kalp uyuşmasından geçtiğini vurgulamıştır.

Yazarın bu eseri ilk romanlarından olması sebebiyle dil ve üslup açısından başarılı kabul edilmemiştir. Eserde yabancı kökenli kelimeler yoğun olarak kullanılmış ve bu kelimelerin kökenleri gösterilerek çalışmanın sözlük bölümü oluşturulmuştur. Sözlük bölümünde ele alınan kelimelerim manaları eserin bağlamından hareketle verilmiştir.

Eserin daha önce transkript çalışması yapılmamış olup sadeleştirilmiş biçimi ile yeni yazıya aktarılmıştır. Çalışmada metnin transkriptli okuması Türk İlmi Transkripsiyon Sistemi esas alınarak yapılmış ve çalışmanın üçüncü bölümüne eklenmiştir. Bu doğrultuda eserin Yazılış (İmla) Özellikleri, Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi Özellikleri incelenerek çalışmanın önemli bir bölümü oluşturulmuştur.

Çalışmanın son bölümüne ise eserin orijinal yazım baskısı eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halide Edip, roman, imla, ses ve şekil bilgisi

SUMMARY

HALIDE EDIP ADIVAR'S NOVEL RAIK'S MOTHER (REVIEW-TEXT-DICTIONARY- FACSIMILE)

In this study, one of the first novels of Halide Edip Adivar, one of the master writers of Turkish literature, was examined as Râik's Mother. This work is the second of the works given by the author in the novel genre. During this period, many of the author's works were published in sections in magazines and newspapers. The novel was first published in The Bunch magazine. It was then turned into a book in orhaniye printing press and reprinted by yeni printing house in 1967.

Halide Edip shaped the novel Mother of Râik in four chapters: chapter 1 is in which the narrator introduces the heroes, in chapters 2-3, events, the establishment of relationship networks and some intrigues, and in chapter 4 it is the end of events.

As content, the author included topics such as false Westernization, the state of education in Turkish society and the problem of women in his novel. Especially the extremism in Westernization is the real problem that the novel solves. In his works, he produced characters that reflected the culture of the society in which he was found. Halide Edip has taken a critical stance on the reflections of extremism on women and family structure instead of the gradual transition of Turkish society in modernization. He emphasized that the marriage that constitutes the concept of family is through the harmony of opinion and heart between individuals.

This work of the author was not considered successful in terms of language and style because it was one of his first novels. Foreign-born words were used extensively in the work and the dictionary section of the study was created by showing the origins of these words. The meanings of my words discussed in the dictionary section are given from the context of the work.

The work has not been transcripted before and has been transferred to the new writing in its simplified form. Transcript ve reading of the text was made based on the Turkish Science Transcription System and was added to the third part of the study. Accordingly, an important part of the work was created by examining the Writing (Spelling) Features, Sound Information, Shape Information Features of the work.

In the last part of the study, the original writing edition of the work was added.

Keywords: Halide Edip, novel, spelling, sound and shape information

ÖNSÖZ

Halide Edib Adıvar, altmış iki yıllık (1882-1964) hayatında sosyal ve siyasal değişimleri yakından araştırmış, tecrübelerini de eleştirel ve çözümcü bir bakışla eserlerine aktarmaya çalışmıştır. Roman, hikâye ve tiyatro gibi eserlerin yanı sıra mensur şiir, anı, deneme, makale ve köşe yazılarıyla da Türk edebiyatının önemli isimleri arasına girmiştir. Eserlerinde dönemin realitesini özellikle de romanlarında ayrıntılı işlemiş ve doğu-batı ikilemini, kadının durumunu fiktif olarak ortaya koymuştur.

Halide Edip, yaşadığı coğrafyanın kadın meselelerini ve toplumun kadına bakış algısını ele alarak kadının batılılaşma ve modernleşme sürecinin kadın kimliğine yansımalarını irdelemiş, kadın karakterlerini tez-antitez-sentez mantığı içerisinde ele alarak özellikle eserlerde geleneksel kadına karşı batılı kadını sunmaya çalışmıştır.

Yapılan bu çalışmada yazarın roman türündeki eserinin Yazılış (~İmla) Özellikleri, Ses Bilgisi (~Fonetik) ve Şekil (~Morfolojik) Özellikleri incelenmiştir. Yazılış (~İmla) Özellikleri bölümünde eserde geçen kelime taban ve eklerindeki ünlülerin ve ünsüzlerin yazılışları, bazı ek ve şekillerin yazılışları örneklerle verilmiştir. Ses Bilgisi (~Fonetik) bölümünde ses bilgisi özellikleri örnekler eşliğinde verilmiştir. Şekil Bilgisi (~Morfoloji) bölümünde ise kelime ve ekler kategorilerine göre verilmiştir.

Çalışmanın Metin bölümünde, Türk İlmî Transkripsiyon Sistemi esas alınarak çeviri yazılı olarak yeni yazıya aktarılmıştır. Sözlük bölümünde ise eserde geçen kelimeler alfabetik sıraya göre verilmiştir. Sözlükte yer alan yabancı kelimelerin kökeni belirtilmiş olup sözcüklerin anlamları bağlamdan hareketle verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise metnin Tıpkıbasımı yer almaktadır.

Çalışmamın bütün aşamalarında bana yol gösteren ve her türlü desteği sağlayan tez danışmanım Doç. Dr. Emine Atmaca'ya, metnin hazırlanışında ve romanın bağlamında destek olan değerli hocalarıma, aileme ve çalışma arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Tuba LÖK

Antalya, 2021

GİRİŞ

Halide Edip Adıvar'ın "Râik'in Annesi" Romanı (Dil İncelemesi-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım) başlıklı bu çalışmada Halide Edip Adıvar'ın edebiyatımızdaki yeri ve önemi ana hatlarıyla aktarıldıktan sonra ilk eserlerinden biri olan "Râik'in Annesi" romanının transkriptli metni incelenmiş ve metin çeşitli imla bilgileri çerçevesinde ele alınarak ortaya konulmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyet'in bidâyetine tanıklık etmiş olan, çok yönlü yetişen Halide Edip'in hayatı aktarılmış ve bu ortamda oluşan edebi şahsiyeti çözümlenmeye çalışılmıştır. İmparatorluğun son dönemlerinden başlayıp Cumhuriyetle birlikte yaşanan hayatın her alanındaki değişim, o dönemin yazar ve ediplerinin eserlerinde olduğu gibi Halide Edip'in de eserlerinin içeriğini büyük ölçüde şekillendirmiştir. Nitekim Halide Edip'in eserleri kronolojik olarak incelendiğinde XX. yy toplumunun sosyo-kültürel değişimleri ile birlikte hayatın ve milli mücadelenin merkezinde olan aktivist bir kadının gözünden okuma imkânı sağlamıştır. Biyografisinde edebi kişiliğinin ve entelektüel kimliğinin oluşmasındaki kırılma noktaları sunulmuştur. Bu kırılmalar onun bilgisini verdiğimiz eserlerine ve eserlerde oluşturduğu karakterlere nasıl yansıdığı aktarılmıştır.

Çalışmaya söz konusu olan eserinde de yazar çocuk ve anne ilişkisi ele alınır. Çocuğunu yetiştirmek için fedakârlık eden, bu yüzden kırılan kadınlık gururuna rağmen boşanmak istemeyen ve etrafındaki erkeklere iltifat etmeyen bir Müslüman-Türk kadınıyla karşılaşırız. Aile sosyolojisi, anne ve kadın psikolojisi işlenen romanda Batı tesiriyle ortaya çıkan yeni kadın, erkek ve çocuk tipleri tanıtılır. Bu roman aynı zamanda ideal aile ve kadın eğitimi üzerinde durur ve Refika'nın kişiliğinde Türk aydın kadınını yücelttiği gözlemlenmektedir.

Çalışmamızın asıl konusu olan ikinci bölüm eserde söz varlığı, imla özellikleri, ses bilgisi ve şekil özellikleri incelenmiştir. Eserde geçen kelime taban ve eklerindeki ünlülerin ve ünsüzlerin yazılışları, bazı ek ve şekillerin yazılışları örneklerle verilmiştir. Dil bilimsel bağlamda da geçiş dönemi sayılabilecek bu eserin yazınsal özelliklerinin incelenmesi yazımın değişimi dönüşümünün serencamını ortaya koyacaktır.

Tezin üçüncü bölümde ise tez konusu olan Râik'in Annesi transkriptli metni ve tıpkıbasımı sunulmuştur.

Son kısımda ise romanda geçen kelimeler ve bu kelimelerin kökenleri gösterilerek bir sözlük oluşturulmuş ve çalışma sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
HALİDE EDİP ADIVAR

1.1. Halide Edip Adıvar'ın Hayatı

Halide Edip Adıvar'ın yaşamı incelendiğinde, anılarının yer aldığı Mor Salkımlı Ev ve Türk'ün Ateşle İmtihanı adlı eserlerinde yaşamına dair izler görülmektedir. Halide Edip Adıvar, 1882'de doğup 1964'te ölmüştür. Adına yazar olarak ilk defa 1897'de rastlanmaktadır. 1908'de Tanin gazetesinde yayımlanan yazılarıyla şöhret olmaya başlamıştır. Halide Edip'in çocukluğu ve yetişme yılları imparatorluğun yıkılış sancılarının yoğun olduğu yıllarda geçmiştir. Annesini küçük yaşta kaybetmiş olan Halide Edip, babasının birkaç kere evlenmesinden dolayı iki ev arasında kalmıştır. Bunlardan biri babasının alafranga evi, diğeri de haminne dediği anneannesinin alaturka evidir (Enginün, 1986: 5).

Halide Edip, anneannesinin evinde tanıştığı pek çok insan olmuştur. Bunlarla birlikte bu evde din terbiyesi de almıştır. Bu terbiyesi onun eserlerinde dini değişik açıdan yorumlayan karakterler ortaya koymasına vesile olmuştur. Bu ifade edilirken "çocuğun giyim kuşamından başlayarak beslenmesi, oynaması ve eğitimi diğer yaşıtlarından farklı" olmuştur şeklinde aktarılmıştır. Sonrasında Halide Edip önce bir Rum'un idare ettiği okula gider, sonra altı yaşındayken Âmin alayıyla okula başlayarak renkli elbiseyi de bu vesileyle giydiği bilinmektedir. Burada ayrıca Kur'an okumasını da öğrenmiştir (Enginün, 1986: 6-9).

Tarihi seyre bakıldığında babası onu 1893'te Amerikan Koleji'ne gönderince yeni bir çevre ve değişik bir eğitim öğretim ortamına girmiştir. Burada İngilizceyi çabuk öğrenen Halide Edip, aynı zamanda Hristiyanlık ile de tanışmıştır. Sonrasında İncil'i okumuştur. Bir süre sonra kolejden ayrılmak zorunda kalarak özel dersler almıştır. Arapça dersi ve bunun yanı sıra İngiliz mürebbiyelerinden İngilizce, bir İtalyan sahne sanatkârından da müzik dersleri almıştır. 1899'da tekrar koleje başladığında Rıza Tevfik'ten Türkçe edebiyat ve Fransızca, Salih Zeki'den de matematik öğrenmiştir (Enginün, 1986: 10).

Halide Edip, hayatı süresince yabancı kültürlerde daima kendi milli kültürü ile karşılaştırmalar yapmış ve yabancı kültürde gördüğü her değerin bizdeki mukabilini aramıştır.

1901'de koleji bitirir bitirmez Salih Zeki'yle evlendikten sonra bu evlilikten Ayetullah ve Hasan Hikmetullah Togo isimli iki çocuk dünyaya getirir. İkinci çocuğuna Japon general olan Togo adını vermiştir.

Bu süreçte Hüseyin Cahit'in yayımlandığı Tanin gazetesine yazılar vermeye başlayan Halide Edip böylece 1908 yılından itibaren yazarlığa başlar. İlk yazılarından biri "Beşiği Sallayan El Dünyaya Hükmeder" başlığını taşır. Bu yazıda Halide Edip, kadının cemiyet

içindeki rolünü ilk olarak çocuk yetiştirmekten başladığını ifade eder. Osmanlı tarihini iyi okur ve Osmanlı'nın kurucularını "müstesna yaratılışlı insanlar" olarak görür ve hayranlık duyar. Edip, kanlı ihtilallerle yapılan reformları tutmaz, ıslahattan yanadır (Enginün, 1986: 11).

Sonrasında 31 Mart isyanıyla tehdit edildiği için Mısır'a kaçmak zorunda kalır. Çocukları ile birlikte ilk defa yurt dışına çıkar ve daha sonra İngiltere'ye geçer. Halide Edib "Türk Kadınının Geleceği" adlı yazısı dolayısıyla eğitimci Isabel Fry ile tanışır. Londra'da onun evinde kalarak İngiliz yazar ve düşünürleriyle tanışma fırsatı bulur. Demokrasi, feminizm, eğitim konuları hakkında yeni fikirler edinir (Enginün, 1986: 12).

Ardından 1909'da İstanbul'a dönen Halide Edib, Londra tecrübelerini de içine alan Seviye Talib romanını yazar. Bu Heyula ve Râik'in Annesi'nden sonraki ilk ciddi roman denemesidir. Bu sırada Halide Edip'in aile hayatında sıkıntılar belirir. Kocası Salih Zeki bir öğretmen ile ilgilenir ve onunla evlenmeye karar verir. Babasının çok kadınla evliliklerinin sıkıntılarına yakından tanık olan Edib, kocasının bu kararını kabul etmeyerek ondan ayrılır (1910). Bunun ardından Lübnan'a gider ve orada Dr. Adnan Adıvar ile evlilik kararı alır. Bu evlilikte Adnan Adıvar ona mutluluk verir ve iyi bir hayat arkadaşı olur (Şahin, 2010: 6).

Yine o süreçte o zamanın Maarif Nazırı Said Bey, Halide Edib'e öğretmenlik teklif etmiştir. Özellikle de kız okullarının kurulmasıyla ve eğitim konusuyla daima ilgilenmiştir. Bir yandan da yazı faaliyetlerine devam ederek Handan ve Yeni Turan'ı birbiri ardına kaleme almıştır. Bununla birlikte Türk Yurdu dergisinde de yazılar yazar. 1911'de kısa süre kalmak üzere İngiltere'ye giden Halide Edip üzerinde önce Trablusgarp sonra Balkan Savaşı uyarıcı bir tesir yapmıştır. Onun Türk milleti ile tanışması bugünlerde başlar. Halkın tahammül gücüne, yaşama arzusuna hayran kalır. Balkan Savaşı Halide Edib'e batının insaniyetçiliği hakkında ömrü boyunca muhafaza edeceği bir kanaat kazandırmıştır. (Enginün, 1986: 13).

Halide Edib'in eğitim faaliyeti Evkaf okullarını teftişle devam eder. Ayrıca Türk Ocağı'nda da birtakım çalışmalar yapar. Halide Edip Mev'ud Hüküm adlı kitabında kahramanının gönüllü olarak Balkan Savaşı'na katılmasını da eserinde işler. 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgal edilmesi üzerine Halide Edib, Adnan Bey ile Ankara'ya gelir. Orada Mustafa Kemal tarafından karşılanır ve Yunus Nadi'nin önerisiyle istasyondaki kalabalığa konuşma yapar. Oradan da 16 Mart 1921'de Mustafa Kemal'e gönderdiği telgrafla Sakarya Savaşı'nda "onbaşı"lığa yükselir. Savaşlar süresince kalan Edib, 1922'den sonra İzmir'e gelerek orada başçavuşluğa yükselir. Savaş sonrası eşinin İstanbul temsilciliğine atanmasıyla İstanbul'a döner. 1924 sonlarında rahatsızlığı sebebiyle Viyana'ya yerleşir. Yurtdışında on dört yıl geçirir ve bu sürede de edebiyat ve sanatla ilgilenir. (Şahin, 2010: 9).

1950 seçimlerinde İzmir'den bağımsız aday gösterilip TBMM'ye girer. Onun bu alanda en büyük gayesi demokratik düzenin Türkiye'de yerleşmesi olmuştur. Halide Edip eşini 1955'te kaybeder. Onu kaybetmek ruhsal ve fiziksel açıdan sağlığının bozulmasına yol açar. Geçmiş yıllarını, Kurtuluş Savaşı yıllarını ve "mandacılık" konusundaki rahatsızlığını dile getiren yazılar kaleme de alan yazar 9 Ocak 1964 Perşembe günü vefat etmiştir.

Halide Edib vefat etmiştir ama onun milliyet hissi her zaman canlı kalmıştır. Özellikle de milliyet olmanın yanında tarih eğitiminin de ön planda tutulmasını gerektiğine inanmıştır. Millî kahramanların ve dünyanın insanlık için çalışmış büyük önderlerinin gençlere tanıtılmasının şart olduğunu her zaman vurgulamıştır. Tarih insana nasıl düşünmesi gerektiğini öğretmektedir. Ayrıca tarih hem insanı terbiye etmekte hem de insan münasebetlerini öğretmekte ve "yeni dünya" kurucularına yol gösterip ışık tutmaktadır.

1.2. Edebi Şahsiyeti

Halide Edip Adıvar, kültür ve tarihimiz özellikle de edebiyatımız açısından önemli bir yazardır. Yirminci yüzyıldaki Türkiye'nin değişimini eserlerine özümseyerek taşımıştır. Doğu ve Batı'yı kültürüne, yaşam biçimine ve eserlerine harmanlayan yazar, toplumun bu değişim sürecini ve aksayan yönlerini eserlerinde realist bir tutumla incelemiştir (Şahin, 2010:11).

Edip, altı yaşında okumaya başlar ve ilk okumalarını dini bilgiler doğrultusunda yapar. Kur'anı manasını bilmeden okur. Çevresindekilerden ve Kafkaslı Fikriyar'dan dinlediği türkü ve hikayeler onun hayal dünyasını besler. Bununla beraber Lalaları Ahmet ve Süleyman Ağa'dan dinlediği hikayeler onda halk edebiyatı sevgisi oluşturur. Böylelikle halk edebiyatı ürünlerini tanıma fırsatı bulur (Şahin, 2010:11).

"Bir Dost Çehresi Etrafında" adlı makalesinde kişiliğinin gelişmesinde etkili olan Amerikan Koleji'nden bahseder. Halide burada İngilizceyi hızlı bir şekilde öğrenmiştir. Okulda İncil'in ders kitabı olarak okutulması farklı dinlere önyargısını kırar. Anneannesinin evinde Şükrü Efendi'den öğrendiği Arapça ile Kuran'ın manasını kavrayarak dinini tam anlamıyla öğrenir.

Yazarın ilk yazın denemesi hocası John Abbot'ın teşvikiyle Madar'ı tercüme yaparak başlar. Bu eser onun öğrencilik yıllarının ilk eseridir. Edebi kişiliğinin oluşmasında ise Sultani' deki son hocası Rıza Tevfik olmuştur. Ondan edebiyat, Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca gibi bilgilerden yararlanır. Ağust Comte'un hayranı olan Salih Zeki ise Halide Edip'in pozitif ilimlerle tanışmasını sağlar (Şahin, 2010: 12-13).

İlk yazıları Tanin gazetesinde "Halide" imzasıyla yayınlanmıştır. İlk yazısı 1 Ağustos 1908 yılında Tevfik Fikret'in "Sis" şiirinden alınma başlığı ile yayınlanır. Tevfik Fikret'i

sosyal konulara yer vermesi açısından benimsemiş ve takdir etmiştir. Edib'in edebi zevkinin oluşmasında yerli ve yabancı kaynakların tesiri vardır. Kendisinden önceki devirde Namık Kemal ve Abdülhak Hamid'i zihniyet bakımından kendisine yakın bulur. Batı edebiyatında ise romantizm akımının önde gelenlerinde Bayron'u ve natüralizmin öncüsü Emile Zola'yı örnek almıştır. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ise ilk romanlarını yazmaya başlar. 'Heyula', 'Râik'in Annesi', 'Seviyye Talib' dönemin sorunlarını yansıttığı eserleri olarak karşımıza çıkmıştır. Yazarın ilk romanlarında olay örgüsü zayıf, dil ve üslup dağınık, olaylar basittir (Şahin, 2010: 13).

Halide Edip, 1912-1923 yılları arası birçok roman kaleme alır. Bu yıllarda yazar, milli mücadele döneminin etkisiyle bireysel konulardan toplumsal konulara yönelmiştir. 1911'de Türk Yurdu dergisinde yazılar kaleme alır. Yazarı etkileyen bir başka isim ise Ziya Gökalp'tir. Onun etkisiyle 'Yeni Turan' romanını yayınlamıştır. Aynı yıl içerisinde 'Handan' ve 'Son Eseri'ni kaleme alır (Şahin, 2010: 14). Milli mücadelenin ilk romanı 'Ateşten Gömlek', 'Vurun Kahpeye', Zeyno'nun Oğlu' gibi romanlarda milli mücadele yıllarında halkın ihmal edilmişliği, bireyin önce kendisine ardından da topluma yabancılaşması ve eğitim sistemindeki aksaklıklarına değinen yazar toplumun biran evvel kendine dönmesini arzulamıştır.

Yazarın olgunluk dönemi kabul edilen romanı ise 'Sinekli Bakkal'dır. Toplumdaki sorunları eleştirel bir şekilde dile getiren Edip, 'Sonsuz Panayır', 'Döner Ayna', 'Akile Hanım Sokağı' ve 'Hayat Parçaları' romanlarında "toplumsal gerçekçi" bir üslup sergiler. "Döner Ayna" romanında bireyden çok toplumun bilincini uyandırma gayesindedir. Halide Edip, Cumhuriyet dönemi Türkiyesi'ndeki medenileşme algısını birtakım simgeler ile vermeye çalışmıştır. Bunlar; giyim-kuşam, müzik ve eğlence hayatındaki gelişmeler olarak örneklenebilir. Olgunlaşma döneminde gündelik hayattaki menfaat ilişkileri ve siyasi hayattaki çekişmeler yazarın birtakım çıkarımlar elde etmesini sağlamıştır. Batı'da geçirdiği zaman sürecinin etkisiyle Türk edebiyatını geliştirmeye çalışmış ve Batı'dan birçok tercümeler yapmıştır. Tüm bu değişim ve gelişimler ile yazar Halide Edib Adıvar edebiyatımıza damga vurmuştur.

1.3. Eserleri

Türk edebiyatı sürecine bakıldığında Halide Edip hem yaşadığı ortam hem de dönemin tarihsel ortamından dolayı bir ömür boyu çalışma ile elde edilmiş zengin bir bilgi ve tefekkür birikimiyle beraber, Türk edebiyatında ilmî ve fikrî faaliyetlerinden ayrı olarak roman sanatındaki başarısı ile tanınmıştır (Banarlı, 1971: 1227).

Bu çerçevede roman, hikâye, makale, tiyatro, sohbet, inceleme gibi çeşitli türlerde eser veren Halide Edip, makale ve sohbetlerinde çok çeşitli konuları da aktarmıştır (Enginün, 1998: 18). Yazarın eserleri yıllara göre aşağıdaki gibidir:

1- **Romanları:** Heyûlâ (1909), Râik'in Annesi (1909), Seviyye Talip (1910), Handan (1912), Yeni Turan (1912), Son Eseri (1913), Mev'ud Hüküm (1918), Ateşten Gömlek (1922), Vurun Kahpeye (1923), Kalb Ağrısı (1924), Zeyno'nun oğlu (1928), Sinekli Bakkal (1936), Yolpalas Cinayeti (1937), Tatarcık (1939), Sonsuz Panayır (1946), Döner Ayna (1954), Âkile Hanım Sokağı (1958), Kerim Usta'nın Oğlu (1958), Sevda Sokağı Komedyası (1959), Çaresaz (1961), Hayat Parçaları (1963) olarak bilinmektedir.
2- **Hikayeleri:** Harap Mabedler (1911), Dağa Çıkan Kurt (1922), İzmir'den Bursa'ya (Yakup Kadri, Falih Rıfkı ve Mehmet Asım Us ile birlikte, 1923), Kubbede Kalan Hoş Seda (1974)'dır.
3- **Anıları:** Mor Salkımlı Ev, Türk'ün Ateşle İmtihanı, Memoirs
4- **İnceleme Yazıları:** Talim ve Terbiye (1911), Turkey Faces West (1930), Conflict of East and West in Turkey (1935), Inside India (1937), İngiliz Edebiyatı Tarihi (3 cilt, 1940, 1943, 1949), Türkiye'de Şark Garp ve Amerikan Tesirleri (1955) ve Dr. Abdülhak Adnan Adıvar (1956) adlı eserleridir.
5- **Çevirileri:** Mader (Mother), Talim Terbiye, Babür Han, Gizli Belde, Hamlet, Nasıl Hoşunuza Giderse, Coriolanus, Antonıus ve Cleopatra, Orwell, George: Hayvan Çiftliği, Marcus Antonious

1.4. Eserlerinde Erkek Anlatıcı ve İdeal Kadın

Birçok sanatçı gibi Halide Edip Adıvar da eserlerinde zaman zaman içinde bulunduğu toplumun kültürünü yansıttığı karakterler üretmiştir. Bu anlamda erken dönem eserlerinin tümü, üstün özelliklere sahip kadın karakter üzerine bina edilmiştir. Bu kadınlar daha çok eğitimleri sayesinde erkeklerle entelektüel manada anlaşabilen, aristokrat kökenli, milli kültürüne ve ahlâkına sahip idealize edilmiş kadınlardır.

Bu anlamda (Refika), kendi yaşamını tayin edebilen (Seviyye), dürüst, mütevazı ve ilerici karakterlere sahiplerdir. Ayrıca bütün romanları, ideal kadın karakterini öncelese de anlatıcı yazarın romanlarında ya olay akışının bizzat içerisinde ya da olayı yakından takip eden dost veya aile bireyi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. (Siret, Asım) Bütün romanlarda "erkek anlatıcı" hayranı olduğu "ideal kadın"a sevdiği (kadın) karakterle empati kurarak hem

kadın karakterin "ideal" özelliğini ön plana çıkarmakta hem de kadınların dramını okuyucusuna en iyi ve etkili bir şekilde iletmektedir.

Bunlarla birlikte özellikle "Handan ve Seviyye" adlı romanlarında kişisel istekler çerçevesinde, diyaloglarını ve evliliklerini içinde yaşadıkları topluma karşı mücadele vererek sürdürmektedirler. Bu mânâda ideal ve örnek insan tipi bütün toplumların ve kültürlerin her zaman araştırdığı, özelliklerini ve sınırlarını tespite çalıştığı bir alandır. Bundan dolayı, her edebi eserde çeşitli karakterlerle karşılaşılmakta ve bu karakterlerden yeni tipler meydana gelmektedir (Küçükgörmen, 2010).

Edebi eserlerde karakter ve tip ilişkisi incelendiğinde edebi eserlerin aktarılan olay, kahraman veya kahramanlarla meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bu manada bir anlatmadaki iç ve dış dünyaya dönük olayları veya vakayı gören bireyler karakter veya karakterlerdir. Bunlar her anlatmada farklılık göstermekte ve stabil özellikleri çok az olmaktadır. Tip ise, tek bir eserde olmamakta, benzer özellikleriyle birçok eserde meydana çıkan kesin bazı sabit özellikleri bulunan karakter veya karakterlerdir (Kaplan, 1985: 5).

Halide Edip'in romanlarındaki karakterlerinin tarihi arkesinde Türk kadınının karakter özelliklerini bulmak mümkündür. Halide Edip, kadının çeşitli özelliklerini, kadın karakterler üzerinden özellikle de içinde bulunduğu dönemi de dikkate alarak kadınlara ait yaşantıları bir kurgu örgüsünde ideal kadının örneklerini eserlerinde okuyucuya aktarmıştır. Halide Edip aslında her tipten kendine ideal kadın karakterler meydana getirerek dönemin içinde bulunduğu ortamı da anlatarak toplumda kadının farklılaşan rollerine dikkat çekmiştir. Romanlarının bütünü incelendiğinde çizdiği erkeksi özelliklere sahip kadın karakterlerde bu durum anlaşılmaktadır (Durakbaşa, 2000: 196). Halide Edip'in romanlarındaki kadın karakterlere ayrıca "bilinçli kadın karakterler"in yaşamdan ne istediğini bilen, toplumsal epistemolojiyi sorgulayan aksiyoner bireyler" oldukları görülmektedir (Kanter, 2016: 85).

Bütün bunlar irdelendiğinde Halide Edip Adıvar'ın kendi yaşamının romanlarında arzulanan (ideal) kadın karakterlere yer yer yansımıştır. Halide Edip'in eserlerine özellikle erkek karakterler, gerçek hayatta ve gerçek hayatın bir iz düşümü olan yazınsal türlerde kadının kendisini ifadelendiren özelliklerini istemeleriyle birlikte aslında güçlü, kültürlü, eğitimli olan, toplum içinde hayatını ve varlığını devam ettirmek için herhangi bir erkeğe gereksinim duymayan ve kendileri gibi olmaya çalışan kadınlara yönelmişler ve onların ilgilerini, beğenilerini, aşklarını istemişlerdir (Güneş, 2009: 29).

Ayrıca Halide Edip'in romanları incelendiğinde yazarın, kadın karakterlerini doğulu ya da batılı tarzda, bazen de her iki kültürle yetişmiş karakterler şeklinde kurguladığı ortaya çıkmaktadır. Kadın karakterlerin karşılaştığı zorlukları işlemiş, toplumun kadına bakışını irdelemiş ve bütün bunlardan hareketle batılı değerleri gerçek anlamda taşıyabilen ama geleneklerinden kopmamış, özgür, güçlü ideal kadın tipine ulaşmayı arzulamıştır (Aytemiz, 2001: 4).

1.5. Râik'in Annesi Eseri

Râik'in Annesi, Demet dergisinde yayımlanmaya başlar ve 1909'da Resimli Roman Mecmuası'nda neşredilir. Demet'teki tefrikanın tamamlanmaması ile Heyula ilk romanı, Râik'in Annesi ise ikinci romanı kabul edilmiştir (Enginün 1995: 100) Orhaniye matbaasında kitap haline getirilen roman 1967'de Yeni matbaa tarafından tekrar basılır. (Şahin: 51) Roman yazar tarafından bölümlenerek: 1. bölüm anlatıcının kahramanları tanıttığı kısım, 2-3. bölüm olayların ilişki ağının kurulduğu, entrikaların yaşandığı, 4. bölümde ise olayların bitişi olarak şekillenmiştir (Şahin, 2010: 53).

Romanda, Siret, Necibe adında genç ve alafranga bir kızla evlendirilecekken kaçarak Heybeliada'ya yerleşir. Bu kaçışın sebebi Necibe'nin kendi değerlerine yabancılaşmış olmasıdır. Siret için evleneceği kadın, kendi benliğinin farkında, dil ve vatan bilinci olan biri olmalıdır. Bu nitelikleri de Refika'da bulmuştur. Refika'da kadınlık duygularının bilincinde olarak Râik'in bütün olumsuzluklarına katlanmaktadır. Romanda Râik'in başından geçenler, yanlış Batılılaşma, eğitim ve kadın sorunsalı gibi konulara değinilir.

Bu dönemde işlenen konular Tanzimat dönemi romanı ile benzerlik taşıyarak, karşıtlıklar günlük hayatın değişikliklerinden hareketle oluşmuştur. Batılılaşmadaki aşırılık, romandaki işlenen problemdir. Modernleşmedeki aşamalı geçiş yerine aşırılığın oluşu, romanda Siret'in tepkisi ile karşılık bulmuştur.

Siret, modernleşme ile birlikte oluşan değişime ve bu değişimin kadına ve aileye yansımalarını eleştirir. Yaşanan bu süreç, toplumda bazı karşıtlıklar oluşturarak gündelik yaşamda yozlaşmaya sebep olmuştur. Bunun belirgin göstergesi giyim kuşam alışkanlıkları olmuştur. Romanda Necibe ile evlendirilmek istenen Siret, bu durumu romanda bir bölümde şöyle açıklar:

> "Kocasını 'Bonjur' diye karşılayan, Beyoğlu'nda Fransızca pazarlık eden, çocuğa anneden önce 'mama' dedirten kadınlardan Allah, bizim gibi kendi halinde yaşayan gençleri korusun." (s. 8)[1]
> "şanki mama kelimesi anne kelimesinden daha sevimli, daha şamimi mi? işte kendimi dā'imā şaḳlamaḳ istediğim bir Türk ḳadını!" (s. 14)

Siret'in buradaki tepkisi Fransız taklitçiliği ve kadındaki değişimin, özellikle de anne rolüne etkilerini eleştirmiştir. Halide Edip'in romanda üzerinde durduğu temel nokta, kadındaki değişimin "annelik" üzerindeki olumsuz etkileridir. Romanda Siret, idealize edilen kadın tipini Refika ile karşılaşana ḳadar nasıl olması gerektiğini yansıtır.

> "baḳınız ben naşıl ḳadın isterim. Lisan, isterse bilsün, ḥatta iki, üç; faḳaṭ hiçbir zaman Beyoğlu'nda Fransızca pazarlıḳ itmesin, Fransız ḳadınlarını taḳlīd idecegim diye saḫte gülüşler, ġarīb el oğuşdurmalar, baş şallama lar, şıçrayaraḳ, ḥoplayaraḳ yürümeler yapmasın. her lüzumsuz şeye Fransızca ḥayret itmesin. Babasını görünce "oh! mon per" bir şeyden ḳorḳunca "oh! mon diyö" dimesin. müttaḳīd (tanrıya inanan) olsun, ara şıra cami'e gitsin. (s.14)

Burada asri kadınların eleştirisi ve kadına yüklenen misyonlar, muhafazakâr anlayış çerçevesindedir. Siret, kadının öz değerlerinden uzaklaşmaması, eğitiminin de olması gerektiği vurgular. Kadına biçilen annelik rolünün çerçevesini çizen Siret, Refika ile karşılaştığı zaman sürecinde annenin çocuğuyla kurduğu ilişkiden etkinlenir:

> "bu yumuşaḳ saçları briyantinlemeyen anne yerine bu çocuġa mama didirmeyen ananeye ḳalbimde bir minnetdārlıḳ vardı. (…) büyük yeldirmesiniŋ ufaḳ bir muslin yaḳasıyla yine ufaḳ ḳulaḳlarından başḳa süsü yok. (…) yeldirmesiniŋ tozlandığını düşünmeksizin çocuġunu ḳalbiniŋ üstüne başan şu vālide ne sevimli ḳadın!" (s.12)

Romanda Refika, kadınlık bağlamında ideal bir profil sergilemektedir. Bu kadın Rauf'un karısıdır ve Rauf aynı zamanda yabancı bir kadın ile yaşamaktadır. Refika'nın aile sorunlarını öğrenen Siret, ona hak ettiği değeri sunmak ister. Aynı zamanda verem hastası olan Mansur da Refika'ya aşıktır ve kocasının ilgisizliğinden ve Mansur'a merhamet duygusu ile meyleder.

Romanda alafranga kadın Necibe, anne ve zevce olan kadın Refika ve Avrupa'dan gelmiş olan Oğustin karşılaştırılır. Necibe'nin taklitçi kimliği ve Oğustin'in yuva yıkıcılığı karşısında Refika'nın annelik ve zevceliği benimsemesi ve romanın isimlendirilmesinde "Râik'in Annesi" şeklinde olması Halide Edip'in ideal kadın profili özelliklerini ortaya

[1] *(s.8), (s.14), (s.12)* ile gösterilen bölümler Râik'in Annesi adlı romanın transkriptli metninden alınmıştır.

koymuştur. Edip'in romandaki temel vurgusu, yenileşen/bireyleşen kadının geleneksel yönüyle beraber yeni kimliğini bulmasıdır (Dönmez, 2019: 133,134).

Sonuç olarak Râik'in Annesi adlı romanda evlilik, kendi istekleri dışında evliliği gerçekleşmiş bir olgu olarak karşımıza çıkmıştır. Bunun sonucunda mutsuz bir beraberlik kaçınılmaz olur. Sağlıklı ve mutlu bir evliliğin şartı fikir ve kalp uyuşmasından geçer. Bu tür evliliklerin bozulması an meselesidir ve bunlardan en çok etkilenen de çocuklar olmuştur. Yazara göre geleceğin teminatı iyi bir evlilikten geçmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM
YAZILIŞ (~İMLA), SES BİLGİSİ (FONETİK) VE ŞEKİL BİLGİSİ (~MORFOLOJİ) ÖZELLİKLERİ

Mana olarak bakıldığında imla, herhangi bir dilin belli kurallara göre doğru bir şekilde yazıya geçirilmesi diye ifade edilmektedir. Eski Oğuz Türkçesinin yaklaşık üç yüz yıl süren (XIII-XV. yy.), giderek olgunlaşan ve bütün evreleri içine alan sağlam imlasından söz etmek mümkün değildir. Bundan dolayı da imla esere ve döneme göre farklılık arz etmektedir (Gülsevin ve Boz, 2004).

Bu çerçevede dil bilgisi özellikleri dikkate alındığında, Râik'in Annesi romanının Eski Oğuz Türkçesi dönemi dil özelliklerinden farklı bir yapıya sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Bu romanda, imla açısından Uygur yazı dili geleneğine ait yazılış özellikleri ile Arap-Fars yazı geleneğine ait yazılış özellikleri bir arada bulunmaktadır. Râik'in Annesi romanı, harekesiz kaleme alınmıştır. Bundan dolayı da metnin "yazılış, ses ve şekil bilgisi özellikleri" imlanın tanıdığı imkânlar ölçüsünde değerlendirilmiştir.

2.1. Yazılış Özellikleri

Râik'in Annesi romanında hem Eski Uygur Türkçesi hem de Arap-Fars imla geleneklerine ait tespit edilen örnekler şöyledir:

2.1.1. Eski Uygur İmlasının Özellikleri

Eski Uygur Türkçesi imla özelliklerinden önce tarihsel sürece bakmak gerekmektedir. Uygur Türkleri çeşitli sosyal çevrelerde bulunmuşlardır. Budhizm, Maniheizm ve Şamanlık Uygur Türklerinin yaşadıkları coğrafyada yerleşmiştir. Tarihsel bütün dönemlerde girilen sosyal çevreyle beraber gereksinim duyulduğunda sözcük türetme faaliyetleri yapılmıştır. Uygur Türkçesi dönemi bunun en somut örneğidir denebilir. Maniheizm ve Budhizm inanç sistemlerinde okumak ve okutmak sevap olarak kabul edildiğinden bu dönemde birçok eser tercüme ortaya konulmuştur (Togan, 1981: 100)

Ayrıca Türk dilinin hiçbir tarihi döneminde inanç sistemlerine dair telif eserlere rastlanılmamaktadır. Eski Uygur Türkçesi döneminde de farklı inanç çevrelerine girilmesiyle beraber tercüme eserlerin ön plana çıkması dolayısıyla yeni kavram alanlarına ihtiyaç duyulmuş ve bu durum da yeni kelimeler türetmeyi gerektirmiştir. Dil, bütün dönemlerde kültürle ilintili şekilde ilerlemiştir. Bunlarla birlikte, dil ve kültürün birbirinden bağımsız değerlendirilememektedir.

Yani eserler ele alınırken yazıldıkları dönemlerden bağımsız değerlendirilmemeli, kaleme alındığı sosyal şartlar ve yazıldığı toplumun kültürel unsurları göz önünde tutulmalıdır. Eski Uygur Türkçesi dönemi eserleri incelenirken onları sosyal çevreden bağımsız olarak değerlendirmek, eserleri yeniden anlamlandırmak ve sözcüklerin kavram alanlarına ilişkin açıklamalarda bulunmak mümkün değildir (Arat, 1987: 674-699).

Bütün bunlardan hareketle Eski Uygur Türkçesi döneminde kısa ve kurallı cümleler yerine bağlaçlar ve fiilimsiler yardımıyla birbirine bağlanan farklı cümle türleri ortaya çıkmıştır. Bunun en büyük sebebi Uygurlarda görülen din değişiklikleri, ayrıca telif ve tercüme eserlerin çoğalmasıdır. Bu durum da Köktürkçe'nin sade, kısa ve kurallı cümle yapısı yerini Uygur dönemindeki uzun, bağlaçlar ve fiilimsilerle desteklenen cümle yapısına bırakmıştır (Tekin, 2000: 208-209).

a) Bazı eklerin gövdeden ayrı yazılması:

neler (نه لر) (8/7; 29/5)

ṣallamalar (صاللامه لر) (14/17)

b) Kelimedeki bütün ünlülerin gösterilmesi:

aṭaya (اطه يه) (46/5)

gölgesi (كولكسي) (49/1)

viremeyecegi (ويره ميجكى) (59/24)

gözinin (كوزينك) (50/5)

gice (كيجه) (51/4)

babasıyla (باباسيله) (52/7)

ṣolmuş (صولمش) (61/7)

ṣoġuḳ (صغوق) (61/8)

2.1.2. Arap-Fars İmlasının Özellikleri

a) Kalın sıradan kelimelerde /s/ ünsüzü için ص **[ş]** harfinin kullanılması:

ṣabaḥları (صباحلرى) (55/14)

ṣaḥīḥ (صحيح) (29/7)

ṣūretde (صورتده) (66/2)

ṣırıtup (صيريتوپ) (13/13)

2.1.3. Ünlülerin Yazılışları

Râik'in Annesi romanında, kapalı /e/'yi gösteren herhangi, bir işaret bulunmamakla birlikte ye (ى) harfi ile gösterilen ses, kapalı /e/ (~/i/) olarak değil de /i/ olarak kullanılmıştır. Râik'in Annesi romanında kapalı /e/ (~/i) ünlüsünün yer aldığı örnekler aşağıda sıralanmıştır.

(tecessüs) itdirmek (تجسس ايتد رمك) (69/8)

(ẓan) idersem (ظن ايدرسم) (6/1)

didi (ديدى) (8/2)

didirten (ديديرتن) (8/8)

irtesi (ارتسى) (17/4)

viren (ويرن) (35/14)

diyordu (ديوردى) (39/1)

gice (كيجه) (51/2)

dise (ديسه) (58/20)

dinecek (دينه جك) (65/5)

2.1.4. Ünsüzlerin Yazılışları

Râik'in Annesi romanında, ünsüzlerin yazılışları ile ilgili örnekler aşağıdadır:

1) /ç/ ünsüzünün yazılışı

çekilir (چكيلير) (-/11)

çocuḳ (چوجق) (5/9)

genç (كنچ) (7/3)

ḳaçmaḳ (قاچمق) (11/5)

çamlıkdan (چاملقدن) (10/2)

2) /p/ ünsüzünün yazılışı

Özellikle /p/ ünsüzünün yazılışında Osmanlı Türkçesi ve Eski Oğuz Türkçesi dönemine ait eserlerde, Up zarf-fiiil ekinin ünsüzünün genellikle **be (ب)** harfi ile yazılması durumu bir imla kalıplaşması olarak ifade edilebilir (Özkan, 2009: 113; Özkan, 2015: 32-33).

Râik'in Annesi romanında da –(y)Up zarf fiil ekinin ünsüzü genellikle **be (ب)** harfi ile yazılmıştır. Az olmakla birlikte –Ub biçiminde yazıldığı örnekler de bulunmaktadır.

ṣırıtup (صيريتوپ) (13/13)

çıḳarup (چيقاروپ) (21/5)

başlayıp (باشلايپ) (40/21)

ḳayup (قايوپ) (44/17)

yaḳalayup (یاقالایوپ) (43/11)

uyanub (اویانوب) (-/2)

ḳuruyub (قورویوب) (71/2)

alup (الوپ) (38/2)

parçalanub (پارچه لنوب) (67/8)

yanub (یانوب) (5/6)

3) /g/ ünsüzünün yazılışı

Eski imlada ek ve hece başlarındaki kalın ve ince sıradan /**g/** ünsüzleri ile, birden fazla heceli sözlerin sonlarındaki /**g/** ünsüzlerinin durumu aşağıdaki gibi izah edilebilir (Karaağaç, 2012: 94). Özellikle Eski imlada, kef (ك) harfi, /k/, /g/ ve [ŋ] ünsüzlerini karşılayacak şekilde kullanılmıştır. Kef (ك) harfinin ötümlü-patlayıcı /g/ ünsüzünü karşıladığını göstermek için bazı eserlerde kef (ك) harfinin üstüne üç nokta (ڭ) veya altına üç nokta konulmuştur. Bazı eserlerde ise bazen de /g/ ünsüzünü karşılamak için keşideli kef (گ) harfi kullanılmıştır (Atmaca, 2020: 41-42).

gümüş (كموش) (4/2)

gün (كون) (6/2)

gözlerimiŋ (كوزلريمك) (13/15)

güneşligine (كونشليكنه) (14/10)

giden (كيدن) (20/1)

görünen (كورونن) (6/1)

güneş (كونش) (13/8)

geçmek (كچمك) (26/1)

yengemle (ينكه مله) (14/16)

gülünç (كولونچ) (22/3)

4) [ŋ] ünsüzünün yazılışı

Râik'in Annesi romanında, damak ünsüzü [ŋ], (ك) harfi ile yazılmış ve ayırt edici bir işaret kullanılmamıştır:

ṣoŋbahar (صوك بهار) (-/1)

aŋlamaḳ (اكلاماق) (18/1)

iŋleyerek (ايكليرك) (10/1)

pertevleriŋ (پرتولرك) (43/17)

inkārıŋ (انكارك) (29/1)

deŋizi (د كزى) (9/8)

eŋ (اك) (20/2)

māiligiŋ (مائيلكك) (10/7)

ḳadınıŋ (قاد ينك) (39/2)

iḫtiyārıŋ (اختيارك) (30/2)

5) /t/ ünsüzünün yazılışı

Râik'in Annesi romanında, kelime başı ötümsüz- patlayıcı /t/ ünsüzü, ince ünlülü kelimelere (**ت**), kalın ünlülü kelimelere ise tı (**ط**) harfi ile yazılmıştır.

ṭarāvetlü (طراوتلی) (10/4)
ṭağlarda (طاغلرده) (11/3)
ṭolayı (طولایی) (12/6)
ṭoḳuzda (طقوزده) (13/5)
ṭaḳımdan (طا قمد ن) (9/4)
ṭuruyordı (طوریوردی) (64/6)
ṭarzda (طرزده) (10/2)
ṭıḳanan (طیقانان) (28/1)
ṭalebe (طلبه) (7/8)
ṭer (تر) (22/3)

6) /s/ ünsüzünün yazılışı

Râik'in Annesi romanında, kelime başı ve içinde /s/ ötümsüz-sızıcı ünsüzü, ince ünlülü kelimelerde sin (**س**), kalın ünlülü kelimelerde ise sad (**ص**) harfi ile yazılmıştır.

sesi (سسی) (-/2)
sevimli (سویملی) (5/5)
sene (سنه) (6/13)
ṣoḳuldu (صوقولدو) (30/1)
sekiz (سکز) (25/5)
ṣormaḳ (صورمق) (25/9)
ṣoluḳ (صولق) (26/4)
ṣıḳ (صیق) (35/1)

Şu örneklerde ötümsüz-sızıcı /s/ ünsüzü, kalın sıradan kelimelerde sin (س) harfi ile yazılmıştır:

şaḳası (شقه سی) (5/9)
sordum (صوردم) (6/2)
alırsaŋ (الیرسه ك) (6/6)
basaraḳ (باصاراق) (14/6)
sıcaḳ (صیجاق) (10/3)
bastonumla (باستونمله) (14/16)

2.1.5. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı

1) "mı" soru ekinin yazılışı: Râik'in Annesi romanında "mı" soru ekinin yazılışı Eski Oğuz Türkçesinde olduğu gibi dar-düz ünlülüdür.

alır mısıŋ (الیرمیسك) (6/1)
burada mı (بورده می) (23/2)
sabıḳası mı (سابقا سیمی) (23/12)
ḳadın mı (قا د ینمی) (26/12)

biliyor mu (بیلیور می) (33/6)

bulduŋuz mu (بولد کز می) (40/11)

gördüŋ mü (کورد کمی) (58/28)

maḥrūm mu (محروم می) (37/12)

2) "ki" bağlacının yazılışı: Râik'in Annesi romanında "ki" bağlacı kendisinden önceki kelimeden ayrı yazılmıştır:

olmalı ki (اولمالی که) (30/3)

vardı ki (واردی که) (34/1)

farḳında mı ki (فرقنده می که) (43/14)

geliyor ki (کلیورکه) (47/14)

var ki (وار که) (71/2)

dalmışdıḳ ki (دالمشدق که) (48/2)

3) +ki aitlik ekinin yazılışı: Râik'in Annesi romanında aitlik eki kendisinden önceki kelime ile bitişik yazılmıştır:

öteki (اوته کی) (31/13)

dizimdeki (دیزمده کی) (34/16)

evvelki (اولکی) (37/6)

çehremdeki (چهره مده کی) (38/15)

iskeledeki (اسکله ده کی) (49/7)

dünkü (دون کی) (17/22)

4) "için" edatının yazılışı: için edatı Râik'in Annesi romanında kendinden önceki kelimelerden ayrı yazılmıştır:

ḳapılmamaḳ için (قاپلماماق اچون) (24/16)

ṣarılmaḳ için **(**صاریلماق اچون**)** (27/4)

men' itmek için (منع ایتمك اچون) (28/1)

ḳadın için (قادین اچون) (29/3)

ṣoḳulmaḳ için (صوقولمق اچون) (37/2)

ḥaṭrı için (خاطری اچون) (50/21)

idilmek için (ایدلمك اچون) (40/3)

aġlamak için **(**اغلامق اچون**)** (52/19)

men' için (منع اچون) (38/15)

çalmaḳ için (جالمق اچون) (69/5)

olmaḳ için (اولمق اچون) (42/20)

ḳurtulmaḳ için (قورتلمق اچون) (46/8)

5)"ile" edatının yazılışı: Râik'in Annesi romanında ile edatı, ekleşerek +lA şeklinde kullanılmıştır:

esvāplarla (اسواپلرله) (6/1)

ḥuṣūṣuyla (خصوصیله) (8/6)

ḳızlarıyla (قیزلریله) (9/1)

ayaḳlarıŋla (ایا قلرکله) (13/14)

yengemle (ینکه مله) (14/16)

gözleriyle (کوزلریله) (13/9)

elleriyle (اللريله) (21/5) annemle (اننه مله) (71/12)

Şu örneklerde “ile” edatı kendisinden önceki kelimeden ayrı yazılmıştır:

neşe ile (نشه ايله) (19/16) rengi ile (رنكى ايله) (19/17)

başörtüsi ile (با ش اورتوسى ايله) (20/2) celāleti ile (جلالتى ايله) (15/1)

ālet ile (الت ايله) (27/5) tehdīd ile (تهديد ايله) (4/1)

örgüsi ile (اوركوسى ايله) (6/1) etekleri ile (أتكلرى ايله) (7/1)

6) “ḳadar” edatının yazılışı: “ḳadar” edatı kendisinden önceki sözcüğe ayrı yazılmıştır:

bu ḳadar (بو قدر) (52/2) o ḳadar (او قدر) (56/20)

ne ḳadar (نه قدر) (47/2) anladıncaya ḳadar (اكلا د نچه يه قدر)(56/20)

7) i- yardımcı fiilinin yazılışı: -i yardımcı fiili Râik’in Annesi romanında kendinden önceki kelimeden ayrı yazılmıştır:

parçası imişim (پارچاسى ايمشيم) (10/8) dolu imiş (دولو ايمش) (21/11)

orada imiş (اوراده ايمش) (35/16) ḳalḳmış idim (قالقميش ايد م) (42/15)

yalŋız idik (يالكز ايدك) (44/21) mecbūr idim (مجبور ايد م) (51/2)

gelmez ise (كلمز ايسه) (62/22) diŋlemez iseŋ (د يكله مز ايسه ك) (7/16)

Râik’in Annesi romanında, şu örneklerde kendinden önceki kelime ile bitişik yazılmıştır:

gelirse (كليرسه) (63/13) düşünülürse (دوشنولرسه) (68/1)

olurken (اولركن) (74/12) beyāżlatırken (بياضلا تيركن) (4/3)

8) +dIr bildirme eki: Râik’in Annesi romanında bu ek dar-düz şeklinde yazılmış olup, bu kelime şöyledir:

senedir (سنه د ر) (8/6) haftadır (هفته د ر) (12/2)

arḳadaşlarımdandır (ارقداشلرمدند ر) (25/3) sefīldir (سفيلد ر) (62/1)

acımaḳdır (اجيمقد ر) (65/8) adamdır (ادم د ر) (25/2)

degildir (دكلد ر) (43/7)

def‘adır (دفعه د ر) (46/18)

2.1.6. Alıntı Kelimelerin Yazılışı

Günlük konuşma dilinde, bu kelimeler zaten aralarına bir ünlü koymak suretiyle “tırafik, sipor, tiren, gurup, kıral, pilan... (Tansel, 1978: 19)” şekillerinde telaffuz edilmektedir. “İstasyon, istop...” gibi sözcükler ise ünlü türeterek bu hâle getirmişiz. “Clup” sözcüğü, zaten “kulüp” şeklinde, yani söylendiği gibi yazılmaktadır.

Türk dili ile ilgili önemli çalışmaları olan Muharrem Ergin de “grup” kelimesini “gurup” şeklinde kullanmıştır (Ergin, 1980: 374). “Ağlıyor, başlıyor, bekliyor...” gibi kelimeler, yazılışları gibi değil, söylendikleri gibi yazılmaktadır. Fakat bu durum yabancı kelimeler söz konusu olduğunda, Râik’in Annesi romanında genellikle kendi imlalarına göre yazıldığı görülmüştür:

‘umūmī (عمومی) (-/9)

cins (جنس) (29/1)

iżāḥātini (ایضاحاتنی) (22/2)

münācātlaruŋ (مناجاتلرك) (10/1)

tecrübekār (تجربه كار) (24/1)

aḳtris (اقتريس) (48/16)

ḥudūd (حدود) (41/12)

cināyeti (جنايتی) (67/9)

cereyān (جريان) (6/13)

endām (اندام) (12/7)

fevḳalāde (فوق العاده) (29/12)

ġadr (غدر) (70/17)

2.1.7. Yabancı Kelimelerde Uzun Ünlülerin Yazılışı

Râik’in Annesi romanında yabancı kökenli kelimelerde uzun ünlüler, aslına uygun olarak yazılmıştır:

ḥuṣūle (حصوله) (30/9)

‘ibādet (عبادت) (10/1)

ḥudūd (حدود) (41/12)

inkār (انكار) (40/15)

lāubāli (لاابالی) (39/13)

nedāmet (ندامت) (54/12)

nā-mutenāhi (نامتناهی) (13/13)

nāmūs (ناموس) (50/7)

ma‘lūmāt (معلومات) (23/11)

mübārezeleri (مبارزه لری) (52/8)

muḳābilinde (مقابلنده) (45/1)

taḥḳīre (تحقيره) (27/5)

şāhiḳasından (شاهقه سندن) (-/2)

iltiḥāḳ (التحاق) (4/1)

2.2. Ses Bilgisi (Fonetik)

Günay Karaağaç, dil biliminin verilerinden hareketle öncelikle "Ses Bilgisi" üzerinde duruyor ve sesin fiziksel özellikleri, yüksekliği, gücü, uzunluğu, tınısı, ses ve gürültü ayrımı, insan sesinin özelliklerini ve ses organlarını da işin içine katarak konuyu ele almaktadır. Ses bilgisi, biçim bilgisi ve cümle bilgisiyle doğrudan ilişkili bir meseledir. Bunun sebebi de sözlerde biçim bilgiliğin ve söz dizimliğin özelliklerinin ses yapılarıyla doğrudan ilişkili olmasıdır (Karaağaç, 2010: 83).

2.2.1. Ünlüler

Ünlü Değişmeleri

Râik'in Annesi romanında tespit edilen ünlü değişmeleri incelendiğinde aşağıdaki gibi olduğu anlaşılmaktadır.

1) /i/>/e/ veya /e/>/i/ değişmesi

Râik'in Annesi romanında, kapalı /e/'yi gösteren herhangi, bir işaret bulunmamakla birlikte ye (ى) harfi ile gösterilen ses, kapalı /e/ (~/i/) olarak değil de /i/ olarak okunmuştur. Râik'in Annesi romanında /i/ ünlüsünün yer aldığı örnekler şunlardır: (ḥis) *iderseŋiz* (-/7), *didi* (6/3), *dimek* (6/8), (cereyān) *ideli* (6/13), *didirten* (8/8), *gice* (8/10), *irken* (12/3), *idici* (20/2), (evli) *idi* (23/4), *viren* (35/14), *irkenden* (41/18), (istiḥḳār) *itmiş* (66/7) vb.

Râik'in Annesi romanında, kök hecede /e/ bulunduran ve bugün Standart Türkiye Türkçesinde /e/ olan sözcükler şöyledir: *beŋzemez* (-/8), *çekmem* (17/13), *geldim* (21/3), *evdekileriŋ* (23/16), *ben* (24/4), *eline* (29/9), *sesle* (35/2) *geçirmekden* (37/12), *esir* (40/21), *sen* (58/19), *götürmemekde* (34/3), *degildir* (73/1) vb.

Râik'in Annesi romanında kök hecede /i/ bulunduran ve bugün standart Türkiye Türkçesinde /i/ olan sözcükler şunlardır: *birisi* (-/7), *ḥis* (-/7), *şimdi* (21/12), *kim* (24/19), *girince* (38/8), *iyice* (43/8), *bir* (55/13), *iki* (57/14), *dili* (59/11), *ilk* (62/8), *yine* (62/22), *gibi* (64/6), *bilir* (65/3) vb.

2) /u/> /i/ ve /u/> /ı/ değişmesi

Eski Türkçede /u/ ve /ü/ ünlüsünü taşıyan bazı kelimeler, Eski Oğuz Türkçesi dönemine geçerken /i/'ye dönüşmüştür. Râik'in Annesi romanında şu sözcükler bulunmuştur. *içün* (6/2) *ḳapı* <*ḳapu* (14/14) vb.

Eski Türkçede dudak uyumuna uymayan bazı kelimeler Râik'in Annesi romanında uyuma girmiştir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen sözcükler şöyledir: *ḳapı* <*ḳapu* (14/14), *yürütüyordum* <(yorı-t-ı+yor+dum) (14/16).

3) /ö/> /ü/ değişmesi

Faruk Timurtaş'ın (1994: 25) ifadesiyle, Arap harfli bir metinde, o/u ve ö/ü değişmesi ile ilgili Türkçenin yuvarlak ünlülerini göstermek amacıyla çeşitli işaretler bulunmamaktadır. Bu açıdan da ilk hecelerdeki yuvarlak ünlülerin dar mı yoksa geniş mi oldukları yazılışlarından belli olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu çerçevede diğer bir aktarımda özellikle ilk hecedeki yuvarlak ünlülerin günümüzdeki şekillerinin meydana gelme zamanı kesin bir şekilde bilinmemekte ve bu oluşumun eski zamanlarda mümkün olabileceği gibi, ağız tesiri ile yeni olabileceği de söylenebilir (Özkan, 2000: 100; Özkan, 2009: 125). Râik'in Annesi romanında şu kelime dar ünlülü okunmuştur: güzel (<<közel) (-/1).

A. Ünlü Yutulması: Bazı fonetik nedenlerden dolayı hem Türkçe hem de alıntı sözcüklerin iç seslerindeki bazı ünlüler vurgusuzluktan dolayı yutulmaktadır (Atmaca, 2020: 50). Râik'in Annesi romanında tespit edilen ünlü yutulması örnekleri şöyledir: *alnımda* <(alın) (21/11). Ayrıca eserde, *i-* ile yapılan şekiller şöyledir:

idi: *parçaları idi* (13/8), *sīma idi* (31/12), *mi idi* (35/10), *yalŋız idik* (44/21) *mı idiŋ* (53/3), *bedbaḫt idim* (55/12).

-(i)ken: *dalarken* (20/3), *baḫş iderken* (23/6), *inerken* (24/4), *söylenirken* (34/16) *söylerken* (43/11), *ġā'ib olurken* (74/12).

imiş: *orada imiş* (35/16), *parçası imişim* (10/8), *dolu imiş* (21/11).

ise: *diŋlemez iseŋ* (7/16), *öyle ise* (42/12), *şimdi ise* (54/13) *sürükledi ise* (69/18) *olmaz ise* (70/11)

B. Birleşme: İkisi her zaman beraber kullanılan iki sözcüğün geçirdiği değişiklikten sonra yeni bir hal olması ve tek sözcük olmasıdır (Tuna, 1986-1987: 44). Bu çerçevede Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler bu şekilde verilmiştir: *kimse* (<kim+ise <kim+erse) (12/2), *yalŋız* (<yalıŋ+öz), *degil* (<taġ+ol) (9/4), *degildir* (43/7)

C. Geçişme: Atmaca'nın (2020: 50) ifadesiyle ünlüyle biten bir sözcükten sonra ünlü ile başlayan bir sözcüğün yan yana gelmesiyle ünlülerden birisi diğerinin içerisinde yutulmaktadır. Bu ses hâdisesine "geçişme" adı verilmektedir. Bu hâdisede, sürekli yan yana olan bu iki sözcüğün geçirdiği farklılıklardan kaynaklı yeni bir şekil meydana gelir ve iki sözcük, tek bir sözcüğe dönüşmektedir. İki ayrı sözcükte meydana gelen bu ses olayı, sürekli düşme sonucunda kalıplaşmış sözcükler de ortaya çıkarmaktadır.

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler aşağıdaki gibidir: *böyle* (<<bu+öyle) (29/7), *niçin* (<<ne+içün) (55/18), *nasıl* (<<ne+asıl) (68/6) *öyle* (<<o+öyle) (6/8) vb.

D. Ünlü Uyumu: Bir ünlünün kendisinden sonra gelen ünlüleri çıkış yerleri veya çıkış şekilleri açısından kendisine benzetilmesine denilmektedir (Atmaca, 2020: 51).

1. Damak Uyumu (Kalınlık- İncelik Uyumu~ Dil Uyumu) Kalınlık-incelik açısından ünlü uyumu, Türk dilinde her devirde hemen hemen tam olmaktadır. Râik'in Annesi romanında sözcük köklerinde olduğu gibi, eklerde de kalınlık-incelik açısından uyum olmuştur. Bu uyum, dil bilgisinde "yayınma hâdisesi" şeklinde ifade edilmektedir.

Râik'in Annesi romanında sözcük köklerinde olduğu gibi eklerde de kalınlık-incelik bakımından uyumun tam olduğu anlaşılmaktadır: *cansız* (-/8), *kaġıdlarımı* (6/1), *ḥuşūşuyla* (8/6), *derimüŋ* (21/!1), *çehresinde* (30/10), *bayaġılaşdıran* (31/13), *parıldıyordu* (44/19), *ümitsizligi* (51/21), *aydınlandı* (52/14), *mınṭıḳaya* (63/17), *ḳoluyla* (17/22), *muḥāfaẓaya* (71/5) *zevceŋizden* (72/4) vb.

Bunlarla birlikte Türkiye Türkçesinde kalınlık-incelik uyumuna uymayan bazı sözcükler Râik'in Annesi romanında uyuma uymaktadırlar: *ḳanı* "hani" (53/15), *ḳangı* "hangi" (53/14) vb.

Vasıta eki: Gülsevin ve Boz'a göre (2004:113) ile edatının ekleşmiş şekli *+(I)lA* olabildiği gibi, ünlülerle biten sözcüklerden sonra *+yIlA* şeklinde de olabilir.

+(y)lA / +lA: Râik'in Annesi romanında bu ek kalınlık-incelik uyumuna bağlı okunmuştur: *ḥuşūşuyla* (8/6), *ḳızlarıyla* (9/2), *ṭavrıyla* (24/1), *ucuyla* (32/2), *babasıyla* (52/7), *ümīdiyle* (52/18), *ḥissiyle* (56/20), *birbiriyle* (60/6), *gözleriyle* (62/10), *eliyle* (64/13), *sesiyle* (65/3), *şiddetiyle* (68/14), *şeyle* (72/11), *bastonumla* (14/16) vb.

+ki aitlik eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen +ki aitlik ekinin örnekleri şöyledir: *ḳarşuki* (-/2), *oradaki* (5/6), *bendeki* (8/1), *belki* (13/13), *sepetdekini* (19/4), *evvelki* (22/5), *yanındaki* (32/3), *öteki* (53/13), *sesindeki* (59/17), *zamanki* (62/15), *gözlerindeki* (74/4) vb.

+ken zarf fiil eki: "i-" fiilinin zarf-fiil ekidir. Bu ek Eski Oğuz Türkçesinde ünlü uyumuna girmemektedir (Gülsevin ve Boz, 2004:151). Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *beyāżlatırken* (4/3), *giderken* (8/14), *dalarken* (20/3), *(baḥş) iderken* (23/6), *baḳarken* (34/4), *beklerken* (40/17), *boġulurken* (58/18), *olurken* (74/12) vb.

+lIḳ yapım eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *başlıḳları* (13/9), *minnetdārlıḳ* (16/3, 12/2), *çamlıḳlara* (17/7), *yaramazlıḳlara* (25/2), *dalġınlıḳ* (30/11), *varlıḳ* (37/1), *ḳaranlıḳ* (52/14), *ḳadınlıḳ* (58/8), *ḳışḳançlıḳ* (59/17), *fedākarlıḳ* (66/5), *vefāsızlıḳ* (70/9), *çimenlikde* (21/5), *güzellik* (24/9), *zevcelik* (36/1), *tenbellik* (42/5) vb.

2. Dudak Uyumu (~Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu)

Dudak uyumuna uymayan kelimeler: Dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaştırıcı özelliği, ön damak /g/ ya da arka damak [ġ] ünsüzlerinin erimesi, yapım eklerinin etkisi gibi nedenlerden Eski Oğuz Türkçesinde sözcük tabanlarında yuvarlaklaşmaya neden olmuş ve dudak uyumunu da bozulmuştur. Bazı sözcüklerde görülen yuvarlaklaşma ise hiçbir nedene dayanmamaktadır (Özkan, 2014: 4).

Râik'in Annesi romanında dudak uyumuna uymayan sözcükler şöyledir: *yalŋuz* (4/3), *içün* (65/3), *niçün* (66/7) vb.

Dudak uyumuna bağlı olmayan yuvarlak ünlülü ekler: Metinde bu ekler hem yuvarlak hem de düz ünlülü tabanlarda yuvarlak ünlülü kullanılan ekler olarak bilinmektedir (Korkmaz, 2009: 23). Râik'in Annesi romanında, dudak uyumuna uymayan yuvarlak ünlülü ekler şu şekilde ifade edilmektedir:

+(n)Iŋ/ +(n)Uŋ ilgi eki: Eklendiği adla diğer bir ad arasında bağlantı kuran ad durumudur. Râik'in Annesi romanında ilgi ekinin ünlüsü *+ıŋ/+nıŋ* dar-düz, *+uŋ/+nuŋ* dar-yuvarlak olarak yazılmıştır. Tespit edilen örnekler şunlardır: *tabī'atıŋ* (-/8), *ṣabāḥıŋ* (10/4), *ḳadınıŋ* (18/3), *olṭasınıŋ* (23/15), *şapḳasınıŋ* (26/4), *çehresiniŋ* (35/14), *onuŋ* (37/4), *ḳumuŋ* (39/3), *çocuġunuŋ* (50/21), *yavrunuŋ* (74/7) vb.

-dür kuvvetlendirme /ihtimal eki: -dür eki, fiil çekiminde kuvvetlendirme veya ihtimal fonksiyonlarında kullanılan bir ektir. Râik'in Annesi romanında ekin ünlüsü dar-yuvarlak olarak bulunmaktadır: *görmüşdür* (25/4).

+dIr / +dür bildirme eki: III. şahıs bildirme eki düz ünlülü tabanlarda düz, yuvarlak ünlülü tabanlarda yuvarlak ünlülüdür: *senedir* (8/6), *haftadır* (12/2), *adamdır* (25/2), *gündür* (28/3), *sefīldir* (61/1), *daḳīḳadır* (68/14), *degildir* (71/6) vb.

-dik sıfat-fiil eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen sıfat-fiil ekleri söyledir: *sevdiklerinden* (60/6), *ilerledikden* (69/4) vb.

-dikçe zarf fiil eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen -dikçe zarf fiil eki dar ünlülüdür: *itdikçe* (54/7), *(his) idildikçe* (65/10), *geldikçe* (66/8) vb.

-(y)UP zarf- fiil eki: Eski Oğuz Türkçesinde olduğu gibi Râik'in Annesi romanında da yuvarlak ünlülüdür: *uçup* (4/4), *yapılup* (7/5), *istemeyüp* (7/8), *ṣırıtup* (13/13), *yaḳalayup* (43/11), *ḳayup* (44/17), *olup* (47/12) vb.

Şu örneklerde ek, /b/'li yazılmıştır: *uyanub* (-/4), *atılub* (65/10), *çigneyüb* (66/5), *ḳuruyub* (71/2) vb.

+(I)m / +(U)m iyelik eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen +(U)m iyelik eki şöyledir: *ẓannım* (-/5), *ḳarārıma* (5/4), *benimle* (7/8), *ḥaḳḳım* (8/5), *dimāġım* (21/3), *fikrimi*

(40/12), *sözümü* (45/7), *ḥayātıma* (52/2), *nāmıma* (56/13), *gögsümde* (57/6), *ḳulaġımda* (59/17), *yüzüme* (60/20), *ömrüm* (61/5), *benligimi* (63/10) vb.

+lU (<<lIG) yapım eki: Bu ekin esas işlevi eklendiği sözcüğe "tahsis, bir şey için" manası sunan adlar türetmektedir (Korkmaz, 2009: 55). Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şunlardır: *boylu* (26/4), *morlu* (41/10), *rūḥlu* (47/6), *nāmuslu* (67/3), *tozlu* (74/12) vb.

-(I)r geniş zaman eki: Zeynep Korkmaz'a (2009: 638) göre, Eski Oğuz Türkçesindeki -(y)-Ur geniş zaman ekinin, gelişme sürecine bakıldığında, dudak benzeşmesine uğrayarak Türkiye Türkçesine –r ve aynı zamanda düzleşmiş -(*I*)*r*/(*U*)*r* şekliyle ulaşmasından meydana gelmiştir. Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *çekilir* (5/1), *gücendirebilirim* (40/12), *gider* (55/9), *hoşlanırdı* (70/11) vb.

+sIn/-sun emir III. şahıs eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *olsun* (7/5), *dimesin* (14/19), *ḳanmasın* (25/2), *ḳalḳsun* (74/4), *alçalmasın* (74/7) vb.

+dUm geçmiş zaman I. teklik şahıs eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *dinliyordum* (-/2), *ṣordum* (6/2), *ṭutmuşdum* (8/16), *isteyordum* (12/1), *yürütüyordum* (14/16) *gördüm* (20/3), *oṭurdum* (38/10), *üzüldüm* (42/9), *ḥāżırlanıyordum* (42/15), *yürüdüm* (64/3) vb.

-dur-/-tır- ettirgenlik eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *dolduruyor* (7/1), *oğuşdurmalar* (14/17), *ṣıḳılaştırdım* (29/10), *yaḳlaştırdım* (55/16), *yanaştırdı* (56/4), *baṣtırdım* (63/13) vb.

+sIz yapım eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *cansız* (-/8), *żararsız* (7/3), *teklīfsiz* (9/2), *nihāyetsiz* (10/2), *işsiz* (13/4), *aḫlāḳsız* (21/12), *mā'nāsız* (39/9), *ḥareketsiz* (64/10), *rāḥatsız* (66/6), *aŋlayışsız* (66/7), *vefāsızlıḳ* (70/9), *ṣadāḳatsizliginden* (72/5) vb.

+ġun yapım eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *durġun* (10/2), *yorġun* (11/7), *ṣolġun* (31/13), *dolġun* (31/13) vb.

-Uk yapım eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *dönük* (19/15), *sönük* (17/3), *düşük* (19/6), *bükük* (45/16) vb.

-ür- ettirgenlik eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnek şöyledir: *düşürmek* (71/16).

-AyIm emir eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *söyleyeyim* (6/10), *bileyim mi* (18/7), *yürüyeyim* (30/15), *baḳayım* (30/15), *alayım* (58/14), *inanayım* (74/7) vb.

-AlIm emir kipi: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *idelim* (39/1), *dönelim* (58/13), (farz) *idelim* (58/7) vb.

Râik'in Annesi romanında dudak uyumuna bağlı olmayan düz ünlülü ekler:

+(s)I(n) iyelik eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *şāhiḳasından* (-/2), *şaḳası* (5/9), *ḳahvaltısını* (9/9), *ḳahḳahāsını* (22/2), *ḳarısıyla* (25/5), *ḫātırasıyla* (35/14), *şa'şa'ası* (39/9), *afvından* (47/5), *ıżṭırābını* (47/13), *şemsiyesini* (50/7), *sesi* (51/10), *gözleri* (52/11), *refāhına* (54/12), *şıpıldısını* (60/15) vb.

-dI geçmiş zaman eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *başladı* (7/4), *acıdım* (8/9), *ḳoşardım* (11/4), *yatdım* (17/2), *bıraḳdı* (19/13), *daldı* (21/2), *acıḳdı* (25/8), *yakaladı* (41/8), *bozulacaḳdı* (48/15), *(ḳabul) itdi* (60/2), *parladı* (61/2), *uyanacaḳdı* (68/6) vb.

-miş geçmiş zaman eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *imiş* (21/11), *arayormuş* (23/3), *gelmiş* (25/1), *igmiş* (29/12), *çaġırmış* (51/14), *bulamamış* (51/14), (red) *itmiş* (52/18), *açmış* (67/15) vb.

+(y)I (<<(I)G) belirtme eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *şarḳıyı* (7/6), *laḳıdıyı* (8/1), *çanṭamı* (8/10), *planı* (11/8), *vaḳayı* (13/2), *babasını* (14/19), *oṭayı* (17/2), *ḳollarını* (21/5), *maṣalcıyı* (29/12), *ḳatinayı* (51/14), *refiḳayı* (59/2) vb.

-(y)IncA / -(y)UncA (<<GIncA) zarf-fiil eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *arayıncaya* (5/6), *görince* (8/1), *gidince* (18/6), *ögrenince* (25/9), *girince* (38/8), *ḳalınca* (48/15), *bulunca* (65/10), *oluncaya* (69/15) vb.

-(ü)n- dönüşlülük eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *görünen* (6/1), *bürünerek* (10/4), *sürünen* (15/1), *sürtünüyor* (58/29) vb.

-(I)l- / -(U)l- edilgenlik eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *yayıldıḳça* (-/9), *ṣarılır* (4/1), *kesilerek* (6/1), *ḳurulmuş* (7/2), *açılalı* (7/4), *idilen* (8/9), *yayılan* (10/1), *ḳapılmamaḳ* (24/16), *denilebilirdi* (31/9), *yıġıldı* (35/4), *işidileceginden* (45/7), *ṣarṣılmış* (52/5), *büküldü* (63/5) vb.

Râik'in Annesi romanında iki şekilli olan ekler:

+lıḳ/+luḳ yapım eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *sıcaḳlıḳ* (16/18), *başlıḳları* (13/9), *çamlıḳlara* (17/7), *yaramazlıḳlara* (25/2), *dalġınlıḳ* (30/11), *varlıḳ* (37/1), *ḳaranlıḳ* (52/14), *ḳadınlıḳ* (58/8), *ḳışḳançlıḳ* (59/17), *fedākarlıḳ* (66/5), *vefasızlıḳ* (70/9).

Râik'in Annesi romanında şu ek yuvarlak ünlülü tabana getirilmiştir: *dostluḳ* (32/4).

mI /mU soru eki: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *alır mısıŋ* (6/1), *burada mı* (23/2), *ibtidāsında mı* (35/11), *lāyıḳ mı* (37/10), *māzīyi mi* (39/17), *ḥaḳḳāniyet mi* (47/6), *gördüŋ mü* (58/28), *biliyor mu* (59/25), *aŋlıyor musuŋuz* (74/5) vb.

2.2.2. Ünsüzler

Ünsüzler, genel olarak titreşimli ve titreşimsiz ünsüzler şeklinde ayrılmaktadır. Titreşimli ünsüzlerin dalgaları, aynı ünlülerinki gibi harmonik olarak bilinmektedir. Onların titreşimli ve harmonik olmaları, ses tellerinin devreye girmesiyle, yani titreşmesiyle alakalıdır. İster ünlü, ister ünsüz olsun, titreşimli seslere, dil bilgisi terimleri arasında yer etmiş olan tonlu sesler de denilmektedir (Coşkun, 1999: 45).

Ünsüz Değişmeleri

Bu ses olayında, bir sesin nitelikleri ve nicelikleri itibariyle diğer başka bir ses haline gelmesi ve bu yeni meydana gelen şeklin kalıcılığını sürdürmesidir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen ünsüz değişmeleri örnekleri şöyledir:

1. Ötümlüleşme: Ötümlüleşme, nitelik olarak ötümsüz bir ünsüzün *ötümlüleşmesi* hâdisesidir.

a. Ön seste Ötümlüleşme

#t > #d değişmesi: Ön seste /t/'nin ötümlüleşerek /d/'ye dönüşmesi Eski Oğuz Türkçesinden itibaren görülmektedir. XIII. yy'dan sonra #t > #d değişmesi daha yaygın olarak görülmüştür.

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *dün* (7/12), *degil* (9/4), *deviniyorlar* (13/13), *derimüŋ* (21/11), *demirden* (27/5), *döndü* (28/2), *dimiş* (29/13), *derin* (31/12), *denize* (38/9), *düşmekden* (41/6).

Bu örneklerde kalın sıradan kelimelerde de ötümlüleşme meydana gelmiştir: *dolayı* (29/3), *darıldığını* (45/12), *dolaşıyorduk* (55/6), *durur* (55/9), *dürlü* (67/12).

VtV > VdV değişmesi: Ötümsüz-patlayıcı /t/ ünsüzünün kök ve gövdelerde bir ünlü yanında veya iki ünlü arasında ötümlüleşmesidir.

Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *unudamayacagım* (35/2), *ḳanadan* (35/14), *idildikçe* (65/10), *idecek* (37/7), *südini* (51/14) vb.

#k > #g değişmesi: Bu değişim Eski Türkçeden Batı Türkçesine geçişte olmuştur. Ötümsüz-patlayıcı /k/'ler Batı Türkçesine geçişte ötümlü patlayıcı /g/'ye dönüşmüştür.

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *gice* (-/4), *göŋlüm* (16/15), *gözlerinde* (28/2), *güneşden* (32/2), *gölgede* (34/5), *geleli* (38/14), *gideriz* (41/18), *gidiyordu* (44/17) vb.

VḳV > VġV değişmesi: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *yaḳınlığını* (-/7), *ışığı* (4/3), *ḳulağıma* (6/1), *şaşḳınlığı* (8/3), *çamlıġa* (11/5), *yatağumuŋ* (17/2), *çocuġu* (18/3), *balıġa* (22/4), *vefāsızlığından* (24/13), *varlığı* (27/4), *ḳoşmaġa* (30/16), *şolmaġa* (35/14), *ġavġa* (39/16), *ġalabalıḳ* (23/22) *ṭuzaġa* (41/6), *balığı* (23/15), *ḳucağıma* (53/1), *ḳısḳançlığı* (57/2), *şakağına* (62/6), *ḳadınlıġa* (66/8) vb.

VkV > VgV değişmesi: Eski Oğuz Türkçesi ve Batı Türkçesinden itibaren ötümsüz-patlayıcı /k/ ünsüzünün ötümlüleşmesine sıkça rastlanmaktadır. Râik'in Annesi romanında da /k/ ünsüzünün ötümlüleştiği örnekler şöyledir: *itdigini* (6/2), *gitdigini* (10/5), *idecegim* (14/17), *rengindeki* (19/17), *gidecegim* (50/15), *işidileceginden* (45/7), *bayağılıgına* (24/16), *itdigimiz* (10/1), *getirdigim* (10/4), *idecegim* (14/17), *ninecigim* (19/7) vb.

VçV > VcV değişmesi: Râik'in Annesi romanında geçen örnekler şöyledir: *ucuna* (14/6), *acıḳdı* (25/8), *pabucunu* (41/5), *gencin* (68/5) vb.

2. Ötümsüzleşme: Nitelik itibariyle ötümlü bir sesin ötümsüzleşmesi durumudur. Bugün standart Türkiye Türkçesinde ön seste ötümlü olan sözcükler Râik'in Annesi romanında ötümsüz olarak yazıldığı görülmektedir (Yüksel, 2010: 8).

3. Süreklileşme: Tuna'ya (1986: 28) göre hece sonundaki ötümlü ünsüzler şartlar uygunsa süreklileşebilmektedir. Sürekli ünsüzlerin kendi aralarında "sızıcı" ve "akıcı" diye ikiye ayrılmasıyla süreklileşme konusu bu çalışmada "sızıcılaşma" ve "akıcılaşma" olarak incelenmektedir.

a) Sızıcılaşma: Patlayıcı ünsüzlerin farklı nedenlerle sızıcı ünsüz olması *sızıcılaşma* olarak ifade edilmektedir. Standart Türkiye Türkçesinde /ḳ/'lı olup Râik'in Annesi romanında /ḫ/'lı olan sözcükler şu şekildedir:

#b > #v: Eski Türkçedeki /b/ ile başlayan bazı sözcükler, Batı Türkçesinde sızıcılaşarak /v/ olmuştur. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *vardır* (-/6), *virmişdim* (5/3), *var* (7/11), *vardı* (16/3), *virdi* (23/9), *viren* (35/14), *varlığım* (70/9) vb.

/b/ > /v/: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *yalvarıyor* (17/10), *sevilmekden* (43/11*), evinin* (44/7), *seviyordu* (59/19), *yalvarmış* (65/3) vb.

b) Akıcılaşma: Patlayıcı ünsüzlerin farklı nedenlerle akıcı ünsüze dönüşmesine *akıcılaşma* denilmektedir.

d/ >> y/ değişmesi: Bu ses değişmesinde, nitelikleri değişen ve başka bir sese dönüşen bir sesin bu yeni varlığını sürdürmesidir. Bu ses hâdisesinde tarihi bir dönem kapanmış, yerine tarihi yeni bir dönem oluşmuştur. Râik'in Annesi romanında d/ >> y/ ses değişmesinin gerçekleştiği örnekler şöyledir: *uyandırmaġa* (9/8), *uyuduyordu* (10/4), *ayağında* (14/14), *ayaḳlarınıŋ* (20/2), *ayaḳta* (64/6) vb.

Ünsüz Uyumu (~Ünsüz Benzeşmesi)

Özellikle yan yana bulunan ünsüzlerin aralarındaki "ötümlülük- ötümsüzlük" uyumuna *ünsüz uyumu* ya da *ünsüz benzeşmesi* adı verilir. Eski Oğuz Türkçesinde bulunma hâli, ayrılma hâli, -dI geçmiş zaman eki, -dUK sıfat-fiil eki, +dUr bildirme eki ve -dUr- ettirgenlik eki gibi ekler, klişeleşmiş şekilde ötümlü şekilde yazılmıştır (Timurtaş, 1994: 58-59). Râik'in Annesi romanında da aşağıdaki eklerde ünsüz uyumsuzluğu vardır:

+dA bulunma hâli eki: Eski Oğuz Türkçesinde olduğu gibi ekin imlası kalıplaşmış olarak +dA şeklindedir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ṣa'atde* (11/3), *cinsde* (13/9), *sepetde* (18/5), *güneşde* (19/17), *çimenlikde* (21/5), *yüksekde* (26/15), *vażiyetde* (31/10), *götürmemekde* (34/3), *herkesde* (47/9), *ṣūretde* (51/20), *erkekde* (55/14), *tipde* (59/8), *itmekde* (73/3), *ṭozlarda* (11/3), *ṭaġlarda* (11/3), *yolda* (11/3), *terasda* (11/5), *yollarında* (13/13) vb.

+dAn ayrılma hâli: Eski Oğuz Türkçesinde ek +dAn şeklinde olup ötümsüz-patlayıcı #t'li biçimleri sonradan ünsüz uyumuna bağlı şekilde meydana gelmiştir (Özkan, 2000: 116). Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *uzaḳdan* (-/9), *aġaçdan* (4/3), *baḳdıḳdan* (6/5), *ḳoşmaḳdan* (16/2), *çabalamaḳdan* (27/7), *baḳmaḳdan* (31/5), *aŋlamaḳdan* (33/5), *ṭalaḳdan* (34/14), *uyuduḳdan* (45/13), *ṣoḳaḳdan* (59/29), *sa'atden* (62/2), *gittikden* (63/13), *işāretden* (64/14), *idilmekden* (65/12), *ilerledikden* (69/4), *ma'îşetden* (70/9) vb.

-dI geçmiş zaman eki: Ekin ünsüzü daima ötümlü-patlayıcı /d/'lidir. Eski Oğuz Türkçesinde "ötümlülük- ötümsüzlük" uyumuna tâbi değildir (Gülsevin ve Boz, 2004: 122). Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler: *dondı* (8/1), *düşdi* (29/13), *parladı* (30/3), *uzatdı* (30/8), *almışdım* (34/2), *ḳaçdıŋız* (34/7), *uyandığım* (37/6), *ḳalḳdım* (39/3), *fırlatdı* (42/1), *anlatdı* (45/12), *şıḳdı* (46/14), *yapdırtdı* (50/1), *baḳdıḳ* (52/10), *yapdım* (65/9) vb.

-dIK/-dUk sıfat-fiil eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilenler şunlardır: *aŋlayamadığı* (54/14), *gönderdikden* (17/1), *söylediği* (64/8), *geldiğimi* (52/2), *ḳurutduğu* (63/16), *uyuduḳdan* (45/13), *oturdugumuz* (44/20) vb.

-dikçe/-dükçe zarf-fiil eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *itdikçe* (54/7), *idildikçe* (65/10), *geldikçe* (66/8), *gördükçe* (54/7) vb.

-dUm geçmiş zaman I. teklik şahıs eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *diŋliyordum* (-/2), *sordum* (6/2), *ṭutmuşdum* (8/15), *uyuyordum* (10/5), *unutdum* (13/3), *yürütüyordum* (16/16), *dolaşıyordum* (28/3), *iniyordum* (35/8), *ḥażırlanıyordum* (42/15), *unuduyordum* (48/5) vb.

-dUr- ettirgenlik eki: Ettirgenlik eki Eski Oğuz Türkçesindeki gibi metinde de dar-yuvarlak ünlülüdür. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *dolduruyor* (7/1), *oğuşdurmalar* (14/17), *düşündüren* (35/13), *döndüren* (50/1), *öldürdü* (70/8) vb.

+dir bildirme eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *birleşdirmişimdir* (50/17), *olacaḳdır* (72/12).

Ünsüz Yutulması: Kendinden sonraki ünlünün içinde erimeye vakit bulamadan kaybolup gitmektedir.

-an (<< -GAn sıfat-fiil eki): Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *iden* (-/2), *didirten* (8/8), *tüküren* (14/10), *giden* (20/1), *ilerileyen* (26/7), *dönen* (30/12), *dalan* (31/9), *parçalanan* (38/5), *ḳoparan* (48/15), *baġlanan* (64/4) vb.

#b >> #Ø: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnek şöyledir: *oldıġı* (< bol-) (12/6), (sāde) *olsun* (10/1) vb.

+(y)A (<< +GA yönelme hâli eki): Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *havaya* (-/2), *arayıncaya* (5/6), *ḳaplumbaġaya* (7/5), *manṭoya* (10/4), *yanḳo'ya* (17/1), *noḳṭaya* (21/3), *muḥāfaẓaya* (27/5), *beyāżа* (31/13), *aṭaya* (37/11), *rābıṭaya* (44/13), *buraya* (53/20), *ḫaṭırına* (54/1), *Rauf'a* (56/9), *etrafa* (64/1) vb.

-(y)ınca (<< -GInçA zarf-fiil eki): Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ḥayatınca* (64/17), *arayıncaya* (5/6), *ḳalınca* (48/15), *aŋlatıncaya* (51/15).

l/ > Ø: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: (keltür- >>) *getiriyordu* (9/7), *getirmek* (66/9) vb.

+lu (<< +IUG yapım eki): Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *boylu* (26/4), *morlu* (41/10), *rūḥlu* (47/6), *nāmuslu* (67/3), *tozlu* (74/12) vb.

#y > #Ø: Râik'in Annesi romanında bir örnek tespit edilmiştir: (yıġla- >>) *aġlayarak* (38/5).

C. Hece Tekleşmesi: Ses anlamında benzeşen hecelerden birinde (genel olarak ikincisinde) bir ünlü ve bir ünsüzün söyleyişten ortadan gitmesidir (Tuna, 1986: 44). Bu ses olayında, iki heceden tek bir hece oluşmaktadır. Râik'in Annesi romanında hece tekleşmesi, *tur-* fiilinin geniş zamanının ekleşmesiyle meydana gelen +dUr (<< turur) bildirme ekinde görülmüştür. Metinde tespit edilen örnek şöyledir: *gündür* (61/10).

D. Ünsüz Erimesi: Bir sözcükte, ünlüden sonra gelen ünsüzün o ünlünün açıklığı etkisiyle niteliğinin kaybolması ve ünlü içinde onu uzatarak kaybedilmesi hâdisesidir. Bu ses hâdisesinin esas sebebi; ünlülerin açıklık derecelerinin ünsüzlerden fazla olması yani *açıklık uyumu*'dur. Ses cihazının sesin boğumlanması sırasında alt ve üst kenarları arasındaki mesafeye *açıklık* denilmektedir. Açıklığı fazla olan ses, açıklığı az olan sesi kendi açıklık

derecesine çekmekte ve bunun sonucunda *erime, yutulma, derilme ve büzülme* gibi ses olayları meydana gelmektedir (Tuna, 1986: 41-42).

b > Ø erimesi: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnek şöyledir: *ṣu* (24/17) vb.

-sA (<< -sAr) erimesi: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *olsa* (19/11), *olursa* (21/12), *varsa* (47/8), *olursa* (61/1) vb.

E. Ünsüz Türemesi: Sözcükte, hiçbir organik fonksiyonu olmayan bir veya birden fazla sesin türemesi olayıdır. Aslında bu türeme, heceye destek sağlamak amacıyla yapılmaktadır (Tuna, 1986: 47).

1. Başta Ünsüz Türemesi

#v türemesi: Annemarie Von Gabain'in (1988: 38) ifadesiyle, bazı ağızlarda *[w], /v/*'nin */u/*'ya dönüşmek yahut kendisinin tamamen kaybolarak bu sesin önündeki ünlüyü uzatmak suretiyle iz bıraktığı görülmektedir.

Râik'in Annesi metninde tespit edilen örnek şöyledir: *vuracak* (51/1).

Râik'in Annesi romanında tek bir örnekte ise Eski Türkçe şekliyle kullanılmıştır: *urmaḳ* (71/9).

2. İçte Ünsüz Türemesi: Yarı ünlü /y/ ünsüzünün genellikle iç seste türemesi, *açıklık uyumu ve ses-hece* dengelemesinden meydana gelmektedir.

VyV türemesi: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *havaya* (-/2), *manṭoya* (10/4), *arabaya* (14/6), *noḳṭaya* (21/3), *ġazinoya* (28/2), *aṭaya* (37/11), *ṭurmaya* (41/16), *aġlamaya* (52/12), *yeldirmeliye* (17/22), *öpmeye* (50/16), *ḳoḳuyu* (57/10) vb.

Ünsüz Düşmesi: Bir sesin hece yapımız gereği telaffuzdan kalkması "düşme" olarak tanımlanmaktadır. Erimeye imkân bulamadığı halde kullanıştan kalkan son ses düşmektedir. Bu seslerin düşmesinin esas sebebi, ses cihazımızın faaliyetinin durmasının ardından meydana gelmiş olması gerekmektedir (Turan, 2006: 49).

Bu anlamda düşme, erime ve yutulma ses olaylarından farklıdır. Bu ses olayı, sonda meydana gelmekte ve daha çok alıntı kelimelerde görülmektedir. Bugün tekleşmiş şekilleriyle Standart Türkiye Türkçesinde bulunan pek çok alıntı kelime tarihî metinlerde de aynı şekilde kaydedilmiştir (Özkan, 2009: 170).

Bu çerçevede ünsüz düşmesinin olduğu sözcükler, ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde eski çift ünsüzlü haline dönmektedir. Râik'in Annesi romanında düşme ses hâdisesinin görüldüğü örnekler şöyledir: *red* (<Ar. redd) (8/4), *ẓan* (10/1), *ḥis* (idemem) (11/6), *red* (<Ar. redd) (52/18) vb.

2.3. Şekil Bilgisi (~Morfoloji) Özellikleri

Şekil bilgisi denildiğinde, bir dilin kök kelimelerini, eklerini, köklerle eklerin birleşme yollarını, eklerin mana ve görevlerini, türetme ve çekim özelliklerini ve şekille alakalı diğer konularını inceleyen gramer dalı olarak bilinmektedir. Başka dillerde olduğu gibi Türkiye Türkçesinde de şekil bilgisinin kendine ait bazı özellikleri bulunmaktadır. Bu özelliklerin bir kısmı dilin yapısından bir kısmı da işleyişinden gelen özellikler olarak bilinir. Şekil bilgisinin esas ögeleri kelime kökleri ve eklerdir. Bunların belirli kurallarla bir araya gelmesiyle binlerce kelime meydana gelerek dilin söz varlığı oluşur. Kelimeler arasındaki geçici ve kalıcı anlam örgüleri de birbirinden farklı eklerle sağlanarak dildeki canlılık ve işleyiş ancak dilin şekil yapısıyla mümkün olmaktadır (Korkmaz, 2003: 6).

2.3.1. Ekler

2.3.1.1. Yapım Ekleri

Yapım ekleri ad ya da fiil kök ve gövdelerinden yeni ad ya da fiil gövdeleri yapan eklerdir. Kök ve gövdelerin ad kökleri, fiil kökleri, ad gövdeleri, fiil gövdeleri diye ikişer ayrı grup meydana getirmektedir. Türkçede kökler ile ekler arasındaki birleşme ölçüleri kurallı ve sistemli olduğu için adlara gelen ekler fiillere, fiillere gelen ekler adlara gelmemektedir. Aralarında şekilce bazı benzerlikler vardır fakat bunlar görevce ayrı sınıflarda yer alan eklerdir (Korkmaz, 2003: 21). Türk dilinin bütününde olduğu gibi Türkiye Türkçesinde de yapım ekleri başlıca dört gruba ayrılmaktadır. Râik'in Annesi romanında tespit edilen yapım ekleri şunlardır:

1. İsimden İsim Yapım Ekleri

+çA eki: *yaşça* (8/6), *yavaşça* (44/14), *açıkça* (56/2), *şoġuḳça* (56/21), *müddetçe* (22/4) vb.

+düz eki: Râik'in Annesi romanında ekin düz-yuvarlak ünlülü tabanda kullanılan örneği bulunmaktadır: *gündüz* (-/4).

+el eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnek şöyledir: *güzel* (<köz+el) (13/7).

+eş eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *güneş* (< kün+eş) (4/4; 17/5), *güneşlikler* (13/16), *güneşli* (60/12) vb.

+(I)z eki: Bu ek, soyut, somut adlar ve sıfatlar türetmektedir. Bu ekin fonksiyonu, ikilik (~du'ā lite)'tir (Gabain, 2003: 46). Bu ek aynı zamanda çok eski bir ek olduğundan

işlekliğini kaybetmiş, günümüzde kalıp şeklinde eklendiği kelimelerle birlikte kullanılmaktadır (Korkmaz, 2003: 66).

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örneklere bakıldığında şunlar vardır: *dizlerimde* (17/4), *diz* (üstü) (31/8), *dizimde* (34/4), *dizlerimiŋ* (35/4), *gözlerim* (10/4), *gözleriyle* (26/15) vb.

+lIḳ eki: Bu ek ise soyut ve somut isimler ve sıfatlar türetmektedir (Brockelmann, 1954: 121; Taş, 2015: 54). Râik'in Annesi romanında bu ek, ince sıradan bazı alıntı sözcüklerle kalın sıradan getirilmiştir: *uyanıḳlıḳ* (-/6), *pazarlıḳ* (8/8), *ġalabalıḳ* (13/12), *dalġınlıḳ* (30/11), *ḳaranlıḳ* (52/14), *aġırlıḳ* (57/6), *ḳadınlıḳ* (58/8), *fedākarlıḳ* (66/5), *vefāsızlıḳ* (70/9), *ḫıdmetçilik* (8/17), *çimenlik* (10/1), *güzellik* (24/9), *zevcelik* (36/1), *tenbellik* (42/5) vb.

+lU (<< +lUG yapım eki): Genellikle "sahip olan" işlevinde sıfatlar türetmektedir (Brockelmann, 1954: 121; Taş, 2015: 45). Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler: *boylu* (26/4), *morlu* (41/10), *ruḥlu* (47/6), *namuslu* (67/3), *ṭarāvetlü* (10/4), *yüzlü* (30/4), *gözlü* (44/20), *dürlü* (67/12) vb.

+suz yapım eki: İsimden sıfat yapmak için kullanılan eklerden biri olup, olumsuz fonksiyona sahiptir. Râik'in Annesi romanında bir örnek tespit edilmiştir: *lüzūmsuz* (14/18).

+tün eki: Metinde işlek kullanılan eklerden değildir: *üstündeki* (< *üz+tün (Erdal, 2004: 181)) (5/10).

+(u)n eki: İsimlerden zarf yapmaktadır. Ek, ünlü uyumuna girmektedir. Râik'in Annesi romanında işlek kullanılan eklerden değildir: *uzun* (6/1; 14/8; 19/8) vb.

2. Fiilden İsim Yapım Ekleri

-e eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *yine* (7/11; 10/8; 37/9; 41/12), ile (46/1; 48/1; 52/1) vb.

-u eki: Fiil zarfı ekidir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ḳarşuki* (-/2), *ḳarşusındaki* (17/2), *ḳarşu* (39/18), *ḳarşuma* (69/12) vb.

-u (<< (I)G) eki: Eski Oğuz Türkçesinde olduğu gibi metinde de yuvarlak ünlülüdür: Râik'in Annesi romanında bir örnek tespit edilmiştir: *ḳapu* (14/14).

-ġun yapım eki: Tek heceli "geçişli ve geçişsiz" fiil köklerinden pekiştirilmiş sıfat türeten yaygın kullanılan bir ektir. Eklendiği fiilin son sesinin tonluluk durumuna göre k- veya g- olmaktadır (Korkmaz, 2009: 81). Râik'in Annesi romanında da yuvarlak ünlülüdür: *durġun* (10/2; 52/9; 57/5), *yorġun* (11/7; 62/10), *dolġun* (31/13), *şolġun* (31/13) vb.

-ma eki: İsim-fiil ekidir. "Eski Oğuz Türkçesinde bu ekle daha çok müşahhas fonksiyonda adlar türetilmektedir. Ekin, hareket ve oluş adı olarak ve –mAk masdarının hafifletilmiş şekli olarak kullanılması sonradan ortaya çıkmıştır." (Özkan, 2000: 121).

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *bulunmasından* (7/8), *almamı* (8/14), *oğuşdurmalar* (14/17), *ṭurmaya* (41/16), *urulması* (51/5) vb.

-mAk eki: Bu ek fiilin masdar şekli olarak bilinmektedir (Korkmaz, 2003: 95-96). Fiil adları türetmektedir (Brockelmann, 1954: 126; Taş, 2015: 151). Râik'in Annesi romanında işlek kullanılan eklerden biridir: *uyumaklığım* (17/6), *bağlamak* (47/6), *ḳımıldanmamak* (44/22) *olmamak* (63/9), *evlendirmek* (6/2), *virmek* (8/4), *örtmek* (9/3), *idilmek* (26/7), *işitmekten* (38/11), *dimek* (43/2), *şarşmağa* (71/3) vb.

-ŋ eki: Geçişsiz fiillerden eyleyici isimleri ve sıfatları, geçişli fiillerden de nesne isimleri ve sıfatları türetmektedir (Taş, 2015: 169). Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *yalŋız* (-/3; 19/5; 27/5; 31/5) vb.

-r eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnek şöyledir: *var* (< bar) (40/18; 41/5; 43/6).

3. İsimden Fiil Yapım Ekleri

+la- eki: Geçişli ve geçişsiz fiiller türetmektedir. Eski Türkçeden itibaren canlı ve çok işlek olan eklerdendir (Taş, 2015: 97). Râik'in Annesi romanında da işlek olarak kullanılan eklerdendir: *beyāżlatırken* (4/3), *başlamışdı* (5/9), *başladı* (7/4), *çabalamaḳdan* (27/7), *bağlayan* (35/13), *ḥāżırlamağa* (46/16), *iḫtiyārlamışdı* (54/8) vb.

+lan- eki: Karaağaç, bu ekle ilgili "Türk dili tarihinde birleşik ekler yapıyor gibidir." diyerek aciz> acizle-n, ağır> ağırla-n, dil> dille-n gibi örnekler verip "İşlekliği tam olan bir ek olarak, genellikle ad köklerine getirilen bu ekten sonra -n-, -ş- ve -t- gibi eylemden eylem yapan ekler geldiğinde ortaya çıkan, -la-n-, -la-ş- ve -la-t- yapılarını ayrı ekler olarak görmek, anlamsızdır" demektedir (Karaağaç, 2012: 308).

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *nişānlanmalı* (8/12), *dalğalanan* (20/2; 16/7), *tozlanmış* (16/2), *tozlandığını* (16/13), *yaralanmış* (27/5), *ḥāżırlanıyor* (31/9), *parçalanan* (38/5), *aydınlandı* (52/14) vb.

4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

-se- eki: Metinde tespit edilen örnek şöyledir: *göstermek* (<< körse-) (23/11).

-y- << -d- eki: Batı Türkçesine geçince d/ >> y/ değişmesine uğramıştır. Metinde kullanılan işlek eklerde biri değildir: *ḳoyuca* (15/2), *ḳoymuşdu* (31/8) vb.

B. Çatı Ekleri

Türkiye Türkçesinin temel gramerlerinden birini ortaya koyan Muharrem Ergin çatı kavramını kullanmadığı anlaşılmaktadır. Fiilden fiil yapma eki olan çatı eklerini Zeynep Korkmaz anlam değişikliği yapan ve durum değişikliği oluşturan ekler şeklinde ayırmıştır.

Anlam değişikliği yerine anlam genişlemesi ifadesi de kullanılmaktadır. Fiil çatılarını meydana getiren eklerin hem mana genişletme hem de kılış (nesne alan) ve oluş (nesne almayan) fiillerinin durumunu değiştiren işlevi bulunmaktadır (Akıncı 2007: 173). Olumsuzluk ekinin çatı eki olmadığı belirtilmiştir (Korkmaz, 2003:160-162). Fiiller, olumsuzluk ve çatı (işteşlik, dönüşlülük, edilgenlik, oldurganlık, ettirgenlik) ekleri alarak aynı fiil kökünün farklı görünüşlerini sergileyen fiil tabanlarını meydana getirmektedirler.

Bu çerçevede Râik'in Annesi romanında tespit edilen çatı ekleri şunlardır:

1) İşteşlik eki: Fiilin karşılıklı veya ortak yapılması manasına gelmektedir.

-(i)ş- eki: Asıl işteşlik ekidir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *girişdi* (8/3), *ilişdi* (21/8) vb.

2) Edilgenlik ekleri: Burada geçişli veya geçişsiz fiillere- (*I)n*- ve- *(I)l*- eklerinin getirilmesiyle meydana gelmektedir. Edilgenlik çatısı, "geçişli ve geçişsiz" eylemlerden edilgenlik ekleriyle meydana gelen; fakat eylemin bildirdiği işin kim aracılığıyla yapıldığı belli olmayan, öznesi belirsiz fiil çatısı demektir (Korkmaz, 1992: 50).

-(I)n- / -(U)n- eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ḳaçındığına* (46/19), *bulunmuş* (24/16), *olunuyordu* (59/29), *acınmaġa* (71/6) vb.

-(I)l- eki: Râik'in Annesi romanında işlek kullanılan eklerden biridir: *yayıldıḳça* (-/9), *ṣarılır* (4/1), *kesilerek* (6/1), *yapılup* (7/5), *idilen* (8/9), *açılan* (13/9), *ḳapılmamaḳ* (24/16), *denilebilirdi* (31/9), *işidileceginden* (45/7), *açılıyor* (52/11), *yıḳılmış* (64/7) vb.

3) Dönüşlülük eki: Dönüşlülük çatısı, eylemdeki "oluş ve kılışın" özneye dönüştüğünü gösteren, öznenin işi kendi kendine yapmış olduğunu belirten eylem çatısıdır (Korkmaz, 1992: 47).

-(I)n- / -(U)n- eki: Asıl dönüşlülük ekidir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *bulunmasından* (7/8), *bulundığı* (8/5), *olunuyordu* (59/29), *bulunurum* (60/20), *bulunduġum* (64/8) vb.

-(i)ş- / -(u)ş- eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *girişdi* (8/3), *ḳoşuşan* (11/3), *ilişdi* (21/8) vb.

4) Ettirgenlik ekleri: Yapma, etme bildiren "geçişli" fiiller ile olma bildiren "geçişsiz" fiilleri; yapma, yaptırma, ettirme bildiren geçişli fiil haline getiren ekler olarak bilinmektedir (Korkmaz, 2009: 555).

-dUr- eki: Râik'in Annesi romanında işlek kullanılan ettirgenlik eklerinden biridir. Burada tespit edilen örnekler şöyledir: *dolduruyor* (7/1), *oġuşdurmalar* (14/17), *düşündüren* (35/13), *döndüren* (50/1), *öldürdü* (70/8) vb.

-ur- eki: Râik'in Annesi romanında bir örnek tespit edilmiştir: *boġulurken* (58/18).

-t- eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnek şöyledir: *aŋlatmış* (34/8), *düzeltmeye* (38/3) vb.

C. Olumluluk-Olumsuzluk Eki:[2] Olumsuzluk eki, fiilden fiil yapım eki kategorisinde değerlendirilmemelidir. Çünkü "-ma- ekiyle olumsuzluğu, -Ø- olumluluk ifade eden bu ekler, fiillerin karşıladığı hareketin icra vasıtasının olumluluk mu yoksa olumsuzluk mu ifade ettiğini, bunu yaparken de ne bir cümle ne de bir tamlama seviyesinde söz kurmadığı için çekim eki, fiilin karşıladığı hareketin vasıtasında herhangi bir değişiklik yapmadığı için yapım eki kategorisinde yer almamalıdır." (Turan, 2000: 856/2).

-mA eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen olumsuzluk eki örnekleri şöyledir: *olmadıḳlarını* (4/3), *ḳaldırma* (13/14), *tanımadığım* (24/16), *ḳanmasın* (25/2), *doḳunmayan* (37/2), *bozulmadı* (48/17), *olmayan* (54/12), *aġladamayacaḳtım* (66/1) vb.

Ç. Fiilimsi Ekleri

Fiillerin özelliklerini kapsayan fakat asıl fiil görevini yapmayan sözcüklere fiilimsi denilmektedir. Çekimli fiiller kendi fiil kök ve gövdelerine kip, zaman, kişi ve sayı eklerini alarak çekime girmekte ve bir yargı ifade etmektedirler. Fiilimsiler, fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle meydana gelirler fakat çekime girmezler ve bir yargı da bildirmezler (Leontik, 2017: 70).

1) İsim-Fiil Ekleri

-mA eki: *bulunmasından* (7/8), *almamı* (8/14), *oġuşdurmalar* (16/17), *itdirmeye* (37/5), *virmeye* (41/10), *etdirmeye* (46/3), *öpmeye* (50/16), *diŋlemeyi* (60/15), *titremesine* (69/5) vb.

-mAk eki: *evlendirmek* (6/2), *örtmek* (9/3), *idilmek* (26/7), *ṣırıtmaġa* (39/10), *uyumaḳlıġım* (17/6), *göstermek* (23/11), *ḳımıldanmamak* (44/22), *baġlamak* (47/6), *işitmekle* (48/3), *ezmek* (56/15) vb.

2) Sıfat-Fiil Ekleri

-(y)an (<< -GAn)eki: *ḳarışdıran* (6/1), *yayılan* (10/1), *oynayan* (16/14), *tanıyan* (24/11), *bayaġılaşdıran* (31/13), *ṭoplanan* (37/2), *oṭuran* (42/17), *olan* (55/1), *çalışan* (62/10) vb.

-(y)an sıfat-fiil ekinin olumsuzu: *ḳımıldanmayan* (-/2), *olmayan* (34/7), *doḳunmayan* (37/2), *olmayan* (54/12), *aŋlamayan* (71/2), *bulmayan* (71/3) vb.

---

[2] Bu konuda müstakil bir çalışma hazırlanmıştır (Ayrıntılı bilgi için bk. Ayşe Yılmaz, "Cümlenin Sınıflandırılmasında Kullanılan Olumluluk-Olumsuzluk Kategorisi Üzerine", *Turkish Studies Intarnational Periodical Fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/3 Spring 2009, s.2338-2350)*.

-dIK eki: *aŋlayamadığı* (54/14), *söylediklerini* (7/15), *ḳurtardıkdan* (23/15), *gönderdikden* (17/1), vb.

3) Zarf-Fiil Ekleri: Şahıs ve zaman ifade etmeyen, sadece hareket kavramı ifade eden fiil şekilleridir (Özkan, 2000: 151). Bu ekler, fiilleri başka fillerle bağlamak üzere zarflaştıran eklerdir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen zarf-fiil ekleri şöyledir:

a) Asıl Zarf-Fiil Ekleri

-(y)ınca (<< GIncA) eki: *arayıncaya* (5/6), *ḳalınca* (48/15), *aŋlatıncaya* (51/15), *ḥayātınca* (64/17) vb.

-(i)ken eki: i- fiilinin zarf-fiil şeklidir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *geçerken* (-/7), *beyāżlatırken* (4/3), *dalarken* (20/3), *iderken* (23/6), *baḳarken* (34/4), *söylerken* (43/11), *içerken* (46/1) *olurken* (74/12) vb.

-madan eki: Türkiye Türkçesinin *-mAdAn* zarf-fil eki, tarihi devirlere doğru izlendiğinde, Eski Oğuz Türkçesinde ses değişimleri bakımından daha eski bir *–mAdIn* < *-mAtIn* ekine dayanmaktadır (Korkmaz, 1966: 259). Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *duymadan* (10/5), *bozmadan* (31/13), *baḳmadan* (39/4), *ḳalmadan* (41/10), *ḳalḳmadan* (42/2), *baḳmadan* (49/8) vb.

-(y)AlI (<< -GAlI): Orjinalde zarf-fiil eki olarak bilinmektedir (Gülsevin ve Boz, 2004: 149). *açılalı* (7/4), *ideli* (6/13), *çıḳalı* (7/4), *geleli* (38/14), *yerleşeli* (55/2).

-(y)up / -(y)ip eki: Eski Türkçedeki -p zarf-fiilinden gelişmiştir. Râik'in Annesi romanında işlek kullanılan zarf-fiil eklerindendir: *uçup* (4/1), *yapılup* (7/5), *aḳup* (10/2), *ṣırıtup* (13/13), *bulup* (42/14), *yaḳalayup* (43/11), *çiġneyip* (48/14), *geçip* (55/9) vb.

b) Birleşik Zarf-Fiil Ekleri

-dikçe eki: *-dik* sıfat-fiil eki ile *+çe* eşitlik hâli ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen önekler şöyledir: *itdikçe* (54/7), *idildikçe* (65/10), *geldikçe* (66/8) vb.

-(y)IncA (<< GIncA) eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *arayıncaya* (5/6), *ḳalınca* (45/15), *aŋlatıncaya* (51/15), *ḥayātınca* (64/17), *görince* (8/1), *gidince* (18/6), *ögrenince* (25/10), *gelince* (46/10) vb.

D) Çokluk Ekleri: +lAr /+z

+lAr eki: Ekin önceki yüzyıllar Türkçesinden ve bugünkü yazı dilinden farklı bir durumu yoktur (Özkan, 2000: 111). Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ḳumlar* (-/2), *ġıcırtılar* (4/1), *esvaplarla* (6/1), *ufuḳlar* (13/8), *maḥlūḳlar* (43/12), *fundalar* (61/7), *şeyler* (70/2) vb.

+z eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *bizim* (8/8), *gözleriyle* (13/9), *gözlerim* (14/15), *bizim* (15/1), *diz* (31/8), *dizlerinin* (31/8), *dizimde* (34/4), *sizinle* (40/8), *sizi* (40/12), *göz* (51/20), *dizleri* (55/4) vb.

2.3.1.2. Çekim Ekleri

Çekim ekleri, adlar ile adlar veya adlar ile fiiller arasında geçici ilişkiler kuran eklerdir. Yapım ekleri kök ile gövdenin kendi sınırları içinde kaldığı hâlde, işletme ekleri yani çekim ekleri, kök ve gövdelere bazı anlam bağlantıları katarak onları birbiriyle ilişkiye geçiren, onlarla kelime grupları ve cümlenin öteki öğeleri arasında geçici anlam örgüsü kuran ekler olarak bilinmektedir. Kelime gruplarından ve cümleden işletme ekleri çıkarıldığında, kelimeler arasındaki anlam bağları kopmakta ve cümlenin yapısı bozulmaktadır. Bu sebeple işletme ekleri hem kök ve gövdelere işleklik kazandıran eklerdir hem de yapım eklerinden daha kapsamlı olanıdır (Korkmaz, 2003: 22).

İsim Çekim Ekleri

1. İyelik Ekleri:

Râik'in Annesi romanında tespit edilen iyelik ekleri şöyledir:

I.teklik şahıs iyelik eki: +(i)m / +(U)m

I. teklik şahıs iyelik eki –m'dir. Ünlü ile biten kelimelere doğrudan, ünsüzle biten sözcüklere ise araya yardımcı ünlü alarak eklenmektedir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *çocukluğumdan* (-/4), *ruḥum* (10/8), *bastonumla* (14/16), *dostum* (24/11), *ḳuyruğuma* (29/13), *ḳolumuŋ* (38/5), *çocuğum* (41/5), *dostum* (52/19), *ḳarşuma* (70/4) vb.

II. teklik şahıs iyelik eki: +(n)uŋ / +iŋ / +ŋ

II. teklik şahıs iyelik eki +ŋ'dir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *babanuŋ* (7/15), *anneŋle* (7/15), *virdigiŋ* (36/1) vb.

III. teklik şahıs iyelik eki: +(s)I(n)

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ayağında* (14/14), *laḳırdısına* (19/6), *olṭasınıŋ* (23/15), *ḫaṭırladığı* (24/3), *büyükbabasınuŋ* (29/9), *çehresinde* (43/11), *aradığı* (41/9), *ninesinüŋ* (19/6), *yüzünüŋ* (39/9), *üstünüŋ* (59/29) vb.

III. çokluk şahıs iyelik eki: +lArI(n)

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *olmadıḳlarını* (4/3), *aldıḳları* (6/1), *ḫaṭırlarına* (8/5), *çocuḳları* (24/12), *barışdılar mı* (50/19), *evlerine* (60/1), *seslerini* (65/2) vb.

Hâl Ekleri: Râik'in Annesi romanında tespit edilen hâl ekleri şöyledir:

a) Yalın hâli eki: +Ø

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ḳız* (8/13), *ḥayāt* (10/7), *güzel* (13/7), *beyāż* (21/5), *genç* (23/5), *mor* (26/4), *ṣaf* (30/3), *nikāḥ* (34/2), *du'ā* (35/14), *çam* (37/12), *ġavġa* (39/16), *iḫtiyār* (46/12) vb.

b) Yönelme hâli eki: +(y)A (<< +GA)

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *havaya* (-/2), *ḳaplumbaġaya* (7/5), *oṭaya* (9/5), *manṭoya* (10/4), *arabaya* (14/6), *noḳṭaya* (21/3), *ḫayāle* (24/3), *ḳadına* (26/7), *çocuġuna* (27/4), *baŋa* (41/19; 44/22; 45/6; 47/14), *oŋa* (46/11; 50/16), *Rauf'a* (50/22) vb.

c) Bulunma hâli eki: +dA

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *burada* (5/3), *piyanosunda* (7/2), *aġzında* (8/6), *ṣandalda* (9/9), *ötede* (14/4), *dizlerimde* (17/4), *güneşde* (19/17; 27/4), *ḳalbimde* (16/3), *yüksekde* (26/14), *beynimde* (29/7), *vażiyetde* (31/10), *vapurda* (42/17), *adamda* (44/7), *ḳapısında* (51/17), *uzaḳda* (55/14), *rūḥunda* (64/17) vb.

ç) Ayrılma hâli eki: +dAn

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *aġaçdan* (4/3), *İstanbul'dan* (5/5), *ṣınıfından* (7/8), *ṭaḳımdan* (9/4), *çamlıḳdan* (10/2), *yataḳdan* (17/6), *yoldan* (21/4), *avrupadan* (25/1), *aṭadan* (35/7), *ḳadınlardan* (37/8), *boġazından* (43/11), *elinden* (48/10), *çehresinden* (51/21), *yemekden* (53/7), *sevdiklerinden* (60/6), *ḥiddetinden* (69/3) vb.

d) Vasıta hâli eki: +(y)lA / +lA

+(y)lA vasıta eki: ile edatının ekleşmiş halidir. Ek *+(ı)lA* olabildiği gibi, ünlülerle biten aözcüklerden sonra *+yIlA* şeklindedir (Gülsevin ve Boz, 2004: 113). Râik'in Annesi romanında bu ek kalınlık incelik uyumuna bağlı olarak okunmuştur: *ḥuṣūṣiyle* (8/6), *ḳızlarıyla* (9/2), *altıyla* (13/16), *żiyāsıyla* (17/5), *ḳoluyla* (17/22; 26/9), *ḫavfıyla* (22/3), *yaḳasıyla* (16/8), *ḳarısıyla* (25/5; 25/9), *ucuyla* (32/2), *paltosuyla* (51/14), *ḳorḳusuyla* (60/20) vb.

+lA vasıta eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *benimle* (7/8), *annemle* (7/12), *mahāretle* (8/17), *yengemle* (14/16), *intiẓamla* (15/1), *ḳadınla* (23/3), *ṭavırla* (26/4), *iḫtiyārla* (26/12), *ḥaẓẓla* (29/12), *naẓārla* (30/7), *rūḥuŋla* (36/2), *ḫalecānla* (44/2), *vapurla* (50/15) vb.

e) Eşitlik hâli eki: +cA

İsmin eşitlik, benzerlik ve gibilik ifade etmek için girdiği durumdur. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *uzunca* (19/17), *ḳoyuca* (15/2), *ḫızlıca* (26/8), *kendisince* (8/3), *bence* (9/4), *epeyce* (23/5), *senelerce* (30/4), *iyice* (43/8), *epeyce* (51/15) vb.

3. İlgi Eki: +(n)Uŋ

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *masanuŋ* (5/10), *babanuŋ* (7/15), *ḳomşunuŋ* (9/2), *dünyānuŋ* (10/4), *ayaḳlarunuŋ* (14/6), *ḳaşınuŋ* (19/17), *şaḳladığınuŋ* (21/5), *çocuġunuŋ* (27/5), *büyükbabasınuŋ* (29/9), *ḫuṭūṭunuŋ* (31/13), *onuŋ* (35/14; 37/2; 37/4; 42/22), *uyḳunuŋ* (51/4), *bunuŋla* (57/10), *Rauf'uŋ* (61/2; 69/7), *maḥlūḳuŋ* (65/8) vb.

+kI (~Aitlik eki)

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ḳarşuki* (-/2), *oradaki* (5/6), *bendeki* (8/1), *çehremdeki* (8/3; 38/15), *göklerdeki* (11/3), *ḳarşusındaki* (17/2), *evvelki* (22/5), *dizimdeki* (34/16), *iskeledeki* (49/7), *elindeki* (50/7; 59/29), *gözlerindeki* (51/1), *sesindeki* (59/17) vb.

4. Belirtme Eki: +(y)I (<< + IG)

+(y)I (<< + IG) belirtme eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ninemi* (62/13), *seni* (8/2), *ḥaḳḳımı* (8/5), *beni* (9/3; 9/5), *yemegimizi* (10/3), *fistānını* (13/14), *oṭayı* (17/2), *ḳuyruġunu* (17/13), *güzelligini* (24/10), *metānetimi* (28/1), *ẓerāfetini* (31/13), *itdigimi* (35/9), *fikrimi* (40/12), *ḳalpleri* (48/14) vb.

F. Fiilin Kip ve Zaman Ekleri ve Fiil Çekimi

Türkçede fiiller çekime girmeden kullanıma çıkmamaktadır. Kip, zaman ve kişi eklerini de alarak kullanıma çıkabilen fiiller, almış oldukları eklerin aktardığı zaman ve kip kavramlarıyla beraber dilde yerini almaktadır. Fiil çekimi dilimizde basit çekim ve birleşik çekim şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Basit çekime uğramış fiiller, dilimizde birleşik çekim ekleri şeklinde ifade edilen hikâye (-DI), rivayet (-mIş) ve şart (-sA) ekleriyle birleşerek yeni çekimler ve yapılar meydana getirirler. Söz konusu ekler ek fiil olarak da tanımladığımız i-fiilinin çekim şekilleri olan eklerdir. Birleşik çekim konusu ise gerek isimlendirilişi gerekse yapı bakımından çözümlenişi açısından farklı görüşlerin ileri sürüldüğü konulardandır (Gülsevin, 1999: 158).

Fiillerin Basit Çekimi

1.Şahıs Ekleri: Eylemin bildirdiği olma veya yapmayı gerçekleştiren kişi veya varlığı ifade eden eklerdir (Karaağaç, 2012: 355). Râik'in Annesi romanında tespit edilen şahıs ekleri şöyledir:

a) Zamir Kökenli Şahıs Ekleri/1. Tip Şahıs Ekleri

Öğrenilen geçmiş, geniş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, istek ve gereklilik kiplerinin çekimlerde kullanılan şahıs ekleridir.

Teklik I. Şahıs Eki

-(V)m eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *yemem* (19/4), *igrenirim* (40/16), *bilmiyorum* (47/12), *alayım* (58/14), *gidecegim* (45/19) vb.

b) İyelik Kökenli Şahıs Ekleri/II. Tip Şahıs Ekleri

İyelik kökenli şahıs ekleri, görülen geçmiş zaman ve şart çekiminde kullanılan şahıs ekleridir.

-m eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ḳaçdım* (22/2), *ṣordum* (23/1), *didim* (37/1), *olsam* (66/6), *bulsam* (39/5), *bulursam* (29/7) vb.

-ŋ eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ḳorḳarsaŋ* (63/14), *alırsaŋ* (6/6), *bilseŋ* (7/12) vb.

c) Emir Kökenli Şahıs Ekleri/III. Tip Şahıs Ekleri

-eyim eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnek şöyledir: *yürüyeyim* (30/15).

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *barışsın* (58/7), *sevsin* (58/7), *virsin* (69/18) vb.

Râik'in Annesi romanında -Ø ekin olumsuz örnekleri şöyledir: *yapmasın* (14/17), *arama* (15/4), *ḳanmasın* (25/2), *ṣıḳma* (27/7), *itmesin* (14/18), *dimesin* (14/19) vb.

-(y)alım eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *başlamayalım* (42/11), *bıraḳalım* (71/13) vb.

-(I)ŋIz eki: Râik'in Annesi romanındaki örnekler şöyledir: *idiŋiz* (40/12), *unutmayıŋız* (56/9), *geliŋiz* (68/20), *yollayıŋız* (74/14), *inanıŋız* (74/4), *barışıŋız* (74/4).

2. Zamanlar

Şekil ve Zaman Ekleri:

Râik'in Annesi romanında tespit edilen şekil ve zaman ekleri şöyledir:

a) Görülen Geçmiş Zaman Eki

Teklik I. Şahıs: -dIm/-dUm

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *itdim* (-/5), *geçirmişdim* (5/7), *acıdım* (8/9), *içerdim* (11/1), *mütā'sıfdım* (13/12), *atdım* (21/4), *ḳoşdum* (22/3), *idiyordum* (23/11), *oṭurdum* (38/10), *üzüldüm* (42/9), *yürüdüm* (57/7; 58/5; 64/3), *gördüm* (72/15; 74/19) vb.

Teklik II. Şahıs: -diŋ

Râik'in Annesi romanında bir örnekler tespit edilmiştir: *idiŋ* (53/3).

Teklik III. Şahıs: -dI/-dU

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *bıraḳdı* (19/13), *başladı* (20/1), *çıḳardı* (21/6), *parladı* (30/3), *idiyordu* (31/2), *başladı* (34/17), *yıġıldı* (35/4), *didi*

(30/14), *itdi* (32/2), (ẓan) *idiyordu* (40/3), *gülüyordu* (41/3), *şallıyordu* (50/7), *görüşdü* (25/5), *döndü* (28/2), *süzdü* (30/1) vb.

Görülen geçmiş zaman III. tekil şahsın olumsuzu: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *yükselmedi* (48/17), *itmedi* (6/12; 46/20), *çevirmedi* (21/14), *virmedi* (63/3) vb.

b) Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki

Teklik I. Şahıs: -(V)m

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *imişim* (10/8), *ḳurtaracaḳmışım* (22/2), *ṭanıyormuşum* (30/4), *yürümüşüm* (15/3) vb.

Teklik III. Şahıs: -mIş

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *itdirmiş* (8/4), *içmiş* (10/8), *itmiş* (17/11), *şıvamış* (21/5), *ḳararmış* (16/2), *tozlanmış* (16/2), *açmış* (16/9), *ṭoplamış* (26/14) vb.

c) Geniş Zaman Eki

Teklik I. Şahıs: -(V)rIm

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: (men) *iderim* (6/11) (rica) *iderim* 42/11), *dönerim* (11/7), *isterim* (14/16), *diŋlerim* (17/19), *aŋlarım* (43/16) vb.

Teklik I. Şahsın Olumsuzu: -mAm

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ḳovalamam* (17/17), *çekmem* (17/13), *öldürmem* (17/15), *yemem* (19/4), *bilmem* (30/14), *gelmem* (46/18), *görmem* (74/3) vb.

Teklik III. Şahıs: -Ar / -Ir / -r / -Ur

-(A)r/-(I)r: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *başlar* (7/2), *ḳorḳar* (9/8), *baḳar* (11/5), *ider* (35/14; 45/8), *barışır* (46/19), *verir* (55/9), *gider* (55/9), *çalar* (60/7), *alır* (6/2) vb.

-r: Râik'in Annesi romanında bir örnek tespit edilmiştir: *yürür* (11/5).

-Ur: Bu ekle ilgili metinde birkaç örnek tespit edilmiştir: *şoḳulur* (55/4), *görür* (51/21), *üzülür* (55/10), *ölür* (67/6).

Geniş Zamanın III. Teklik Şahsın Olumsuzu: -mAz

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *söylemezdi* (33/8), *beŋzemez* (51/3), *dimez* (59/27), *gelmez* (62/22), *etmez* (67/10).

ç) Gelecek Zaman Eki

-(y)AcAk eki: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *olacak* (7/7), *yazacak* (46/4), *verecekdi* (46/4), *gönderecek* (46/4), *evlendirecekler* (5/8), *giydirecek* (6/6), (ẓan) *idecek* (11/3), *dönecek* (21/12) vb.

Râik'in Annesi romanında gelecek zaman ekinini olumsuzu: *üzmeyecek* (65/13), *gelmeyecek* (53/16), itmeyecek (66/6) vb.

Tasarlama Kipleri: Fiilin olumlu veya olumsuz yönde gerçekleşmesini, tasarlanan dilek, istek, şart, gereklilik veya emir kavramları içinde ve herhangi bir zaman değil, yalnızca görünüş veren kipler oluşturur (Karaağaç, 2013: 795).

a) Emir Kipi: Tasarlama kiplerinden olduğu için sadece şekil ifadesi olup zaman ifadesi yoktur. Emir kipinde belli bir kip ekinden söz edilemez. Kip ve şahıs kavramı aynı ekle ifade edilmektedir (Demir-Yılmaz, 2006: 101).

Teklik I. Şahıs: -(y)AyIm

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *söyleyeyim* (6/10), *bileyim mi* (18/7), *yürüyeyim* (30/14), *söylemeyeyim* (40/12), *alayım* (58/14), *inanayım* (74/7) vb.

Teklik I. Şahsın Olumsuzu: -me-(y)eyim

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnek şöyledir: *söylemeyeyim* (40/12).

Teklik II. Şahıs: -Ø

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *bekle* (62/18), *söyle* (67/9).

Teklik II. Şahsın Olumsuzu: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *arama* (15/4), *sıkma* (27/7), *ḳaldırma* (13/14), *ḳorḳma* (63/14) vb.

Teklik III. Şahsın Olumsuzu: -ma-sın

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *alçalmasın* (74/7), *ḳanmasın* (25/2) vb.

Çokluk I. Şahıs: -(y)AlIm

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *başlamayalım* (42/11), *bıraḳalım* (71/13), *idelim* (39/1), *dönelim* (58/13; 59/18).

Çokluk II. Şahıs: -(y)IŋIz

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *söylemeyiniz* (68/8), *bırakınız* (68/9), *geliŋiz* (68/20), *gidiniz* (69/18), *söyleyiniz* (69/18), *inanıŋız* (74/4).

b) Şart Kipi: -sA (<sAr): Tasarlama kipi, hareketin şart şeklinde tasarlandığını göstermektedir.

Teklik I. Şahıs: -sAm

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *bulsam* (39/5), *olsam* (66/6) vb.

-mA şart ekinin olumsuzu: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *olmasa* (31/9; 55/21; 59/17), *görmese* (11/3), *gelmese* (46/5).

c) İstek Kipi: Tasarlama kiplerinden olduğu için sadece şekil ifadesi olup zaman ifadesi bulunmamaktadır.

Teklik I. Şahsın İstek Olumsuzu: -mA-(y)A

Râik'in Annesi romanında bir örnek tespit edilmiştir: *söylemeyeyim* (40/12).

Gereklilik Kipi: -mAlı

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *nişanlanmalı* (8/12), *olmalı* (29/14), *bıraḳmalı* (47/11), *bulmalı* (73/5), (ḫaber) *virmeli mi* (47/10) vb.

Fiillerin Birleşik Çekimleri

Birleşik çekimli fiillerde zaman kavramının nasıl belirleneceği ve fiile hangi ekin zaman kavramı verdiği genellikle tartışılmıştır. Çoğunlukla bu yapılardaki birinci ekin zaman, ikinci ekin ise kip anlattığı görüşü savunulmaktadır. Ayrıca basit çekimde zaman kavramı aktarmadan sadece kip özelliği taşıyan "gereklilik, istek, şart çekim" eklerinin eğer birleşik çekimdeki ikinci ek kipi anlatıyorsa birleşik çekimde hangi zamanı, nasıl anlatırlar soruları da sorulmuştur (Bilgegil, 1984: 27).

Geniş Zamanın Şartı

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *bilirse* (15/2), *görebilirse* (26/2), *gelirse* (63/13), *ḳorḳarsaŋ* (63/14), *iderseŋiz* (-/7), *idersem* (6/1), *isterse* (14/17; 58/14), *iderse* (45/12), *dönerseŋiz* (74/3) vb.

Ek-Fiilin Çekimi

a) Geniş Zaman (Bildirme Eki)

+dIr eki: Râik'in Annesi romanında örnekler şöyledir: *vardır* (4/2), *adamdır* (25/2), *arkadaşlarımdandır* (25/3), *degildir* (43/7) vb.

Birleşik Fiiller: Türkçede birleşik fiil, bir yardımcı fiil ile bir isim veya fiil unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. İsim ve fiil unsuru önce, yardımcı fiil sonra gelmektedir. İsimlerle oluşturulan birleşik fiillerde esas unsur isim, yardımcı unsur ise yardımcı fiildir (Özkan, 2000: 146).

Kurallı Birleşik Fiiller

Tezlik Fiili: "-vermek" fiiliyle yapılır. Eylemin çabucak, kısa zamanda; bazen de umulmadık zamanda aniden gerçekleşiverdiğini göstermektedir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnek şöyledir: *yıḳılıvirdi* (73/2).

Yeterlilik Fiilinin Olumsuzu: Yeterlilik fiili *-(y)Abil-*in olumsuzu *-(y)Ama-* ile yapılmaktadır. Bu farklılığın sebebi eskiden yeterlilik işlevinde kullanılan bir fiilin sonradan kaybolması manasındadır (Demir-Yılmaz, 2006: 180).

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *idemezsiŋiz* (40/15), *idemezdim* (44/7), *göremezsem* (47/9), *gidemezdi* (64/2), *olamazdı* (55/20; 60/14), *ḳullanamaz* (57/10), *inanamazsam* (58/9), *olamaz* (61/1) vb.

b) İsim + Yardımcı Fiil

it- yardımcı fiili: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: (te'yid) *itdim* (-/5), (iḳnā') *itmedi* (6/12), (baḫş) *itmeye* (6/12), (ġā'ib) *itmeye* vb.

ol- yardımcı fiil: Geçişli fonksiyon özelliği vardır. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *olacaġım* (6/3), (pişmān) *olursuŋ* (7/16), (muḥāṭ) *olan* (10/6), (ġā'ib) *oldu* (21/1), (muḳtedīr) *olamaḳsızın* (21/13), (vird) *olmayacaḳ* (25/9), (raḥat) *olmaması* (31/10), (ʿāid) *olduġunu* (38/1) vb.

G) Soru Eki: Soru eki, bir cümle unsuru olmaktadır. Bu ekin başka yapım, çekim, çatı, fiilimsiler ve olumluluk-olumsuzluk gibi eklerden ayrıldığı esas nokta, ekleşme dizisinde belirli bir yerinin olmamasıdır. Bu ek, cümlenin hangi unsuru haline muhatap ise o unsurun sonuna gelmektedir (Turan, 2006: 27).

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: (alır) *mısıŋ* (6/1), (sabıḳası) *mı* (23/12), (ḳadını) *mı* (26/11), (lāyıḳ) *mı* (37/10), (ġavġa) *mı* (39/16), (var) *mıydı* (48/8) vb.

Kelimeler [3]

Yalnız başına bir manası olan, başka söczüklerin manasına gereksinim duymayan, sözlükte madde başı olabilen gramer unsuruna "kelime" denilmektedir. Kendi başına var olabildiği için de "asıl unsur"dur. Ek ise yardımcı unsurdur. Türk dilinde iki kelime çeşidi bulunmaktadır:

a) İsim

b) Fiil

Dil bilgisinde sıfat, zarf, edat, zamir, bağlaç ve ünlem olarak nitelenedirilen terimler bir sözcük çeşidi değil, ismin cümle içerisinde kazandığı fonksiyon adları olarak bilinmektedir.

[3] Bu bölümde, isim ve fiil kelime çeşidine yer verilmemiş olup yalnızca ismin cümle içerisinde kazandığı işlev adları olan sıfat, zarf, edat, zamir, bağlaç ve ünlem konuları ele alınmıştır.

1. Zamirler: İsimlerin yerini tutan kelimelere zamir denilmektedir.

a) Şahıs Zamirleri: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir:

Hâl	I. Şahıs	II. Şahıs	III. Şahıs
Yalın	ben (58/6)	sen (7/16)	o (10/3)
İlgi	benim (59/14)	-	onun (24/11)
Belirtme	beni (60/2)	seni (63/8)	onu (24/15)
Yaklaşma	baŋa (74/14)	sana (63/11)	ona (29/14)
Bulunma	bende (47/4)	-	onda (41/12)
Çıkma	benden (56/9)	-	ondan (64/7)

b) İşaret Zamirleri: Varlıkları gösterme yoluyla karşılayan sözcüklere denilmektedir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir:

	Teklik	Çokluk
Yakın, görülen	bu (5/4)	bunlar (13/8)
Uzak, görülen	şu (9/4)	-
Uzak, görülmeyen	o (10/6)	onlar (28/5)

Hâl	Bu	Şu	o
Yalın	bu (62/16)	şu (65/9)	o (69/18)
İlgi	bunun (47/1) bunuŋ (57/10)	-	onuŋ (24/10) onun (46/16)
Belirtme	bunu (50/20)	-	onu (24/15) oŋu (67/17)
Yaklaşma	buna (37/10) buŋa (55/12)		oŋa (46/11) ona (48/6)
Bulunma	-	-	onda (58/8)
Çıkma	bundan (9/5)	-	ondan (62/3)

c) Dönüşlülük Zamirleri: Fiildeki işin, oluşun bizzat özne tarafından yapıldığını bildiren zamirler olarak bilinmektedir. Râik'in Annesi romanında dönüşlülük zamiri olarak "kendi" kelimesi ile kullanılmıştır.

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *kendi* (6/5; 8/8; 17/12; 21/9).

ç) Belirsizlik Zamirleri: Nesneleri ve şahısları belirsiz olarak temsil eden zamirlerdir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *birinde* (23/3), *birisi* (-/7), *hepsi* (-

/9), *hepsini* (29/16; 52/9), *biraz* (10/1), *her şey* (-/2), *her şeyini* (34/8), *bütün* (35/1), *herḥalde* (8/6), *herkesden* (26/14), *kimse* (52/19) vb.

d) Soru Zamirleri: Soru yoluyla adların yerini tutan zamirlerdir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ne* (27/2), *neler* (29/5), *kim* (63/18), *kimsiniz* (69/12) vb.

e) Bağlama Zamirleri: Bağlama zamiri, *ki* ve *kim*'dir. "ki o" manasındadır (Timurtaş, 1994: 89).

Râik'in Annesi romanında tespit edilen bağlama zamirleri şöyledir: *"yüzünde o ḳadar mühim ḥavādis a'lāmı vardı ki elimden ḳalemi bıraḳdım ṣordum (7/10), Râik'in sükûnetini faẓla bulmuş olmalı ki ṣomurtmuş giden çocuġa bir daha baḳdıḳdan soŋra eteklerini ṭopladı (20/1), o iri, nem-nāk çocuḳ gözleri o kendi kendime o ḳadar 'āciz ve maḥcūb buldum ki ḳaçamadım (21/9), arada gözlerinde sabit bir mā'nā ile bana bir baḳışı vardı ki bu naẓar bana bunu bildiğini farż idiyordu (33/7), faḳaṭ dün kim bilir aralarında neler geçdi?"* (52/6) vb.

2) Sıfatlar

Sıfatlarla ilgili Muharrem Ergin, Türk Dilbilgisi adlı eserinde sıfatları, ikiye ayırmış ve bunları vasıflandırma sıfatı ve belirtme sıfatları adı vermiştir. Belirtme sıfatlarını da işaret sayı, soru ve belirsizlik sıfatı şeklinde ayırmıştır. Sayı sıfatlarını da asıl sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı, üleştirme sayı sıfatı, kesir sayı sıfatı, topluluk sayı sıfatı gibi tasniflemiştir. Bu anlamda Tahsin Banguoğlu'nun *Türkçenin Grameri* adlı eserinde ise Ergin'le birebir aynı tasnif yapılmıştır. Aynı anlamda, o da sıfatları ikiye ayırmıştır. Niteleme (vasıflanma) sıfatları, belirtme sıfatları. Vasıflama sıfatları, sıfatlarda karşılaştırma sıfatları, belirtme sıfatları, küçültme sıfatları olarak ayrılmaktadır. Tahir Nejat Gencan da sıfatları iki temel taş üzerine bina etmiştir. Doğan Aksan'ın sözcük türleri adlı çalışmasında ise sıfatlar görev ve mana olarak sıfatlar, biçim açısından sıfatlar şeklinde ayrılmıştır (Yılmaz, 2010: 31).

a) Niteleme Sıfatları: Niteleme sıfatları, varlıkları niteleyen yani varlıkların nasıl olduklarını gösteren sıfatlar şeklinde ifade edilmektedir.

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *yüksek, küçük* (oṭam) (5/2), *ḳışa, dar* (fistānına) (6/5), *yuvarlaḳ, ẓarīf* (gögüsleri) (13/9), *büyük papatya gibi beyāż* (başlıḳları) (13/9), *küçük ḥassās* (vücūda) (34/17), *ża'īf* (genç) (42/17), *ḳıvıracaḳ ṣarı* (ṣaçlı), *büyük gözlü bir* (çocuḳ) (44/20), *ġayrı tabi'ī bir* (ṣūretde) (51/20), *ḫafīf bir* (verven) *ḳoḳusu* (57/9) vb.

b) Belirtme Sıfatları: Varlıkları başka varlıklarla ilgilerinden kaynaklı aldığı özellikleri belirten sıfatlardır. Belirtme sıfatları, nesneleri belirten sıfatlar şeklinde ifade edilmektedir.

1) Sayı Sıfatları: Sayı sıfatları, nesnelerin sayılarını bildirmek suretiyle belirten sözcüklerdir.

Asıl Sayı Sıfatları: Nesnelerin sayılarını belirten sıfatlardır. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *bir* (makine) (7/2), *bir* (hafta) (7/9), *bir* (senedir) (8/6), *bir* (daḳiḳa) (19/6), *iki* (damla) (28/2), *iki* (elleriyle) (30/9), *iki* (kişiniŋ) (34/7), *iki* (maḫluḳatın) (38/7), *dört* (yaş) (13/16), *üç* (gün) (22/4), *iki* (oṭa) (23/3) vb.

2) İşaret Sıfatları: Varlıkların bulunduğu yerleri gösteren sıfatlardır. Söyleyen kişinin, sözünü ettiği nesneye uzaklığına göre faklılaşmaktadır.

Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *bu* (yumuşaḳ saçları) (16/3), *bu* (ṭālihli köpek) (23/6), *şu* (ḳadını) (24/19), *şu* (bayıra) (30/15), *şu* (taṭil) (37/7), *şu* (münāsebeti) (44/16), *şu* (teṣādüflerimi) (56/11), *o* (zavallı çocuġuŋ) (67/2), *o* (çocuḳ) (67/8), *şu* (gencin) (68/5) vb.

3) Belirsizlik Sıfatları: İsimlerin nicelik yönüyle belirsizliklerini belirtmektedir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: Şu örneklerde "*bir*" kelimesi, sayı sıfatı fonksiyonunda değil, belirsizlik sıfatı fonksiyonunda kullanılmıştır: *bir* (temās) (-/2), *bir* (nefes) (-/2), *bir* (ḫaber), (8/3), *bir* (parçası) (10/8), *bir* (ḳahḳaha) (19/8), *bir* (kimyāger) (25/1), *bir* (ma'kesini) (30/3) *bir* (mesele) (30/7), *bütün bir* (ḥissiyātı) (34/1), *bütün* (ümīd, ḫayal ve arzularımı) (36/1), *her* (teşebbüsden) (37/2), *her* (şekil) (37/1), *her* (vaḳtini) (56/17) vb.

4) Soru Sıfatları: Varlıkları soru yoluyla belirtmektedir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ne* (ḳadar) (65/3), *ne* (ḥaḳ ve ṣalāḥiyetle) (69/12), *ne* (maḳṣat) (71/14), *hangi* (daḳiḳa) (10/8), *hangi* (şarḳıya) (38/1), *hangi* (öteki) (53/14), *naṣıl* (bir şekil) (52/8) vb.

3. Zarflar: Zarflar, fiillerin, fiilimsilerin, sıfatların ve kendi türlerinden olan zarfların manasını yer, zaman, durum, miktar ve soru bakımından yönlendiren ve etkileyen sözcüklerdir.

a) Hâl (~Nasıllık-Nicelik) Zarfları: Cümle içinde fiilin anlamını nasıllık-nicelik yönünden etkileyen zarflardır. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ḳurulmuş bir makina gibi* (7/2), *oḳşayaraḳ* (9/8), *yorġun* (11/7), *baḳaraḳ*, *ṣırıtup* (13/13), *ḥiddetli ḥiddetli* (14/13), *tenbel tenbel* (17/8), *aġır aġır* (17/21), *çırparaḳ*, *ṣıçrayaraḳ* (21/7), *yavaş yavaş* (30/5),

b) Zaman Zarfları: Fiilin bildirdiği işin, oluşun veya hareketin zamanını belirten zarflar olarak bilinmektedir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ḳıṣa bir selamdan ṣoŋra* (13/1), *çabuḳ* (13/3), *birdenbire* (20/1), *uzun müddet* (22/3), *inerken* (24/4), *bugünden 'itibaren* (32/4) *bazen* (34/1) vb.

c)Yer-Yön Zarfları: Fiillerin yönünü ve yerini gösteren zarflardır. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *çamlıġa doġru* (15/6), *fundalara doġru* (31/4), *dizleriniŋ üzerine* (31/8), *aşaġı doġru* (31/13) *ġazinonuŋ öteki köşesine* (38/10) vb.

ç) Miktar Zarfları: Bir fiilin, bir sıfatın veya kendi türünden bir kelimenin (zarfın) miktarını, ölçüsünü belirtmektedirler. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *biraz* (17/20; 42/18), *hepsini* (29/16), *çoḳ faźla* (34/3), *pek* (6/12; 13/3) vb.

d) Soru Zarfları: Eylemlerin yön, sebep, yer, nitelik ve niceliklerini soru yoluyla ifade etmektedir. Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *niçün* (görmüyorum) (35/4), *niçin* (55/18), *ne* (ḳadar) (57/8), *ne* (oṭuruyorsuŋ) (62/11) vb.

4. Edatlar

Eskiden ekleşmiş veya ekleşmemiş, yapımlık ve çekimlik bütün bağlı biçim birimleri için kullanılan edat sözcüğünün günümüzde yalnızca çekimlik bağlı biçim birimlerin ekleşmiş olanları için kullanılmaktadır (Karaağaç, 2013: 351).

a) Ünlem Edatları: Bu ünlemler, farklı ortamlarda çıkarılan insan seslerinden olup değişik duyguları anlatmaktadır.

1) Doğrudan doğruya hitap (çağırma) ifadesi taşıyanlar: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ya* (dayıcıgım) (6/9), *ya* (rabbi) (45/13), *ya* (refiḳa) (47/7) vb.

2) Teessür ifade edenler: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: *ah* (42/7), *ah* (59/5) vb.

3) Soru ifadesi taşıyanlar: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: (inkār idemezsiŋiz) *ya* (40/15), *ya* (ben) (41/3), *kim* (bilir) (52/8; 52/18) vb.

b) Bağlama edatları: Kelimeleri, kelime öbeklerini veya cümleleri bir araya getirmeye yarayan çekimlik bağlı birimlerdir (Karaağaç, 2013: 354).

1) Şart fonksiyonu taşıyanlar: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: eğer beraber yaşadığı ḳadını *görebilirse* (26/2), eger vicdanları müsterīḥ *olmasa* (55/21) vb.

2) Teessür ifade edenler: *ah* (42/7), *ah* (59/5) vb.

3) Sebep fonksiyonu taşıyanlar: Bir erkege böyle baḳmaḳ *için* (50/6), bir şey söylemekten menʿ *için* ḳısıḳ sesle (38/15), fransız ḳadınlarını taḳlīd idecegim *diye* (14/17), kendi köşem *diye* (15/3) vb.

4) Benzerlik, tıpkılık, denklik taşıyanlar: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: ipek *gibi* beyāż ṣaḳallı (26/14) edebi parça diŋliyormuş *gibi* (29/12) vb.

5) Mutlak ilgi ifadesiyle yardımcı cümleleri ana cümleye bağlar: oŋa *ṭoġru* atlamaḳ istemiyordu (49/7) vb.

6) Sıralama ve Bağlama fonksiyonu Taşıyanlar: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: (vakar) *ile* (48/17), *ḥāżır esvāplarla* (6/1), *ayaḳlarıŋla* (13/14), *Rauf ve şüreḳāsından* (25/7) vb.

7) Karşılaştırma Edatları: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler şöyledir: bu ḳadın *ya* bir aktirisdi, *yaḫud* Rauf hiç sevmiyordu (48/16), ẓannımdan *daha* ziyāde azm-ı ḳavī ṣāḥibesi (50/21), bu *ḳadar* istiḳrāha raġmen (41/12), o ḳadına *karşı* ḥis itdigim (37/2) vb.

c) Çekim Edatları: Râik'in Annesi romanında tespit edilen örnekler: (getirmek) *üzere* (51/14), yoldan çamlıġa *doġru* yürüdüm (15/6), herkesden *evvel* ḳalḳıyor (-/2; 23/5), *soŋra* büyük yolu ta'ḳīb ederek (11/2), bugünden *'itibāren* (32/4) vb.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
RAİK'İN ANNESİ METNİ

3.1. Râik'in Annesi Transkriptli Metni

(-)[4]

(1) ne güzel bir ṣoŋbahār oluyordu. **(2)** herkesden evvel ḳalḳıyor beyāż bir duman gibi oṭamı yavaş yavaş istilā iden o ilk żiyānuŋ burġaẕ'uŋ şāhiḳasından ḳayaraḳ aġaçları dar aġuşunu temāşā idiyor, uyanub da henüz ḳımıldanmayan 'ālimi diŋliyordum, ufaḳ bir yapraḳ titreyecek, ḳarşuki ḳumlar penbeleşecek uẕaḳ kürek sesi, ḫafiften bir dalġa şıpırdısı soŋra … bir temās gibi, bir nefes gibi deŋizlere, buluṭlara, havaya daġılacaḳ, birdenbire her şey uyanacaḳ. **(3)** yalŋız aġaçlar uyuyacaḳlar! **(4)** çocuḳluġumdan beri aġaçlaruŋ gice uyanub, gündüz uyuduḳlarına ḳā'ildim. **(5)** bu yıl aġaçlar arasında bu ẕannım te'yīd itdim; gice neṣil ẕī-rūḥ insanlara beŋzerler, semāŋun berraḳlıġına doġrı yükselen bu siyāh ẕīrūḥlar ṣanki yıldızlar ile ḳonuşurlar. **(6)** sükūnetlerinde bile bir uyanıḳlıḳ vardır. **(7)** aralarından geçerken dā'imā arḳaŋuzdan birisi geldigini, görmediginiz bir yaḳınlıġını ḥis iderseŋiz. **(8)** terāneleri bile ṭabī'atıŋ cansız bir parçasınıŋ sesine beŋzemez. **(9)** uzaḳdan fışıldı, camlara yayıldıḳça 'umūmī bir iŋilti, ṣoŋra hepsi birden müdhīş bir gürültü ile ḫarekete başlarlar. **(10)** ne ḫareket: biŋlerce siyāh ḳadīd ḳollar uzanır, çekilir, ġarīb bir

(4)

(1) tehdīd ile birbirine ṣarılır, ince ḳaraŋlıḳ ẕirveler gökden birdenbire yere çevrilirler, bu dehşetli ḫarekete iştirāk iderler, ġıcırtılar, ṣavruntular, derin ḫomurṭular ile bir sürü muẕlīm esrārengiz ṭuyufuŋ heman uçup buluṭlara iltiḥāḳ idecegi ẕan idilir. **(2)** żiyā gümüşī bir dumān gibi aġaçlaruŋ tepesinde iken ḥālā bir mübhemmiyet vardır. **(3)** yalŋuz ṣabāḥ ışıġı dalları ve ḳaraŋlıḳ köşeleri beyāżlatırken aġaçdan başḳa bir şey olmadıḳlarını aŋlarsınız. **(4)** hele güneş ile

(5)

(1) berāber bütün bu siyāh ṭuyufuŋ rūḥları çekilir, uyurlar.

(2) (ḥalki palas)'da yüksek, küçük bir oṭam vardı. **(3)** ṣoŋbahārı burada geçirmeye ḳarar vermişdim. **(4)** bu ḳararıma birkaç sebeb vardı. **(5)** evvelā bundan daha sevimli, daha rūḥuma yaḳın bir yer bulamamışdım; sānien istanbul'dan uzaḳdı. **(6)** evet istanbul'a, oradaki

[4] Metinde, (-) fiil kategorisini göstermek için değil, sayfa eksikliğini belirtmek için kullanılmıştır.

‘eve ḳışa ḳadar, ṣobalar yanub da bir bucaḳ arayıncaya ḳadar inmeyecekdim. **(7)** orada ne ḳadar büyük bir tehlike geçirmişdim. **(8)** az, evet az daha beni evlendirecekler idi.

(9) bu, bir çocuḳ şaḳası gibi başlamışdı. **(10)** dayızādem küçük mihri ile her bayramda masanuŋ üstündeki şekerleri süpüren,

(6)

(1) kaġıdlarımı ḳarışdıran o küçük ḳomşu ḳızı, ẓan idersem ismi de necībe olacaḳ, dā‘imā (vapyon) yāḫūd (kariman)’dan aldıḳları eŋ bahalı, faḳaṭ saḳīl ḥāżır esvāplarla, dā‘imā bol gelen yaḳasından bir ḳuş boynı gibi dimdik görünen ince boynı, uzun siyāh örgüsü ile iki sene evvel odamdan hiç çıḳmayan çocuḳ mihri nefesi kesilerek, yanaḳları ḳızararaḳ necībe’niŋ evinden geldigi ḳulaġıma “dayıcıġım, necībe’yi alır mısıŋ?” dirdi. **(2)** bir gün beni evlendirmek içün neden ‘acele itdigini sordum.

(3) -dayı, didi. ’niŋ görümcesi olacaġım, bir de…

(4) -laḳırdıŋı bitir.

(5) kendi ḳışa, dar fistānına - içini çekerek - baḳdıḳdan ṣoŋra:

(6) -necībe’yi sen alırsaŋ baŋa hep ipekli fistan giydirecek;

(7) dedi**. 8)** dimek necībe saŋa öyle söyledi?

(9) -ya, dayıcıġım.

(10) -baḳ saŋa söyleyeyim, mihri, necībe’niŋ fistānları ne ḳadar çirkin ise aḫlāḳı da o ḳadar çirkin.

(11) bir de seni evlenmek laḳırdısından men‘ iderim.

(12) bu sözlerim mihri’yi pek de iḳnā‘ itmedi ama yine bir bundan baḫş itmeye cesāret idemedi. **(13)** bu vaḳa‘cereyān ideli iki sene oluyor. **(14)** şimdi necībe erkekden ḳaçıyor, volanlı çarşaflar tül şemsiyeler,

(7)

(1) fışıldılı‘ etekleri ile maḥalleyi dolduruyor. **(2)** hele “mā neşiş”i ben eve gelir gelmez piyanosunda ḳurulmuş bir makina gibi başlar. **(3)** bu żararsız küçük ḳız nihāyet pek iç ṣıḳıcı bir genç ḳadın oluyor. **(4)** hāzır esvāb dükkânları açılalı, fonograflar çıḳalı ḫalḳımız eski sadeligini ḥüsn-ü ṭabī‘at-ı milliyesini ġā‘ib itmeye başladı. **(5)** eŋ faḳiri bile - bayramda olsun – iri alman çocuḳları için yapılup da bizim na‘īf küçük ḳızları ḳaplumbaġaya benzeden ucuz ḥażır bir fistān alıyor. **(6)** elif ba’yı bilemeyecek ḳadar en hücra bir mahallede büyüyen ḳızlar bile muṭlaḳ ḳarnavalda çıḳan rumca bir şarḳıyı söylüyor. **(7)** necībe ancaḳ on beş yaşında olacak, ben otuz iki yaşındayım. **(8)** ṭıbbiye’niŋ ikinci ṣınıfından fesi egri bir ṭalebe istemeyüp

de benimle evlenmek taṣavvurunda bulunmasından pek ṭabi‘ī bir genç ḳız olmadığını istidlāl idiyorum. **(9)** bir hafta oluyor, bir aḳşam mihri bir fişek gibi oṭama atladı. **(10)** yüzünde o ḳadar mühīm ḥavādis ‘alā’imi vardı ki elimden ḳalemi bıraḳdım ṣordum:

(11) - yine ne var küçük minber?

(12) - bilseŋ annemle babam dün aḳşam ne söylüyorlardı?...

(13) - bunu hiç bilmek istemiyorum. **(15)** anneŋle babanuŋ söylediklerini tekrar itmemeyi tenbīh itmişdim. **(16)** sen bilirsüŋ faḳaṭ diŋlemez iseŋ pişmān olursuŋ. **(17)** arḳasını döndü, yalandan oṭadan çıḳar gibi yapdı. **(18)** ma’mafih

(8)

(1) bendeki laḳaydīyi görince dondı birdenbire:

(2) - seni evlendiriyorlar, necībe’yi alıyorlar, didi. **(3)** soŋra çehremdeki şaşḳınlığı kendisince bir ‘alāmet-i muẓaferiyyet telaḳḳī itmiş gibi olmalı ki iżāḥate girişdi: necībe’niŋ annesi bir ḫaber göndermiş. **(4)** ḳızlarını baŋa virmek arzusunda olduḳlarını imā‘ itdirmiş. **(5)** benim red itmek ḥaḳḳım olduġı ve bu ḥaḳḳımı istī‘māl itmemek iḫtimāli bulundığı ġaliba ḫaṭırlarına hiç gelmemiş. **(6)** herḥalde yaşça, servetçe necībe, arzū idilir bir arḳadaş; ḫuṣūṣiyle bir senedir fransızca öğreniyormuş, beyoğlu’nda dükkâncıların parmaḳları aġzında ḳalıyormuş. **(7)** daha neler!

(8) ḳocasını, “bonjur” diye ḳarşılayan, beyoğlu’nda fransızca pazarlıḳ iden, çocuġuna anneden evvel “mama” didirten ḳadınlardan allah, bizim gibi kendi ḥalinde yaşayan gençleri muḥāfaza itsün. **(9)** benim içün iḫtiyār idilen bu taḥṣīle bu zaḥmete hele kiki ḳoḳo şarḳılarına ne ḳadar acıdım.

(10) o gice çanṭamı ṭopladım. **(11)** ṣabāḥleyin ḳaçdım. **(12)** ben gelmeden hiç olmazsa necībe nişanlanmalı. **(13)** o ḳız bekar ḳaldıḳça dayımıŋ evinde rāḥat idemiyor kendimi tehlikede buluyordum.

(14) irtesi gün ben giderken, süleyman kendisini beraber almamı ricā itmişdi. **(15)** faḳat bu defa‘ istanbul ile - bir zaman içün - ḳaṭ’-ı münāsebet itmek lāzım geliyordu. **(16)** iki sene evvel heybeli’de ufaḳ bir ev ṭutmuşdum. **(17)** süleyman, o zaman ḫıdmetçilik, aşçılıḳ vaẓīfesini kemal-i mahāretle

(9)

(1) yapmışdı. **(2)** yalŋuz ḳomşunuŋ ḫıdmetçi ḳızlarıyla faẓla teklifsiz. **(3)** bu ḳuṣūrlarını örtmek içün beni de küçük ḫanımlarla ṣıḳı fıḳı görmek ister. **(4)** herhalde şu aralıḳ bu ḳuṣūr bence haẓm idilir ṭaḳımdan degil. **(5)** işte beni “ḥalki palas”ın üst ḳatındaki küçük

oṭaya ilticā itdiren esbāb bundan ‘ibāretdi. **(6)** herkesden irken ḳalḳıyor abbas paşa iskelesine iniyordum. **(7)** yanḳo ṣa‘at on birde ṣandalı getiriyordu. **(8)** deŋizi uyandırmaġa ḳorḳar gibi muntaẓam aġır kürek darbeleriyle ṣuları oḳşayaraḳ uzaḳlaşıyorduḳ. **(9)** ṣabāḥ ḳahvaltısını ṣandalda idiyordum. **(10)** ṣoŋra ṣa‘at üçe ḳadar balıḳ ṭutuyorduḳ. **(11)** yalŋuz kendimize ma‘lūm

(10)

(1) ẓan itdigimiz ḳayalıḳlar arasından çıḳıyor, biraz yuḳarıda yeşil ḳadife gibi yayılan el ḳadar çimenlik üzerinde ḥāżırlıḳlarımızı yapıyorduḳ. **(2)** oracıḳda bir müddet bozburun’un sislerine, ṣabāḥıŋ nihāyetsiz penbe semāsına, durġun deŋizlerine baḳan çamlıḳdan, burġaz’uŋ yumuşaḳ siyāh ormanlarına, iki ata arasında mırıldanaraḳ aḳup giden “mā‘i mevcelere baḳaraḳ ögleyi bekliyordum. **(3)** o vaḳit, yanko yavaş yavaş çalı çırpı yaḳaraḳ ṭutduġumuz balıḳları ḳızardıyor, sepetimizde getirdigimiz çerezi, sıcaḳ ekmegi çıḳarıyor, yemegimizi yiyorduḳ. **(4)** ṣabāḥuŋ ruṭūbetine ḳarşu getirdigim büyük manṭoya bürünerek gözlerim mā‘ilikde; yanaḳlarımı, ṣaçlarımı dünyānuŋ en ṭarāvetlü deŋiz ve çam havası oḳşayaraḳ beni uyuduyordu. **(5)** ḥatta yanḳo’nun ṣandalına gitdigini ve ṣandalıŋ uzaḳlaşdıġını duymadan uyuyordum. **(6)** o yeşil ormanlar, mā‘i semālar, beyāż buluṭlar ile muḥāṭ olan uyḳu ne leziz uyḳu ide. **(7)** bütün bu ṭabī‘atden muḳaṭṭar-ı ḥayat, ṣıḥḥat ve sa’adet nefesleri gibi mu’aṭṭar, ṣaf rüzgarlaruŋ nüvāzişi ile dalar giderdim. **(8)** hangi daḳiḳa uyandıġımı ta‘yīn idemeden aġır, aġır rūḥum bütün bu bedā‘yii içmiş, biraz bi-hūş gözlerim, nim-mestūr uyanır, yine ṭabī’atuŋ bir parçası imişim gibi bunlara kendimi o ḳadar ḳarışmış bulurdum ki bu menāẓır-ı ṭabiyyeden hüviyetimi tecrīd içün bir iki sa‘at ugraşırdım. **(9)** buradan ṣa‘at ṭoḳuzda çamlimanı’na iner, ḳahvemi

(11)

(1) içerdim. **(2)** soŋra büyük yolu ta‘ḳīb ederek otele dönerdim. **(3)** bu ṣa‘at de ṣarımtıraḳ tozlarda, yeşil ṭaġlarda, ḥattā yolda ḳoşuşan yavrucaḳlara bile belirsiz, penbe bir żiyā serpilir; o ḳadar belirsiz, o ḳadar ṭabi‘ī ki göklerdeki ḥumreti insan görmese bütün bu küçük ‘ālemi penbe ẓan idecek. **(4)** nihāyet ancaḳ degişmek ve yemege yetişmek içün otele ḳoşardım. **(5)** terasda ḳahvemi içer, madmazel ḳalınko’nuŋ, zengin tuvaletlerine, madam orpidi’nin flörtlerine baḳar, ṣoŋra fenā bir rüyā ḫāṭırası gibi ḳulaḳlarımı ṭırmalayan “kiki, ḳoḳo” naġmelerinden ḳaçmaḳ içün çamlıġa ḳadar yürür, bir aġaç altında, açıḳ havadan biraz sarḫoş yatmaḳ zamānı beklerdim. **(6)** faḳaṭ hiçbir zamān aġaçlar altında sukūnet ḥis idemem. **(7)** bence meçhūl birtaḳım ḥayatlaruŋ yine bence meçhūl şerā‘iṭ taḫtında yaşadıḳlarını, ḥatta

beni tecessüs ve tedḳīḳ itdiklerini taṣavvur ider, dā‘imā çamlıkdan a‘ṣābım yorġun dönerim. **(8)** hergün ḥayātım bu planı ta‘ḳīb idiyordu. **(9)** bu yeknesaḳ, güzel ḥayātuŋ

(12)

(1) her vaḳit devamını isteyordum. **(2)** bir haftadır kimseyi göremiyordum. **(3)** yalŋuz teṣādüfi olaraḳ cum‘a günü otele irken dönmüşdüm de rauf’a rast gelmişdim. **(4)** geçen sene ailesiyle heybeli’de oṭurmuş olduġunu biliyordum. **(5)** evli bir adamıŋ otelde iki oṭa araması baŋa biraz şübheli göründü. **(6)** ma’māfiya beni görünce birdenbire nā-ma’lūm bir sebebden ṭolayı kiralamaḳda olduġı oṭalardan ṣarf-ı

(13)

(1) naẓar itdi. **(2)** ḳısa bir selamdan ṣoŋra çıḳdı, gitdi. **(3)** ṭavrı pek ġarīp ve müteredd̄id, faḳaṭ her ufaḳ vaḳ‘ayı taḥlīl idecek keyfim olmadığından pek çabuḳ unutdum.

(4) bu pazar çamlimanı’na dökülen işsiz, mā‘nāsız ḫalḳa, baston ṣallayaraḳ beyazlı genç ḳızları ta‘ḳīb iden gürūha ḳarışmaḳ isteyordum. **(5)** ṭoḳuzda otelden çıḳdım. **(6)** aġır aġır yürüyordum. **(7)** ne çoḳ güzel çehreler vardı. **(8)** yapraḳlar, güneş, açıḳ ufuḳlar gibi bunlar da şu menāẓırıŋ nā-ḳābil-i tefrīḳ parçaları idi. **(9)** büyük papatya gibi beyāż başlıḳları, batisteler ile süslenmiş yuvarlaḳ, ẓarīf gögüsleri, bu ḳadar muḫtelif cinsde açılan çiçekler gibi ḫandān gözleriyle gözlerime o ḳadar ḥaẓ veriyorlardı. **(10)** ki her pazar şu yolu ta‘ḳīb itmeye ḳarar virmişdim. **(11)** burası ma‘nāsız çehreli, ḳıvırcıḳ bıyıḳlı gençler ile mālī idi.

(12) şu ġalabalıḳ arasında kāfi yeldirme göremedigime müte’essifdim. **(13)** belki yeldirmeler nā-mütenāhi toz buluṭlarına bürünmüşler, büyükaṭa yollarında ṣırıtan bir alay feslilere baḳaraḳ ṣırıtup dönüyorlar.

(14) - ayaḳlarıŋla toz ḳaldırma, fistānını kirleteceksin, baḳ mamaŋ geliyor.

(15) önümde fransızca mırıldanaraḳ bir fıçı, faḳaṭ ḳorselenmiş, ortası incelmiş, büyük şapḳalı, ve eteklerini ṣıḳa ṣıḳa gözlerimiŋ igrendigi bir et kümesini teşkīl iden bir fıçı gidiyor. **(16)** yanında iki çocuḳ var, iki ẓarīf ḳuḳla! beyāż ponje fistanlar; altıyla dört yaş arasında, başlarında büyük beyāż güneşlikler, fıçı, iḫtimāl, mürebbiyeleri

(14)

(1) olacaḳ. **(2)** fransızca söylüyorlar. **(3)** faḳaṭ çocuḳlaruŋ milliyetini taḫmīn idemiyorum. **(4)** biraz ötede açıḳ bir araba durdu. **(5)** içinden ṣarı yeldirmeli bir ḳadın egildi. **(6)** çocuḳlar ayaḳlarunuŋ ucuna basaraḳ arabaya ḳoşuşdılar.

(7) -mama mama!

(8) ṣarı yeldirmeli, madmazel ile uzun bir fransızca muḳālemeye girişdi. **(9)** çocuḳlarını fransızca bir ṭaḳım nüvāzişlere boġdu. **(10)** köprüde çocuḳlaruŋ güneşligine tüküren ḥeriflериŋ ta‘aṣṣubuna yaḳın tahavvür ḥiss itdim. **(11)** ṣanki mama kelimesi anne kelimesinden daha sevimli, daha ṣamimi mi? **(12)** işte kendimi dā‘imā ṣaḳlamaḳ istedigim bir türk ḳadını! **(13)** ḥiddetli ḥiddetli yürüyordum. **(14)** şu dantel içinde, ḳurulmuş gibi bu bonjur, bonsuvar diyen çocuḳlara baḳdım da; birdenbire ayaġında ṭaḳunya, aġzında saḳız, arḳasında iki örgü, ḳapu öŋlerinde ḳaydıraḳ oynayan o āteşīn, müstehzi… **(15)** faḳaṭ terbiyesiz küçük ḳızları gözlerim aradı.

(16) bastonumla tozlaruŋ üstünde yollar yapıyor, ‘aynı zamanda yengemle ḫayālī bir mukāleme yürütüyordum: “baḳınız ben naṣıl ḳadın isterim. **(17)** lisan, isterse bilsün, ḫatta iki, üç; faḳaṭ hiçbir zaman beyoġlu’nda fransızca pazarlıḳ itmesin, fransız ḳadınlarını taḳlīd idecegim diye saḫte gülüşler, ġarīb el oġuşdurmalar, baş ṣallamalar, ṣıçrayaraḳ, ḫoplayaraḳ yürümeler yapmasın. **(18)** her lüzūmsuz şeye fransızca ḫayret itmesin. **(19)** babasını görünce “oh! mon per” bir şeyden ḳorḳunca “oh! mon diyö” dimesin. **(20)** mü’ttaḳīd olsun, ara ṣıra cami’e gitsin.

(15)

(1) bizim o gül renkli, loş ḳubbelerde iŋleyerek ‘aks-ı ṣadā yapan münācātlaruŋ muḫteşem bir intiẓāmla o ḳubbe altında yere sürünen alınlaruŋ çıḳardıġı sesiŋ şi‘r ü ‘azīmetini rūḥı ḥis edebilecek, bu ‘ulvī ‘ibadetüŋ celāleti ile rūḥumu titreyen bir ḳadın, ṣoŋra bütün bu ḥislerini çocuḳlarına telḳīn edebilecek bir ḳadın olsun.” **(2)** “mūsikī bilirse aġır, ḳlasiḳ, ciddi şeyler bilsin, biraz da çocuġunu uyutacaḳ ninniler çalsın, ṣaçları muṭlaḳ gözleri diŋlendirecek ṭarzda ḳoyuca bir küme teşkīl itsin, bütün eṭvārı, ṭarzı sāde olsun, gözleri mütebessim aġzı müsaade-kār ve müşfiḳ elleri yumuşaḳ olsun.”

(3) çamlimanı’na dönecek yere ḳadar yürümüşüm, kendi köşem diye taṣavvur itdigim o ufaḳ çamlıklardan pür neş’e, pür telaş ṭatlı bir çocuḳ sesi işitdim. **(4)** “ninecigim arama, baḳ rāiḳ burada.” diyordu. **(5)** ṭorunu ile ṣaḳlambaç oynayan bir büyük vālide ḫoş manẓara olacaḳ. **(6)** yoldan çamlıġa doğru yürüdüm. **(7)** mā‘iligiŋ çerçeveledigi melek çehreli, büyük gözlü, ma‘nidār agızlı

(16)

(1) bir çocuḳ ḳoşaraḳ geliyor. **(2)** laciverdli bol beyāż bir gömlek, rüzgārda uçan mā‘i bir ḳıravat, ḳoşmaḳdan ṣaḥīḥ, ḳavī bacaḳları ḳararmış, tozlanmış, yanaḳları alev gibi, ṣaçları dağınık fessiz ḳoşarak, geliyor. **(3)** bu yumuşaḳ saçları pomadelemeyen anne yerine bu

çocuġa mama didirmeyen anneye ķalbimde bir minnetdārlıķ vardı. **(4)** nenesini gözlerim aradı. **(5)** ṣaġ ṭarafda bir aġaç arķasından çıķan mā‘i yeldirmeli nārin genç ķız ‘acaba nenesi mi? **(6)** arķası dönüķdü. **(7)** rüzgārdan dalgalanan o yumuşaķ mā‘i ķumaş nāzik, faķaṭ ġāyet dilber bir endām ḥis itdiriyor. **(8)** büyük yeldirmesiniŋ ufaķ bir muslīn yaķasıyla yine ufaķ ķolluķlarından başķa süsü yok. **(9)** kendisine doġru gelen çocuġa ķollarını açmış uçuyor, birdenbire yaķlaşdılar, açıķ ķollarıŋ içine küçük atladı. **(10)** çıplaķ bacakları mā‘i yeldirmeyi iḥāṭa idiyor. **(11)** onu toz içinde bıraķıyor, faķaṭ iki küçük ķol dā‘imā ṣarılıyor, mini mini çehre ile mā‘i yeldirmeli öpüşüyorlar. **(12)** ne ķadar müddet devam itdi, bilmem, lākin dā‘imā mā‘iligiŋ çerçeveledigi bu manẓara ne hoşdu! **(13)** yeldirmesiniŋ tozlandıġını düşünmeksizin çocuġunu ķalbiniŋ üstüne baṣan şu vālide ne sevimli ķadın! **(14)** belki de çocuġun teyzesi iḥtimāl büyük ķardeşi! **(15)** bilmem göŋlüm neden bu mā‘i yeldirmeliniŋ müte‘ehhil olduġuna ķāni olmaķ istemiyordu.

(16) gice pek parlaķ mehtāb vardı. **(17)** bütün aṭa ḥalķı çamlıķlara dökülmüşlerdi. **(18)** havada mua‘ṭṭar, tā kemiklere nüfūz iden bir sıcaķlıķ, bir reḥāvet vardı. **(19)** beşe ķadar dışarıda oṭurdum, irtesi gün gelmemesi

(17)

(1) içün yanķo’ya ḫaber gönderdikden ṣoŋra döndüm. **(2)** yataġumuŋ ķarşusındaki pencereyi açıķ bıraķaraķ oṭayı yıķayan beyāż żiyā içinde yatdım. **(3)** ne ķadar müddet şu parlaķ, müşa’şa’ ışıķda, mübhem sönük titreşen yıldızlara baķdıġımı bilmiyorum. **(4)** irtesi gün dizlerimde bir yanmaķla uyandım. **(5)** güneş żiyāsıyla yataġımı ķavuruyordu. **(6)** yataķdan fırladım; ṣa‘at ikiye ķadar uyumaķlıġım ilk def‘a vāķ‘ī oluyordu. **(7)** muḫtaṣar bir ķahvaltıyı müte‘āķīb çamlıķlara fırladım. **(8)** bir zaman çam ignelerini ezerek tenbel tenbel yürüdüm.

(9) -ķuzum nenecigim.

(10) -rāiķ’iŋ sesi yalvarıyor. **(11)** ṣoŋra mütebessüm, nüvāzişkār, biraz da şūḫ raķīķ istihzāyı kendine mīzac itmiş bir ķadın sesi:

(12) -kendi baġçemize gitmeden olmaz diyordu.

(13) -bir daha kediniŋ ķuyruġunu çekmem.

(14) -olmaz

(15) -sinekleri öldürmem.

(16) -olmaz.

(17) -piliçleri ķovalamam.

(18) -olmaz.

(19) -her sözüŋi diŋlerim… nenecigim.

(20) rāiḳ'iŋ sesi biraz ḫırçınlaşıyordu. **(21)** aġır aġır yola çıḳdım.

(22) dünki mā'i yeldirmeli, elinde ufaḳ bir sepet, sepetüŋ üstüne rāiḳ iki ḳoluyla aşılmış, yüzü güleç, faḳaṭ cāẕibeli bir istirḥāmla mā'i yeldirmeliye mütevvecih yürüyor. **(23)** sepetüŋ muḥteviyātını bir kedi gibi ḳoḳlayaraḳ.

(18)

(1) ne oldugunu aŋlamaḳ içün aşılan rāiḳ adeta sürükleniyordu. **(2)** artıḳ şüphem ḳalmadı. **(3)** rāiḳ bu ḳadınıŋ çocuġu.

(4) -nenecigim sāde söyle verme. **(5)** sepetde ne var?

(6) -didigim yere gidince görirsiŋ.

(7) -ben bileyimmi, nenecigim?

(8) -bil.

(9) -yenir mi, yenmez mi?

(10) -yenir, ḳoca aḥmaḳ

(19)

(1) -ḳaplumbaga yavrusu mu?

(2) -ḳaplumbaga yenir mi? **(3)** ö…f, artıḳ bilemeyecegim. **(4)** sepetdekini de yemem.

(5) -ben yalŋız yerim.

(6) rāiḳ mutefekkir, ḫırçın faḳaṭ ninesinüŋ biraz müstehzī laḳırdısına ḳarşı cesāreti düşük bir daḳiḳa sükūtdan ṣoŋra durdu.

(7) -ṣaḥiden yer misin ninecigim?

(8) -uzun, ḫafīf, ẓarīf bir ḳahḳaha.

(9) -öyle ya sen istemezseŋ elbet yerim.

(10) -bende ḳaplumbaġa yavrusundan başka ne varsa yerim.

(11) kedi yavrusu olsa da yer misiŋ?

(12) rāiḳ'in ṣuratı düşdü. **(13)** sepeti bıraḳdı. **(14)** sākitane yürüyor. (**15)** genç ḳadın çocuġu faẓla üzmüş olduġuna müte'essif arḳasından baḳıyordu. **(16)** çehresini ancaḳ yandan görebiliyordum. **(17)** uzun kirpikleri azıcıḳ yuḳarı doġru dönük ḳaşınuŋ ucu ince, burnu biraz uzunca ḳrem rengindeki ḳıymetdār bir ḳumaşı ḫaṭırlatan lekesiz bir ten dudaḳlarınuŋ ucu raḳīk bir neş'e ile mühtezz altun gibi ḳızıltılı açıḳ kestāne renginde ṣaçları güneşde parlayor. **(18)** gözleriniŋ rengi ile cebhesiniŋ mā'nāsını taṣavvur idemiyorum. **(19)** faḳaṭ gördügüm

ḳadarı baŋa ince müstehzi, güzel olmaḳdan ziyāde kibār, görülmemiş ṭarzda cāzibedār bir ḳadın taḫmīn itdiriyor. **(20)** rāiḳ'iŋ sükūnetini faẓla bulmuş

(20)

(1) olmalı ki ṣomurtmuş giden çocuġa bir daha baḳdıḳdan soŋra eteklerini ṭopladı, birdenbire ḳoşmaġa başladı. **(2)** yeldirmesiniŋ altında dalgalanan vücūdu, ẓarīf, küçük ayaḳlarınıŋ ḥareketi, dağılan başörtüsü ile bütün evżā'ı şi'r-i muṭlaḳ ḳadar güzel, eŋ aġır bir musiḳī parçası ḳadar ġaşy idici. **(3)** çamlara dalarken başörtüsü ḳaydı, bir an içün altun mevceleri ile güneşde yanan, parlayan bir baş gördüm, soŋra

(21)

(1) ġā'ib oldu. **(2)** rāiḳ ḳırmızı bacaḳları birbirine ḳarışaraḳ, āvāzı çıḳdığı ḳadar baġıraraḳ annesini müteāḳīb çamlıġa daldı.

(3) şu ṭabi'ī manẓaranuŋ ṭarāvet ve sadeliginden dimāġım, ḳalbim, gözlerim maḥẓūẓ, mütelezīz onlaruŋ ġa'īb olduḳları noḳṭaya ḳadar geldim. **(4)** tam o noḳṭada tecessüsüme ġalebe çalamayaraḳ yoldan çamlıġa bir iki adım atdım. **(5)** benim öglen yemegi yedigim çimenlikde rāiḳ'iŋ annesi çömelmiş, ḳollarını ṣıvamış; ufaḳ, beyāż elleriyle temiz bir peçete yayıyor, soŋra ṣepetden yumurṭa, taze peynir çıḳarup rāiḳ'de ḥālā ayaḳda yalvarıyor, ṣaḳladığınuŋ ne olduġını ṣoruyor. **(6)** genç ḳadın elini sepete ṣoḳdu, rāiḳ'iŋ yanaḳlarını aŋdıran iki dane büyük, penbe şeftali çıḳardı. **(7)** rāiḳ ellerini çırparaḳ, ṣıçrayaraḳ dönüyordu. **(8)** birdenbire aġaçlarıŋ arasından gözü bana ilişdi. **(9)** o iri, nem-nāk çocuḳ gözleri önünde kendimi o ḳadar 'āciz ve maḥcūb buldum ki ḳaçamadım.

10) "ninecigim, şuŋa bir şey vir." didi. **(11)** derimüŋ altı ṣu dolu imiş gibi birdenbire alnımdan ṣoġuḳ bir ter boşandı. **(12)** şimdi genç ḳadın yüzini dönecek beni görecek olursa ya aḫlāḳsız bir çapḳın, aç gözlü bir dilenci zan idecek. **(13)** bir an içün hiçbir ḥarekete muḳtedīr olamaḳsızın çivilenmiş gibi olduġım yerde ḳaldım. **(14)** faḳaṭ genç ḳadın başını çevirmedi.

(15) "rāiḳ, nereye giderseŋ bir köpek bulursuŋ ḥoşt."

(22)

(1) didi. **(2)** rāiḳ'iŋ uzun ḳahḳahasını, iżāḥātini işitmemek içün ḥayātımı ḳurtaracaḳmışım gibi ḳaçdım. **(3)** heman beş daḳiḳa arḳamdan yetişirler, görürler ḫavfıyla alnımdan ter boşanarak ḳoşdum; soŋra yolun üstüne oṭurdum; ḫavfımıŋ; telāşımıŋ ne ḳadar gülünç olduġunu ḫaṭırlayaraḳ uzun müddet güldüm. **(4)** üç gün soŋra istanbul'dan iḥsān ile sālim geldiler ve balıġa çıḳdılar. **(5)** köyüŋ leṭāfetine doyamadılar, çamlaruŋ altında

üçümüzde uzandıgımız zaman iḥsān birdenbire ṣordu: “rauf’u görüyor musun?” otele birkaç gün evvelki ziyāreti ḫaṭırıma geldi. **(6)** faḳaṭ bir şey

(23)

(1) söylemeksizin ṣordum:

(2) -rauf burada mı oṭuruyor?

(3) -evvelden aṭada oṭurmuş; faḳaṭ şimdi dā‘imā yanında gezdirdigi şübheli ḳıyāfetli bir lehli ḳadınla beyoġlu’nda imiş de yine oṭellerden birinde bir iki oṭa arayormuş. **(4)** rauf evli idi. **(5)** ḥatta beş altı ay evvel kendisine nispeten pek genç bir ḳızla evlenmesi üzerine epeyce ḳıl-u ḳal olmuşdu. **(6)** sālim rauf’uŋ metresinden baḥs iderken gözlerinde ġarīb bir şu‘le dudaḳlarında ḥasedli bir tebessümle: “faḳaṭ bu ṭāli‘li köpek ne ḳadar da güzel bir ḳadınla yaşayor.” didi. **(7)** iḥsan sükūt idiyordu.

(8) -dimek rauf’uŋ metresi çoḳ güzel.

(9) iḥsan biraz ḥiddetlice cevāb virdi:

(10) -beyāż bir civān.

(11) iḥsan’ıŋ tavrından bu mesele ḥaḳḳında hepimizden faẓla ma‘lūmātı olduġunu istidlāl idiyordum; herḥālde rauf’uŋ bu ḥareketinden ṭolayı göstermek istediginden fazla müte‘essir idi. **(12)** acaba rauf’uŋ metresiyle bir münāsebet-i sābıḳası mı vardı, yoḳsa zevcesini mi tanıyordu? **(13)** rauf ḳışları şehzadebaşı’nda iḥsan bey ile pek yaḳın ḳomşu idiler.

(14) rauf’uŋ ḥaremini tanır mısıŋ? didim. **(15)** olṭasınıŋ ucunda titreyen balıġı kemāl-i ehemmiyetle ḳurtardıkdan ṣoŋra cevap virdi:

(16) - bizim evdekileriŋ rivāyetine naẓaran güzel degilmiş.

(24)

(1) sālim tecrübekār bir adam ṭavrıyla başını ṣallayaraḳ i‘tirāż itdi:

(2) -ḳadınlar ḳomşularını dā‘imā çirkīn bulurlar. **(3)** iḥsan birdenbire ḥaṭırladıġı bir ḫayāle tebessüm iderek gözleri dalġın:

(4) -ben bir defa arabadan inerken görmüşdüm didi.

(5) -naṣıl bulduŋ;

(6) -sālim gözlerini açdı, “rauf’uŋ yaşadıġı ḳadından daha güzel mi?” didi.

(7) -o ḳadar büyük bir parça degil.

(8) -bu, sālim’iŋ su‘āline cevāp olamaz.

(9) -‘azizim güzellik ṣırf insānıŋ zevḳ- i selīmine tābi‘ bir meziyet. **(10)** ben zaten onuŋ güzelligini düşünmüyordum. **(11)** kendisini yaḳından tanıyan aŋlayışlı bir dostum var onuŋ aŋlatışına naẓaran rauf ne ḳadar ḳaba ve aŋlayışsız ise o o ḳadar ḥassās, sevimli zekī bir ḳadınmış. **(12)** eŋ ġarībi ḳocasınıŋ bu ḥālinden meyus olmaması, melek gibi çocuḳları da var. **(13)** bu ḳışıŋ nihāyetinde rauf’uŋ uzun gaybūbetlerinden, vefāsızlıġından bī-zār olaraḳ babasına gitdi. **(14)** şimdi erenköyü’nde oturuyorlar. **(15)** birdenbire ẕihnim onu yaḳından ṭanıyan iḥsān’ıŋ dostuna gitdi. **(16)** tanımadıġım bir ḳadın haḳḳında sūiẓanda bulunmuş olmaḳ bayaġılıgına ḳapılmamaḳ içün başḳa bir su‘āl irād idilmemeye cebr-i nefs itdim. **(17)** gözlerim ṣandala ḥafīf ḥafīf hücūmla oynaşan su mevcelerine daldı. **(18)** faḳaṭ sālim heman:
(19) -acaba ṣu ḳadını yaḳından tanıyan dostuŋ kim oluyor? **(20)** didi.

(25)

(1) rauf’uŋ dayızādesi, henüz avrupadan gelmiş bir kimyāger. **(2)** ooo… sālim, hemān: zihniŋ yaramazlıḳlara ḳanmasın, zavallı ḫasta bir adamdır. **(3)** benim eski arḳadaşlarımdandır. **(4)** belki sīret bile onu burada görmüşdür. **(5)** ancaḳ bu ḳış rauf’uŋ ḳarısıyla yedi sekiz defa görüşdü. **(6)** artuḳ rauf ve şüreḳāsından kāfī derecede baḥs itdiŋ. **(7)** ‘acaba yemege dönseŋ naṣıl olur? **(8)** ḳarnım çoḳ acıḳdı.

(9) iḥsān’ıŋ arḳadaşınıŋ rauf’uŋ ḳarısıyla bir münāsebet-i maḥṣūṣāsı olmadıġını öğrenince ismini ṣormaḳ bile ḫaṭrımıza vārid olmayacaḳ ḳadar naẓarımızda ‘ādileşdi. **(11)** artıḳ hepimiz öyle yemegini düşünüyorduḳ. **(12)** o gün aḳşama doġru iskeleye inmişdik; vapurun vürūdunu bekliyorduḳ.

(26)

(1) sālim büyükaṭa’ya geçmek istiyor, bizde mümāna’ata çalışıyorduk. **(2)** nihāyet eger beraber yaşadıġı ḳadını görebilirse ḳalacaġını vaad itmişdi. **(3)** bu esnāda vapur da yanaşaraḳ ahāli çıḳmaġa başladı. **(4)** pek çoḳ geçmeden müteredīd bir ṭavırla, uzun boylu, mülḥem faḳaṭ mütenāsüb, mor fistānlı, şapḳasınıŋ mor benekli tülleri arasından güzel, şarışın boyalı yüzüyle ṣoluḳ ḳabarıḳ ṣarı ṣaçlarıyla pek ziyāde naẓar-ı diḳḳati celb iden bir ḳadınıŋ refāḳatında geliyordu. **(5)** ḳadın elindeki mor tüllerle şemsiyesini ṣallayaraḳ, her ufaḳ ḫareketiyle titreyen zā‘id etlerle iki ṭarafa ṣallanaraḳ, çehresi biraz çatıḳ yürüyordu. **(6)** rauf bir yere bakmaġa cesāret idemiyordu. **(7)** bizi, hele mor fistānlı ḳadına taḳdīm idilmek ümīdiyle mültefitāne, mütebessüm ilerileyen sālim’i görmeden geçdi. **(9)** soŋra yolda görmüş oldugum fıçı madmazel, iki ḳuḳla çocuḳ, laciverd çarşaflı ḫızlıca fransızca söyleyen bir ḳadın göründiler. **(10)** iḥsān ḳoluyla beni īḳāẓ iderek:

(11) -rauf'un ḥaremi? didi.

(12) -bu ḳadın mı? didim.

(13) -ḫayır, arḳada beyāż ṣaḳallı iḫtiyārla gelen.

(14) evet, o zaman gördüm. **(15)** herkesden bir baş uzun, ipek gibi beyāż ṣaḳallı, müşfiḳ, muḥterem çehreli bir iḫtiyār; yanında kürre-i arzda bütün ḳadınlaruŋ 'aẕāmetlerini ẕarīf, genç vücūduna ṭoplamış vakūr siyāhlar içinde müte'azẕim, başı yüksekde ilerileyen bir ḳadın. **(16)** küçük rāiḳ morarmış, müte'essir çehresiyle, yaşarmış, büyük gözleriyle,

(27)

(1) siyāh peçeniŋ örtdigi çehreye başını ḳaldırmış, serbest ḳalan eliyle ilerisini göstererek ninesine yalvarıyordu. **(2)** ne söylüyordu? **(3)** bilmiyordum. **(4)** faḳaṭ o şen, o mütebessüm, bütün varlığı güneşde dalġalanaraḳ çamlarda çocuġuna ṣarılmaḳ içün ḳoşan ḳadın güyā ṭaş olmuşdu. **(5)** demirden bir alet ile çocuġunuŋ elini ḳavramış, bu çocuḳ çehresindeki istirḥāmı görmeden, ḥattā işitmeden, yalŋız kendine idilen taḥḳīre ḳarşı teḥeccür itmiş ḳalbiyle, yaralanmış 'izzet ü nefsi ile vaḳārını muḥāfaẕaya çalışıyordu. **(6)** öŋümüzden geçdiler. **(7)** hıçḳırıġa beŋzer bir sesle artıḳ çabalamaḳdan ṣarf u naẕar iden küçük rāiḳ: "nenecigim! elimi ṣıḳma, ġā'ib oldu." didi.

(28)

(1) küçük rāiḳ'iŋ hıçḳırığına boġazıma ṭıḳanan ve men'itmek içün bütün metānetimi ṭoplamaġa mecbūr olduġum bir hıçḳırıḳ muḳābele itdi. **(2)** iḥsān gözlerinde iki damla yaşla ġazinoya döndü.

(3) üç gündür rāiḳ'i ve mā'i yeldirmeliyi görebilmek ümīdiyle yollarda dolaşıyordum. **(4)** hangisini daha çok görmek isteyordum? **(5)** onlar ḥaḳḳında

(29)

(1) zihnimi işgāl iden inkāruŋ cins ve māhiyyeti nedir? **(2)** rāiḳ'e acıdığımdan mı? **(3)** mā'i yeldirmeli kendisinin 'ādi bir ḳadın içün fırlatıldığından dolayı müte'essir mi? **(4)** gösterdigi ṭavır. **(5)** "aẕimet ve laḳırdı arḳasında 'acaba neler vardı? **(6)** birdenbire ḥayat baŋa daha az yeḳnesaḳ daha cāzibedār görünüyordu. **(7)** kendimi insanlaruŋ taḥlīl idilecek gizli bir elemi ḳarşusında bulursam dā'imā böyle ḳanımda, beynimde fa'āl, ṣaḥīḥ bir cevelān ḥis iderdim. **(8)** işte rāiḳ… **(9)** büyükbabasınuŋ eline kendisine maḥsūs 'aṣabī bir şefḳatle ṣarılmış, mini mini sesiyle dā'imā aŋlatıyor. **(10)** adımlarımı ṣıḳılaştırdım. **(11)** dostum rāiḳ bir maṣal söylüyordu. **(12)** iḫtiyāruŋ çehresi eŋ nefis bir edebī parça diŋliyormuş gibi

fevḳalāde bir diḳḳat ile çocuġa mütevecci, gözleri ruḥundan gelen bir ḥaẕẕla münevver; küçük maṣalcıyı ürkütmemek içün nefes almaġa bile müttereddīd beyāż başını ṭorununa ṭoġru igmiş diŋliyor.

(13) - gözümle gördüm, ḳulaġımla işitdim, bir parçası da ḳuyruġuma düşdi demiş; ṣoŋra gitmiş, gitmiş bir ördege rast gelmiş yoḳ ġaliba hindiye, ‘acaba hangisine dedecigim?

(14) - ben bu maṣalı bilmiyorum ama hindi daha büyük olduġundan ona olmalı!

(15) rāiḳ bu muṭāla‘a‘ya pek de ḳān’i deġil, gözleri dalġın.

(16) -ninem buŋların hepsini biliyor, o olsa… **(17)** diyordu. **(18)** soŋra birdenbire kendisinüŋ her ufaḳ kelimesini diŋleyen bir yabancıyı yani beni görünce utanaraḳ büyükbabasınıŋ paltosuna

(30)

(1) ṣoḳuldu. **(2)** evvelā iḫtiyarıŋ istifhāmkar naẓarı çehremi süzdü. **(3)** orada kendi iḫtisāsatınıŋ bir ma‘kesini görmüş olmalı ki emniyetli, ṣaf bir tebessümle gözleri parladı.

(4) bu güzel yüzlü iḫtiyārda o ḳadar rūḥuma āşinā, ḥissimi oḳşar bir müşābehet gördüm ki senelerce ṭanıyormuşum gibi selām virdim. **(5)** rāiḳ yavaş yavaş başını ḳaldırıyordu.

(6) -rāiḳ bey didim, ben pilicin evvelā ördege mi yoḳsa hindiye mi rast geldigimi biliyorum.

(7) çocuḳ büyük bir mesele ḥāl itmişlere maḥṣūṣ müsterīḥ bir naẓarla beni süzdü. **(8)** soŋra güneşden yanmış ṭombul küçük elini baŋa uzatdı. **(9)** büyükbabasıyla benim aramda iki elleriyle bir rābıta-i ma‘neviyye ḥuṣūle getiren bu çocuḳ orṭamızda, olduġu halde uzun, dostāne bir müḳāleme ile āheste āheste yolu ta‘ḳīb idiyorduk.

(10) iḫtiyāruŋ nāzik ḥassās çehresinde, kendisinden baḥs itmekden onu men‘iden vāḳur, biraz da çekingen ḳalbinde giżli derdi vardı. **(11)** gülerek baŋa dā‘imā rāiḳ’iŋ acābliklerinden baḥs iderken gözlerinde tā uzaḳlara giden bir dalġınlıḳ vardı. **(12)** tam yoluŋ dönen noḳṭasına gelmişdik. **(13)** iḫtiyār bayırdaki fundalara başını kaldırdı. **(14)** sonra birdenbire benden ayrılmakdan bilmem naṣıl bir nezāket-i ḥisle çekinerek:

(14) - rāiḳ işte nineŋ didi. **(15)** haydi baḳayım şu bayıra ṭırman da ben beyefendi ile aşaġıya ḳadar yürüyeyim.

(16) rāiḳ maḥalleniŋ nihāyetini bile beklemeyerek koşmaġa başladı. **(17)** faḳaṭ bayırıŋ

(31)

(1) başında ḳaldı. **(2)** başıŋı bize çevirerek gülünç bir yeisle bizden istimdād idiyordu. **(3)** ḳoşdum. **(4)** ḳollarınıŋ altından yaḳalayaraḳ fundalara doġru ḳaldırdım. **(5)** yalŋız o daḳiḳa kendimi baḳmaḳdan men‘ itdigim, ancaḳ beyāż bir maşlaḥ ucu görünen noḳṭaya gözlerim ḳaydı. **(6)** rāiḳ’iŋ annesi mor mor çiçekleriŋ arasında beyāż bir leke gibi, bütün vücūdunu örten bol maşlaḥa bürünmüş garīb bir vażiyette oturuyordu. **(7)** o mütebessüm müteḥārrik, çalak, rengīn mā’i yeldirmelinüŋ, başḳa bir noḳṭa-i naẓarla, başḳa bir ṣafḥāsını seyr idiyordum. **(8)** etrafında beyāż yumuşaḳ bir küme teşkīl iden tuvaletiyle, japon ḳadınlarınıŋ resimlerinde gördügümüz gibi diz üstü oṭurmuş ellerini dizleriniŋ üzerine ḳoymuşdu. **(9)** eger çehresi alevli bir küme arasında deŋize dalan güneşe müteveccüh olmasa namāz ḳılmaġa hażırlanıyor denilebilirdi. **(10)** raḥat olmaması lazım gelen şu vażiyetde bile pek tabi‘ī, pek sābit görünüyordu. **(11)** beyāż tülleriŋ çerçeveledigi, ve ilk def‘a gördügüm çehresinde yandan görünüşündeki şūḫ müstehzī mā‘nāya żıd bir ḥis vardı. **(12)** daha genç faḳaṭ tecrübekār, derin güzel bir sīma idi. **(13)** aşaġı doġru ḫuṭūṭunuŋ ẓerāfetini, çenesiniŋ yuvarlaklıġını, ḳoyu dolġun dudaḳlarınıŋ letāfetini bozmadan incelenen vechinden, beyāża yaḳın düzgün ḳrem renginde müstesnā teninden, hiçbir ḳadında görmediġim ince ma‘nidar ḳaşlarından ḳapaḳları aġır büyük gözlerinden, sükūnet-i tāmme ile yanaḳlarını gölgelendiren uzun kirpiklerinden öteki ṣolġun ṣarı ṣaçlı ḳadını bayaġılaşdıran - kibār bir cāzibe tereşşuḥ idiyordu. **(14)** yolda duran

(32)

(1) beyāż ṣaçlı iḫtiyāra gözlerini ḳaldırdı. **(2)** ṣaçlarınıŋ ucuyla göz pınarınıŋ, batan güneşden ḳapdıġı ḳoyu ḳızıltılı altunımsı bir ziyā ile tebessüm itdi. **(3)** faḳaṭ dudaḳlarınıŋ yanındaki belirsiz ince çizgi ve çehresiniŋ aşagı kısmı bu tebessümle iştirāk çevirmedi.

(4) bugünden ‘itibaren rāiḳ’iŋ büyük babasıyla aramızda acāyip bir dostluḳ

(33)

(1) başladı. **(2)** istanbul’a beraber inerdik, dönüşleri aynı ṣa‘at de vapurda bulunmaġa ġayret iderdik. **(3)** vapuruŋ aynı köşesinde oṭuruyorduḳ. **(4)** bāzen de rāiḳ ile otele gelir, terasada akşamları otururduḳ. **(5)** çoḳ laḳırdı söylemeye iḫtiyaç hiş itmeden birbirimiziŋ rūḥunu aŋlıyor ve aŋlamaḳdan mütevellid bir sükūnet ve emniyetle birbirimiziŋ huẓūrundan mütelezīz oluyorduḳ. **(6)** ‘acaba iḫtiyar ḳızınıŋ felāketinden ḫaberdār olduġu ve rauf’u ṭanıdıġımı biliyor mu? **(7)** arada gözlerinde sabit bir ma‘nā ile bana bir baḳışı vardı ki bu naẓar bana bunu bildiğini farż itdiriyordu. **(8)** buŋunla beraber ḫuṣūṣiyyetine ‘āid bir şey

söylemezdi. **(9)** yalnız ben ḥayat-ı ḫuṣūṣiyyemden, ḥislerimden arzūlarımdan, ümīdlerimden baḥs itmişdim. **(10)** bu muhterem adamıŋ o ḳadar

(34)

(1) raḳīḳ, sākit bir ṭavırla insānı diŋleyişi, artıḳ bütün bir ḥissiyātı arḳasında bıraḳan gözlerinde o ḳadar geniş, müşfiḳ bir aŋlayışı vardı ki bāzen kendi kendime ḳonuşuyor gibi dalar sa‘atlerce söylemezdim. **(2)** bir gün küçük mihri’den, necibe’niŋ nikāḥ olduġuna dāir bir ḳartpostal almışdım. **(3)** artıḳ kendisine (şoḳola) götürmemekdeki ışrarımı çoḳ faẓla buluyordu. **(4)** bunu bir aḳşam otelde dizimde (şoḳola) ḳutusunu ḳarışdıran rāiḳ’e baḳarken iḫtiyār dostuma aŋlatmışdım. **(5)** çehresi gölgede olduġundan ne düşündügünü göremedim. **(6)** faḳaṭ ciddi, pek ciddi bir sesle:

(7) “isābet ḳaçdıŋız, ‘azīzim, ḳalben, fikren birbirine müşābih olmayan iki kişiniŋ ‘izdivācı ḳadar fenā bir şey olamaz” didi. **(8)** soŋra güyā her şeyini baŋa aŋlatmış gibi bir ṭavırla:

(9) “mesela rauf’la refiḳa didi, ṣizi bu mesele çoḳ işġal itdigini biliyorum, işte rūḥları ecnebi iki vücūduŋ ittiḥādı… **(10)** netice iyi olmadı. **(11)** ḥalbuki ben rauf’u ithām itmem. **(12)** nihāyet ṭabī‘at ve ḫilḳatiŋ iḫtiyācātına ḳapılmaḳdan kendini alamıyor, alamıyor ama bu biçāre çocuḳ… **(13)** ṣoŋ cümleyi kendi kendine söylüyordu:

(14) -rafiḳa da bir ḳatolik gibi ṭalaḳdan mütteḥaşi! **(15)** işte gençligi böyle sürükleniyor.” **(16)** iḫtiyār söylenirken dizimdeki küçük vücūdun birdenbire ṭaş gibi durduġunu, soŋra ḳalbiniŋ şiddetli atdıġını duydum. **(17)** nim-iḫtiyārī ḳolum bu küçük ḥassās vücūda ṣarılaraḳ sükūnet virmek içün ṣaçlarını oḳşamaġa başladı. **(18)** küçük, bir şeye atılmaḳ istiyormuş.

(35)

(1) gibi ṣıḳ ve ġayr-ı muntaẓam nefesi ile bütün varlıġında bir tehāllūk vardı. **(2)** hiç unudamayacagım bir sesle:

(3) -dede didi, rauf babamı mı söylüyorsun? **(4)** - ṣoŋra birdenbire hınçḳıraraḳ - ben rauf babamı isteyorum, niçün görmüyorum, diye dizlerimiŋ üzerine yıġıldı. **(5)** irtesi günü iḫtiyār ḳızıyla rāiḳ’i erenköy’üne götürmüşdü. **(6)** onlaruŋ bulunmadıġı on beş gün müddetçe heybeli boşalmış gibi geliyordu.

(7) rāiḳ’iŋ aṭadan gitdiginin üçüncü günü idi. **(8)** çamlimanı’na iniyordum. **(9)** niḳāt-ı efkārım pek dagınık; artıḳ ne düşündügümü ne ḥis itdigimi bilemeyecek bir ḥalde idim. **(10)** yeni ṭanıdıġım küçük bir çocuġuŋ ġaybūbeti, henüz dost olduġum bir iḫtiyāruŋ zevḳ-i

ṣoḥbetinden maḥrūmiyyetim beni bu ḳadar meyus itmeye kāfi bir sebep olabilir mi idi? **(11)** yoḳsa, yoḳsa kendimden bile ṣaḳladıġım bir rābıṭa ibtidāsında mı idi? **(12)** ḳulaḳlarımda iḫtiyāruŋ sesi dā‘imā “refiḳa talaḳtan bir ḳatolik ḳadar müteḥāṣi” diyordu. **(13)** o cümle beni o daḳiḳa rāiḳ’iŋ anasına beni bağlayan onu düşündüren ḥürmet ve perestişin anaḫtarı idi. **(14)** onuŋ ġurūba ḳarşı du‘ā ider bir vażiyetde gördüğüm ‘ulvī çehresiniŋ ḫātırasıyla ṣolmaġa yüz ṭutan fundalara hayat-ı ma‘nevī, başka bir belāġat viren o noḳṭada durdum. **(15)** çehresiniŋ aşaġı ḳısmı rūḥunu ḳanadan elemle ṭaş gibi sābit iken babasına tebessüm iden büyük gözlerine baḳarken naṣıl ṣarṣıldımsa öyle ṣarṣıldım. **(16)** güyā orada imiş gibi.

(36)

(1) “refiḳa bütün ümīd, ḫayāl ve arzūlarımı tebessüm itdiren sīmā, vālide ve zevcelik nām-ı mu‘azzezini bu ḳadar pāk, bu ḳadar rūḥāni bir cāzibe ile żiyalandıran nūrāni gözler, şefik, raḳīḳ vefakār ve yumuşaḳ ḳalbiyle yeminini unutmuş bir ḫāine ḳarşu bile virdigiŋ sözde sābit ḳalan bucaġını yalŋız bekleyen büyük ḳadın! **(2)** ḥüsnün ḳadar müstesna rūḥuŋla dā‘imā rāiḳ’iŋ cinsi diye erkekleriŋ fenālıḳlarını görmek istemeyen vālide! **(3)**

(37)

(1) ḳardeş, dost, āşıḳ, çocuḳ, ana, baba sevdā-i beşeriŋ her şekl-i tecellīsi ile sevilmeye lāyık varlıḳ!” didim.

(2) soŋra gözlerimde ṭoplanan acı yaşlarla kendi mahrūmiyyetimi, yegāne sevebilecegim bu ḳadınıŋ benim irādet-i ḥayātıma doḳunmayan bağlarını düşündüm o ḳadına karşı ḥis itdigim şey onuŋ ḥayātına ṣoḳulmaḳ içün beni her teşebbüsden men‘ idiyordu. **(3)** hem teşebbüsümüŋ muvaffāḳıyyetle netice pezir olacağını neden biliyordum? **(4)** şimdilik ona ve çocuġuna ḫıdmet itmek, onuŋ sükūnet, ve sa‘ādeti içün elimden geleni yapacaḳdım. **(5)** evet oracıkda o du‘ā iden ḳadınıŋ ḫayāli ḳarşusında bütün şaḫṣī teneffürümü unudaraḳ rauf’a nedāmet itdirmeye ve bunları birleşdirmeye yemin itdim.

(6) irtesi gün uyandıġım zaman birgün evvelki ḫelecānımı gülünç buldum. **(7)** hiç ṭanıyamadıgım bir genç ḳadınıŋ güzel gözleri içün kendime niçin bir vaẓife terettüb idecek şu taṭil zamanınıŋ lezzet-i sükūnetini bozacaḳdım. **(8)** zaten aṭaya ben ḳadınlardan ḳaçmışdım. **(9)** ben bu iḫtiyār itdigim zaḥmetden soŋra yine pek az ṭanıdıġım bir çift zevc ve zevceyi birleşdirmeye mi ḳalkışacaġım? **(10)** hem bakalım kendini ‘ādi bir ḳadınla ġazinolarda teşhīr iden o ḳalpsiz rauf buna lāyıḳ mı? **(11)** belki de iḫtiyār dostum artıḳ aṭaya hiç dönmeyecekdi. **(12)** ben beyhūde yere mā‘i semāya baḳaraḳ, çam rüzgārlarıyla oḳşanaraḳ sāde kendim içün yaşamaḳ; bütün zāid efkār ve ḫelecandan berī olaraḳ birḳaç gün geçirmekden maḥrūm mu

olacaḳdım? **(13)** niçün? niçün?... **(14)** o gün müte‘addim olan çamlimanı yolunu tutdugum zaman iḫtisāsatım

(38)

(1) ḥür, saḥiḥ bulunduġu ḥālde hangi şarḳıya ‘āid olduġunu bilmedigim bir naḳarat mırıldanaraḳ yürüyordum. **(2)** iḫtiyār dostumuŋ ‘ailesini alup gitmesi pek işābet olmuşdu. **(3)** ḥālā yirmi iki yaşında gibi ḥayātın poṭlarını düzeltmeye mi atılacaḳtım? **(4)** faḳaṭ irādātımıŋ hiç daḫli olmayan ḳırıḳ ḥayatların yekūnundan ufaḳ bir küsür bile tenzīle muvaffāḳ olabilecek miydim? **(5)** faḳaṭ bütün bu felsefe bu cebrī neş‘e ve serbestim altında rāiḳ’in büyük, ma‘nāsını aŋlayamadıġım bir ḥüzünle gölgelenen gözleri, ḳolumuŋ altında mübhem bir elemle titreyen, parçalanan ufaḳ vücūdunu ḥis ediyor, sonra o nermin, o raḳīḳ ses aġlayarak:

(6) rauf “babamı isterim isterim” diyordu.

(7) bütün sa‘adet ve sükūneti iki maḫlūḳuŋ ṭarz-ı ḥayāt, emel ve arzūlarının cinsine tabi‘ olan zavallı çocuḳ!

(8) çamlimanı’nda ġazinoya girince benimle eglenen ṭāli‘e ciddi bir ḥiddet ḥis ettim. **(9)** rauf’la metresi denize ḳarşı bir masada bira içiyorlardı. **(10)** rauf’a selam virmeden ġazinonuŋ öteki köşesine giderek arḳamı onlara döndüm, oṭurdum. **(11)** bayaġı şaḳaları, ‘ādi bir köylü telaffūẓu ile söylenilen yanlış fransızcayı işitmekden kendimi alamıyordum. **(12)** ḳadın benden baḫs idiyor. **(13)** müstehzī bir ṭavırla: “efendi bütün genç türkler gibi pek maḥcūb” diyordu. **(14)** rauf ben geldim geleli henüz bir kelime söylememişdi. **(15)** faḳaṭ muṭlaḳ çehremdeki ‘alā’im- i nefreti görmüş olmalı ki ḳadını faẓla bir şey söylemekten men‘ içün ḳısıḳ sesle bir şeyler söyledi. **(16)** faḳaṭ ḳaba, muşır ḳadın: mademki tanıyorsun, bizim

(39)

(1) maṣaya davet it de bira ikram idelim; diyordu bir sāniye ḳadar tevaḳḳūf; rauf ‘da ḥareket yoḳ. **(2)** ‘acaba beni ḳadının didigi gibi - onun ḥāṣıl itdigi te‘essürden dolayı maḥcūb olaraḳ mı çekildim ẓan idiyor? **(3)** ḳumuŋ üzerinde bir ṣandalye çekildigini ḥis eder etmez ḳalḳdım. **(4)** arḳama baḳmadan uzaḳlaşdım. **(5)** bu ḳadına ḳarşı o ḳadar ḫusūmet, o ḳadar nefret ḥis idiyordum ki kendisini yalnız bulsam ‘ādī bir ḥamal gibi boġazına atılacaḳdım. **(6)** zavallı, zavallı rāiḳ!

(7) birgün ṣoŋra küçük mihri ile barışmaḳ üzere istanbul’a iniyordum. **(8)** kendimi – hiç istemedigim – o ḳadın ile ḳarşı ḳarşıya buldum. **(9)** mor tuvaletiniŋ şa‘şa‘ası arasında muntaẓam büyük yüzünüŋ, ṣolġuŋ ṣarı ṣaçlarının ḥāṣıl itdigi te‘sīrden memnūn, dudaḳlarında ma‘nāsız bir tebessümle eṭrāfına baḳınıyordu. **(10)** beni görünce tebessümü ṣırıtmaġa

mübeddil oldu. **(11)** faḳaṭ ben görmek istemiyordum. **(12)** ḳınalıya gelinceye ḳadar naẓar-ı diḳḳatimi celb itmek içün ne yapdıysa muvaffāḳ olamadıġını görünce yanıma geldi. **(13)** lāubāli bir ṭavırla: "mösyö ṣa'at ḳaç?" didi. **(14)** bir an içün yüzüne baḳdım ṣoŋra cevāb virmeksizin ḳalḳdım, aşaġı indim.

(15) büyük ḳamarada rauf gözleri siġarasının dumanlarına dalmış, biraz kederli, biraz maḥzūn düşünüyordu. **(16)** 'acaba metresiyle ġavġa mı itmişdi? **(17)** yoḳsa māzīyi mi düşünüyordu! **(18)** herḥālde bu defa içün kendisini teşhīr itmemesi bile biraz ona ḳarşu ḫuṣūmet mi tenḳīṣ itdi. **(19)** yanına yaḳlaşdım. **(20)** elini dostāne ṣıḳdım. **(21)** bir daḳiḳa içün

(40)

(1) gözlerinde şübhe ve tereddütle ḳarışıḳ bir naẓar gördüm. **(2)** soŋra zā'il oldu. **(3)** 'acabā ötekine yine ṭakdīm idilmek içün mi kendisine yaḳlaştıġımı ẓan idiyordu? **(4)** ṣordu:

(5) -yukarıdan mı geliyorsuŋuz?

(6) -evet.

(7) -mor fistānlı bir ḳadın vardı deġilmi?

(8) -evet! … **(9)** dün siziŋle gördügüm ḳadın dimek istiyordu. (**10)** faḳaṭ bir şey söylemedim.

(11) -naṣıl güzel bulduŋuz mu?

(12) -müsā'ade idiŋiz de bu ḫuṣūṣda fikrimi söylemeyeyim, sizi gücendirebilirim.

(13) -ben de rica iderim söyleyiniz.

(14) -pek 'ādī buldum.

(15) -o başka faḳaṭ güzel olduġunu inḳār idemezsiŋiz ya?

(16) -o ṭarzda güzellikden igrenirim.

(17) rauf ḥiddetlenecek diye beklerken ġarīb olaraḳ virecegi cevabıŋ ṣamimiyetinden kendi de emīn olmaḳ istiyormuş gibi biraz ṣükūtdan ṣoŋra pek kat'ī bir sesle:

(18) -ḥaḳḳınız var, didi ve yine sordu:

(19) -sizin otelde güzel ḳadınlar var mı?

(20) -'azizim! **(21)** ben böyle pek ḥāhişle başlayıp ṣoŋra istikrāhla neticelendigi ḥālde o ḳadına degil, 'ādātına esir olaraḳ insanıŋ

(41)

(1) ḳıramadıġı bu rābıṭalardan tevahḥūş iderim. **(2)** bir de artıḳ otuz yaşımı geçiyorum. **(3)** "ya ben didi, gülüyordu. **(4)** ḳırḳ yaşındayım. **(5)** bu ḳadınlarıŋ pabucunu silemeyecekleri

genç ve mükemmel bir zevcem, melek gibi bir çocuġum var. (**6)** faḳaṭ yine böyle bir ṭuzaġa düşmekden kendimi ḳurtaramadım.

(7) rauf ayaġa ḳalḳmış, ‘aṣabī sürekli gülüşü daha ziyāde aġlayışa beŋziyor. **(8)** ṣoŋra birdenbire ellerimi yakaladı.

(9) -arada gelseŋiz de siziŋle ḳonuşsak; çünkü insān bu ḳadınlarla yaşadığı zamān en çoḳ aradığı ḳābil-i ḫiṭāb bir arḳadaş oluyor, didi. **(10)** cevāp virmeye vaḳit ḳalmadan ipekli bir fistān fışıldısını müte‘ākib morlu ḳadın içeri girdi. **(11)** rauf’uŋ yüzüŋe baḳdım. **(12)** bu ḳadar istiḳrāha raġmen o ḳadının vücūdu yine onda bir te‘sir ḥāṣıl idiyordu. **(13)** ḳadın yarı ḥadīd, yarı müstehzī bir sesle:

(14) -dostuŋuz galiba fransızca bilmiyor. **(15)** kendisine sa‘ati ṣordum, yılan görmüş gibi yanımda ḳaçtı, didi.

(16) ben artıḳ ṭurmaġa bir sebep bulamadım. **(17)** ḳadına ister istemez başımla bir selām verdikden sonra rauf’a:

(18) -sizi oṭelde irkenden beklerim, isterseŋiz balıġa gideriz faḳaṭ yalŋız geliŋiz, ben bekarlıġa alışıḳ, titiz bir adamım. **(19)** ḳadınlarıŋ ḥużūru beni ṣıkar, didim ve hava almaḳ bahanesiyle kamara’dan çıkarḳen ḳadın baŋa işittirecek ḳadar ḥızlı ḥızlı:

(20) -güzel erkekler güzel ḳadınlar ḳadar vaḥşi, ha … **(21)** rauf,

(42)

(1) sözlerini fırlatdı.

(2) irtesi ṣabāḥ ben ḳalḳmadan rauf otele gelmişdi. **(3)** ġarsona oṭama getirmesini söyledim. **(4)** mektepden ḳurtulmuş bir çocuḳ neşesiyle oṭama atıldı.

(5) -bu ne tenbellik! **(6)** böyle bir günde bu ḳadar uyḳu olur mu? **(7)** ah sizi iḫtiyar gençler! **(8)** tevekkeli yalŋız yaşamıyorsuŋuz. **(8)** hep hodbinliğiŋizden. **(9)** bilseŋ, ben oġustin’iŋ elinden ḳurtuluncaya ḳadar ne ḳadar üzüldüm.

(10)-buraya girenler ümīdi arkada bırakırlar.

(11)-ooo! rica iderim edebiyāta başlamayalım.

(12)-öyle ise edebiyātsız bey, bikar oṭasına girenler ḳadın laḳırdısını ḳapının dışarısında bıraḳırlar.

(13)-pekālā! **(14)** baḳalım ḳadınlardan ziyāde şāyān-ı diḳḳat ne bulup da baḥs ideceksiŋiz?

(15) ben ḳalḳmış idim; lavabonun öŋünde süŋgeri ṣuya batıraraḳ ṣabāḥ tuvaletime ḥażırlanıyordum. **(16)** rauf gözleriyle süngeri ta‘ḳīb idiyordu.

(17) -dün vapurda yanınızda oṭuranża‘īf genç kimdir? **(18)** rauf biraz düşündü.

(19) -haa, dayizādem bu kış avrupa'dan geldi. **(20)** kimyā-ger olmaḳ içün gitmişdi. **(21)** zavallı iltiyāmı ġayr-ı ḳābil bir hastalıġa mübtela…

(22) -onuŋ içün naẓar-ı diḳḳatimi celb itdi. [5]

(43)

(1) ḳainpederiŋizle beraber görmüşdüm.

(2) -ḳainpederimi dimek tanıyorsuŋuz? **3)** dayızādemi kabul etmeleri de baŋa pek darġın olmadıklarını imā ider degil mi?

(4) -ḳainpederinizi yeŋi ṭanıdım. **(5)** faḳaṭ kin ve ġareżiŋ fevḳinde bir adam. **(6)** fażla olaraḳ bütün ża'f ve 'aczini taḳdīr idecek, ḥatta 'afv idecek geniş bir ḳalbi var.

(7) -faḳaṭ ḳızı öyle degildir. **(8)** ma'māfih ḳayınpeder bizi ayırmaġa da iyice uġraşmışdı. **(9)** o da ḥuṣūmetinden veyāhut ḥarekātımı tenḳīt itdiginden degil; ḳızını mesūd görmek içün. **(10)** ḥalbuki refika'nıŋ buna muḥālefet itdigini işitdim.

(11) bu ṣoŋ cümleyi söylerken çehresinde o ḳadar sevilmekden emin bir nişāne-i muẓafferiyet vardı ki boġazından yaḳalayup pencereden atmamak içün cebr-i nefs idiyordum. **(12)** öyle bir ḳadın tarafından sevildiginden emin olmaḳ rāiḳ gibi bir çocuġu iŋleterek böyle sefil maḥlūḳlar ile yaşamaḳ! **(13)** sesimde yenemedigim bir ḥiddetle:

(14) -öyle ise azīzim, zevceŋizin bu ḳadar farḳında mı ki bu maḥlūḳ ile otelde sürünüyorsuŋuz didim.

(15) -ḫayır, ḫayır, bu ża'fı aŋlamayacaḳ ḳadar erkek degil misiniz!

(16) -erkekler hayvansa aŋlarım, faḳaṭ insansa ḫayır biŋ kere ḫayır?

(17) rauf açıḳ pencereden yataġın bozulmuş çarşaflarınıŋ üstünde parlayan güneşe baḳaraḳ, birdenbire gözleri bu pertevleriŋ ḫaṭırlattıġı

(44)

(1) bir şeyle yaşardı. **(2)** pek muhtaz, pek ḫelecānla yanımda ilk telaffūẕ itdigi ḳıymetli bir isim aġzından ḳaydı.

(3) -şimdi rāiḳ'iŋ ipek buḳlelerini öpebilmek…

(4) -çocuġuŋuzu size göstermiyorlar mı?

(5) -henüz böyle bir ṭalepte bulunmadım.

(6) belki artık o çocuġu okşamaġa kendisini lāiḳ görmüyordu. **(7)** bu ḳadar hayvāni bir arzū içün eviniŋ sukūnetini maḥv iden bu adamda böyle ince bir iḫtirāza teṣadüf idecegimi me 'mūl idemezdim.

(*) James Thomson'un "Gece Şehri" adlı eserinden

(8) ben artıḳ yıḳanmış, giyinmişdim. **(9)** ikimiz de ‘abbaspaşa iskelesine iniyorduk. **(10)** ikimizde sükūt idiyorduk. **(11)** bu adamıŋ zevcesini sevdigini, derin bir taḥassürla özledigini ḥis idiyordum. **(12)** birdenbire ṣordum:

(13) -mademki afv idilecegiŋizden eminsiŋiz, niçün girān gelen bu rābıṭayı ḳıraraḳ eski saadetiŋize rücu‘ itmiyorsuŋuz?

(14) yavaşça içini çekdi. **(15)** sevildiginden emin faḳaṭ afv idileceginden emin degildi. **(16)** ma‘māfih şu münāsebeti bozmaḳ istedigini de anladım. **(17)** ṣandal burġaza doġru durġun ṣularda ḳayup gidiyordu. **(18)** rauf dümende; ben de kürek çekiyordum. **(19)** ṣular üstünde titreşen mā‘i yeşil żiyālarla parıldıyordu.

(20) -siziŋ oṭurduġuŋuz yerde, ṭuttuġuŋuz ipleri geçen hafta ḳıvıracaḳ ṣarı ṣaçlı, büyük gözlü bir çocuḳ ṭutuyordu. **(21)** ikimiz de ṣandalda yalŋız idik. **(22)** baŋa yerinden ḳımıldanmamak va‘adini iki

(45)

(1) paket (ṣoḳola) muḳābilinde baḫş itmişdi. **(2)** büyük bir adam gibi sözünü ṭutan bu küçügüŋ kim olduġunu taṣavvūr idebilir misiniz?

(3) rauf’uŋ gözleri büyümüş, nefes almaġa cesāret idemeden beni diŋliyordu. **(4)** üç gün evvelki yeminimi – cereyān-ı aḥvāle tābi‘ ḳalarak kendi iḫtiyarımıŋ daḫlī olmaḳsızın yerine getiriyordum. **(5)** birḳaç sāniye sükūt itdim; ṣonra yine başladım:

(6) -bilir misiŋiz, bu çocuḳ baŋa kimden baḥs idiyordu? **(7)** ḥelecāndan titreyen bir sesle rauf işidileceginden ḳorḳuyormuş gibi telāşlı telāşlı sözümü kesdi:

(8) -muṭlaḳ annesinden olacaḳ, çünkü ona perestiş ider.

(9) -ḫayır, rauf babasınıŋ naṣıl aḳşamları elleri oyuncak paketleriyle dolu geldigi naṣıl… **(10)** - burada biraz tereddüt itdim. **(11)** faḳaṭ ṣonuna ḳadar söylemeye ḳarar vermişdim. **(12)** nenesiyle beraber rauf babasının boynuna atladıḳlarını, ṣoŋra şimdi artıḳ rauf babasınıŋ hiç gelmedigini rauf babasından baḥs iderse nenesiniŋ kendisine darıldıġını aŋlatdı. **(13)** eŋ ṣoŋ cümlesi de: “nenem uyuduḳdan ṣoŋra ya rabbi! babamı bize yolla” **(14)** diye du‘ā idiyordu. **(15)** “acaba dinler mi?” idi. **(16)** ṣoŋ ḥareketi de siziŋ oṭurduġunuz yerde cānsız bir boġça gibi büzülerek zaten bükük dudaḳlarını muḥāfaẓa idemeyerek ḥınçḳıra, ḥınçḳıra aġlamaḳ oldu. **(17)**

rauf gözlerini sildi. **(18)** oṭurduġu yerin ṣandal olduġunu unudaraḳ ayaġa ḳalḳdı. **(19)** “yarın ereköy’üne gidecegim.” diyordu.

(46)

-2-

(1) rauf'u erenköy'ünde taṣavvur itdigim bu daḳiḳa oġustin ile ḳarşı ḳarşıya bira içerken görünce hayretim derece-i gāyesini bulmuşdu. **(2)** fakat rauf hemen ayaġa ḳalḳaraḳ kesik kesik anlatmaġa başladı. **(3)** kendisini af itdirmeye teşebbüs itmeden bu ḳadınla sūret-i kat'iyede fek-i rābıta etmek lüzūmunu ḥisle eren köyüne henüz gitmemişdi. **(4)** şimdi iki üç gün soŋra ma'kūl bir sebeple oġustin'i istanbul'a gönderecek, arkasından kaġıt yazacak, münasebatına nihāyet verecekdi. **(5)** "ah! üç gün daha refika adaya gelmese" diyordu. **(6)** oġustin'de perapalas'ta bir ay içün bir oṭa ṭutmuşdu. **(7)** benim ḥayretle kendisine baḳtığımı görünce iżaḥāt veriyordu: **(8)** bütün bunları oġustin'iŋ iz'acātından ḳurtulmaḳ içün yapmışdı. **(9)** yoḳsa ḳat'īyen artıḳ münāsebetine ḫatime çekecekdi. **(10)** refiḳa'ya gelince… **(11)** oŋa da rāik'e ṣoḳularaḳ o sāyede barışacaḳdı.

(12) halki palas'a döndügüm zaman iḫtiyār dostumu baŋa muntaẓır buldum. **(13)** çehresi hem yorġun, hem mükedder idi. **(14)** ellerimi kemāl-i meveddetle ṣıḳdı.

(15) -üç gün ṣoŋra geliyoruz. **(16)** mansur bey bizde misāfir ḳalacaḳ onun içün oṭa ḥażırlamaġa geldim.

(17) didi ve ḥaḳīḳī bir ṣıḳıntı ile 'ilave itdi:

(18) -bana ḳalsa hiç buraya gelmem, rauf ḳaç defadır barışmaḳ içün mektūb yazıyor. **(19)** ben refika'nıŋ ayrılmaḳdan ḳaçındığına naẓaran heman barışır ẓan idiyordum. **(20)** ḥālbuki bir iki danesini oḳumaġa bile tenezzül itmedi.

(47)

(1) bunuŋla beraber heybeli'ye gelmek içün ısrarı da bütün bütün bu ḥissiyle żıd. **(2)** küçük rāik'iŋ ufaḳ bir nezlesini felāket ad ider de burada babasından ayrı ne ḳadar müte'ezzī olacaġını düşünüyor mu? **(3)** bu ḳız yalŋız ḳocasına degil hepimize muammā!

(4) evet bende aŋlamıyorum. **(5)** dimek rauf ḳarısınıŋ afvından emin olmadan oġustin'e yol virmek istemiyor. **(6)** bu bayaġı rūḥlu adama bu ḳadını tekrar baġlamaḳ 'acaba muvaffıḳ-ı ḥaḳḳaniyet mi? **(7)** ya refiḳa ne için buraya gelmek istemiyor? **(8)** ḳocasına ża'afı varsa, barışmaḳ içün vesilelerden niçün istifāde itmiyor. **(9)** bende iḫtiyār dostum gibi herkesde görmek istediġim şeffāfiyeti göremezsem cidden meyūs oluyordum. **(10)** 'acaba refiḳā'nın üç gün ṣoŋra gelecegini rauf'a ḫaber virmeli mi? **(11)** hayır her şeyi cereyān-ı tabī'īsine bıraḳmalı.

(12) naṣıl olup da muvaffāḳat itdim, bilmiyorum. **(13)** faḳaṭ geçirdigim o birkaç daḳiḳanıŋ zehr-i ıżṭırabı ḥālā uyḳularımda birdenbire beni uyandırıyor. **(14)** baŋa geliyor ki şu

birḳaç gün ẓarfında çamlimanı ile otel ve iskele arasında geçirdigim ḥayat otuz senelik ‘ömrümüŋ sādeligine muādil.

(15) çamlimanı’ndan gelirken rauf’la oġustine rast gelmişdim. **(16)** oġustin o akşam vapur ile istanbul’a inecekmiş. **(17)** ṣoŋ defa olaraḳ çamlimanı’na gelmişler, oradan benim otele geliyorlarmış. **(18)** rauf tereddüdümü görerek:

(19) -canım bizimle beraber oraya ḳadar yürümekte beis yoḳ; dimişdi.

(20) bende o yolu ta‘kīb idiyordum. **(21)** oġustin biraz ziyāde bira içmiş; göz ḳapaḳları şiş, ḳırmızı ince simāsında onu ḫaṭırlatan bir aġırlık vardı.

(48)

(1) ṣoŋra başḳa bir çehre ile ḳarşı ḳarşıya gelince belki öyle farż idiyorduk. **(2)** tam çamlıḳların gölgelerine dalmışdıḳ ki tiz bir çocuḳ sesi işitdik. **(3)** rauf’la ikimiz de bu sesi işitmekle ḳan ḳalbimize ṭoplanmışdı. **(4)** ben niçün bunlarla yola çıḳmışdım? **(5)** artıḳ rāik’i unuduyordum. **(6)** refika’nın beni belki hiç ṭanımadıġını, böyle bir ḳadınıŋ refāḳatinde görmek ona hiçbir te‘essür virmeyecegini de düşünmüyordum. **(7)** yalŋız o gözlerin beni bu ḳadınıŋ yanında görmesi iḥtimāliyle üzülüyor, parçalanıyordum. **(8)** ‘acaba aġaçların aralarına dalmaġa zaman var mıydı? **(9)** ḫayır. **(10)** refiḳa rāiḳ’in elinden ṭutmuş olduġu ḥalde göründü. **(11)** o çömeziŋ gözü de o tabloya ma‘ṭuf idi. **(12)** refiḳa beyāż bir maşlaḥ giyiyordu. **(13)** arḳasından beyāż muslin bir fistān vardı. **(14)** maşlaḥın bir ucunu belinin ince, yuvarlaḳ ẓerāfetini gösteren güderi kemere ṣoḳmuş, diġer ḳısmı rüzgārda uçuyor, bu ḳadını beyāżlar içinde pek uzun gösteriyordu. **(14)** gögsünde penbe güller, tül baş örtüsünün altında da penbe güller açmış, cāzibeli teni penbeleşmiş, gözleri, ṣaçları altınımsı bir żiyā ile yanıyor, dudaḳları yeni açılmış ḳoyu bir ḳaranfil gibi cāzibedār, bütün ḳalpleri çigneyip geçecek ḳadar muẓaffer ve parlaḳ ḥüsni ile geliyordu. **(15)** ḳalbimi anlayamadıġım bir eziyetle ḳoparan bu çehre ‘acaba zevciniŋ metresiyle ḳarşı ḳarşıya ḳalınca naṣıl bozulacaḳdı! **(16)** faḳaṭ ḫayır! bu ḳadın ya bir aktirisdi, rauf hiç sevmiyordu. **(17)** çehresi bozulmadı; iskeledi gördügüm o ṭabi‘ī vaḳār ile başı yükselmedi. **(18)** yalŋız pek muẓaffer bir tebessümle parlayan dudaḳlarında belirsiz bir istihzā

(49)

(1) gölgesi vardı. **(2)** doġrudan doġruya rauf’uŋ gözleriniŋ içine baḳıyordu. **(3)** tam üç adım ḳalınca yalŋız onun gözleriniŋ ıẓhāra muvaffaḳ olabilecegi bir ma‘nā ile rauf’u selamladı, geçdi.

(4) ya zavallı rāiḳ!... **(5)** hiç birimiziŋ ona baḳmaḳ ḫaṭırına gelmemişdi. **(6)** faḳaṭ o, artıḳ rauf babasını aŋlamışdı. **(7)** iskeledeki gibi oŋa ṭoġru atılmaḳ istemiyordu. **(8)** hiç babasına baḳmadan, boynu bükük, dudağı bükük ninesiniŋ maşlahına yorgun, düşük bir yeisle ṣoḳuldu da.. öyle geçdiler.

(9) rauf, hiçbir mülāḥaẓa-i aḫlāḳıyeniŋ hiçbir vaẓīfe-i pederaneni

(50)

(1) yapdıramayacaġı şeyi refika'nıŋ lāḳaydīsi, cāzibesi oġustin'i paçavraya döndüren şebābı ḫüsn ü ānı yapdırtdı. **(2)** ḳocası sāir fi'l-menām gibi bir kelime söylemeksizin peşine düşdü, gitdi. **(3)** oġustin'iŋ ḫiddetine pāyān yoḳdu.

(4) -çapḳın, diyordu, o utanmaz ḳadın! **(5)** hele o naṣıl gözinin içine baḳıyordu. **(6)** bir erkege böyle baḳmaḳ içün insan pek rezīl olmalı.

(7) oġustin artık nāmus-ı mücessem kesilmiş, elindeki şemsiyesini ṣallıyordu.

(8) -bari güzel olsa, dedi.

(9) işte bu, onuŋ eŋ büyük taḥḳīri idi.

(10) -üzülmeyiŋiz madam! **(11)** gördüġiŋiz ḳadın onuŋ zevcesi.

(12) oġustin gözlerini açdı. **(13)** belki erkekleriŋ ġarābetine ḫayret idiyordu. **(14)** belki de bu ṭerāvet, bu gençlik ile reḳābete kendinde bir iḳtidār görmüyordu.

(15) -ben vapurla gidecegim, bu zavallı ḳadına ḳocasını bıraḳacaġım. **(16)** yarın rauf ayaḳlarımı öpmeye gelecek; faḳaṭ ben oŋa acımayacaġım. **(17)** bilmezsiŋiz, ben ne ḳadar ḳarı ḳoca birleşdirmişimdir.

(18) -faḳaṭ rauf'un kendisine baḳmayacaġını artıḳ kendi ḫükmünüŋ neticelendigini pek ā'lā biliyordu.

(19) 'acaba barışdılar mı? **(20)** ḫayır; bunu ḥis idiyordum. **(21)** o nermīn ḳadın ẓannımdan daha ziyāde azm-ı ḳavī ṣaḥibesi. ḳocasını sevmiyor, belki çocuġunuŋ ḫāṭırı içün ayrılmıyor. **(22)** ma'mafih muṭlaḳ rauf'a bir darbe

(51)

(1) vuracaḳ, bunu çocuġuna ḳarşu eŋ şedit perestişle titreyen gözlerindeki muhlīk-i żiyādan aŋlıyordum.

(2) o aḳşam fevḳalāde ḫalecānlı bir gice geçirmege mecbūr idim. **(3)** faḳaṭ hiçbir şey ādemiŋ taṣavvur ve taḫmīnine beŋzemez. **(4)** bilākis ḳafama büyük bir şey vurulmuş gibi yorġun ve sersem bir ḥālde oṭama çıḳdım ve bütün gice 'ādeta ölmüş gibi derin uyḳunuŋ taḫt-ı te'sīrinde ḳaldım. **(5)** ṣabaḥleyin ḳapının şiddetle urulması üzerine uyandım. **(6)** 'acaba otelde

yangın mı var? **(7)** ḳapınıŋ öŋünde bir ḳadın sesi vardı: **(8)** “ḳaymeni, efendiyi uyandırıŋ, görecegim.” diyordu. **(9)** yaṭaḳdan fırladım. **(10)** rāiḳ’i bāżen otele getiren ḥıdmetçi ḳadının sesi idi. **(11)** bir şey aŋlayamadım. **(12)** ‘alelacele giyinerek başı açıḳ oṭadan çıḳdım. **(13)** rāiḳ’i ġā‘ib itmişler, arıyorlardı. **(14)** ḥıdmetçiniŋ rivāyetine naẓaran ḥanım çocuġun südini getirmek üzere ḳatina’yı çaġırmış kendisi de çocuġun paltosuyla fesini almaḳ içün ṣandıḳ oṭasına çıḳmış ve biraz ṣonra katina südi getirince çocuġu bulamamış. **(15)** bunu baŋa bu ḳadar aŋlatıncaya ḳadar epeyce müşkilāt çekdi. **(16)** nihāyet refika’nıŋ çocuġunuŋ benim yanıma ḳaçmış olmaḳ ümīdiyle otel ḳapısında beklediġini söyledi**. (17)** merdivenleri ikişer ikişer atlayaraḳ indim. **(18)** otel ḳapısında yirmi adım ötede mā‘i yeldirmesiyle bekliyordu. **(19)** ḳaşlarınıŋ ortasında, dudaḳlarının eṭrafında büyük çizikler vardı. **(20)** gözleri, dudaḳları, bütün çehresiyle berāber ġayr-ı tabi‘ī bir ṣūretde ṣolmuşdu. **(21)** hiçbir zaman – beni yalŋız görür görmez – onuŋ göz ḳapaḳlarındaki ye‘is ve ümitsizligi, çehresinden birdenbire bir ölü

(52)

(1) sükūneti ile bütün ḥayātınıŋ çekilmesini unutmayacaġım. **(2)** bu ḳadar ḥayātıma nüfūz itmiş bir ḳadınla ilk defa ḳarşı ḳarşıya geldigimi unutdum. **(3)** küçük rāiḳ’in gaybūbeti baŋa da bütün dehşetiyle görünüyordu. **(4)** ṣon zamanlarda çocuḳ biraz maḥzūn, düşük idi. **(5)** onun o ṣıcaḳ, mini mini ḳalbi babasından müfāreḳātıyla ṣarṣılmış, üzülmüşdü. **(6)** faḳaṭ dün kim bilir aralarında neler geçdi? **(7)** babasıyla annesi neler söylemişlerdi? **(8)** bütün bu büyükleriŋ daġdaġalı mübārezeleri o küçük ḥassās beyninde, kim bilir, naṣıl bir şekil almışdı ‘acaba?... **(9)** ṣanki efkārım açıḳmış gibi hepsini refiḳa’nın çehresinde münā‘kıs görüyordum. **(10)** ikimiz de o ḳadar durġun görünen mā‘i denize baḳdıḳ. **(11)** refiḳa’nın gözleri fevk‘alāde bir ḫavf ve dehşetle açılıyor, çehresi bozuluyordu. **(12)** sanien bu ma‘nidār, müdhiş sükūtuŋ ḳarşısında aġlamaġa başladı:

(13) -dün gice baŋa hep rauf bey’i aŋlatıyor, nerde olduġunu ṣoruyordu, didi. **(14)** bu cümle ile beynimde ḳaranlıḳ gördügüm noḳṭa aydınlandı. **(15)** fessiz olduġumu unutdum:

(16) -rāiḳ’i size getireceğim; didim ve iskele cihetine doġru ḳoşmaġa başladım. **(17)** taḥmīnim doġru çıḳdı. **(18)** kim bilir, naṣıl kederli bir münāḳaşadan sonra rauf’u red itmiş ve o, nezāket-i rūḥ ile, babasını bulmaḳ ümīdiyle iskeleye ḳoşmuşdu. **(19)** rıḫtımıŋ üzerinde elleri cebinde biraz ḳorḳmuş, aġlamaḳ içün fırṣat arayan bir küçük çocuḳ gördüm ki bu da dostum rāiḳ’den başka kimse degildi. **(20)** beni görünce ḥaḳīḳī bir sevinçle

(53)

(1) ḳucaġıma atladı:

(2) -çabuḳ beni rauf babama götür, darılmadığımı söyleyecegim; didi.

(3) -dün darġın mı idiŋ?

(4) -öpmek istedi de bıraḳmadım. **(5)** dün onu sevmiyordum ama bugün seviyorum.

(6) rāiḳ'i omuzuma aldım. **(7)** ninesiniŋ onu aradığını, şimdi beraberce onuŋ yanına gidecegimizi ve yemekden ṣoŋra da rauf'a götürecegimi va'ad itdim. **(8)** baŋa emniyeti vardı, gözleri parladı. **(9)** faḳaṭ bilemem ne gibi bir mülāḥaẓa ile çehresi ṣoldu.

(10) -ne düşünüyorsun rāiḳ?

(11) -hiç.

(12) -bu doġru degil.

(13) -öteki rauf babamla beraber mi?

(14) -hangi öteki.

(15) -hani ninemin dedigi öteki.

(16) -o artık gitdi; gelmeyecek.

(17) gözleri yeniden parladı faḳaṭ yine düşünmeye başladı. **(18)** derin derin içini çekdi.

(19) -ama o gitse de artıḳ ninem rauf babamı iṣtemiyor.

(20) bu 'ālicenāb küçük ḳalbiŋ kim bilir naṣıl çocuḳ ḳorḳularına ġalebe çalaraḳ buraya geldigini aŋladım.

(54)

(1) refiḳa baŋa teşekkür etmek degil bakmaġı bile ḫaṭırına getirmeyerek rāiḳ'iŋ küçük vücūduna titreyerek ṣarılmış, o ṣarı (buḳle) leri naṣıl sevinç yaşları ile ışlatmışdı. **(2)** bu ḥādise yalŋız oŋa selām virmeye, bāẓen de bir iki daḳiḳa durараḳ rāiḳ veyāḫut hava ḥaḳḳında bir iki kelime te'āṭısına vesīle olmuşdu.

-3-

(3) rauf insānlarıŋ eŋ bedbaḫtı olmuştu. **(4)** artık oġustin ile ḳaṭ'ı-ı alāḳā itmişdi. **(5)** yigirmi iki yaşında bir āşıḳ şiddet ve metāneti ile kendi ḳarısını ta'ḳīb idiyor, barışmaġa çalışıyordu. **(6)** bir aydır benim oṭama muttaṣıl bir küçük oṭa ḳiralamışdı. **(7)** günler birbirini velv itdikçe ve ṣa'at sekizlere ḳadar yazdığı mektuplardan bir semere görmedikçe yası artıyordu. **(8)** ṣaçları beyāẓlamaġa başlamış, yüzü küçülmüş, iḫtiyārlamışdı. **(9)** eylülün nihāyetinde idik. **(10)** nihāyet on beş gün ṣoŋra herkes istanbul'a inecek refiḳa'ya yolda teṣādüf itmek ümīdi de maḥv olacaḳdı. **(11)** annesine ṣarılan bir çocuḳ gibi yaḳama ṣarılıyor ve ṣoŋ zamanlarda daldığı ḳadeḥleriŋ arasında ḥayāt ve māẓīsiniŋ saadetinden, sāde

rafiḳa’dan bahs idiyordu. **(12)** hiçbir vaḳit refiḳa’dan bu ḳadar metānet, ‘inād me’mūl etmemiş ve ilk def‘a olmayan ṣadāḳatsizliklerinde nedāmetini müte‘āḳīb eviniŋ sükūnet-i refāhına dönmüş ve dā‘imā ḳolları açıḳ müşfīḳ bir ḳadın kendisini ḳarşılamışdı. **(13)** şimdi ise!... **(14)** ḫayır muṭlaḳ aŋlayamadığı bir sebep vardı. **(15)** çünkü

(55)

(1) kendi feryādlarına, tażarrū‘larına munẓım olan rāiḳ’iŋ gözyaşları da bir fāideye müncīr olamamışdı.

(2) rauf otele yerleşeli iḫtiyār dostum gelmiyorsa da rāiḳ ṣıḳ ṣıḳ geliyordu. **(3)** babasınıŋ ḥüzn-i dā‘imīsi ḳarşısında eski yaramazlıḳlarını, gürültülerini çoḳ yapmıyordu. **(4)** ekseri rauf’uŋ dizleri arasına ṣoḳulur, başı onuŋ gögsüne dayalı, büyük nem-nāk gözleri uzaḳlara dalardı. **(5)** refika’ya pek ṣıḳ teṣādüf idiyorduḳ. **(6)** daha doġrusu teṣādüf etmek içün dolaşıyorduk. **(7)** ḥalinde hiçbir tebdīl yoḳdu. **(8)** eski mütebessim, ẓarīf, hoş ḳadın. **(9)** dā‘imā durur, selam verir, ḳonuşur, geçip gider. **(10)** faḳaṭ rauf bundan naṣıl üzülür, sa‘atlerce zamanını ḫalecān içinde geçirirdi. **(11)** ya ben! **(12)** buŋa müsteḥāḳ olmaḳsızın bedbaḫt idim. **(13)** fażla olaraḳ rauf’uŋ ḫāṭırına gelmeyen muz’iç bir fikirle parçalanıyordum. **(14)** on beş günden beri ṣabāḥları benim ṣandaldan epeyce uzaḳda bir ṣandal vardı ki kürekde beyāżlı bir ḳadın elinde olṭa balıḳ ṭutuyor, arḳası baŋa dönen siyāhlı bir erkekde dümende oṭuruyordu. **(15)** bu, iżāḥ idemedigim bir elemle beni ṣıḳıyordu. **(16)** nihāyet dün ṣabāḥ tecessüsüme ġalebe çalamayaraḳ ṣandalı onlara yaḳlaştırdım. **(17)** manṣur ile refiḳa dönmek içün kürek çekmeye ḳollarımda ḳudret kalmamışdı. **(18)** faḳaṭ niçin?.. **(19)** manṣur rauf’uŋ akrabası ve refiḳa’nıŋ evinde misafir degil mi idi? **(20)** manṣur’dan ḳaçmadığı ve bu misafirligini rauf bildigi ḥālde artık mūcib şübhe bir şeyi olamazdı. **(21)** eger vicdānları müsterīḥ olmasa benim ṣandallarına taḳarrūbum üzerine telāş itmezler mi idi? **(22)** beni ṭanıyan refiḳa’nın biraz

(56)

(1) müstehzī, biraz da acı bir tebessümü vardı ki bu tebessüm zihnimi delmiş, efkārımı oḳumuş, ḥālā beni müte‘ezzī idiyordu. **(2)** ikisi de baŋa açıḳça selām virmişlerdi. **(3)** ḥatta bu ṣabāḥ da ‘aynı yere gelmişlerdi. **(4)** refiḳa ṣandalı baŋa doġru yanaştırdı. **(5)** bütün şübheleri dağıtan bir tebessümle:

(6) -naṣıl balıḳ var mı? **(7)** didi. **(8)** ṣoŋra ‘ilāve itdi; dün akşam rāiḳ ṣizi eglendirdi mi? **(9)** ‘aynı tebessümle: “rauf’a manṣur’dan ve benden selām söylemeyi unutmayıŋız; didi.

(10) ‘acaba benim şübhelerimi dağıtmaḳ mı, yoḳsa ḳocasını ḳısḳandırmaḳ mı istiyor?...

(11) otele döndügüm zaman şu teṣādüflerimi rauf'a söyleyip söylememekde müteredd̄id idim. **(12)** niçün hiçbir gün manṣurla soḳaḳda gezmiyor da erkenleri çıḳıyordu? **(13)** kendi nāmıma rauf'u isticvāb itmeyi ḳurdum. **(14)** faḳaṭ biçāre kāfi derecede mużṭarīb idi. **(15)** bir de mūc'iç bir fikir 'ilāvesi ile onu ezmek muvaffāḳ-ı insāniyyet degildi. **(16)** faḳaṭ benim ne ḳabaḥātim vardı da bu ḳadın yüzünden ḥayātım, efkārım tārumar olmuş, bu ḳadar ümitsiz bir perişānī̇ ve 'azāb içinde ezilmiş bulunuyor idim.

(17) bir gün ṣoŋra rauf'la berāber çıḳmışdıḳ, refiḳa her vaḳit ki mütebessüm ṭavrıyla bizi selamladı. **(18)** manṣur ikimize de nazikāne bir selam virdi. **(19)** herḥalde dayızādesiyle arası pek iyi degildi. **(20)** rauf'uŋ çehresi o ḳadar büzülmüştü ki ġayr-i iḫtiyāri olarak bir felāket ḥissiyle titredim. **(21)** ma'māfih ṣoġuḳça bir selāmdan ṣoŋra kendisine doġru atılan rāiḳ'i bile görmeden geçdi. **(22)** şimdi ṣabaḥ teṣādüflerinden kendisine baḥs

(57)

(1) itmedigime memnūn oldum. **(2)** dimek ḳısḳançlıġı mūcib bir şey vardı. **(3)** o aḳşam ḳaraŋlıḳ bir gice idi. **(4)** rauf (tabldota) inmemiş, terasada raḳı içiyordu. **(5)** hava biraz durġun ve ruṭūbetli idi. **(6)** göġsümde teneffüsümü men' iden bir aġırlıḳ ḥis idiyordum. **(7)** rauf'uŋ çapḳın meyūs çehresinden raḳı ḳadeḥleri arasında fırlatdıġı uzun oflardan ḳurtulmaḳ içün çamlıḳlara doġru yürüdüm. **(8)** ne ḳadar gitmişdim; bilmiyorum.

(9) rāiḳ'in annesini yolda ḥis itdiren ḫafīf bir (verven) ḳoḳusu. **(10)** bununŋla beraber iki ḳadın 'aynı ḳoḳuyu ḳullanamaz mı? **(11)** herḥālde ḳalbim

(58)

(1) şiddetle çarpıyordu. **(2)** durdum, diŋledim. **(3)** uzaḳdan bir erkek sesi işidiyordum. **(4)** faḳaṭ ne söylediğini aŋlamıyordum. **(5)** yürüdüm. **(6)** ben artıḳ bütün bütün çıldırıyordum. **(7)** farż idelim ki şüphelerim doġru olsun ister ḳocasıyla barışsın ister başḳa bir adamı sevsin; baŋa ebedīyen yabancı ḳalacaḳ degil mi idi? **(8)** faḳaṭ onda ġāye-i tekemmülünü gördügüm ḳadınlıḳ alçalıyorsa artıḳ bütün insaniyyete, bütün iyilige ḳarşu besledigim ḥürmet, i'tiḳād yıḳılacaḳdı. **(9)** insānları insān iden şeylere inanamazsam ḥayātda başḳa ne revābıṭ pāyidār olabilirdi? **(10)** bu muṭlaḳ "vereven" sürünen başḳa bir ḳadın!

(11) birdenbire ḳalbimiŋ durduġunu ḥis itdim. **(12)** ṭanıdığım bir ḳadın sesi:

(13) - sizin içün bu ruṭūbet mühlik; geri dönelim, diyordu.

(14) - iki daḳiḳa daha! ṣoŋra isterse ölüm soġuġu alayım.

(15) ḫızlı adımlarla otele dönüyordum. **(16)** başımda müdhīş bir galeyān vardı. **(17)** refiḳa kendini seven ve kendisini bildigi bir gençle çamlıḳda dolaşıyordu. **(18)** yalŋız boġulurken çöpe ṣarılan bir ḳażāzede gibi boġazımı yırtan bir sesle:

(19) - ya sen… **(20)** dise ne yapacakdım? **(21)** diyordum. **(22)**

(23) evet henüz senli, benli degildiler. **(24)** henüz onu ḳadınlıġın en şāyān-ı ḥürmet ṭabaḳasından süḳūṭ itmekden men‘ idecek zamān vardı.

(25) otelde rauf’u ḥālā raḳı tepsisi başında buldum. **(26)** derdini dökdügü dereceyi bulmuşdu. **(27)** ḳırmızı şişik gözlerini baŋa çevirdi:

(28) -benim çapḳın yegeni gördüŋ mü? **(29)** naṣıl onlara sürtünüyor ṣıṣḳa

(59)

(1) ṣolucan! **(2)** sen refiḳa’yı bilmezsiŋ, o (tip) adamlardan ne ḳadar nefret ider. **(3)** hem o, afet-i mücessemedir. **(4)** hiçbir ḳadın onun ḳadar afīf, onun ḳadar azīmetli, onun ḳadar güzel …

(5)- başı gögsüne düşerek- ah refiḳa! diyordu.

(6) ben diŋlemiyordum?... **(7)** refiḳa naẓarımda artık o eski refiḳa degildi.

(8) -o tipde adamdan ḫoşlanmadıġını neden biliyorsun? **(9)** didim. **(10)** faḳaṭ aḳabinde pişmān oldum. **(11)** çünkü bī-çāreniŋ gözleri açıldı dili dolaşıyordu. **(12)** yüzüme ḫayḳıraraḳ:

(13) -neden mi bilmiyorum? **(14)** biliyorum ya, refiḳa benim karım değil mi?..

(15) ṣoŋra pek aŋlayamadığım birçoḳ hezeyāna daldı. **(16)** herḥālde bence de iffetinden şüphe idilecek bir delīl yoḳdu. **(17)** ancak yüregimi oyan o ḳışḳançlıḳ olmasa! faḳaṭ sesindeki riḳḳat ḥālā ḳulaġımda:

(18) -bu ruṭūbet siziŋ içün mühlik, dönelim diyordu.

(19) şüphesiz, bir başḳasını seviyordu. **(20)** ṣoŋra boġazdan ḳopan o feryād gayr-ı iḫtiyāri aġzımdan fırladı:

(21) -ya sen diye idi?

(22) rauf başını dizleriniŋ üstünden ḳaldırdı. **(23)** gözleri bulanmış, zekāsını ġā‘ib itmişdi. **(24)** faḳaṭ belki ayıḳ olsa viremeyecegi bir cevābı virdi. **(25)** ‘acaba kendini biliyor mu? **(26)** elini gögsüne uraraḳ:

(27) -o benden başḳasına sen dimez, didi.

(28) ögle üstü rauf ışlıḳ çalaraḳ oṭama girdi. **(29)** üstüniŋ tozundan, elindeki bastondan soḳaḳdan geldigi istidlāl olunuyordu.

(60)

(1) -rāiḳ'i görmek bahānesiyle evlerine ḳadar gitdim. **(2)** ḳainpeder beni pek iyi ḳabūl itdi. **(3)** refiḳa'nıŋ yumuşayacaġını ümīd idiyor. **(4)** manṣur bugün gitmiş…

(5) ṣoŋra benim yanımda bir ḫaṭā taṣḥīḥ itmek isteyormuş gibi: "manṣur'a refika'yı ben çıḳarmışdım. **(6)** ikisi de mūsiḳīyi edebiyatı çoḳ sevdiklerinden birbiriyle ṣıḳ ṣıḳ bulunuyorlardı. **(7)** manṣur iyi keman çalar; refiḳa da piyano… **(8)** bu ḳış dā'imā mūsiḳī ile vaḳit geçirmişlerdi. **(9)** refiḳa, onuŋ ḫastalıġından ṭolayı bütün ḳadınlar gibi oŋa büyük riḳḳat gösterir. **(10)** bilmezsiŋ ne ḳadar ince raḥīm bir ḳalbi vardır." didi. **(11)** bu sözler baŋa pek ḥüsn-i te'sīr ḥāṣıl itdi. **(12)** hem bu güneşli günde insān hiçbir şeyi siyāh görmek istemiyordu. **(13)** belki benim bütün şübhelerim, bütün ḳalp aġrılarım beyhūde idi. **(14)** ḫasta bir adamıŋ ṣıḥḥatini viḳāye içün dostāne bir iḫṭārla buŋa virilen nāzikāne bu cevāb pek de kat'ī bir şübhe olamazdı. **(15)** nihāyet aġaçlar arasında durmaġa, deniziŋ şıpıldısını diŋlemeyi şiiri ve mūsiḳīyi seven bir adamın içeri girmege tercīḥ itmesi tabi'ī degil mi? **(16)** rauf mülaḥaẓātımı ta'kīb idiyormuş gibi bāzı şeyler 'ilāve itdi. **(17)** manṣur teşrīn-i sānide nis'e gidiyormuş. **(18)** o zamāna ḳadar heybeli'de ḳalmasını ḥekimler tenbīh itmiş. **(19)** onuŋ içün rauf'uŋ ḳainpederi de orada ḳalıyormuş. **(20)** bütün bunları baŋa belki refiḳa ḥaḳḳında bir suiẓanda bulunurum ḳorḳusuyla söylüyor ve ḫāṣıl itdigi teitiri aŋlamaḳ içün ḫaḳīḳī bir endişe ile yüzüme baḳıyordu. **(21)** elimi rauf'a uzatdım:

(61)

(1) -'azizim! refiḳa ḫanım ḳadar pāk, şayan-ı ḥürmet bir ḳadın olamaz, ḫarekātı ne olursa olsun onun ḫaḳḳında fenā düşünen bir sefildir; didim.

(2) rauf'uŋ yüzü parladı. **(3)** gözleri yaşla dolu olduġu ḫālde boynuma atılaraḳ alnımdan öpdü.

(4) -sen büyük rūḥlu bir çocuḳsuŋ? **(5)** şu felāketimde baŋa gösterdiğin muāvenet ve ālicenābı ömrüm olduḳça unutamayacaġım; didi.

(6) zavallı rauf onuŋ da inanmaġa iḫtiyācı vardı.

(7) fundalar ṣolmuş, yapraḳlar dökülmüş. **(8)** teşrīn-i evvel her seneden daha ṣoġuḳ olaraḳ başlamışdı. **(9)** rauf bugün istanbul'a inmişdi. **(10)** ben de üç gündür refiḳa'ya teṣādüf ümīt-i vāhīsiyle dolaştığımız boş yolu

(62)

(1) ta‘kīb iderek çamlimanı’na inmişdim. **(2)** bir sa‘atden faẓla oṭuramadım. **(3)** sa‘at ondan evvel dönmüşdüm. **(4)** refiḳa‘yı beyāẓlarla gördügüm noḳṭaya gözlerim bilā-iḫtiyār ḳaydı. **(5)** ‘acaba yaŋlış mı görüyorum? **(6)** küçük rāiḳ ṭorṭop olmuş bir büyük adam ṭavrıyla baġdaş kurmuş, elini şaḳaġına dayamış, gözleri ḳarşıdaki çamlıġa ma‘ṭūf, yalŋız oṭuruyordu.

(7) -rāiḳ!

(8) ilk ḥareketi baŋa doġru atılmaḳ oldu. **(9)** faḳaṭ ṣoŋra ṣırf naẓar itdi. **(10)** cesur olmaġa çalışan yorġun, biraz da ḳorḳaraḳ gözleriyle baŋa baḳdı.

(11) -orada ne oṭuruyorsuŋ?

(12) ḳarşuki çamlıġa baḳaraḳ!

(13) -ninemi bekliyorum; didi.

(14) -ninen orada ne yapıyor?

(15) bir şey söylemek istemedigi zamānki o maṣūm faḳaṭ ‘inadçı ṭavrıyla yüzüme baḳdı. **(16)** bu naẓarda tecessümü taḳbīḥ iden bir mā‘nā vardı.

(17) -sen niye gitmiyorsuŋ?

(18) -ninem bekle didi.

(19) aġzından başḳa laḳırdı almaḳ ḳābīl olamadı. **(20)** bu küçük vücūdda eski ḳahramanların ḫamuru vardı. **(21)** ninesiniŋ taḥmīl itdigi bu vaẓīfe büyük bir asker ḳalbiyle o perestiş etdigi nineyi hiç muāḫeze itmeksizin ölümlere ḳadar bekleyecek küçük ḳalbinde vefā ve muḥabbet vardı.

(22) -aḳşama ḳadar gelmez ise yine bekler misiŋ?

(63)

(1) -bekleyeceġim!.

(2) -ya gice de gelmez ise?

(3) cevāb virmedi. **(4)** faḳaṭ çocuḳları – pek māḫūf, bizce ta‘yīni gayr-ı ḳābīl bir şekl-i mübhemmiyetle – tedhīş iden ḳorḳu ḳarşısında metānetini ġā‘ib itdi. **(5)** dudaḳları büküldü. **(6)** lākin ḳaçmaḳ ḫāṭırına gelmiyordu. **(7)** yumruḳlarını ṣallayaraḳ:

(8) -artıḳ seni hiç sevmiyorum, didi.

(9) bu çocuġuŋ ulu rūḥu, annesinin ḥarekātını muaḫeza itmeyen ‘itimād-ı muṭlaḳı ḳarşusında kendimi küçük buldum ve uṭandım. **(9)** artık böyle bir çocuḳ yetiştiren ḳadının sāfiyet-i aḫlāḳından emin olmamak bir cināyetdi. **(10)** ilk def‘a olaraḳ benligimi unutdum:

(11) -sana şimdi nineni getiririm rāiḳ, didim.

(12) arḳamdan ḫalecānlı bir sesle ḥayḳırdı:

(13) -sen gittikden ṣoŋra kurdlar gelirse ne yaparım, kim bilir, ne ḫayālī bir ḫavfıŋ dehşetiyle gözleri, yanaḳları yanan küçük ḳahramanı gögsümüŋ üstüne baṣtırdım.

(14) -ḳorḳma; ḳorḳarsaŋ beni çaġır. **(15)** şimdi neneŋi getirecegim, didim, çamlıḳlara daldım ve rāiḳ'iŋ ninesini getirmeye gitdim.

(16) ṣoŋbahārın ḳurutduġu çam ignelerine baṣaraḳ ilerüledim. **(17)** bu yol tam benim balıḳdan ṣoŋra öglen yemegi yedigim yeşil mınṭıḳaya sevḳ idiyordu. **(18)** 'acaba refiḳa niçün rāiḳ'i yoluŋ üstünde yalŋız bıraḳmış, kim ile ve ne mühīm bir mesele ḥaḳḳında müzākereye gitmişdi? **(19)** birkaç daḳiḳa

(64)

(1) etrāfa baḳındım, bir şey göremedim. **(2)** herḥālde refiḳa benim ṭanıdıġım refiḳa ise rāiḳ'i bıraḳıp da uzaḳlara gidemezdi. **(3)** bununŋla berāber birḳaç daḳiḳa yürüdüm. **(4)** iki küçük çam arasına baġlanan bir hamaḳ ile yere 'acele ile atılmış bir kitap aradıḳlarımıŋ pek yaḳında olduġunu taḫmīn itdiriyordu. **(5)** fil-ḥaḳīḳa birkaç adım daha yürüyünce göründüler. **(6)** refiḳa yüzünü deŋize çevirmiş, semānın mā'iliginden narin beyāż bir ṭayf gibi ayaḳta ṭuruyordu. ondan birḳaç adım beride yıḳılmış bir kütüge oṭurmuş başı açıḳ, gözleri refiḳa'ya müteveccüh, manṣur aġır aġır bir şeyler söylüyordu. **(7)** bulunduġum mevḳi ne söylediginı aŋlamaya müsā'id degildi. **(8)** faḳaṭ söyledigi şey yorġunluġunu mūcib olacaḳ ḳadar mühim olmalı ki arada mendili ile alnınıŋ terini siliyordu. **(9)** ikide bir de başı ve omuzları o ḳadar ḥareketsiz, sākit görünen beyāżlı ḳadına uzun uzun baḳıyordu. **(10)** faḳaṭ yüzü deŋize müteveccih olan refiḳa'nıŋ ne düşündügünü taṣavvūr ḳābil degildi. **(11)** benim ḥissiyātımla ölçülecek olursa pek uzun gelen bu müddet nihāyet buldu. **(12)** refiḳa seri bir ḥareketle döndü. **(13)** eliyle muvaffāḳata beŋzemeyen bir işāretden ṣoŋra benim bulunduġum istiḳāmete doġruldu. **(14)** manṣur pek yaḳlaşmaġa cesāret idemeyerek birkaç adım geride onu ta'ḳīb idiyordu. **(15)** refiḳa'nıŋ 'ālāim-i vechiyyesi pek elim bir mücādele-i vicdāniye ile zihni müşevveş olduġunu imā idiyordu. **(16)** dudaḳları ḳısılmış, ḳaşlarını çatmış, bütün güzel çehresi ḥayātınca kim bilir ne ḳadar mühīm olan bir mesele ḥāli ile 'ādeta teḳalluṣ itmiş, belki esas rūḥunda çizilen derin çizgileriyle dolmuşdu.

(65)

(1) gözleri ḳoyu, āteşīn, faḳaṭ sābit idi.

(2) artıḳ seslerini işidebilecek ḳadar yaḳlaşmışlardı. **(3)** manṣur kim bilir ne ḳadar yalvarmış olan ḳısıḳ sesiyle dā'imā söylüyor, arada nefesini kesen ġıcıḳlara ġalebe içün

mendili ile aġzını ṭıḳıyor, bu ḳadınıŋ aġzından bütün ḥissiyātını degiştirecek bir kelime almaḳ içün fevḳalāde bir irādet gösteriyordu.

(4) şimdiye ḳadar bir zavallı ḫasta diye baḳdığım bu ża‘īf, kırgın, çirkin çehreye diḳḳat itdim. **(5)** bütün ḥayātı ṣanki gözlerine ṭoplanmış; ḳoyu, siyah ḳa‘rında fācia‘-engiz dinecek ḳadar yanan āteşīn bir żiyā, sesindeki ḥalāvet ve ṣamīmiyet, uzun ince vücūdundaki evzā-ı kibārāne bu ḳadının kendisi içün başlayan ża‘afını īżāḥ idiyordu. **(6)** mūsiḳideki – rivāyet idilen- üslūb-ı sevdāvīsi, derin zekāsı, yüksek aŋlayışlı ḳalbi ile bir ḳadın içün nā-ḳābil-i mukāvemet bir cāzibesi vardı. **(7)** fażla olaraḳ ḳadınların ḫayālini oḳṣayan, acıyaraḳ baḳmaḳ içün arzūlar uyandıran bir ḫastalıġı da vardı. **(8)** pek ḳadın olan bir ża‘īf maḥlūḳuŋ aşḳı yarı yarıya acımaḳdır. **(9)** ġayr-ı iḫtiyārī kendimle şu genç arasında bir muḳāyese yapdım. **(10)** ben ḫıdmet idecek, dost olacaḳ müşkilātlarla pençeleşecek, faḳaṭ vaẓīfem ḫitam bulunca bir köşeye atılub da lüzūmu ḥis idildikçe meydana çıḳacaḳ erkeklerden idim. **(11)** benim ne eşkāl-i ḫāriciyemde ve ne evżā‘ımda diḳḳati da‘vet idecek bir şeyi vardı. **(12)** ben sevilmekden ziyāde sevecek, ḫıdmet idilmekden ziyāde ḫıdmet idecekdim. **(13)** ben sevdigim bir ḳadını hiçbir zaman üzmeyecek

(66)

(1) ḥayātınıŋ yek-edālıġını izāle içün aġladamayacaḳdım. **(2)** faḳaṭ medīd ṣūretde bir köpegiŋ ḫıdmeti, bir köpegiŋ ḥis-i ubūdiyyeti ile sevecekdim. **(3)** daha uzun müṭāla‘a yapmaġa vaḳit bulamadım. **(4)** manṣur dā‘imā söylüyordu:

(5) sizin rauf gibi bir adam içün ḥayātınızıŋ bütün ezvāḳını çiġneyub geçmeŋize fedākarlıḳ degil, za‘af diyecegim. **(6)** eger size az bir zaman içün olsun lāyıḳ olduġuŋuz ḳadar sevebilecek, ḳalbiŋizin en ḫafīf ihtizāzātına ḳalbin eŋ āteşīn galeyānlarıyla cevāb viremeyecek, fikriniziŋ eŋ şekle girmez bir tecellīsine tabī‘i bir aŋlayışla iḫtiyārī bir esāret ve iṭā‘atle muḳābele itmeyecek olsam sizi raḥatsız itmezdim. **(7)** ḥayātınıŋ yarısını atlamış, eŋ ‘ādī bir zevḳ ve heves içün siziŋ eŋ muḥterem ḥuḳūḳuŋuzu çignemiş, göz yaşlarınızı istiḫḳār itmiş taş yürekli, aŋlayışsız bir adama kendiŋizi niçün fedā ideceksiniz? **(8)** yalŋız tabī‘atle zamanın vücūda getirebilecegi siziŋ gibi nefis bir parçaya, müstesnā ḳadınlıġa niçün münḥāṣıren ḳıymet ve taḳdīr ḥis itmeksizin aklına geldikçe gelsin, ṣāḥib olsun, o rezil maḫlūḳlarıŋ kendisini ḳovduḳları zaman gelsün, tenezzülen muḥabbet göstersin!

(9) refiḳa’nıŋ eŋ ince, eŋ hasta noḳṭalarını ḳanatmaḳ, rauf’a ḳarşı önde ṭaş gibi lā-kaydī vücūda getirmek ‘izzet-ü nefsiniŋ işyānıyla ondan ayırmaḳ içün daha ne söylenebilirdi? **(10)** ben bile bu delāil ve ithāmıŋ ḳudret ve ṣamimiyyetine maġlūb olmaġa başlamışdım.

(11) refiḳa aġır bir sesle:

(12) -ya rāiḳ! didi.

(67)

(1) -rāiḳ, rāiḳ … **(2)** ‘acaba o zavallı çocuġuŋ nārin ḥislerini, acı ma‘ṣūmāne göz yaşlarını gördü mü? **(3)** ḳolunda ismini hiçbir nāmuslu ḳadınıŋ yanında aġzıma almaḳ istemedigim bir ḳadınla siziŋ pāk, muḥterem gözleriŋizi taḥḳīr itmedi mi?

(4) refiḳa titriyordu. **(5)** sesinde ḳalbimi kanadan bir yeis ve elemle:

(6) -lākin o çocuḳ babasından ayrılırsa ölür, dedi ve biraz tavaḳḳufdan ṣoŋra ‘ilave itdi:

(7) -niçün bunları baŋa söylüyorsunuz? **(8)** o çocuḳ ile siziŋ araŋızda parçalanub ezildigimi görmüyor musunuz? **(9)** ‘acaba rauf’un hiçbir cināyeti, söyle, bir şeye ḳarar verememek, dediginiziŋ ḥaḳlı olduġunu bildigim ḥālde ḳanımda ırs bir tevaḥḥūşla dedigiŋizdeŋ beni ihāfe itmesi ḳadar üzer miydi? **(10)** rauf ölür de müfārekātı yine kabul etmez. **(11)** bütün teşebbüslerimiz boşa çıḳmadı mı? **(12)** başḳa dürlü ben, rāiḳ’in annesi sizi naṣıl sevebilirim?

(13) manṣur cevāb virdi:

(14) -faḳaṭ benim ölüme maḥkūm olduġumu da unuduyorsunuz. **(15)** aġzını açmış bir mezarıŋ ẓulmeti ile aramdaki yegāne żiyā siziŋ gözleriŋiz, beni, gençligimiŋ isyanını, yeisini unudaraḳ o mezara gülerek yollayacaḳ yine siziŋ çehreŋiz ḳavānīn-i ālemiŋ fenā bulduġu bir şey, bir ölü, bir muḥtażır içün belki bir ulüvv-i cenāb olur! **(16)** fenā olan bir ḥareket bażı şerāiṭ taḥtında, bāzı adamlar içün müstesnā olamaz mı? **(17)** ‘acaba benim size verecegim ‘aşḳ ve siziŋ oŋu ḳabūlüŋüz – rauf’uŋ māżīsi

(68)

(1) düşünülürse – alelāde ḳocasını aldatan bir ḳadınıŋ rezāletine beŋzer mi?

(2) refiḳa yavaş yavaş maġlūb oluyordu. **(3)** gözleri uzaḳlara dalıyor, dudaḳları titriyor, çehresi o mücādele-i vicdānīye neticesi olan eski taḳalluşunu ġā‘ib idiyordu. **(4)** faḳaṭ ben onuŋ naṣıl ḳadın olduġunu aŋlamışdım. **(5)** şimdilik rūḥu şu gencin terāne-i ‘aşḳıyla, gözyaşlarıyla uyuşuyordu. **(6)** faḳaṭ ṣoŋra ḥaḳiḳaten uyanacaḳ, hem naṣıl uyanacaḳdı!... **(7)** ma‘mafih bir mücādeleden sonra gözlerini açdı.

(8) -ricā iderim, bunları baŋa söylemeyiniz, artıḳ beni iyi ile kötüyü farḳ idemeyecek bir ḥāle ḳoyuyorsunuz. **(9)** bırakıŋız didi ve yürüdü. **(10)** ḳısıḳ elim bir feryād onu ta‘ḳīb idiyordu:

(11) -refiḳa, refiḳa!

(12) faḳaṭ refiḳa işitmek istemiyor, ḳaçıyordu. **(13)** manṣur ḥaḳiḳī bir yeisle durdu. **(14)** kaç daḳiḳadır ṭutduġu öksürük bütün şiddetiyle vücūdunu ṣarṣıyordu. **(15)** işte bu, hiçbir belāġatiŋ yapamayacaġını yapdı. **(16)** refiḳa adımlarını yavaşlatdı. **(17)** ṣoŋra ānī bir ḳararla döndü. **(18)** işte o daḳiḳa manṣur'uŋ onu görmediginden istifāde iderek ileriye atıldı. **(19)** metānetine belki de ḥayret etdigim bir sesle:

(20) -rāiḳ içün size bir şey söyleyecegim; bu ṭarafa geliŋiz, didim.

(21) rāiḳ'iŋ ismini duyar duymaz bir oḳ gibi yola atıldı. **(22)** rāiḳ'in yoluŋ üstünde olub olmadıġını taḥḳīḳ itmek istiyordu. **(23)** iki daḳiḳa

(69)

(1) sürmeden döndü. **(2)** aġır aġır manṣur'dan uzaḳlaşaraḳ baŋa doġruldu. **(3)** refiḳa'nıŋ yüzü ḥiddetinden ḳıbḳırmızı olmuş, ḳaşları çatılmış yüzüme ḥayḳırmaḳ içün cebr-ü nefs idiyordu. **(4)** ḳāfi derecede ilerledikden ṣoŋra bir aġaca arḳasını dayadı. **(5)** bir zaman dudaḳlarınıŋ titremesine ġalebe çalmaḳ içün bekledi. **(6)** gözleri tehlikeli bir ateşle yanıyordu.

(7) rauf'uŋ ṣoŋ icād itdigi taḥḳīr! **(8)** ḥarekātımı tecessüs itdirmek; sizin de- biraz müstehzī bir sesle - ayrılmış iki kişiyi birleşdirmek içün cāsusluḳ rolü … **(9)** fevḳalāde!

(10) -yaŋılıyorsuŋuz, ben rauf ṭarafından gelmiyorum.

(11) -daha fenā ya, 'ādī bir tecessüsle burnuŋuzu size ta'alluḳ itmeyen her işe ṣoḳmaḳ!

(12) ne ḥaḳ ve ṣalāḥiyyetle her daḳiḳa ḳarşuma çıḳıyorsuŋuz, siz kimsiŋiz, rauf'uŋ dostu olmaŋız benim işlerime müdaḫāleye bir ṣalāḥiyyet virir mi?

(13) aŋlıyorum. **(14)** baŋa en çoḳ ḫuṣūmeti rauf'uŋ dostu olmaḳlıġım. **(15)** faḳaṭ ḥiddetiniŋ şiddeti zāil oluncaya ḳadar sükūt itmeye ḳarar virmişdim.

(16) -ne ṣuṣuyorsuŋuz? **(17)** artıḳ laḳırdı söylenmeyecek ḳadar alçalmış bir ḳadın ḳarşu sında mı bulunuyorsuŋuz? **(18)** gidiŋiz, dostuŋuza söyleyiŋiz: istedigim adamla evlenmek içün ya serbestimi virsin o, benim ḳalbimi, ḥuḳūḳumu, 'izzet-i nefsimi naşıl erāzil arasında sürükledi ise bende onuŋ ismini çamurlara…

(19) cümlesini bitiremedi. **(20)** 'işmet-i nisvānisi aġzından çıḳan o yarım

(70)

(1) cümle içün onu utandırmışdı. **(2)** bu söyledigi şeyler içün naẓarımda ḥaḳ ḳazanmaḳ istedigini ḥis itdim. **(3)** faḳaṭ bütün muḥākemātı manṣur'uŋ efkārıyla mülevven idi:

(4) -ḥayātıŋ eŋ iyi senelerinde ḳalbimiŋ sa'adete iyilige en ḥassās, insanlara eŋ emīn olduġu bir zamanda ḳarşuma çıḳdı. **(5)** en ṣaf efkārımı geriletdi. **(6)** en ṣamimi emniyetlerimi suiẓana taḥvīl itdi. **(7)** dostlarıma emniyet idemez oldum ve bütün insanları hayhūsuna tābi'

birṭaḳım ‘ādi maḫlūḳlar farż itmeye başladım. **(8)** sevmek ḥayātdan mütelezzīz, maḥẕūẕ olmaḳ ḳabiliyyetimi öldürdü. **(9)** en münbit yerden geçen bir muṣībet ḳaṣırgası gibi bütün iyilige ‘āit iḫtisāsatımı senelerce ḳavurdu, maḥv itdi; ḳarşumda senelerce vefāsızlıḳ küçüklük ḫodgamlıḳ ile dolu benim varlığım, sa‘adet ve sükūnetim hiç yoḳmuş gibi bir ma‘işetden ṣoŋra benden ‘afv ve ṣadāḳat diliyor … öyle mi? **(10)** azıcıḳ geç ḳaldı ẓan iderim. **(11)** ṭanıdığım günden beri, ‘iffetsiz bayaġı ḳadınlardan hoşlanırdı, hiç olmaz ise oŋa ḫoş görünmek içün artık ‘iffetiŋ bir kelimeden ‘ibāret olduġunu benim de ḳabul etmekligimiŋ ṣırası geldi.

(12) -refiḳa ḫanım didim. **(13)** rauf dünyanıŋ eŋ mücrīm insanı, siz de ḳadınlarıŋ eŋ muḫterem ve eŋ pākısıŋız. **(14)** ne söyleseŋiz size ḳarşı beslediğim ḥürmet ve ‘itimādı bozamazsıŋız. **(15)** faḳaṭ ben buraya bunları söylemek içün deġil, rāiḳ’den baḥs itmeye geldim.

(16) -maḳṣadıŋızı iżāḥ idiniz.

(17) -ġadr idilen ile maġdūr olan iki kişi arasında kendi

(71)

(1) ḥaḳḳını müdafaa idecek, “baŋa ne yapıyorsuŋuz?” diyecek iḳtidārı ḥāiz olmayan bir çocuḳ var. **(2)** insānlarıŋża‘af ve müsāvisini aŋlamayan bir çocuḳ ḳalbi var ki rauf’uŋ ḫodgamlıġı ile siziŋ muḥaḳḳak olan işyānıŋız arasında ḳuruyub ṣoluyor. **(3)** henüz neşv ü nemā bulmayan bu nāzik varlığın ḥayāt-ı māneviyyesini pek de ṣarṣmaġa gelmez, ẓan iderim.

(4) refiḳa gözlerini açmış, beni diŋliyordu. **(5)** ḥāṣıl itmege başladığım bu te‘sir-i muḥāfaẓaya ḳarar virmişdim, devam etdim:

(6) -rāiḳ, bu dilsiz, bu ‘aciz faḳaṭ acınmaġa şāyān olan çocuḳ kederlerini aŋlayacaḳ iḳtidarda degildir. **(7)** faḳaṭ siz pek aŋlarsınız. **(8)** çünkü o mini mini rūḥu kendi eliŋizle kendi rūḥuŋuzla bu ḳadar ḥassās, bu ḳadar nāzik yaptıŋız. **(9)** kendi modeliŋiz olan bu ḳalbin ḥis itmek ḳābiliyetini, nine eliyle darbeler urmaḳ içün mi tezyīd idiyorsuŋuz?

(10) refiḳa’nın gögsü ḳabarıyordu. **(11)** te‘essürünü bildirmemek maḳṣadıyla:

(12) -baŋa nuṭuḳ irād itmek içün ṭoġrusu pek münāsib bir daḳiḳa intiḫāb etmemişsiŋiz, dedi.

(13) -rica iderim istihzāyı bıraḳalım.

(14) -öyle ise ne maḳṣat ile baŋa bunları söylüyorsuŋuz.

(15) -evvelā manṣur’uŋ sizi sürüklediği uçurumdan çekmek!

gülerek:

(16) -ṣonra da siziŋ ḳazacaġıŋız ḳuya düşürmek... didi.

(17) artıḳ ṣabrım tükenmeye başladı:

(18) -ḫayır, didim. ṣoŋra rauf'la sizi barışdırmaḳ…

(72)

(1) bu def'a ḳahḳaha ile güldü:

(2) -vay! **(3)** don kişot efendi, pek şairāne bir ṣūretde uçurum tesmiye itdiginiz manṣur 'uŋ arzularına mümāşat idecegimi neden biliyorsuŋuz?

(4) -efkārıŋız bu ṭarzda ḳaldıġı, eviŋizden, zevceŋizden uzaḳ bulunduġuŋuz müddetçe bu tehlikeye ma'rūżsuŋuz. **(5)** siziŋ eŋ ufaḳ taṣavuruŋuz ise rauf'uŋ eŋ büyük ṣadāḳatsizliġinden daha şāyān-ı taḳbīḥdir.

(6) -niçün?

(7) -çünkü o, ḳuṣurlarında ḫilḳatin iḥtiyācātına vücūdu bir zevḳe ma'lūb oluyor. **(8)** hiç olmazsa ṣamimi! **(9)** siz sāiḳa-i aẓāmetle kibir ve ġurūruŋuza ḳurbān oluyorsuŋuz. **(10)** bażı insānlar isteseler de alçaḳ isteseler de 'ādi olamazlar. **(11)** siz hiçbir vaḳit doġru olmayan bir şeyle baḫtiyār olmazsıŋız. **(12)** biraz ṣonra vicdānınızıŋ, ḳalbiniziŋ nedāmet ve 'azābı rauf'la yaşamaḳ eziyetinden biŋ ḳat fażla olacaḳdır. **(13)** taṣavvur idiŋiz, rāiḳ'iŋ alnını ḳızardacaḳ bir ḥatt-ı ḥareket sizi cennete sevḳ itse yine size zindān olur!

(14) bu ṣoŋ cümle refiḳa'yı yumuşatdı. **(15)** gözlerinde ufaḳ bir şu'le-i i'timād gördüm. **(16)** faḳaṭ beni uzun uzun süzüyordu. **(17)** naẓarı bir (sonda) gibi ta ā'māk-ı rūḥumu arıyor, eŋ gizli, eŋ ḥassas niḳāṭanı deliyordu.

(18) -rauf'la barışır isem siz bize gelip gidecek misiniz? **(19)** didi.

(20) -evet, bu benim içün bir saadet olacaḳdır.

(21) -öyle ise muḥākemātıŋız menfa'at üzerine binā' idilmiş, bināen a'leyh

(73)

(1) ṣāyān-ı ḳabul degildir.

(2) bütün muvaffāḳiyetim bir darbe ile yıḳılıvirdi. **(3)** fedākārlıḳ tavṣiye itdigim şu ḳadın ḳarşısında benden de büyük bir fedākārlıḳ beklediġini ḥis itmekde bir saniye tereddüt itdim. **(4)** bu an refiḳa'nıŋ arḳasını dönüp uzaḳlaşasına kāfi idi. **(5)** muṭlaḳ buŋa seri' bir çāre bulmalı? **(6)** rāik'iŋ maḥzūn çehresi gözümüŋ önüne geldi. **(7)** refiḳa manṣur'uŋ olduġu yere doġruluyordu.

(74)

(1) arḳasından atladım.

(2) -duruŋuz, didim, sizi ṣoŋ defa gördügüm içün söyleyecegim. **(3)** siziŋ muazzez başıŋız üzerine yemīn iderim ki eviŋize dönerseŋiz ömrüm olduḳça sizi görmem. **(4)** inanıŋız, siz rauf'la barışıŋız, rāiḳ'iŋ gözlerindeki gölge ḳalḳsun, lāzım gelirse bu memleketden çıḳar, giderim. **(5)** aŋlıyor musuŋuz? **(6)** ḥayatımıŋ yegāne ümīd ve tesellīsini fırlatıyorum. **(7)** tek tek vālideleriŋ eŋ muḥteremi, ḳadınlarıŋ eŋ 'alīsi diye ḳabul itdigim ḳadın alçalmasın, tek onuŋ ṣāfiyet ve 'ulvīyyetine uzaḳdan olsun inanayım; tek o ḳadar sevdigim o yavrunuŋ ḥayātı neşelensin.

(8) -refiḳa döndü; ellerimi yaḳaladı. **(9)** bu temās bir ḳızġın demir gibi ḳalbimi daġlıyordu. **(10)** ellerimi çekdim.

(11) -allah size mükāfāt itsün; didi. **(12)** ṣoŋra tozlu yollarda ġā'ib olurken başını çevirdi. **(13)** ṣoŋ defa işitdigim o raḳīḳ ses şu cümleyi 'ilāve itdi:

(14) -bana rauf'u yollayıŋız!

4

(16) süleyman yol ṣandıġımı ḥażırlıyordu. **(17)** nihāyet bir ay uġraşdıḳdan ṣoŋra erżurum vilāyetinde… **(18)** ḳaymaḳamlıġına ta'yīn idilmişdim. **(19)** teveccühāt ḳısmında me'mūriyetimi 'ilān iden gazete de şu saṭırları gördüm:

(20) "memleketimiziŋ eŋ zeki gençlerinden kimyāger manṣur bey mübtelā

(75)

(1) olduġu ḫastalıkdan rehāyāb olamayaraḳ evvelsi gün heybeli'de irtihāl-i dār-ı beḳā eylemişdir."

ṢON

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
RAİK'İN ANNESİ ROMANININ SÖZ VARLIĞI

4.1. Sözlük

-A-

'acaba (Ar. 'aceb "şaşma, hayret"in tenvinli şekli 'aceben > 'acebā) Merak, şüphe ve tereddüt bildiren soru zarfı. (16/5)

'acele (Ar. 'acele "çabuk olma, çabukluk") Bir şeyi çabuk yapmaya çalışma, telâş ve sabırsızlık göstererek çabuk gösterme. Çabuk davranmak. (64/4)

acı (Eski Türk. āçıġ < açī-mak) İnsanda üzücü bir etki bırakan, dokunaklı, hüzünlü. Iztırap verici, üzücü. (8/9)

'acz (Ar. 'acz) Gücü, durumu, güçsüzlük, âcizlik. (43/6)

'**āciz** Gücü yetmeme durumu, güçsüzlük, âcizlik. (71/6)

ādāt (Ar. 'âde**t**'in çoğul eki -āt almış şekli 'ādāt) Âdetler. (40/20)

'ādī (Ar. 'ādet'in nispet eki -i almış şekli 'ādi) Her zaman görülebilen, fevkalâdeliği olmayan, sıradan, alelâde. Bayağı, değersiz, vasıfsız, niteliksiz. (29/3)

ādīleşmek (Ar.) Vasfı bozulmak, kalitesi düşmek. (25/9)

āfet-i mücessem (Ar.) Büyük cisimli. (59/3)

'afv (Ar. 'afv > 'aff) Suç, kusur ve hatâyı cezâlandırmama, bağışlama. Mâzur görme, mâzur görülme. (43/6)

ahāli (Ar. ehl'in çoğul şekli ehāli) Bir memleket, şehir veya semtte oturanların, yaşayanların hepsi. (26/3)

ahlāḳ (Ar. ḫulḳ "yaratılış, tabiat, huy"un çoğul şekli aḫlāḳ) İnsandaki iyi ve ötü huylar, tabiat. İyi huylar, insanı mânen yükselten iyi tabiatler, fazîletler. (6/10)

aḥmaḳ (Ar. ḥumḳ – ḥamāḳat "bönlük"ten aḥmaḳ) Aklı kıt, anlayışsız, kalın kafalı (kimse), beyinsiz, bön, budala. (18/10)

aḥvāl (Ar. ḥāl'in çoğul şekli aḥvāl) Haller. Hâdiseler, olup bitenler, vak'alar. (45/4)

'ā'id (Ar. 'avdet "geri dönmek"ten 'ā'id "geri dönen") İlgilendiren, ilgili. (33/8)

aḳabinde (Ar. 'aḳab'dan > akab+i+n+de) Arkadan, ardından, hemen arkasından, derakap. (59/10)

aktiris (Fr. actrice) Sahne veya perde için yazılan eserlerde rol alan kadın oyuncu. (48/16)

a'lāim (Ar. 'alāmet'in çoğul şekli 'alā'im) Alâmetler, nişanlar, izler. (7/10)

'ale'l-'āde (Ar. harf-i cer 'alā, harf-i târif el- ve 'āde "âdet" ile 'ale'l-'āde) Her zaman olabilen, her zaman görülebilen, olağan, sıradan. (68/1)

'ālem-i vechiyye (Ar.) Yüz şekli. (64/16)

'alī (Ar. 'uluvv "yüce olmak"tan 'ali) Yüksek, yüce, büyük, ulu. (74/7)

'ālicenab (Ar. 'āli "yüksek" ve cenāb "şeref" ile 'āli-cenāb) Haysiyetli, şerefli, yüksek rūḥlu, düşmanına bile iyilik edecek yaratılışta olan (kimse). (53/20)

‘ālim (Ar. ‘ilm “bilmek”ten ‘ālim) İlim sâhibi olan (kimse), bilici, bilen. Belli bir ilim dalında çalışan araştırma yapan kimse, bilim adamı, bilgin. (-/2)

āġūş (Far.) Kucak. Himāye, koruma. Kucak açmak, kabûle hazır olmak. (-/2)

anahtar (Yun. anikhtari) Kilit açıp kapamak için kullanılan âlet, açar. (35/13)

arzu (Far. ārzū) İnsanın bir şeye karşı duyduğu istek, dilek. Cinsî istek. (33/9)

a‘ṣāb (Ar. ‘asab “sinir”in çoğul şekli a‘ṣāb) Sinirler. (11/7)

‘aṣabi (Ar. ‘aṣab “sinir” ve nispet eki -i ile ‘aṣabi) Sinirle ilgili, sinirsel. (41/7)

āşinā (Far. āşnā) Bildik, tanıdık (kimse) Yakın, yakın gelen, mûnis, dost. Tanıyan, bilen, bilici, vâkıf. (30/4)

āvāz (Far) Ses, sedâ. (21/2)

‘azimet (Ar. ‘azimet “kesin karar vermek”ten) Gitme, gidiş, yola çıkma. Sebat, kararlılık. (10/1)

-B-

baġdaş (Eski Türk.) Bir oturuş şekli; dizleri büküp baldırları çapraz vaziyete getirip ayakları oylukların altına alarak kaba etlerin üzerine oturma. (62/6)

baḫş etmek (Far. baḫş + Türk. etmek, eylemek) Vermek, bağışlamak, ihsan etmek. (6/12)

be‘is (Ar. be’s “şiddet; korku”dan) Zarar, sakınca, mahzur, be’s. (47/19)

baston (İtal. bastone) Yürürken dayanmak üzere kullanılan değnek, uzun sopa, asâ. (13/4)

bayaġı (Eski Türk. baya “az önce, demin”den baya+kı > baya+ġı “önceki gibi, eskisi gibi”) Değişik bir tarafı bulunmayan, farklı olmayan, sıradan. (38/11)

bayaġılaşmak (Eski Türk.) Bayağı, basit ve âdî bir durum almasına sebep olmak, âdîleştirmek. (31/13)

bayır (Kökü belli değildir) Bir tepenin yukarılarından eteklerine doğru uzanan meyilli arâzi. (30/15)

bedbaḫt (Far. bed “kötü” ve baḫt “tâlih” ile bed-baḫt) Tâlihi kötü olan, bahtsız, tâlihsiz (kimse). (54/3)

bekār (Ar. bikr “erkek görmemiş kız; evlenmemiş erkek”ten [?])Evli olmayan kimse, ergen. Âilesinden uzakta yalnız yaşayan kimse. (8/13)

belāġat (Ar. belāġat) Sözün etkili, güzel ve hitap edilen kimseye, içinde bulunulan duruma uygun düşecek şekilde söylenmesi. (35/14)

beŋzemek (Eski Türk. mengze-mek < mengiz+e-mek > beñiz+e-mek) Birbirine uygun ya da ortak taraflar bulunmak. Ortak tarafları sebebiyle birbirini hatırlatmak, andırmak. … gibi görünmek, öyle olduğu zannını uyandırmak. (51/3)

beyhūde (Far. olumsuzluk bildiren bi- ve hūde “fayda” ile bi-hūde > beyhūde) Boş, gereksiz, faydasız. Boşuna, nâfile. (60/13)

bi-hūş (Far. olumsuzluk bildiren bi- ve hūş “akıl” ile bi-hūş). (10/8)

bi’l‘akis (Ar. harf-i cer bi-, harf-i târif el- ve ‘aks “ters” ile bi’l-‘aks) Tam aksine, tersine. (51/4)

binā'en (Ar. binā'nın tenvinli şekli binā'en) Dayanarak, -den ötürü, -den dolayı. (72/21)

boġça (Eski Türk. boğ "çıkın"dan boğ+ça) [Kelime Arapça ve Farsça'ya, ayrıca Balkan dillerine de geçmiştir] İçine havlu, çamaşır, elbise gibi şeyler konulup sarılan ve köşeleri çaprazlama bir araya getirilerek bağlanan dört köşe kumaş parçası. (45/16)

bonjur (Fr. bonjour) Uzun ceket ve çizgili pantolonlu erkek kıyâfeti, ceketatay, jaketatay. (8/8)

bucaḳ (Eski Türk. buçġāk) Köşe kenar. (Bir şeyi, bir kimseyi) Her yerde aramak. İlçelerin bölündüğü idârî kısımlardan her biri, nâhiye. (5/6)

buḳle (Fr. boucle < Lat.) Kıvrılmış, lüle hâline gelmiş saç tutamı. (44/3)

-C-

cāsūs (Ar. cess "gizli bir şeyi görüp anlamak istemek"ten cāsūs) Bir devletin askerî, siyâsî ve ekonomik sırlarını başka bir devlet hesâbına gizlice öğrenmekle görevli kimse, ajan. (69/8)

cāẕibe (Ar. ceẕb "kendine çekmek" > cāẕib "çekici"den cāẕibe) Dikkat ve ilgiyi üzerine çekme özelliği, çekicilik, alımlılık, albeni. (17/22)

cebr-i nefs (Ar. cebr "zorlamak" ve nefs ile cebr-i nefs) Kendini zorlama, kendine baskı yapma, kendini tutma. (69/3)

celb (Ar.) Kendine doğru çekme. Getirtme, getirtilme, çağırtma, dâvet. (26/4)

cereyān (Ar.) Bir yönden bir yöne doğru akma, akış. Olma, oluş, vukū bulma. (6/13)

cesāret (Ar.) İnsana tehlikeli veya zor bir işe girişme kuvvetini veren duygu, yüreklilik, babayiğitlik, korkusuzluk, cesurluk. (6/12)

cināyet (Ar.) Adam öldürme. Öldürme derecesinde ağır suç. (67/9)

cins (Ar. cins) Başlıca nitelikleri aynı olan ve aralarında çok yakın benzerlikler bulunan varlık veya nesneler topluluğu, tür, nevi. (29/1)

civān (Far. cevān – cuvān) Genç, yakışıklı, boyu posu yerinde erkek veya kadın. (23/10)

cevelān (Ar. cevelān – cevlān) Dolaşma, gidip gelme, deveran. (29/7)

-Ç-

çālāk (Far. çālāk) Çabuk hareket eden, hareketli, çevik. (31/7)

çāre (Far. çāre) İstenen noktaya varmak, bir engeli aşmak için tutulması gereken yol, çıkar yol. (73/5)

çarşaf (Far. çāder > çār "kadınların büründüğü örtü" ve şeb "gece" ile çār-i şeb > çār-şeb'den) Yatağın ve yatılacak yerin üzerine serilen ve yorganla kaplanan bezden örtü. Kadınlar tarafından erkeklerden saklanmak maksadıyle Tanzîmat'tan sonra giyilmeye başlanan, genellikle siyah renkli sokak kıyâfeti. (6/14)

çehre (Far. çihre – çehre) Yüz, surat, sîmâ. Görünüş. (8/3)

çirkin (Far. çirk "kir"den çirk-in "kirli") Göze ve kulağa hoş gelmeyen, bet, kabih. Yakışık almayan, hoşa gitmeyen, beğenilmeyen. (6/10)

çömelmek (Eski Türk.) (çöm-el-mek) (-e) Dizleri büküp baldırları uyluklara dayamak ve kalçaları yere değdirmeden vücûdun yükünü ayaklar üzerine yüklemek sûretiyle

oturur gibi durmak, yere çökmek, halk ağzı. çömmek. (21/5)

çömez Birinin açtığı yolda onu tâkip eden kimse. Eskiden medreselerde hem ders okuyan hem de müderrisin ve ileri gelen talebelerin günlük hizmetine bakan öğrenci. (48/11)

-D-

dā'imā (Ar. dā'im'in tenvinli şekli dā'imen > dā'imā) Her vakit, her zaman, devamlı olarak, sürekli. (-/7)

dalġın (Eski Türk.) Etrâfındaki şeyleri farketmeyecek ḳadar bir şeye dalmış olan, düşünceli. Yaratılış bakımından etrâfındaki şeylere dikkat etmeme huyunda olan, dikkatsiz, unutkan. (29/15)

darbe (Ar.) Vurma, vuruş. (73/2)

darġın (Eski Türk. taru-mak "daralmak; canı sıkılmak"tan *taru-gın > targın > dargın [?]) Darılmış, küsmüş, gücenmiş. (43/3)

dayızāde (Eski Türk. *taġāy*; kökü belli değildir + Far. zāde "oğul" ile) Dayı oğlu veya dayı kızı. (5/10)

dehşet (Ar.) Korkunç bir şey veya tehlike karşısında insanın içini kaplayan büyük korku, telâş ve ürküntü, yılgı. Korkutucu olma, korkunçluk. Şaşılacak ḳadar o (Ar. delālet "yol göstermek"ten delil). (52/3)

dehşetli (Ar.) İnsanı şaşkınlık içinde bırakan, şaşılacak nitelik veya nicelikte. (4/1)

delāil (Ar.) Deliller. (66/10)

delil (Ar.) Bir şeyin varlığını, aslını, ne olduğunu ispatlamaya yarayan şey, burhan, kanıt, beyyine. İpucu, iz, işâret, nişan, alâmet. (59/16)

derd (Far. derd) İnsana ıztırap veren her türlü hal, sıkıntı, zorluk, üzüntü. (30/10)

dilber (Far. dil "gönül" ve ber "alan, götüren" ile dil-ber) Gönlü kendine çeken, güzel. (16/7)

dimāġ (Ar.) Beyne âit, beyinle ilgili. Şuur, bilinç, akıl. (21/3)

dostāne (Far. dūst ve -āne ekiyle dūstāne > dostāne) Dosta yakışır şekilde, dostça. (30/9)

dümen (İtal. timón) Deniz ve hava taşıtlarında, taşıtı gitmesi istenen yöne çevirmeye ve istenen doğrultuda götürmeye yarayan hareketli parça. (44/18)

-E-

ebediyyen (Ar. ebedi'nin tenvinli şekli ebediyyen) Ebedî olarak, sonsuza ḳadar. (58/6)

ecnebi (Ar. ecneb "garip, yabancı" ve nispet eki -i ile ecnebi) Yabancı, başka bir milletten veya yabancı bir devlet tebaasından olan kimse. (34/9)

edālı (Ar.) Nazlı, cilveli, şîvekâr. (66/1)

ekseri (Ar. ekseriyyā'nın kısaltılmış şekli ekseri) Çok defa, çok zaman, çoğunlukla, ekseriya. (55/4)

endām (Far. endām) Beden, vücut. Vücut biçimliliği, boy bos, kāmet. (16/7)

emniyet (Ar. emn "korkusuzluk, eminlik"ten yapma mastar eki -iyyet ile emniyyet) [Türkçe'de türetilmiştir] İnanma, güvenme, güven, îtimat. Tehlikeden uzak bulunma, korkusuzluk, güvenlik. (30/3)

esrārengiz (Ar. esrār "sırlar" ve Fars. engiz "koparan, kışkırtan" ile esrār-engiz) Sırlı, gizli, esrar dolu, esrarlı, gizemli. (4/1)

esvāp (Ar. sevb "giyecek, elbise"nin çoğul şekli esvāb) Giyecek elbise. (6/1)

eşkāl-i ẖariciye (Ar.) Dış görünüş. (65/11)

eṭrāf (Ar. ṭaraf'ın çoğul şekli eṭrāf) Taraflar, yanlar. (31/8)

eṭvār (Ar. ṭavr'ın çoğul şekli eṭvār) Tavır lar, davranışlar, haller, tarzlar. (15/2)

evlendirmek (Eski Türk. evlen-mek "bir evde oturmak, bir evi kendine mesken edinmek")Evlenmesi sağlanmak. (5/8)

evżā' (Ar. vaż' "duruş, tarz"ın çoğul şekli evżā') Durumlar, duruşlar, haller, vaziyetler. (20/2)

ezvāḳ (Ar. zevḳ'in çoğul şekli ezvāḳ) Ze vkler. (66/5)

-F-

fāci'ā engiz (Ar. + Far.) Fāciā koparan. (65/5)

fakir (Ar. faḳr "muhtaç olmak"tan faḳir) Yoksul (kimse), muhtaç, fukarâ. Dilenci. (7/5)

farż etmek (Ar.) (Aslında olmamış ve gerçekleşmemiş bir şeyi) Bir hükme varmak için dayanak olarak kabul etmek üzere var saymak, öyle imiş gibi kabul etmek, öyle saymak. (58/7)

felāket (Ar. felek'ten felāket) [Türkçe'de türetilmiştir] Büyük sıkıntılara sebep olan çok üzücü durum, büyük dert, yıkım, belâ. (47/2)

fenā' (Ar. fenā' "geçici olmak, tükenmek, yok olmak"tan)Hoşa gitmeyecek durumda olan, istenen veya gereken nitelikte bulunmayan, kötü, bet. (34/7)

fenālık (Ar. + Türk.) Kötü olma durumu, kötülük, şer. (36/2)

fes (Fes "Fas ülkesi"nin adından) Eskiden yurdumuzda ve birçok İslâm ülkesinde şapka yerine giyilen, kalın kırmızı çuhadan baş giyeceği. (16/2)

fevḳ (Ar. fevḳ) Üst, üst taraf, yukarı. Daha ileri, daha öte, daha üst. (43/5)

fevḳalāde (Ar. fevḳ "üst, üstünde" ve 'āde "alışılmış şey" ile fevḳa'l-'āde) Her zaman görülen, yapılan veya süregelmekte olandan başka, alışılmışın dışında, olağanüstü, aliyülâlâ. (29/11)

fışıltı (fıs+ıl+tı) Yavaş sesle konuşulurken çıkan ve güçlükle duyulabilen ses, çok hafif ses, fısırtı. (-/9)

fistan (Yun. phoustani < İtal. fustagno) [Kelime Türkçe'den Farsça'ya da geçmiştir] Çeşitli biçimde kırmalı ve süslü kadın entârisi. Yunanistan, İskoçya ve Arnavutluk gibi yerlerde erkeklerin giydiği kısa plili eteklik. (6/5)

-G-

gāib (Ar. ġayb – ġiyāb "kaybolmak"tan ġā'ib) Göz önünde olmayan, hazır bulunmayan (şey) Gözle görünmeyen âlem. (63/4)

ġadr (Ar. ġadr) Haksızlık etme, bir kimsenin zarara uğramasına sebep olma. Hâinlik, zulüm, kıyıcılık. (70/17)

galeyān (Ar.) Kaynama. Coşma, coşkunluk, taşkınlık. (58/16)

ġarābet (Ar. ġarābet) Gariplik, tuhaflık, acâyiplik. (50/13)

ġareż (Ar. ġaraż) Gāye, maksat, istek, arzu.Birine karşı beslenen kötü niyet, gizli düşmanlık, hınç, kin. (43/5)

ġarīb (Ar. ġurbet – ġarābet "vatanından uzak olmak; yabancı olmaktan ġarib) Kimsesiz, zavallı, bîçâre (kimse) Gurbet

ellerde kalmış, kendi ilinden ayrılmış, bulunduğu yerde yabancı olan kimse. Yadırganan, şaşırtıcı, değişik, tuhaf (şey), acâyip. (-/10).

ġazino (kazino < İtal. casino) [Eski sözlüklerde kazino şeklinde geçer] Yemek yenilip belli bir program seyredilen eğlence yeri. İzinle kumar oynatan yer. Âilece gidilebilen, müzikli veya içkili de olabilen salon. (38/8)

ġaybūbet (Ar. ġaybūbet) Göz önünde olmama, hazır ve görünürde bulunmama, başka yerde olma. (24/13)

ġāye-i tekemmül (Ar. ġāye) Kemale erme gayesi, mükemmel olma. (58/7)

gayr-ı ḳābil (Ar. + Ar.) Kabul olmayan. (42/20)

giżli (Eski Türk. kiz "kutu, sandık"tan giz > giz+li). Açıkça bilinmeyen, görülmeyen, açık ve âşikâr olmayan, meçhul. (30/10)

girān (Far. girān) Sıkıcı, sıkıntı veren, ağır. (44/13)

görümce (Eski Türk. körümçi "gören, görücü" < kör-ü-m+çi < kör-mek "görmek") Bir kadına göre kocasının kız kardeşi. (6/3)

güneş (Eski Türk. kuyaş "şiddetli sıcak, çok parlak güneş ışığı") Dünya ve diğer gezegenlerin etrâfında döndüğü, bunlara ısı, ışık ve hayâtın devâmı için gerekli enerjiyi veren gök cisminin adı, dünyâya en yakın yıldız, şems. (4/1)

gürūh (Far. gurūh) Topluluk, cemâat, bölük [Zamanla makbul olmayan topluluklar için kullanılır olmuştur] (13/4)

gūyā (Far. gūyā) Sözde, sanki. (27/4)

-H-

ḫā'in (Ar. ḫiyānet "emânete riâyet etmemek; zulmetmek"ten ḫā'in) Hıyânet eden, sadâkat göstermeyen, güveni kötüye kullanan (kimse). (36/1)

ḥāiz (Ar. ḥavz "mâlik olmak"tan hâ'iz) Sâhip, mâlik, taşıyan. (71/1)

muvaffıḳ-ı ḥaḳḳaniyet (Ar. + Ar.) Hakkaniyetiyle kazandıran, yardım eden. (47/6)

ḥāl (Ar. ḥāl) Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum. (30/7)

ḫalḳ (Ar.) Yaratma, yok iken var etme. Bir milleti meydana getiren insan topluluğu. (7/4)

ḥareket (Ar. ḥareket) Bir şeyin, bir nesnenin bütününün veya bir kısmının yerini, konumunu yâhut durumunu değiştirmesi, kımıldama, kımıldanma. Davranış, davranma. Belli bir amaca erişmek veya bir fikri yerleştirmek için girişilen ve yürütülen faâliyetler dizisi. (-/9)

ḥarem (Ar. ḥirmān "yasaklamak"tan ḥarem) Herkesin girmesine izin verilmeyen, saygı gösterilmesi gereken yer. Müslüman saray, konak ve evlerinde yabancı erkeklerin giremediği, yalnız kadınlara mahsus bölüm. (23/14)

hamaḳ (Fr. hamac < İsp.) İki ağaç veya direk arasına kurulan ağ yatak. (64/4)

ḥammāl (Ar. ḥaml "yüklenip taşımak"tan ḥammāl) Ücretle yük taşıyan kimse. (39/5)

ḫandān (Far. ḫandiden "gülmek"ten ḫandān) Gülen, şen, neşeli. (13/9)

ḥased (Ar.) Başkasında olan bir nîmeti çekememe, kendisine faydası olmadığı

halde kıskançlık sebebiyle karşısındakinin sâhip olduğu nîmetten mahrum kalmasını isteme, çekememe, günüleme. (23/6)

ḥāṣil (Ar. ḥuṣūl "meydana gelmek, elde etmek"ten ḥāṣil) Husûle gelen, olan, meydana çıkan. (39/2)

ḫāṭır (Ar. ḫuṭūr "akla gelmek" ve ḫāṭir "kalp"ten ḫāṭir) Düşünme, akılda tutma yeteneği, zihin, hâfıza. (22/5)

ḫātim (Ar. ḫatm "sona erdirmek, mühürlemek"ten ḫātim) Bitiren, sona erdiren, hatmeden (kimse). Mühürleyen, mühür basan (kimse). (46/9)

ḫavf (Ar. ḫavf) Korku. (52/11)

ḥayḳırmak (Ses taklidi hay'dan) Çok yüksek sesle bağırmak. (59/12)

ḥayret (Ar.) Bir durum veya bir şey karşısında ne yapacağını, ne hüküm vereceğini bilememe, şaşırma, şaşırıp kalma, şaşkınlık. (14/18)

ḥażır (Ar. ḥużūr "hazır olmak, bir yerde bulunmak"tan ḥāżir) Bir işi yapmak için gerekli her türlü şeyini tamamlamış olmak. (6/1)

ḥaẓẓ (Ar. ḥaẓẓ "pay, nasip") Bir şeyin insana verdiği hoşa giden tatlı duygu, zevk. (13/9)

hażm (Ar. hażm + Türk. etmek, eylemek) Benimsenmek, sindirilmek. Ses çıkarılmadan kabul edilmek. (9/4)

ḥekim (Ar. ḥakim'den) Mesleği hastalıkları teşhis ve tedâvi etmek olan kimse, tıp doktoru, tabip. (60/18)

herif (Ar. ḥarif "meslektaş, arkadaş"tan) Kaba, bayağı adamlar için kullanılır. (14/10)

ḫāhiş (Far. ḫāhiş) İstek, arzu (40/20)

hıçḳırıḳ Mîde doluluğu veya asabî gerginlik sebebiyle diyaframın kasılması sonuncu sıkışan havanın ses tellerinde meydana getirdiği ve titreşimle ağızdan "hık hık" diye düzenli aralıklarla çıkan ses. (28/1)

ḫıdmetçi (Ar. +Türk.) Çeşitli ev işlerini görmek üzere ücretle tutulan kimse. (9/2)

hırçın (Kökü belli değildir) Çabuk sinirlenen, huysuzluk eden, aksi ve ters davranan (kimse). Sert, incitici, haşin. (17/20)

ḥiddetli (Ar. + Türk.) Kızgın, öfkeli. (14/13)

ḫilḳat (Ar. ḫilḳat)Yaratma, yaratılma, yaratılış. (34/12)

ḥis (Ar. ḥiss) Dış dünyaya ait etkileri beş duyu yoluyla idrak etme. Dış dünyaya ait herhangi bir şeyin insanın iç dünyasında, gönlünde uyandırdığı etki, duygu. Bir kavramın idrākinden meydana gelen etki. (-/7)

ḫiṭāb (Ar. ḫiṭāb) Sözü veya yazıyı bir kimseye yöneltme, tevcih etme. (41/9)

ḫōdbin (Far. ḫōd "kendi" ve bin "gören" ile ḫōd-bin) Sâdece kendini gören (kimse), mağrur, kibirli. (42/8)

ḥadīd **(**Ar. ḥadd "kızmak" ve ḥidde**t** "keskin olmak"tan ḥadid) Öfkeli, kızgın, hiddetli. (41/13)

ḥumret (Ar.) Kırmızılık, kızıllık. (11/3)

ḥuṣūl (Ar. ḥuṣūl) Hâsıl olma, peydâ olma, vücûda gelme. (30/9)

ḫuṣūmet (Ar. ḫuṣūmet) Hasımlık, düşmanlık, adâvet. (69/14)

ḫuṭūṭ (Ar. ḫaṭṭ "yazı, çizgi"nin çoğul şekli ḫuṭūṭ) Hatlar, çizgiler. Yazılar. (31/13)

hücra (Eski Türk.) Çok kenarda ve uçta bulunan, uzakta, ıssız ve tenhâ. (7/6)

ḥüsn (Ar. ḥusn > aḥsen'in müennes şekli ḥusnā) Çok (daha, en, pek) güzel. (36/2)

ḥüsn-ü ṭabi'at (Ar.+ Ar.) Güzel tabiatlı. (7/4)

-I-

ıslık (ses taklidi k. < E. T. Türk. sıklık > ısıklık > ısılık > ıslık) Dudakları büzerek veya parmağı dilin üstüne koyarak çıkarılan keskin, kuvvetli ses. (59/28)

ızhār (Ar. ẓuhūr "açığa çıkmak, âşikâr olmak"tan izhār) Açığa vurma, meydana çıkarma, gösterme, âşikar etme. (49/3)

-İ-

'ibādet (Ar.) İnsanın tek Tanrılı dinlerde Allah'a, diğer din ve inanışlarda ise inanıp bağlandığı kudrete kulluğunu göstermek üzere yaptığı hareketler, tapma, tapınma. (15/1)

'**ibāret** (Ar. 'ibāret) Sâdece -den meydana gelmiş, -den oluşmuş, başka bir şey değil, ancak bu. (9/5)

ibtidā' (Ar. bed' "başlamak"tan ibtidā') Başlama. Bir işin, bir şeyin ilk defa ortaya çıkan kısmı veya başlama zamânı, başlangıç. (35/11)

icād (Ar. vucūd "var olmak"tan icād) Yeni bir şey bulma, ortaya koyma, varlığı bilinmeyen bir şeyi meydana getirme. (69/7)

iffet (Ar. 'iffet) Cinsî hususlarda ahlâk kurallarına bağlılık, nâmus, ırz (59/16)

iğrenmek (Eski Türk. yigren-mek "tüyleri ürpermek") (-den) (Bir şeyi kirli ve pis bulmaktan dolayı) Mîde bulandırıcı bir his duymak, tiksinmek. (40/16)

iḫāfe (Ar. ḫavf "korkmak"tan iḫāfe) Korkutma, tehdit etme. (67/9)

iḥāṭa (Ar. ḥavṭ – ḥiṭa "kuşatmak"tan iḥāṭa) Bir şeyin etrâfını çevirme, çevreleme, kuşatma, sarma. (16/10)

iḫṭār (Ar. ḫuṭūr "hatırlamak"tan iḫṭār) Hatırlatma. Dikkat çekme, uyarma. (60/14)

iḫtirāz (Ar. ḥarz "muhâfaza etmek, korumak"tan iḫtirāz) Çekinme, kaçınma, sakınma. (44/7)

iḫtimāl (Ar. ḥaml "yüklenip taşımak; ilhak etmek"ten iḫtimāl) Mümkün olma, imkân dahilinde bulunma, olabilirlik, olasılık. (48/7)

iḫtiyār (Ar. ḫiyer "tercih etmek, seçip ayırmak"tan iḫtiyār) Seçme, intihap etme, tercih etme. Katlanma, kabul etme, râzı olma. (37/9)

iḳāẓ (Ar. yaḳaẓa "uyanık olmak"tan iḳāẓ) Uyandırma, uyarma, dikkatini çekme, gözünü açma. (26/10)

iḳnā' (Ar. ḳanā'at "kısmetine râzı olmak"tan iḳnā') İnandırma, inanmasını sağlama. Râzı etme, gönlünü edip kandırma. (6/12)

iḳtidār (Ar. ḳudret "gücü yetmek"ten iḳtidār) Bir şeyi yapabilmeye gücü yetme durumu, muktedir olma; kuvvet, kudret, güç. (50/14)

ilticā (Ar. lec' "sığınmak"tan ilticā') Sığınma, himâyesi altına girmeyi isteme. (9/3)

iltiḥāḳ (Ar. laḥḳ'tan iltiḥāḳ) Katılma, eklenme, ilâve olma. (4/1)

iltiyām (Ar. le'm "iyileştirmek, onarmak, yarayı sarmak"tan ilti'ām > iltiyām) (Yara) Kapanma, iyileşme. (42/21)

imā' (Ar. vem'işâret etmek"ten imā') Açıkça söylemeden üstü kapalı olarak anlatma, dokundurma. (8/4)

iŋilti (ses taklidi k. inil'den inil+ti) İnleme sesi. (-/9).

İnkâr (Ar neker "bilmemek, tanımama k"tan inkār) Kabul ve tasdik etmeme, tanımama. (40/15)

intiẓām (Ar. naẓm "dizmek, düzene koymak"tan intiẓām) Düzgünlük, düzen, tertip. (10/1)

intiḫāb (Ar. naḫb "bir şeyin iyisini seçmek"ten intiḫāb) Seçme, seçilme. (71/12)

irād (Ar. vurūd "gelmek"ten irād) Gelir, vâridat. (71/12)

işābet (Ar. ṣavb "ok hedefi vurmak"tan işābet) Rast gelme, yerini bulma. (34/7)

işmet-i nisvāni (Ar. + Ar.) Kadınların dürüstü, güveniliri. (69/20)

istidlāl (Ar. delālet "yol göstermek, delil olmak"tan istidlāl) Bir delîle dayanarak bir husus hakkında hükme varma, bir sonuç çıkarma, dolayısıyle anlama. (7/8)

istifhamkār (Ar. fehm "anlamak"tan istifhām) Sorup anlama. (30/2)

istifāde (Ar. fā'ide "faydalı olmak"tan istifāde) Fayda sağlama, faydalanma, yararlanma. (47/8)

istilā (Ar. vilāyet "idâre etmek, bir yeri ele geçirmek"ten istilā') Bir yeri kuvvet kullanarak ele geçirme (1/2).

iḥtisās (Ar. ḥiss "duyu organlarıyle bilmek, sezmek"ten iḥtisās) Duygulanma, hissetme. (30/3)

istiḥḳār (Ar. ḥaḳr "horlamak, küçük görmek"ten istiḥḳār) Hor görme, hakir görme, küçümseme. (66/7)

istihzā' (Ar. huzū' "alay etmek"ten istihzā') Biriyle ince ince alay etme, eğlenme, birini eğlenceye, maskaralığa alma. (17/11)

istiḳāmet (Ar. ḳiyām "ayakta durmak, kalkmak, dikilmek'ten istiḳāmet) Yön, cihet. Doğrultu. Doğruluk, dürüstlük. (64/14)

istiḳrāh (Ar. kerh "iğrenmek, tiksinmek"ten istikrāh) İğrenme, tiksinme. (41/12)

isti'māl (Ar. 'amel "iş işlemek, yapmak, icrâ etmek"ten isti'māl) Kullanma. (8/5)

istimdād (Ar. medd "yardım etmek"ten istimdād) Yardım isteme, imdâda çağırma. (31/2)

istirḥām (Ar. raḥmet "merhamet etmek, esirgemek"ten istirḥām) Merhamet isteme, yalvarma, niyaz etme. (27/5)

iştirāk (Ar. şirket "ortağı olmak"tan iştirāk) Ortak olma, birlikte bulunma, ortaklık. Bir düşünce, tutum, görüş vb. ne katılma, benimseme. (4/1).

iṭā'at (Ar. ṭav' "boyun eğmek"ten iṭā'at) Emre uyma, söz dinleme. (66/6)

itiḳād (Ar. 'aḳd "bağlamak, düğümlemek, sağlamlaştırmak"tan i'tiḳād)İnanma, kalben tasdik ederek inanma, inanç, inan. (58/8)

i'timād-ı muṭlaḳ (Ar. + Ar.) Kayıtsız, sınırsız güvenmek. (63/9)

i'tirāż (Ar. 'arż "göstermek, arzetmek"ten i'tirāż) Bir fikri, bir karârı kabul etmeyerek karşı çıkma ve bu tarzda söylenen söz.

ittiḥād (Ar. vaḥdet “biricik olmak, tek kılmak”tan ittiḥād) Bir olma, birleşme. (34/9)

ithām (Ar. vehm “zan, şüphe” > töhmet’ten ithām) Suçlama, suç ve kabahat yükleme. (34/11)

iz’âcat (Ar. çoğul eki -āt ile) Devamlı sûrette rahatsız etmeler, tedirginlikler. (46/8)

iżāḥ (Ar. vużūḥ “âşikâr olmak”tan iżāḥ) Bir şeyi anlaşılacak şekilde anlatma, açıklama. (70/16)

iżāḥāt (Ar. iżāḥ ve çoğul eki -āt ile iżāḥāt) Îzahlar, açıklamalar. (8/3)

izdivāc (Ar. zevc “eş, karı, koca, çiftin her biri”nden izdivāc) Evlenme, teehhül, tezevvüç (34/7)

‘izzet ü nefs (Ar. ‘izzet ve nefs ile ‘izzet-i nefs) İnsanın kendisine karşı olan saygısı, onur, öz saygı. (66/9)

-K-

kadîd (Ar. ḳadd “ince ince uzunluğuna kesmek”ten ḳadid) Çok zayıf, iskelet gibi kalmış, kurumuş kalmış.İskelet. (-/10)

kāfi (Ar. kifāyet “yetişmek”ten kāfi) Yeten, yetişen, elveren, yeterli, kifâyet eden. (73/4)

ḳā’il (Ar. ḳavl “söylemek, kabullenmek, zannetmek”ten ḳā’il) Razı olmuş, boyun eğmiş. İnanmış, kabul etmiş. Söyleyen, diyen, bir sözü nakleden. (-/4)

ḳamara (İtal. camara) Gemilerde yolcu ve görevlilere ayrılmış bölme, gemi odası. Dar ve küçük oda. (41/19)

ḳāni (Ar. ḳanā‘at “kısmetine râzı olmak”tan ḳāni‘) Kanaat eden, elindekini yeterli bulup fazlasını istemeyen, kendisine verilene râzı olan. (16/15)

ḳarār (Ar. ḳarār) Bir iş veya mesele hakkında verilen kesin hüküm. Bir yerde veya bir halde durma, sebat üzre kalma, sâkin olma. (5/3)

ḳaraŋlıḳ (Eski Türk. karanggu > karañu+luk > karanlık < kara) Işıklı olmama durumu. Işıksız yer. Anlaşılmayan ve bilinmeyen tarafları bulunan. (57/3)

ḳat‘ī (Ar. ḳaṭ‘ “kesmek” ve nispet eki -i ile ḳaṭ‘i) Şüphe ve tereddüte yer bırakmayan, kesin. (8/15)

ḳat‘īyyen (Ar. ḳat‘i “kesin”in tenvinli şekli ḳat‘iyyen)Hiçbir zaman, asla. Kat’î olarak, kesinlikle. (46/9)

ḳatolik (Fr. catholique < Lat. < Yun.) Katolikliğe mensup olan kimse veya şey. (34/14)

ḳavi (Ar. ḳuvvet “güçlü olmak”tan ḳavi) Güçlü, kuvvetli. Sağlam, güvenilir. (16/2)

ḳavramak (Eski Türk. kavur-mak > kavra-mak “sıkmak”)El veya kolla sıkıca tutmak, elinin veya kolunun içine almak. (27/5)

ḳaymaḳam (Ar. ḳā’im ve maḳām ile ḳā’im-i maḳām > ḳā’im-maḳām’dan) Bir ilçenin en büyük mülkî âmiri. (74/18)

ḳażā-zede (Ar. ḳażā’ ve Far. zede “uğramış, tutulmuş” ile ḳażā-zede) Kazâya uğramış, kazâ geçirmiş kimse. (58/18)

ḳısḳanç Kıskanan, başkasının sâhip olduğu üstünlükten huzursuz olan, çekemeyen, haset eden, hasut. (57/2)

ḳızarmak (Eski Türk. kızar-mak < kız-mak “(öfkeden) kızarmak”) Rengi kırmızı olmak, kırmızıya yakın bir renk almak.(6/1) **ḳravat** (Fr. cravate) [Croate “Hırvat” isminden] Boyun bağı. (16/2)

ḳubbe (Ar.) Yarım küre şeklinde olan bina, dam. (15/1)

ḳudret (Ar.) Kuvvet, güç, tâkat, iktidar. Yetenek, kābiliyet, ehliyet. (55/17)

ḳuṣūr (Ar. ḳuṣūr) Eksiklik, noksan. Sakatlık, özür, hatâ. (9/2)

-L-

lāiḳ (Ar. liyāḳat'tan lā'iḳ > lāyıḳ) Uygun, yaraşır, münâsip. Nitelikleriyle bir şeye hak kazanacak seviyede olan, bir şeyi hak edecek nitelikte bulunan. (44/6)

lāḳaydi (Ar. lā-ḳayd ve Fars. mastariyet eki -i ile lā-ḳaydi) İlgisizlik, umursamazlık, lâkaytlık. (8/1)

laḳırdamak (ses taklidi lakırda-mak'tan lakırdı) Lâf, söz. Konuşmak. (62/19)

lāubāli (Ar. olumsuzluk eki lā ve muzâri fiil ubāli ile lā-ubāli "aldırış etmem") Ciddî ve saygılı olma endîşesi taşımayan, saygısız, gayriciddî. (39/13)

lisān (Ar.) Ağızdaki) Dil. Bir yazara veya devreye âit ifâde tarzı, kelime dağarcığı ve söz diziminin meydana getirdiği o kişi veya döneme has anlatım üslûbu. (14/17)

leṭāfet (Ar.) Hoşluk, güzellik, incelik. Maddî varlığı gözle görülebilecek gibi olmama. (22/5)

loş Az ışıklı, yeterince aydınlık olmayan. (10/1)

-M-

maġdur (Ar. ġadr'den mağdūr) Gadre uğramış, haksızlık ve zulüm görmüş, hakkını alamamış. (70/17)

maġlūb (Ar. ġalebe "üstün gelmek"ten maġlūb) Yenik düşmüş, yenilmiş. (66/10)

maḥalle (Ar. maḥall "inip konulacak yer"den maḥalle) Şehir, kasaba, nâhiye ve köylerin çeşitli isimlerle birbirinden ayrılan ve idâri yönden muhtarlığa bağlı olan kısımlarıından her biri. (7/1)

mahāret (Ar. mehāret) Bir işteki ustalık, beceriklilik, mârifet, hüner, meleke. (8/17)

māhiyyet (Ar. mā-huve "o nedir"in müennesi mā-hiye'den yapma mastar eki -iyyet ile māhiyyet) Bir şeyin ne olduğunu belirleyen asıl unsur, nitelik. (29/1)

maḫlūḳ (Ar. ḫalḳ "yaratmak"tan maḫlūḳ) Allah tarafından yaratılmış, yok iken var edilmiş. (43/12)

maḥrūmiyyet (Ar. maḥrūm'dan yapma mastar eki -iyyet ile maḥrūmiyyet) Mahrum olma, mahrumluk, yoksunluk. (35/10)

maḫṣūṣ (Ar. ḫuṣūṣ "has, husûsî, özel olmak"tan maḫṣūṣ) Yalnız bir kimse, bir nesne veya bir yere âit olan, başkasında bulunmayan, husûsîleşmiş, has, özgü. (30/7)

maḥsūsā (Ar. maḥsūs ve çoğul eki -āt ile maḥsūsāt) Varlığı beş duyu ile anlaşılan, duyulan, hissedilen şeyler. (25/9)

maḫūf (Ar. ḫavf "korkmak"tan maḫūf) Korkunç . Korkulu, tehlikeli. (63/4)

maḥzūn (Ar. ḥuzn "gamlı olmak"tan maḥzūn) Üzüntülü, gamlı, kederli, hüzünlü. (39/14)

maḫẓūẓ (Ar. ḥaẓẓ "hoşlanmak, nasipli olmak"tan maḫẓūẓ) Hoşlanmış, haz ve zevk almış, hoşnut**,** memnun. (21/3)

maḥvetmek (Ar. maḥv + Türk. etmek, eylemek) Yok etmek, ortadan kaldırmak, varlığına son verme. Bir şeyi bozmak, işe

yaramaz, kullanılmaz duruma getirmek. (44/7)

ma‘kes (Ar. ‘aks “yansımak”tan ma‘kes) Bir şeyin yansıdığı, aksettiği yer, akis yeri. (30/3)

māḳūl (Ar. ‘aḳl “bilmek, akletmek”ten ma‘ḳūl) Akla uygun, akla yatkın gelen, mantıkî. Akıllıca davranan, akıllı, mantıklı. (46/4)

ma‘lūmāt (Ar. ma‘lūm ve çoğul eki -āt ile ma‘lūmāt)Herkesçe bilinen, mâlûm şeyler. (23/11)

mānāsız (Ar. ‘any “kastetmek”ten ma‘nā > ma‘nā+ sız) Mânâsı olmayan, bir anlam taşımayan, bir şey ifâde etmeyen. (13/4)

me‘mūl (Ar. emel “ummak, ümit etmek”ten me’mūl) Umulan, beklenen, ümit edilen. (44/7)

ma‘rūż (Ar. ‘arż “göstermek, sunmak, birine bir şey isâbet etmek”ten ma‘rūż)Arzedilmiş, sunulmuş olan. Bir şeyin karşısında veya etkisinde bulunan. (72/4)

māsūmāne (Fars. -āne ekiyle) Mâsum olan kimseye yakışır şekilde. (67/2)

mā‘ṭuf (Ar. ‘aṭf “eğmek, bağlamak”tan) Bir tarafa doğru yönelmiş, eğilmiş, meyletmiş, mâil. Yöneltilen, yüklenen, isnat edilen, birine âit olan. (48/11)

māzī (Ar. mużi “geçmek”ten māżi) (Zaman bakımından) Geçmiş, geride kalmış, yaşanıp bitmiş. Bugüne göre geride kalmış zaman, geçmiş zaman. (39/17)

mecbūr (Ar. cebr “zorlamak; tâmir etmek”ten mecbūr) Bir şeyi yapmak zorunda olan. Bir şeye veya bir kimseye bağlı, düşkün, tutkun, meftun. (28/1)

mechūl (Ar. cehl “bilmemek”ten mechūl) Bilinmeyen, tanınmayan, belli olmayan. (11/7)

medīd Ar. medd “uzatmak”tan medid) Uzayıp giden, çok süren, uzun. (66/2)

mehtāb (Far. māh “ay” ve tāb “ışık, aydınlık” ile tāb-ı māh’tan māh-tāb > mehtāb) Ay ışığı, ay aydınlığı. (16/16)

mektep (Ar. ketb “yazmak”tan mekteb “yazacak yer, yazıhâne, büro”) Herhangi bir derecede öğrenim görecek olanların toplu olarak devam ettikleri öğretim kurumu, okul. (42/4)

menāẓır (Ar.) Görünüşler, manzaralar. (13/8)

münbit (Ar. inbāt “bitirmek, yetiştirmek” ten munbit) Bol ürün veren, verimli, bereketli. (70/9)

men‘ etmek (Ar. men‘ + Türk. etmek, eylemek) Yasaklamak, engellemek, önüne geçmek. (6/11)

menfa‘at (Ar. nef‘ “faydalandırmak”tan menfa‘at) Fayda, yarar, çıkar, kâr. (72/21)

me’mūriyyet (<Ar. me’mūr’dan yapma mastar eki -iyyet ile me’mūriyyet) Memur olan kimsenin yaptığı iş, maaş karşılığı gördürülen devlet işi, görev.

mevce (Ar.) Dalga. (10/2)

müsāvi(Ar.musāvāt “eşit olmak”tan musā vi) Birbirinden ne fazla ne eksik olan, eşit. (71/2)

mesūd (Ar. sa‘d “uğurlu, mübârek, mutlu olmak”tan mes‘ūd) Saâdete ermiş, saâdetli, mutlu, bahtlı, bahtiyar. (43/9)

maşlaḥ (Ar.) Kol yerleri yarık, uzun, geniş, hafif ve sırta geçirilmesi kolay bir kadın üstlüğü. (48/12)

metānet (Ar. metānet) Dayanma, sağlam, güçlü ve metin olma, sağlamlık, dayanıklılık. (28/1)

metres (Fr. maîtresse < Lat.) Bir erkekle nikâhsız olarak karı-koca hayâtı yaşayan kadın, kapatma. (38/9)

meyūs (Ar. ye’s “ümîdini kesmek, ümitsiz olmak”tan me’yūs) Ümîdi kalmamış, ümitsizliğe düşmüş, ümitsiz, karamsar, üzgün. (24/12)

meziyet (Ar.) Bir kimse veya bir nesneyi benzerlerinden üstün kılan vasıf, üstünlük. (24/9)

mıntıḳa (Ar.) İklim, bitki örtüsü, idâre tarzı vb. hususlardaki farklılıkları dikkate alınarak bilirlenmiş toprak parçası, bölge. (63/17)

mırıldanmak (ses taklidi söz) Fısıltıyı andıran alçak bir sesle kendi kendine konuşmak, söylenmek. (10/2)

minber (Ar. nebr “yükseltmek”ten minber) Câmi içinde genellikle mihrâbın sağ tarafında bulunan, cuma namazının farzından önce hatîbin üzerine çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsü. (7/11)

minnet-dār (Ar. minnet ve Fars. dār “sâhip ve mâlik olan” ile minnet-dār) Yapılan bir iyiliğe karşı kendisini borçlu hisseden, minnet duyan kimse. (16/3)

mizāc (Ar.) İnsanın rūḥ yapısıyle ilgili meyil ve özelliklerinin tamâmı, huy, yaratılış, tabiat. Bir insanın vücûdunda bulunan kan, safra vb. unsurlardan birinin nispetindeki, yaratılıştan gelen fazlalık sebebiyle ortaya çıkıp o insanı benzerlerinden farklı duruma getirdiğine inanılan hal. (17/11)

mu‘ādil (Ar. mu‘ādele “denkleşmek, denkleştirmek”ten mu‘ādil) Denk, eşit, müsâvî. (47/14)

mu‘āḫeẕe (Ar. aḫẕ “almak, yakalamak; engel olmak”tan mu’āḫeẕe) Paylama, azarlama, çıkışma, kınama. (62/21)

mu‘ammā (Ar. ta‘miye “sözün anlamını gizlemek”ten mu‘ammā) Bilmece. Anlaşılmaz, halledilmez şekilde güç, halli müşkül iş veya şey. (47/3)

mu‘aṭṭar (Ar. ta‘ṭir “güzel koku ile kokulamak”tan mu‘aṭṭar) Güzel kokulu, ıtırlı. (10/7)

mu‘āvenet (Ar. ‘avn “yardım etmek”ten mu‘āvenet) Yardım. (61/5)

mu‘azzez (Ar. ta‘ziz “aziz kılmak, kuvvetli kılmak”tan mu‘azzez) Hürmete lâyık, büyüklük, yücelik, izzet ve şeref sâhibi. (36/1)

mevce (Ar. mevce) Dalga. (20/4)

mūceb (Ar. icāb “gerektirmek”ten mūceb) Bir söz veya işin gerektirdiği, gerekli kıldığı şey, mûcip. (64/7)

mū‘cib (Ar. i‘cāb “hayrete düşürmek”ten mu‘cib) Şaşkınlık veren, şaşırtan, hayrete düşüren. (57/2)

muḥāfaza (Ar. ḥifẓ “korumak, saklamak”tan muḥāfaẓa) Saklama, olduğu gibi kalmasını sağlama, koruma, koruyup gözetme; korunma. (8/8)

muḥāṭ (Ar. iḥāṭa “kuşatmak, etrâfını çevirmek”ten muḥāṭ) Çevresi kuşatılmış, etrâfı sarılmış. (10/6)

muḥākemat (Ar. muḥākeme’nin çoğul eki -āt almış şekli muḥākemat) Muhâkemeler.

muḫālefet (Ar. ḫalef'ten muḫālefet) Uymama, başka türlü olma.Karşı olma, karşı çıkma, aksini savunma. (43/10)

muḫtaṣar (Ar. iḫtiṣār "fazlalıkları atmak, sözü kısaca söylemek"ten muḫtaṣar) Ayrıntılı olmayan, derli toplu, kısa, öz, mücmel. (17/7)

muḫtelif (Ar. iḫtilāf "farklı olmak"tan muḫtelif) Farklı, çeşitli, çeşit çeşit, türlü. (13/9)

muḫterem (Ar. iḫtirām "saymak, hürmet etmek"ten muḫterem) Saygı gösterilen, saygıya lâyık olan, saygı değer. (67/3)

muḳābele (Ar. ḳibel "taraf, cihet"ten muḳābele) Bir işin, davranışın gerektirdiği karşı davranış veya iş, karşılık. (28/1)

muḳābil (Ar. muḳābele "karşı karşıya olmak, karşılaşmak"tan muḳābil) Bir şeyin tam karşısına gelen, karşısında bulunan, karşı karşıya olan. (45/1)

mukedder Ar. tekdir "kederlendirmek, bulandırmak"tan mukedder) Kederli, gamlı, üzgün, mahzun. (46/13)

mukāleme (Ar. kelām "söz, konuşma"dan mukāleme) Karşılıklı konuşma, söyleşme. (14/8)

muḳtedir (Ar. iḳtidār "gücü yetmek"ten muḳtedir) Bir işe gücü yeten, o işi yapacak veya yaptıracak güce, bilgi ve yeteneğe sâhip olan, güçlü, kudretli (kimse). (21/13)

munzam (Ar. inżimām "birleşmek, eklen mek"ten munżamm) Bir şeye sonradan katılan, üstüne veya sonuna eklenen, ek. (55/1)

muntaẓam (Ar. intiẓām "dizilmek, düzgün olmak"tan muntaẓam) Düzgün. Yerli yerinde, düzenli, tertipli, âhenkli. (9/8)

muntaẓir (Ar. intiẓār "beklemek, ummak, gözlemek"ten muntaẓir Bekleyen, gözleyen, intizar eden. (46/12)

mūsiḳi (Ar. mūsiḳi < Yun. mousike < Mousa "sanat tanrıçası") İnsanın duygu ve düşüncelerinin seslerle ifâde edildiği sanat, müzik. (10/2)

muslin (Fr. mousseline < İtal. < Ar.) [Musul [Mūsil] şehrinin adından] Bez ayağı desenli, genellikle boyalı veya baskılı, kalınca olanları çarşaf ve yastık kılıfı olarak kullanılan hafif pamuklu kumaş. (16/8)

muttaṣıl (Ar. ittiṣāl "bitişmek"ten muttaṣıl) Aralıksız ve yan yana olan, bitişmiş durumda bulunan, bitişik. (54/6)

muṭlaḳ (Ar. iṭlāḳ "salıvermek"ten muṭlaḳ) Herhangi bir şart ve kayıtla sınırlı olmayan, kayıtsız şartsız. Karşıtı: mukayyet. Kesin, kat'î, tam, eksiksiz. (38/15)

muvaffaḳ (Ar. tevfiḳ "uygun duruma getirmek, başarıya ulaştırmak"tan muvaff aḳ) Başarı kazanmış, başarmış, başarılı. (38/4)

muvāffaḳat (Ar. vefḳ "uygun olmak"tan muvāfaḳat) Uyma, uygun gelme, uygunluk. (64/14)

muẓlīm (Ar.) Açıkça anlaşılmayan, sonu belli olmayan, gizli, şüpheli, meçhul. (4/1).

mübāreze (Ar. burūz "ortaya çıkmak"tan mubāreze) Eski savaşlarda karşı karşıya gelmiş düşman taraflardan, er dilemek sûretiyle meydana çıkan iki veya daha çok savaşçının birbiriyle yaptığı teke tek çarpışma. (52/8)

mübeddil (Ar.tebdil"değiştirmek"ten mubeddel) Başka bir şekle konulmuş,

değiştirilmiş, tebdil ve tağyir edilmiş. (39/10)

mübhem (Ar. ibhām "açıklamamak, belli etmemek"ten mubhem) Ne olduğu açıkça anlaşılmayan, belirsiz. (17/3)

mübhemmiyet (Ar. mubhem "belirsiz"den yapma mastar eki -iyyet ile mubhemiyyet) Belirsizlik. (4/2).

mübtelā (Ar. ibtilā' "denemek, bilgi almak"tan mubtelā) Bir şeye kendini kaptırmış olan, tutulmuş, düşkün. (74/20)

mücessem (Ar. tecsim "cisimlendirmek"ten mucessem) Gözle görülür, elle tutulur şekilde olan, cisim hâlinde bulunan. (50/7)

mücrim (Ar. icrām "cürüm işlemek"ten mucrim) Suç işlemiş olan, suçlu, kabahatli kimse. (70/13)

müddet (Ar.) Bir şeyin, bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman bölümü, süre. Belirlenmiş, belli, sınırlı zaman, vâde, mühlet. (17/3)

müdhiş (Ar. idhāş "dehşet vermek"ten mudhiş) Ürküten, korkutan, dehşet veren, dehşetli. Pek güçlü, çok aşırı, şiddetli, dayanılmaz. Çok güzel, mükemmel, harika. Şaşkınlık veren, hayrete düşüren. (-/9)

müfāraḳat (Ar. farḳ "ayırmak"tan mufāraḳat) Ayrılma, ayrılık. Karı koca arasında meydana gelen ayrılma, boşanma. (52/5)

mühim (Ar. ihmām "bir iş birini üzmek, kaygılandırmak"tan muhimm) Ehemmiyetli, önemli. Lâzım, gerekli, lüzumlu. (7/10)

mühtezz (Ar. ihtizāz "titremek"ten muhtezz) Titreyen, titrek. (19/17)

mükāfāt (Ar. kifā' "ödül veya cezâ vermek"ten mukāfe'et > mukāfāt) Bir başarının, iyi ve güzel bir davranışın karşılığı olan şey. (74/11)

mükedder (Ar. tekdir "kederlendirmek, bulandırmak"tan mukedder) Kederli, gamlı, üzgün, mahzun. (46/13)

mülāḥaẓa (Ar. laḥẓ "göz ucu ile bakmak"tan mulāḥaẓa) Düşünce. Etraflıca ve iyice düşünme. (53/9)

mülevven (Ar. telvin "renklendirmek, boyamak"tan mulevven) Renkli, renk renk. (70/3)

mülhem (Ar. ilhām "kalbine telkin etmek"ten mulhem) İçe doğmuş, ilham edilmiş (fikir, duygu vb.): "Mülhem bilgi." İlhâma mazhar olmuş, ilham almış (kimse). (26/4)

mültefitâne (Fars. -āne ekiyle) Mültefit bir kimseye yakışır tarzda, güler yüzle, mültefitçe. (24/7)

mümāne'at (Ar. men' "yasaklamak, önlemek"ten mumāne'at) Karşı çıkma, engelleme, mâni olma, muhâlefet. (26/1)

münācāt (Ar. necv "fısıldamak, sözü gizlice söylemek"ten munācāt) Allah'a yalvarıp yakarma, duâ ve niyazda bulunma. (10/1)

mün'akis (Ar. in'ikās "aksetmek"ten mun'akis) Parlak bir cisme vurup yansıyan, yansımış (ışık, şekil vb.). (52/9)

münāsebet (Ar. nisbet "niteliklerini söylemek; ilgili, âit göstermek"ten munāsebet) Yakınlık, ilgi, ilişki, alâka Uygun olma, uygunluk. (23/12)

münbit (Ar. inbāt "bitirmek, yetiştirmek"ten munbit) Bol ürün veren, verimli, bereketli. (70/9)

müncer (Ar. incirār“çekilmek”ten muncer) Bir duruma veya şeye varıp son bulan,… ile sonuçlanan. (55/1)

münevver (Ar. tenvir “ışıklandırmak, nurlandırmak”tan munevver) Aydınlatılmış, aydınlık, ışıklı, nurlu. (29/12)

münḥaṣir (Ar. inḥiṣār “hasredilmek”ten munḥaṣir) Yalnız bir kimseye, bir şeye mahsus olan, başkasıyle ilgisi bulunmayan. (66/8)

mürebbiye (Ar.) Bir âilenin, belirli bir ücret ödeyerek çocuklarının bakım ve eğitimiyle özel olarak ilgilenmesi için tuttuğu eğitici kadın. (13/16)

müsâade-kâr (Ar.) Müsâade eden, izin veren, hoş görülü, anlayışlı. (10/2)

müstehzi (Ar. istihzā’ “alay etmek”ten mustehzi) Alay etmekten hoşlanan (kimse), alaycı. (14/14)

müsterīḥ (Ar. istirāḥat’tan musteriḥ) Gönül rahatlığına, iç huzûruna kavuşan, kaygıdan kurtulan, rahat, huzurlu. (30/7)

müstesnā (Ar. istisnā’ “ayrı tutmak, kural dışı bırakmak”tan müstesnā) Genel kurallara uymayan, kural dışı, kāide hârici (şey). (31/13)

müşa’şa’ (Ar. şa‘şaa’dan muşa‘şa‘) Parlayan, parıltılı, pırıl pırıl. (17/3)

müşābehet (Ar. şibh “benzer, misil”den muşābehet) Benzerlik, benzeyiş. (30/4)

müşabih (Ar. muşābehe**t** “benzemek”ten muşābih) Benzeyen, benzer, mümâsil. (34/7)

müşfiḳ (Ar. işfāḳ “şefkat göstermek”ten muşfiḳ) Şefkat gösteren, şefkatli. (10/2)

müşkilāt (Ar. muşkil ve çoğul eki -āt ile muşkilāt) Müşküller, zor işler veya meseleler, zorluklar, güçlükler, engeller. (65/10)

müte‘āḳib (Ar. te‘āḳub “birbirini tâkip etmek”ten mute‘āḳib) Birbiri ardınca gelen, birbirini tâkip eden. (17/7)

müte‘aẓẓim (Ar. te‘aẓẓum “kibirlenmek”ten mute‘aẓẓim) Kendini büyük gören, büyüklenen, kibirli. (26/15)

müte’ehhil
(Ar. te’ehhul “evlenmek”ten mute’ehhil) Evlenmiş, evli. (16/15)

müte’essif (Ar. te’essüf “üzülmek, kederlenmek”ten mute’essif) Üzüntü duyan, kederlenen, üzgün, mükedder. (13/12)

müte’essir (Ar. te’essur “üzülmek ve duygulanmak”tan mute’essir) Üzüntülü, kederli, üzgün.Duygulanmış, içlenmiş. Etkisi altında kalan, etkilenen. (23/11)

mütefekkir (Ar. tefekkur “düşünmek”ten mutefekkir) Düşünen, tefekkür eden, tefekküre dalmış. Düşünür, filozof. (19/6)

müṭāla‘a (Ar. ṭulū‘ “doğmak; vâkıf olmak”tan muṭāle‘a) Etraflıca düşünme, inceleme, tetkik. (29/15)

müte’ezzi (Ar. te’eẕẕi “ezâ görmek”ten mute’eẕẕi) Eziyet çeken, üzülen, ıztırap duyan, muztarip. (56/1)

müteḥārrik (Ar. teharruk “hareket etmek, harekete geçmek”ten muteḥarrik) Hareket eden, hareket hâlinde olan. (31/7)

mütereddid (Ar. tereddud “durmadan gidip gelmek, kararsız olmak”tan mutereddid) Bir türlü karar veremeyen, kararsız, tereddütlü. (13/3)

mütenāsib (Ar. tenāsub "uygun gelmek"ten mutenāsib) Birbirine uyan, uygun, uyumlu, orantılı. (26/4)

mütevellid (Ar. tevellud "doğmak"tan mutevellid) Dünyâya gelen, doğan, doğmuş. –den doğmuş, ileri gelmiş, hâsıl olmuş. (33/5)

müteveccih (Ar. teveccuh "yönelmek"ten muteveccih) Yönelmiş, yönelen. Birine yakınlık ve sevgi duyan, teveccüh gösteren. (64/7)

müẕākere (Ar. ẕikr "hatırlamak, bildirmek"ten muẕākere) Bir konu üzerinde karşılıklı görüşme, fikir alış verişinde bulunma. (63/18)

-N-

naḳarāt (Ar. naḳre "ut veya defe bir vuruş"un çoğul eki -āt almış şekli naḳarāt) Şarkılarda güftenin her kıt'adan sonra bestesi değişmeden tekrarlanan kısmı. (38/1)

nā-kābil-i mukavemet (Fars. nā-, Ar. +Ar.) Kabul etmeme, karşı koyma. (65/6)

nām-ı muazzez (Ar.) Hürmetli, şöhreye layık, yüce. (36/1)

nā-mutenāhi (Far. olumsuzluk bildiren nā- ve Ar. mutenāhi "sonlu" ile nā-mutenāhi) Sonsuz, sonu sınırı olmayan. (13/13)

namaz (Far. nemāz) İslâm dînince belli kurallara göre günde beş vakit yapılması müslümanlar üzerine farz kılınmış olan ve İslâm'ın beş şartından birini teşkil eden ibâdet. (31/9)

naẓar (Ar.) Bakış, bakma, göz atma. Bir şeye şöyle veya böyle düşünerek bakma, onu şöyle veya böyle kabul ederek ele alma, bakış, bakış açısı, tav. (13/1)

nāzik (Far. nāzuk'ten) Hareketleri karşısındakinde hoşnutluk uyandıracak şekilde ince, zarif, ölçülü, yumuşak ve terbiyeli olan (kimse) ve bu tarzda yapılan (hareket). İnce yapılı, kaba olmayan, nârin. (71/3)

nefes (Ar.) Akciğerlere hava alıp verme ve bu yolla alınıp verilen hava, soluk. Şifa amacıyla hastaya okuyup üfleme. Soluk alıp veren canlı varlık. (-/4)

nedāmet (Ar.) Yaptığı iş veya davranışın sonucunu beğenmeyip yaptığına hayıflanma, pişman olma, pişmanlık. (54/12)

nem-nāk (Far. nem ve -nāk ekiyle nem-nāk) Nemli, rutûbetli, ıslak. (21/9)

neşv ü nemā (Ar. neşv, Fars. ü "ve", Ar. nemā ile neşv ü nemā) Gelişme, büyüme, gelişim. (71/3)

nezāket (Far. nāzuk > nāzik'ten nezāket)Terbiye, edep, kibarlık, zarâfet. İncelik, nâziklik. (30/13)

nihāyet (Ar. nihāyet) Son. Sonunda, en sonunda. (7/3)

nikāḥ (Ar. nikāḥ) Bir kadınla bir erkeğin kānun nazarında karı koca sayılmalarını sağlayan işlem. (34/2)

niḳāṭ (Ar. nuḳṭa'nın çoğul şekli niḳāṭ) Noktalar. (72/17)

niḳāt-ı efkār (Ar. fikr'in çoğul şekli efkār) Mânâlı düşünceler, ince fikirler. (35/9)

nim-mestūr (Ar. setr "gizlemek, örtmek"ten mestūr) Yarı Örtülü, yarı kapalı. (10/8)

nisvānī (Ar.) Kadınlarla ilgili, kadınlık. (69/20)

nişâne-i muzafferiyet (Far. + Ar.) Zafer belirtisi. (43/11)

nûrâni (Ar. nûr > nûrân ve nispet eki -i ile nûrâni) Işıklı. (36/1)

nüfûẕ (Ar.) (İçine) Geçme, (içe) işleme. Sözü geçme, sözünü geçirme gücü. (52/2)

nüvâziş (Ar.) Okşama, gönül alma, iltifat etme. (10/7)

-O-

oḵşamak (Eski Türk. oḫşa-mak, ses taklidi k.) (Sevgisini, şefkatini belli etmek için) Elini bir şey üzerinde hafif hafif gezdirmek. (9/8)

-P-

pabuç (Far. pā "ayak" ve pūş "örten" ile pā-pūş'tan) Ayakkabı. Masa, sandalye, karyola gibi mobilyaların ayaklarına geçirilen ahşap, mâdenî veya plastik parça. (41/5)

paçavra (Yun. patsavra) Eski kumaş veya bez parçası, çaput. Değersiz, düşük seviyeli şey veya kimse. (50/1)

pahâlı (Far. behā'dan + Türk.) Fiyatı yüksek olan. (6/1)

pâk (Fars. pāk) Temiz, mübârek, kusursuz, günahsız. (36/1)

palto (Fr. paletot < İng.) Soğuk havalarda elbise üstüne giyilen, kalın kumaştan erkek giyeceği. (29/18)

pâyân (Far. pāyān) Son, nihâyet. (50/3)

pâyidâr (Far. pāy "ayak" ve dār "tutan" ile pāy-dār) Kalıcı, devamlı, sâbit. (58/9)

pençeleşme(Far. penc"beş"ten pence >pen çe)[Kelime Türkçe'den Bulgarca ve Sırpça'ya da geçmiştir] Bir şeyle canını dişine takarak mücâdele etmek, boğuşmak, uğraşmak. (65/10)

perişân (Far. perişān) Dağınık, düzensiz, karmakarışık. (56/16)

pertev (Far. pertev) Işık, parlaklık. (43/17)

perestiş
(Fars. perestiden "tapmak"tan perestiş) Taparcasına sevme, tapma derecesinde sevgi duyma. (45/8)

-R-

râbıṭa (Ar. râbiṭ "bağlayan"dan râbiṭa) İki şeyi birbirine bağlayan nesne, bağ. Münâsebet, âlâka, bağ. (30/9)

raḥîm (Ar. rahmet "esirgemek, bağışlamak, acımak"tan raḥim) Çok merhametli (kimse). (60/10)

raḳîḳ (Ar. riḳḳat "ince, yumuşak olmak"tan raḳîḳ) Merhametli, hassas, çabuk üzülen, yufka yürekli, rikkatli. (17/11)

rast gelmek (Far. rāst)Tasarlamadığı halde karşılaşmak, rastlamak, tesâdüf etmek. (12/3)

refâḳat (Ar.) Birinin berâberinde olma, arkadaşlık, yoldaşlık. (26/4)

reḫâvet Gevşeklik, kendini koyuverme, ağırlık, tembellik. (16/18)

reḳâbet (Ar. reḳâbet "kontrol, denetim") Aynı işi yapan, aynı amacı güden kimseler arasındaki yarışma, çekişme. (50/14)

resim (Ar. resm) Bir nesne, bir canlı yâhut tabiatın kara kalemle, sulu veya yağlı boya ile kâğıt, bez vb. bir yüzey üzerine yapılan benzeri, tasvir, timsal. (31/8)

reẕil (Ar. reẕâlet'ten reẕil) Alçak, âdî, aşağılık, soysuz, hayâsız. Birini çok

utanılacak duruma düşürmek, herkesin gözünde çok ayıplı hâle sokmak. (50/6)

rivāyet (Ar.) Bir haberi, söz veya olayı nakletme, anlatma. Nakledilen haber veya söz. (23/16)

rūḥ (Ar. rūḥ) İnsan ve hayvanda vücûdu canlı kılan, bilen, duyan , idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can. Duygu, his. (5/1)

rücū‘ (Ar.) Dönme, geri dönme. (44/13)

rūḥāni (Ar. rūḥ > rūḥān ve nispet eki -i ile rūḥāni) Rūḥla ilgili, rûha âit. (36/1)

ruṭūbet (Ar.) Cisimlerde ve havada bulunan, gözle görülemeyecek derecedeki su veya su buharı. (57/5)

-S-

sa‘ādet (Ar. sa‘ādet) Mutlu olma, mutlu ve mesut yaşama, mutluluk, bahtiyarlık. (72/20)

ṣabaḥ (Ar. ṣabāḥ) Günün başlangıcı, gündüzün ilk saatleri. Güneşin doğmasından öğleye ḳadar olan zaman. (4/3)

ṣafḥa (Ar. ṣafḥa) Bir olayın gelişmesinde birbiri ardınca görülen değişik durumlardan, dönemlerden her biri, evre, merhale. (31/7)

ṣāfiyyet (Ar ṣāfi > ṣāf’tan yapma mastar eki -iyyet ile ṣāfiyyet) Saflık. (74/7)

sāfiyet-i aḫlāḳ (Ar. + Ar.) Aḫlāḳlı, saf. (63/9)

sā‘ir (Ar. sa‘ir) Alevli, harlı ateş, cehennem ateşi. (50/2)

ṣāḥibe (Ar. ṣāḥib’in müennes şekli ṣāḥibe) Bir şeye sâhip olan kadın, kadın sâhip. (50/21)

ṣaḥīḥ (Ar. ṣiḥḥat “sağlıklı olmak, gerçek olmak”tan ṣahiḥ) Yalan veya hayal ürünü olmayan, gerçek, doğru. Asıl, öz, hakîkî. (16/2)

saḫte (Far. sāḫten “yapmak”tan sāḫte “yapılmış”) Aslına benzetilerek yapılmış, aldatmak amacıyle taklit edilmiş olan. (14/17)

sākiṭ (Ar. suḳūṭ “düşmek”ten sākiṭ) Düşen, düşmüş. Hükümsüz, geçersiz ve önemsiz duruma gelen, değeri, kıymeti kalmayan. (34/1)

sākitāne (Fars. -āne ekiyle) Konuşmadan, ses çıkarmadan, sessiz bir biçimde, sessizce. (19/14)

ṣalāhiyyet (Ar. ṣalāḥ’tan yapma mastar eki -iyyet ile ṣalāhiyyet) Yetki. (69/12)

ṣandalye (İtal. sedilia < Lat.)Kol koyacak yerleri olmayan arkalıklı oturma eşyâsı, iskemle. (39/3)

sarsılmak Sallanmak, şiddetle titremek. (35/15)

semā (Ar.) Göğün görünen yüzeyi, gökyüzü. (10/7)

sebep (Ar. sebeb “ip; yol, çâre”) Bir şeyin olmasına yol açan şey, durum yâhut kimse, neden, bâis, âmil. Bir şeyin yapılmasını gerektiren şey, gerekçe. (5/4).

sefil (Ar. sefālet “alçalmak”tan sefil) Sefâlet içinde olan, yoksul, fakir, perîşan (kimse). Alçak, âdî, bayağı (kimse). (61/1)

semere (Ar.) Beklenen sonuç, netîce. (54/7)

seri‘ (Ar. sur‘at “çabuk olmak”tan seri‘) Hızlı, çabuk, sür’atli. (73/5)

sevimli Göze gönle hoş gelen, hoşa giden, sevgi uyandıran özelliklere sâhip, cana yakın, şirin. (5/5)

sevḳ (Ar.) Önüne katıp bir yöne, bir yere doğru sürme, sürüp götürme.İtici bir sebep teşkil ederek bir tarafa doğru götürme, itme, yöneltme. (63/17)

ṣıḥḥat (Ar. ṣiḥḥat) Sağlık, esenlik, âfiyet. (10/7)

somurtmak (Eski Türk. sorıt-mak "surat asmak" > sorut-mak'tan göçüşme ile somurt-mak) (Bir kimse) Konuşmadığı halde sıkılmış olduğunu, küskünlüğünü, üzüntü ve kırgınlığını yüz hatları ile ifâde etmek, surat asmak. (20/1)

ṣolġun (Eski Türk. *sol-mak > soluş-mak "solmak, yaş meyve ve sebze tâzeliğini kaybetmek") Rengi uçmuş, rengini, parlaklığını, dirilik ve tâzeliğini kaybetmiş, solmuş, soluk. (31/13)

sū-i ẓann (Ar. sū' "kötü" ve ẓann ile sū-i ẓann) Kötü zan besleme, kötü zan. (60/20)

sükūnet (Ar. sukūn'dan sukūnet) Durgunluk, hareketsizlik. Telâşsızlık, sâkinlik. (11/6)

sūret-i kat'iyye (Ar. +Ar.) Kesinlikle, asla. (46/3)

süzmek (Bir kimseyi veya şeyi) Dikkatle gözden geçirmek, bakışlarıyle incelemek. (30/2)

-Ş-

şa'şa'a (Ar. ṣa'ṣa'a) Parıltı, parlaklı. Gösteriş, debdebe. (39/9)

şāiḳa (Ar. ṣevḳ "arzu etmek"ten ṣā'iḳ) Arzulu, hevesli, şevkli. (-/2)

şāyān-ı ḥürmet (Far. ṣāyesten "lâyık olmak"tan şāyān) Hürmete değer, hürmete layık. (58/23)

şedit (Ar. şiddet "sert, güçlü olmak"tan şedid) Şiddetli. (51/1)

şerā'iṭ (Ar. şerīṭa "şart"ın çoğul şekli şerā'iṭ) Şartlar, koşullar. (11/7)

şefik (Ar. şefeḳat "şefkat etmek"ten şefik) Şefkatli, merhamet ve sevgisi bol (kimse), müşfik. (36/1)

şefḳat (Ar. şefeḳat) Koruma, acıma ve esirgeme duygusu ile karışık olan sevgi. (29/9)

şiir (Ar. şi'r) Duygu ve heyecanları, güzellikleri, seslerin uyumundan ve âhenginden faydalanarak etkili bir şekilde anlatma sanatı ve bu sanat yoluyle verilen edebî eser. (60/15)

şiddetli (Ar. +Türk.) Aşırı derecede olan, haddinden fazla, çok fazla. (34/16)

şu'le (Ar.) Ateş alevi, alev, yalım. Işık, parıltı. (23/6)

şūḫ (Far. şūḫ) Serbest ve neşeli tavırlı, işveli, cilveli (kadın). (17/10)

şurekā' (Ar. şerik'in çoğul şekli şurekā') Ortaklar, şerikler. (25/6)

şüphe (Ar. şubhe) Bir hususla ilgili gerçek veya doğrunun ne olduğuna kesin biçimde karar verememe durumu, bu kararsızlıktan doğan ve tam bir hüküm vermeyi engelleyen tereddüt, kuşku, şek. (40/1)

-T-

tābi' (Ar. teba' – tebā'at "ardından yüremek, uymak"tan tābi') Birine veya bir şeye uyan, onun arkası sıra giden. Birinin emri altında bulunan, onun hâkimiyeti altında olan, bağlı. (24/9)

ṭabi'at (Ar. ṭabiat) İnsan dışındaki canlı, cansız varlıkların hepsi, doğa. Dış dünyanın dağlar, denizler, kırlar vb. daha çok güzelliğiyle insana hitap eden tarafı. Bir varlığın tabiī özelliklerinin bütünü. Bir kimsenin davranışlarına yön veren yaratılışı, huy, meşrep, mizaç. (34/12)

taḥḳīḳ (Ar. ḥaḳḳ "gerçek olup olmadığını araştırmak, hakîkatini anlamak"tan taḥḳiḳ) Bir şeyin ne olduğunu, doğru olup olmadığını anlamak için yapılan araştırma, soruşturma. (68/22)

taḥḳīr (Ar. ḥaḳāret "horlamak, küçük görmek; hor ve zelil olmak"tan taḥḳir) Hakāret etme. Hakāret. (27/5)

taḥṣīl (Ar. ḥuṣūl "toplamak, elde etmek, meydana gelmek"ten taḥṣil) İlim öğrenmek için okuma, öğrenim. (8/9)

taḥvīl (Ar. ḥavl "bir durumdan başka bir duruma geçmek, değişmek"ten taḥvil) Değiştirme, bir durumdan başka bir duruma çevirme. (70/6)

taḳalluṣ (Ar. ḳulūṣ "yıkanan elbise çekmek"ten teḳalluṣ) Kasılma, büzüşme. (68/3)

taḳbiḥ (Ar. ḳubḥ "çirkin olmak"tan taḳbiḥ) Çirkin görme, beğenmeme, kınama. (62/16)

ta'ḳīb (Ar. 'aḳb "ardından gelmek"ten ta'ḳib) Birinin veya bir şeyin arkasından gitme, arkasına düşme, izleme. (11/8)

taḳdīm (Ar. ḳudūm "öne geçmek"ten taḳdim) (Bir şeyi) Kendinden büyük ve üstün bir kimseye verme, sunma. (26/7)

taḳlīd (Ar. ḳald "sarmak, dolamak; bilezik"ten taḳlid) Bir yazara veya devreye âit ifâde tarzı, kelime dağarcığı ve söz diziminin meydana getirdiği o kişi veya döneme has anlatım üslûbu. (14/17)

takunya (Yun. takounia < İtal. taccone) Nalın. (14/14)

ṭalāḳ (Ar. ṭalāḳ) Nikâhlı eşini boşama, boşanma, nikâhın sona ermesi. (34/14)

ta'alluḳ (Ar. 'alaḳ "takılmak, yapışmak"tan te'alluḳ) İlişik, ilgi, bağ. (69/11)

ṭāli' (Ar. ṭulū' "doğmak"tan ṭāli')Doğan, tulû eden. (23/6)

tarāvetli (Ar.) Tāze, körpe. (10/4)

tārumār (Far. tārmār) Perîşan, karmakarışık, darmadağınık. (56/16)

taṣḥīḥ (Ar. ṣiḥḥat "sağlam olmak; kusur, hastalık vb. şeylerden uzak olmak"tan taṣḥiḥ) Düzeltme, yanlışı doğru hâle getirme. İyileştirme. (60/5)

taṣavvūr (Ar. ṣūret "şekil"den teṣavvur) Zihinde şekillendirme, fikren kurma, tasarım. (45/2)

ṭavır (Ar. ṭavr) Durum, hal, vaziyet, davranış. (13/3)

ṭayf (Ar. ṭayf) Görüldüğü zannedilen hayâlî varlık, hayâlet, rūḥ. (64/6)

tebessum (Ar. besm "gülümsemek"ten tebessum) Gülümseme. (17/11)

tebdīl (Ar. bedl "bir şeye karşılık değiştirmek"ten tebdil) Değiştirme, değiştirilme, başka şekle sokma. (55/7)

tecessus (Ar. cess "araştırmak, dikkatle bakmak"tan tecessus) Bir şeyin iç yüzünü anlamaya, merâkını gidermek için kendini belli etmeden öğrenmeye çalışma, aslını anlamak için gözetleme. (11/7)

tecrīd (Ar. cerd "soymak, sıyırmak"tan tecrid) Soyma, soyulma. Ayrı tutma, ayırma. (10/8)

tedhîş (Ar. dehş “dehşete düşürmek”ten tedhiş) Dehşet verme, korku verme, ürkütme, yıldırma, terör. (63/4)

tefrik̟ (Ar. farḳ “ayırmak”tan tefrik̟) Ayırma, ayrılma. Ayırt etme, ayırt edilme, farklı tutma. (13/8)

taḥassur (Ar. ḥaser “yanıp yakılmak, hasret çekmek”ten teḥassur) Hasret çekme. Çok istenen ve ele geçirilemeyen bir şey için yanıp yakılma, esef etme. (44/11)

tehdîd (Ar. hudūd “yıkmak, âciz ve zebun kılmak”tan tehdid) Korkutma, gözdağı verme. Tehlike teşkil etmek, tehlikeli bir durum yaratmak. (4/1)

taḳṭî‘ (Ar. ḳaṭ‘ “kesmek, ayırmak”tan taḳṭî‘) Parçalama, ayırma, kesme.

teḳalluş (Ar. ḳulūş “yıkanan elbise çekmek”ten teḳalluş) Kasılma, büzüşme. (64/17)

telakk̟i (Ar. liḳā’ “karşılaşmak”tan telaḳḳi) Belli bir bakış açısına göre görme, bakma, kendine göre bir fikir sâhibi olma, görüş, anlayış. (8/3)

telâş (Far.) Belli bir sebepten meydana gelen heyecanla karışık acele. Sıkıntı, tasa, endîşe, kaygı. (22/3)

telaffuẓ (Ar. lafẓ “söz söylemek”ten telaffuẓ) Bir harfi ses özelliklerini, bir kelimeyi hecelerin uzunluk ve kısalığını, kalınlık ve inceliğini, vurgu özelliklerini belirterek söyleme, söyleyiş, söyleniş. (44/2)

telaḳḳi (Ar. liḳā’ “karşılaşmak”tan telaḳḳi) Belli bir bakış açısına göre görme, bakma, kendine göre bir fikir sâhibi olma, görüş, anlayış. (8/3)

telḳin (Ar. leḳan “çabuk anlayıp öğrenmek”ten telḳin) Bir kimseye bir fikri aşılama, aşılayıp zihnine sokma, öğretme. (15/1)

tenḳîṣ (Ar. naḳṣ “noksan olmak”tan tenḳiṣ) Azaltma, indirme, eksiltme. (39/18)

tenḳît (Ar. naḳd “para vb.nin iyisini kötüsünden ayırmak”tan tenḳid) Gerçeği ortaya koymak maksadıyle yapılan tartışma veya inceleme. Edebiyat ve sanat eserlerini iyi ve kötü yanlarını belirtmek sûretiyle değerlendirme, eleştiri, kritik. (43/9)

tenzîl (Ar. nuzūl “inmek”ten tenzil) Aşağı indirme. (38/4)

terâne (Far. terāne) Nağme, ezgi, âhenk, ses. Çok tekrarlandığından usanç veren söz. (-/8)

terâne-i aşk (Far. +Ar.) Aşkın nağmesi, sesi. (68/5)

terbiyesiz (Ar. rebv “yetişmek, büyümek”ten terbiye > terbiye+siz) Terbiyesi olmayan, toplum kurallarına aykırı davranan. (14/15)

terettüb (Ar. rutūb “hareketsiz durmak”tan terettub) (Bir iş, bir sorumluluk) Birinin üzerine düşme. (37/7)

tereddüt (Ar. redd “geri döndürmek, tekrar etmek”ten tereddud) Karar verememe, kararsızlık. (40/1)

tereşşuḥ (Ar. reşḥ “sızmak”tan tereşşuḥ) Sızma, sızıntı yapma, ufak damlalar hâlinde çıkma, terleme. (31/13)

tenbel (Far. tenbel) [Kelime Türkçe’den Yunanca’ya da geçmiştir] Çalışmaktan hoşlanmayan, çaba göstermeyen, gayretsiz, iş yapmak hususunda ağır davranan (kimse). (17/8)

tenbīh (Ar. nebh "dikkat etmek"ten tenbih) Bir şeyin yapılıp yapılmamasını, şöyle veya böyle yapılmasını söyleme ve bunu üzerinde durarak hatırlatma. Uyarma, uyarı, aklını başına getirme. (7/15)

tenḳīṣ (Ar. naḳṣ "noksan olmak"tan tenḳiṣ) Azaltma, indirme, eksiltme. (39/18)

temās (Ar. mess "eliyle dokunmak"tan temāss) Birbirine değme, dokunma.İlişki, münasebet. (-/2)

temāşā (Ar. meşy "yürümek"ten temāşi "birlikte gitmek" > Far. temāşā) Bakıp seyretme, zevkle hayranlıkla seyretme, izleme. Zevkle seyredilen şey, görünüş. (-/2)

teṣāduf (Ar. ṣadf > muṣādefe "karşılaşmak"tan teṣāduf) Tasarlanmadığı halde karşılaşma, rastlama, rast gelme. (12/3)

tesmiye (Ar. semv "ad koymak"tan tesmiye) Ad koyma, adlandırma, belli bir isimle isimlendirme. (72/3)

teşebbüs (Ar. şebes "bir şeye yapışmak"tan teşebbus) Bir işi yapmaya davranma, girişme, girişim. (46/3)

teşhīr (Ar. şuhret "şöhret; yaymak, îlân etmek"ten teşhir) Herkese gösterme. Herkese duyurma, dile düşürme, ortaya dökme. (39/18)

teşrīn-i evvel (Ar. teşrin ve evvel ile teşrin-i evvel) Ekim ayı, birinci teşrin, ilk teşrin. (61/8)

teşrīn-i sāni (Ar. teşrin ve sāni "ikinci" ile teşrin-i sāni) Kasım ayı, ikinci teşrin, son teşrin. (60/17)

teveccühāt (Ar. vech "yüz; taraf, cihet"ten teveccuh > çoğul eki -āt ile teveccihāt) Bir tarafa doğru yönelme, doğrulma. Yakınlık duyma, hoşlanma, beğenme, iltifat. Teveccühler. (74/19)

tevaḳḳuf (Ar. vuḳūf "ayakta durmak"tan tevaḳḳuf) Bekleme, durma (39/1)

te'yīd (Ar. eyd "kuvvetli, dayanıklı olmak"tan te'yid) Sağlamlaştırma, kuvvetlendirme. (-/5)

tezyīd (Ar. zeyd – ziyāde "artmak, çoğalmak"tan tezyid) Çoğaltma, arttırma, ziyâde etme. (71/9)

tırmanmak (Eski Türk. tarma-mak "tırmalamak"tan tarma-n-mak > tırman-mak) Elleri veya ayakları ile tutunarak yüksek bir yere çıkmak. (30/15)

-U-

'ubūdiyyet (Ar.) Kulluk, kulluğun gereklerini daha dikkatli bir şekilde yerine getirme, ileri derecede ibâdet ve kulluk etme. (66/2)

'umūmī (Ar. 'umūm ve nispet eki -i ile 'umūmi) Umūma 3it olan, genel. Bir şeyin bütününü yaygın olarak içine alan. En üst makam durumunda olan, genele hükmeden. (-/9)

'ulvī (Ar. 'ulüvv "büyüklük, yücelik"in nispet eki -i almış şekli 'ulvi) Yüce, yüksek. (35/14)

'ulviyyet (Ar.) Yücelik, yükseklik, büyüklük. (74/7)

utanmak (Orta Türk. [Oğuzca] utan-mak < Eski Türk. uvut "utanma, hayâ" > uvut+a-n-mak) Kusurlu duruma düşmekten veya kendini öyle görmekten ileri gelen bir eziklik duygusuna kapılmak, gülünç olduğu veya küçük düştüğü için üzüntü duymak, mahçup olmak. (70/1)

-Ü-

ürkütmek (ürk-ü-t-mek) Ürkmesine sebep olmak. (29/12)

ümîd (Far. umid) Arzu edilen, olması istenen bir şeyin gerçekleşebileceği ihtimâlinin verdiği rahatlatıcı, ferahlatıcı duygu, olması istenen bir şeye duyulan beklenti, umut. (33/9)

ümîd-i vâhî (Far. +Ar.) Boş ümit. (61/10)

üslūb-ı sevdāvî (Ar. + Ar.) Üslup sevdalısı (65/6)

-V-

vaad (Ar. va‘d) Söz verme, üstüne alma, taahhüt etme. (26/2)

vaḥşi (Ar. vaḥş “vahşî, ıssız” ve nispet eki -i ile vaḥşi) İnsana yakınlık duygusu vermeyen, dehşet uyandırıp iten, ürkütücü. (41/20)

vaḳ‘a (Ar. vaḳ‘a) Olan vukū bulan, ortaya çıkan her türlü durum, hâdise, olay. Hastalık. (6/13)

vaḳār (Ar. veḳār) Ağırbaşlılık, haysiyetli ve şerefli olma, temkin. (27/5)

vāḳi (Ar. vāḳi‘ “vukū bulan”dan vāḳı‘a) Olmuş olan şey, geri çevrilmesi mümkün olmayan olay, olgu. (17/5)

vālide (Ar. vilādet “doğurmak”tan vālide) Anne. (15/5)

vārid (Ar. vurūd “gelmek”ten vārid) Gelen, ulaşan, vâsıl olan, olması mümkün olan. (25/9)

vaẓîfe (Ar.) Bir kimsenin yapmak zorunda bulunduğu iş, görev, ödev. Bir kimse veya şeyin yaptığı iş. (8/17)

vaż‘iyyet (Ar. vaż‘ “durum, şekil”den yapma mastar eki -iyyet ile vaż‘iyyet) Durum, hal. (31/6)

vech (Ar. vech) Yüz, çehre. Sebep, vesîle. (31/13)

vefā’ (Ar.) Sözünde durma, verilen sözü yerine getirme. Dostluk ve muhabbette sebat etme, sevgide süreklilik, bağlılık ve sadâkat. (62/21)

vefākār (Ar. vefā ve Fars. -kār ekiyle vefā-kār) Vefâ gösteren, vefâ sâhibi, vefâlı (kimse). (36/1)

vesîle (Ar. vesile) Sebep, bahâne. Fırsat, elverişli durum. (47/8)

vilāyet (Ar. vilāyet) Bir vâli yönetimindeki en önemli idârî bölüm, il. (74/17)

volan (Fr. volant < Lat.) Elbise, perde, örtü vb.nin kenarlarına dikilen, kıvrımlı enli bir şerit şeklindeki kumaştan veya dantelden süs. (6/14)

vücūd (Ar. vucūd) İnsan veya hayvan gövdesi, beden. (31/6)

-Y-

yalŋız (Eski Türk. yalngus < yalıng “çıplak”) Yanında başka biri bulunmayan, başkası ile birlikte olmayan (kimse). Tek başına. Sâdece. (19/5)

yalvarmak (Eski Türk. yalbar-mak – yalvarmak; kökü belli değildir) (-e) Birinden bir şey isterken yumuşak ve acındırıcı bir tavır takınmak, saygılı bir ısrarla istediğini söylemek. (17/10)

yāḫud (Far.) Veya. (-/7)

yegāne (Far. yegāne) Tek, biricik. (67/15)

yeis (Ar. ye’s) Şiddetli üzüntü, keder. (31/2)

yeknesak (Far. yek “bir” ve Ar. nesaḳ “dizi, tertip” ile yek-nesaḳ) Hep aynı

şekilde, değişmeden devam eden, tek düze, biteviye, monoton. (11/9)

yekūn (Ar. Kevn > yekûnu "olur" dan yekūn) Toplama işleminin sonucu, toplam. (38/4)

yüksek (Eski Türk. yüksek < yükse-mek "yüksek olmak") Tabanı ile en üst noktası arasındaki mesâfe kendi cinsinden olan şeylere göre fazla olan. Şiddetli, güçlü, etkisini kuvvetle hissettiren. Üst tarafta bulunan yer. (26/14)

-Z-

ża'af (Ar. ża'f) İrâde zayıflığı, dayanamama. Aşırı alâka duyma. (47/8)

zā'id (Ar. ziyāde "artmak, çoğalmak"tan zā'id) Sonradan eklenen, ilâve edilen. Artan, fazla, artık. (26/5)

zaḫmet (Ar.) Sıkıntı, eziyet. Güçlük, zorluk. (8/9)

zā'il (Ar. zevl – zevāl "helâk olmak"tan zā'il) Devamlı ve kalıcı olmayan, sona eren, yok olan, ortadan kalkan. (69/15)

ẓan (Ar. ẓann) Gerçeğini bilmeden ihtimal üzerine hüküm verme, bu yolda verilen hüküm, sanı. Şüphe, kuruntu, işkil. (39/2)

ẓarāfet (Ar. ẓarāfet) İncelik, zariflik, nezâket. Hal ve tavırdaki güzel görünüş, hareketlerdeki âhenktar güzellik, incelik. (48/14)

żararsız (Ar.) Zararı dokunmayan (7/3).

zehr-i ıżṭırāp (Far.+ Ar.) Yok edici ızdırap. (47/13)

ẕeki (Ar. ẕekā' "çabuk anlamak"tan ẕeki) Çabuk anlayan, anlama yeteneği olan, zekâsı keskin (kimse). (74/20)

zevce (Ar. zevc "eş, çift"ten zevce) Bir erkeğin nikâhlı eşi, karısı. (72/4)

ẕihn (Ar.) İnsanın kendini ve çevresini bilmesinde rol oynayan idrak, tanıma, anlama, kavrama, hatırlama, sembolleştirme, muhâkeme ve soyutlama gibi faâliyetlerin bütünü**.** Hâfıza, bellek**.** (24/15)

zindān (Far. zindān) İçine tutukluların, hükümlülerin konulduğu kapalı yer. (72/13)

ẕīruḥ (Ar. ẕi "sâhip" ve rūḥ "can" ile ẕi-rūḥ) Canlı. (-/5)

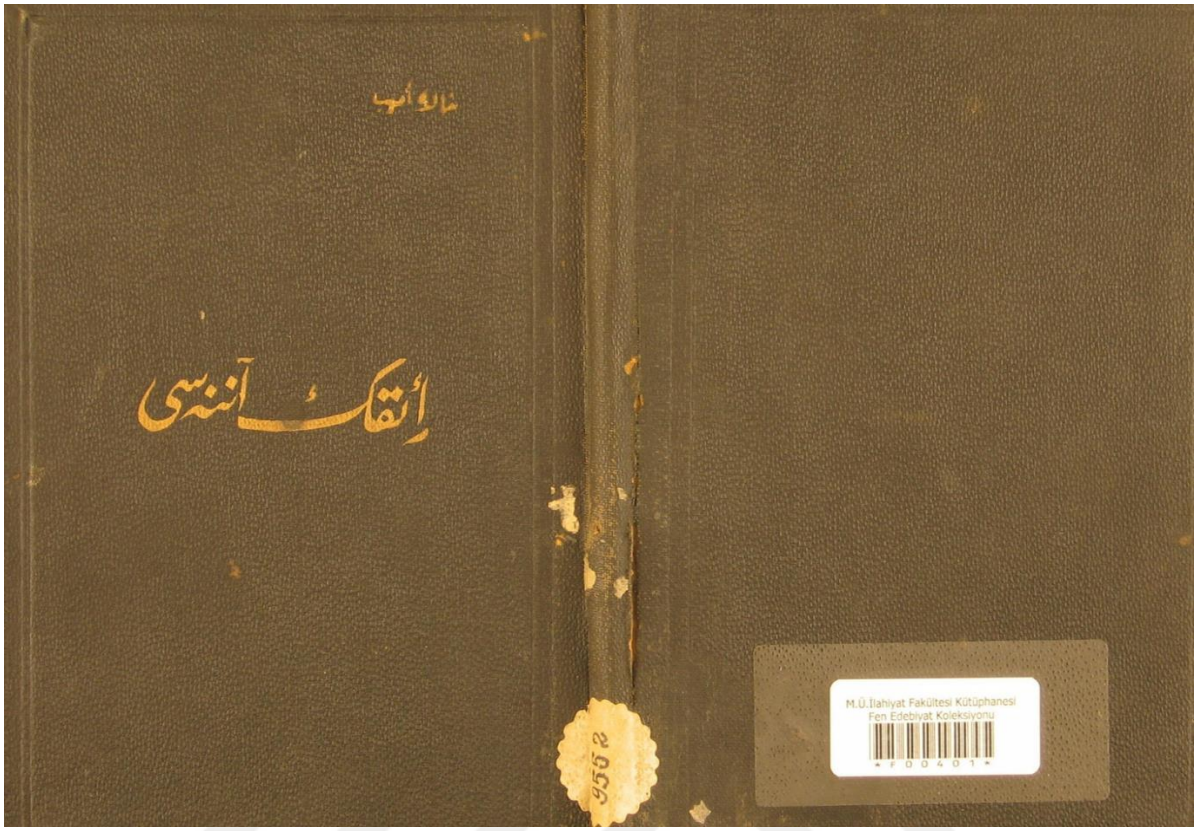
ẕirve (Ar. ẕirve) En yüksek nokta, tepe, doruk. En üstün seviye. (4/1)

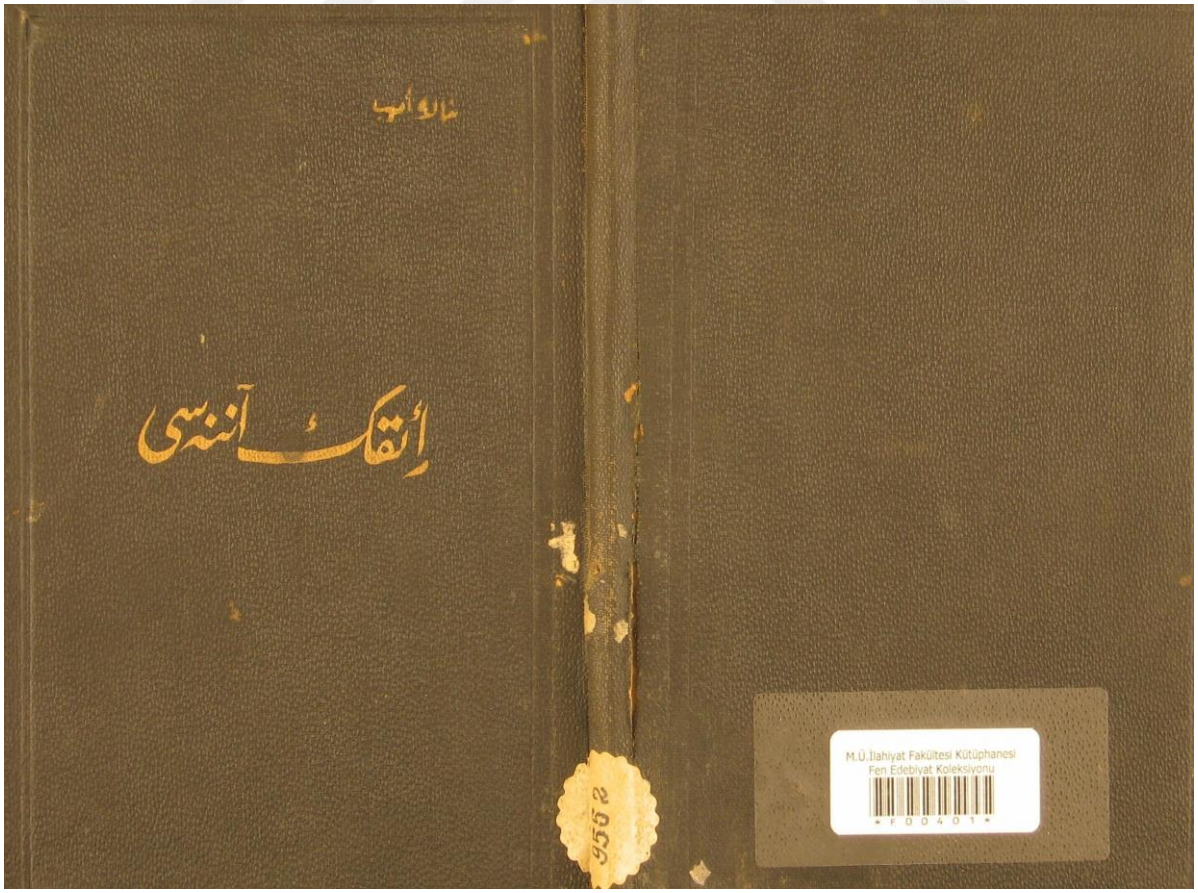
żiyā' (Ar.) Işık (44/19)

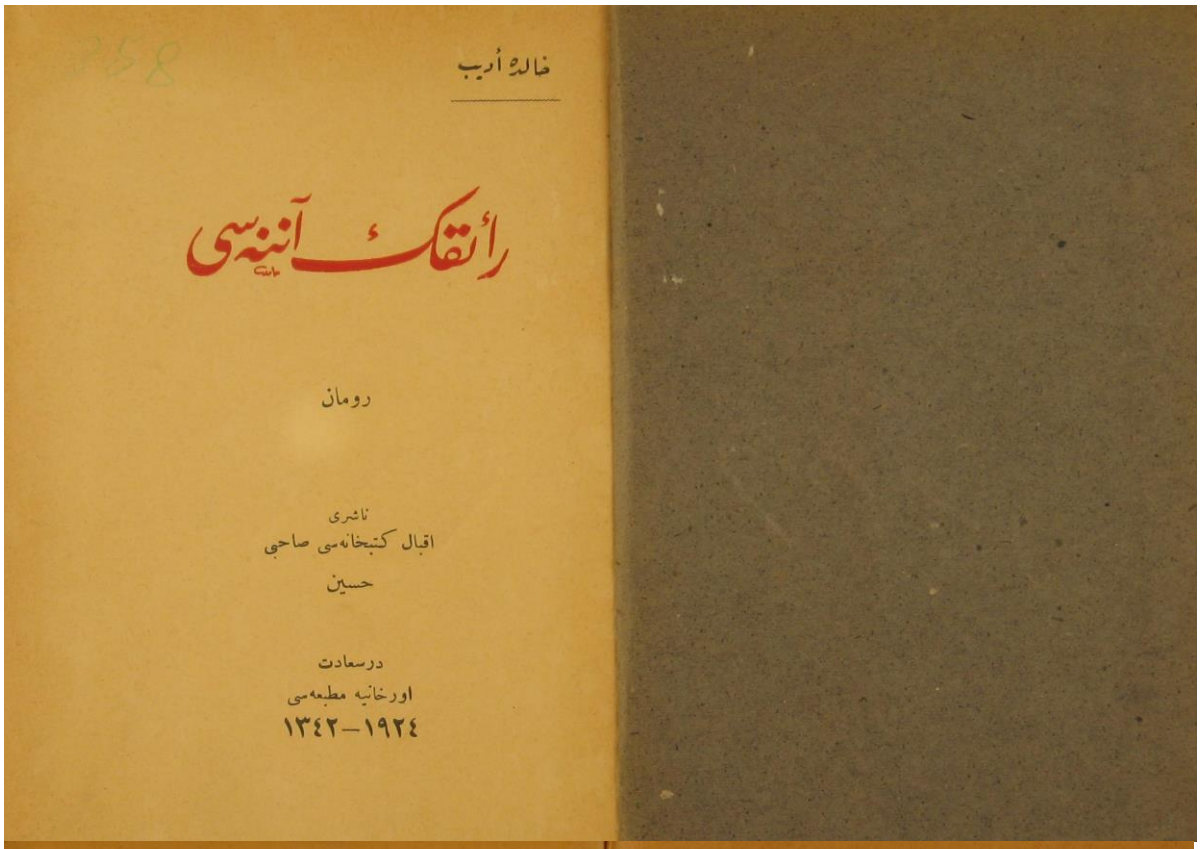
ziyāde (Ar.) Fazla, çok. Lüzumsuz, boş. (26/4)

ẓulmet (Ar.) Eziyet etmek, işkence etmek. (67/15)

4.2. Râik'in Annesi Osmanlıca Metni

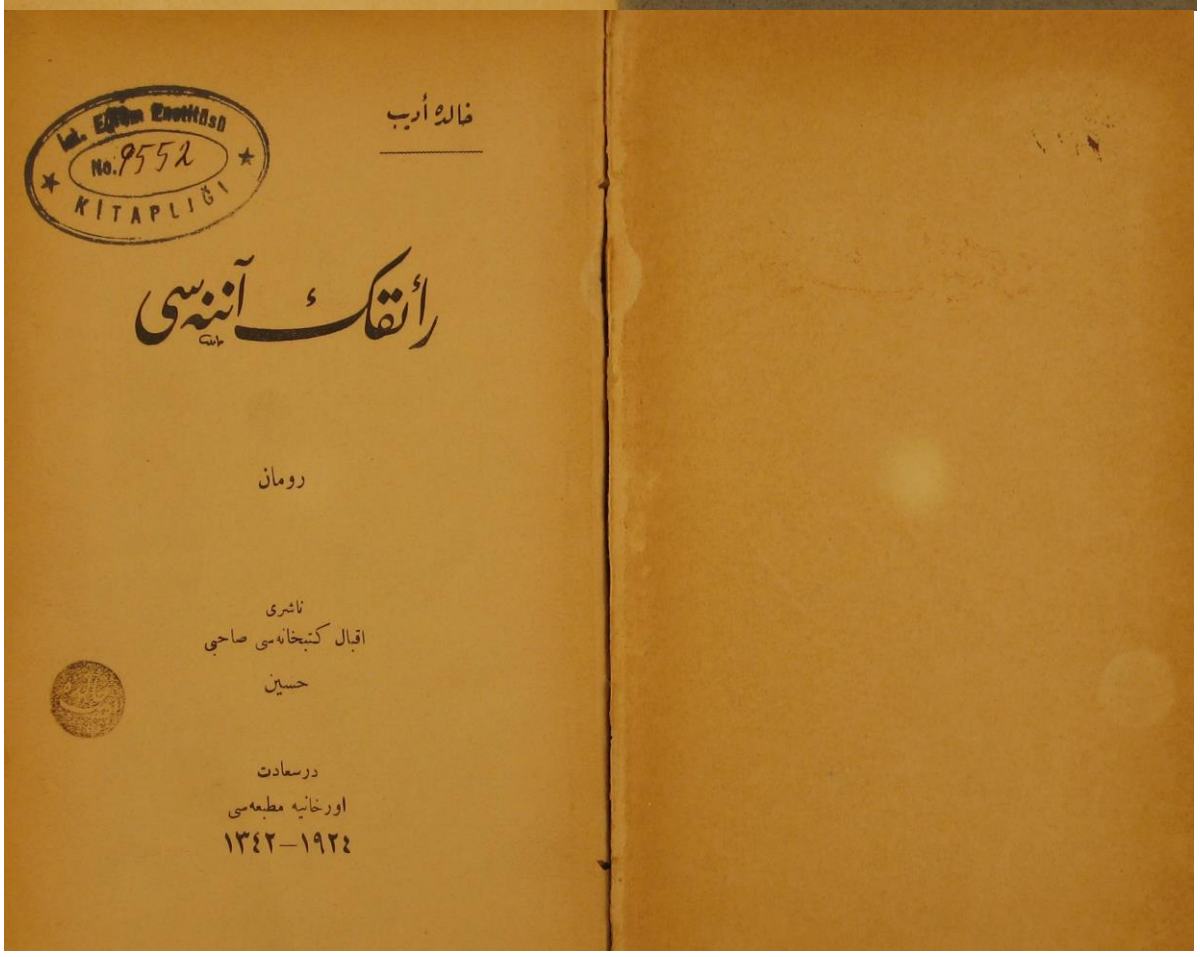
خالدهٔ أدیب

رائقك آننه‌سی

رومان

ناشری
اقبال کتبخانه‌سی صاحبی
حسین

درسعادت
اورخانیه مطبعه‌سی
۱۳٤۲–۱۹۲٤

Ist. Eğitim Enstitüsü
No. 9552
KİTAPLIĞI

خالدهٔ أدیب

رائقك آننه‌سی

رومان

ناشری
اقبال کتبخانه‌سی صاحبی
حسین

درسعادت
اورخانیه مطبعه‌سی
۱۳٤۲–۱۹۲٤

نه کوزل بر صوك بهار اولیوردی . هر کسدن اول فالقیور ، بیاض بردومان کبی اوطه‌مه یواش یواش استیلایدن او ایلك ضیانك بورغازك شاهقه‌سندن قاپارق آغاجلری درآغوشنی تماشا ایدییور ، اویانوب‌ده هنوز قیمیلداتمیان عالمی دیکلیوردم ، اوفق بر پارلاق تتره‌یه‌جك ، قارشوکی قوملر پنبه‌لشه‌جك ، اوزاق بر کوره‌ك سسی ، خفیف تك بر دالغه شپیردیسی ، صکره صباح .... بر تماس کبی ، بر نفس کبی دکزلره ، بلوطلره ، هوایه داغیله‌جق ، بردنبره هر شی اویاناجق . یالکز آغاچلر اویوبه‌جقلر ! چوجقلغمدنبری آغاچلرك کیجه اویانوب، کوندوز اویودقلرینه قائلدم . بوسنه آغاچلر آراسنده بو ظلم تأید ایتدی ؛ کیجه نصل ذیروح انسانلره بکزرلر ، سمانك براقلغنه دوغری بوکسه‌لن بو سیاه ذروه‌لر صانکه بیلدیرلر ایله قونوشورلر . سکونتلرنده بیله بر اویانقلق واردر . آرالرندن کچرکن دائما آرقه کزدن بریسی کلدیکنی ، یاخود کورمدیککز بر انسان یاقینلغنی حس ایدرسکز . ترانه‌لری بیله طبیعتك جانسز بر پارچه‌سنك سسنه بکزه‌مز . اوزاقدن بر فصلدی ، جاملره یاپیلدقجه عمومی برایکلتی، صکره هپسی بردن مدهش برکورولتوایله حرکته باشلارلر. نه حرکت : بیکارچه سیاه قدید قوللر اوزانیر ، چکیلیر ، غریب بر

تهدید ایله بر برینه صاریلیر ، اینجه قراکلق ذروه‌لر کوکدن بردن‌بره یره چوریلیرلر ، بو دهشتلی حرکته اشتراك ایدرلر ، غیجیرتیلر ، صاورونتولر ، درین خمورطیلر ایله بر سورو مظلم ، اسرار انکیز طیوفك همان اوچوب بلوطلره التحاق ایده‌جکی ظن ایدیلیر . ضیا

کموشی بر دومان کبی آغاچلرك تپه‌سنده ایکن حالا برمهمیت واردر. یالکز صباح ایشیغی دالدری و قراکلق کوشه‌لری بیاضلاتیرکن آغاچدن بشقه بر شی اولمادقلرینی آکلارسکز . هله کوتش ایله

برابر بتون بو سیاه طیوفك روحلری چکیلیر ، اویورلر .

(حالکی پالاس) ده یوکسك ، کوچوك بر اوطه‌م واردی . صوك بهاری بوراده کچیرمکه قرار ویرمشدم . بو قراریمه بر قاچ سبب واردی . اولا بوندن دها سویملی ، دها روحمه یقین بر یر بولامامشدم؛ ثانیاً استانبولدن اوزاقدی . اوت ، استانبوله، اورادەکی أوه قیشه قدر، صوبالر یانوب‌ده بربوجاق آراپنجه‌یه قدر اینمه‌جکدم.

اوراده نه قدر بیوك بر تهلکه کچیرمشدم . آز دها ، اوت آز دها بنی أولدیردجکلر ایدی .

بو ، بر چوجق شقه‌سی کبی باشلامشدی . دایی زادەم کوچوك مهری ایله هر پایرامده ماصه‌نك اوستنده‌کی شکرلری سپورن، کاغذ-

لريمی قاريشديران او كوچوك قومشو قيزی ، ظن ايدرسه‌م اسمی‌ده نجيبه اولاجق ، دائما (وايبون) ياخود (فارلمان) دن آلدقلری اك بهالی ، فقط اك ثقيل حاضر انوابلرله ، دائما بول كلن يقه‌سندن بر قوش بوينی كبی ديم ديك كورونن اينجه بوينی، اوزون سياه اوركوسی ايله ايكی سنه اول اودامدن هيچ چيقمايان چوجق مهری نفسی كسيله‌رك ، يناقلری قيزاره‌رق نجيبه‌نك أوندن كلديكی زمان قولاغمه « دايجغم ، نجيبه‌بی آلبرميسك ؟ » ديردی . بر كون بنی أولديرمك ايچون نه‌دن عجله ايتديكنی صوردم .

— دايی ، ديدی ، نجيبه‌نك كوروجه‌سی اولهجغم ، برده . . .

— لقيرديكی بيتر .

كندی قيصه ، دار فستانله ـ ايچنی چكه‌رك ـ باقدقدن صكره :

— نجيبه‌بی سن آلبرسه‌ك بكا هپ ايپكلی فستان كيديره‌جك ؛ ديدی .

— ديمك نجيبه سكا اويله سويلدی ؟

— يا ، دايی جغم .

— باق سكا سويليه‌يم، مهری، نجيبه‌نك فستانلری نه‌قدر چركين ايسه اخلاقی‌ده او قدر چركين . برده سنی أولنمك لاقيرديسندن منع ايدرم .

بوسوزلرم مهری‌يی بك‌ده اقناع ايتمه‌دی اما بنه بر دها بوندن بحث ايتمكه جسارت ايده‌مدی . بووقعه جريان ايده‌لی ايكی سنه اوليور. شمدی نجيبه اركككدن قاچيور ، وولانلی چارشافلر ، تول‌شميه‌لر،

فيشيلديلی أتكلری ايله محله‌يی دولدوروبور . هله « مانشيش » ی بن أوه كلير كلز پيانوسنده‌قورولمش برماكنه كبی باشلار . بوضررسز كوچوك قيز نهايت بك ايچ صيقيجی بر كنج قادين اوليور . حاضر أثواب دكانلری آچيله‌لی ، فونوغرافلر چيقه‌لی خلقمزاسكی ساده‌لكنی حسن طبيعت مليه‌سنی غائب ايتمكه‌باشلادی.اك فقيری بيله ـ بايرامده اولسون ـ ايری آلمان چوجقلر ايچون پاپيلوب‌ده بزم نحيف كوچك قيزلری قيلوميغه‌يه بكزه‌دن اوجوز حاضر بر فستان آليور . ألف بابی بيله‌ميه‌جك قدر اك هجری بر محله‌ده بيوين قيزلر بيله مطلق قارناواله چيقان روجه برشرقی‌يی سويليور .

نجيبه آنجق اون‌بش ياشنده اولاجق ، بن اوتوز ايكی ياشنده‌يم. طبيعتك ايكنجی صنفندن فسوا كری برطلبه استميوب‌ده بنمله أولنمك تصورنده بولنمه‌سندن بك طبيعی بر كنج قيز اولماديغنی استدلال ايديبورم . برهفته اوليور ، برآقشام مهری برفشنك كبی اوطه‌مه آتلدی . يوزنده اوقدر مهم حوادث علائمی واردی كه ألمدن قلمی براقدم ، صوردم :

— بنه نه‌وار ، كوچوك مخبر ؟

— بيلسه‌ك آنه‌مله بابام دون آقشام نه سويليورلردی ؟ ...

— بونی هيچ بيلمك ايسته‌ميورم. آنه‌كله بابا كك سويله‌دكلرينی تكرار ايتمه‌مكی تنبيه ايتمشدم . سن بيليرسك ، فقط ديكه‌مز ايسه‌ك پشمان اولورسك . »

آرقه‌سنی دوندی ، يالاندن اوطه‌دن چيقار كبی ياپدی . معمافيه

بنده‌كی لاقيدی‌يی كورنجه دوندی . بردنبره :

— سنی أولنديريورلر ، نجيبه‌بی آليورلر ، ديدی.

صوكره چهره مده‌كی شاشقينلغی كنديسنجه برعلامت مظفريت تلقی ايتمش كبی اولمالی‌كه ايضاحاته كيريشدی : نجيبه‌نك آنه‌سی برخبر كوندرمش ، قيزلرينی بكاويرمك آرزوسنده اولدقلرينی ايمايتديرمش .بم رد ايتمك حقم‌اولديغی وبوحقمی‌استعمال ايتمه‌مك احتمالی بولنديغی غالبا خاطرلرينه هيچ كلمامش . هرحالده ياشجه ، ثروتجه نجيبه آرزو ايديلير برآرقداش ؛ خصوصيله برسنه‌در فرانسزجه اوكره‌نيورمش، بك‌اوغلنده دكانجيلرك پارمقلری آغزنده قاليورمش . دها نه‌لر !

قوجه‌سنی ، « بونژور » ديه قارشيلايان ، بك‌اوغلنده‌فرانسزجه پازارلق ايدن ، چوجغنه آنه‌دن اول « ماما » ديديرتن قادينلردن الله ، بزم كبی كندی حالنده ياشايان كنجلری محافظه ايتسون . بم ايچون اختيار ايديلن بوتحصيله ، بوزحمته ، هله « كی‌كی قوقو » شرقيلرينه نه‌قدر آجيدم .

اوكيجه چانطه‌می طوپلادم . صباحلين قاچدم . بن كله‌دن هيچ اولمازسه نجيبه نشانلانملی . اوقيز بيكار قالدقجه دايمك أونده راحت ايده‌ميور وكنديمی تهلكه‌ده بوليوردم .

ايرتسی كون بن كيدركن ، سليمان كنديسنی برابر آلمامی رجا ايتمشدی . فقط بودفعه استانبول ايله ـ برزمان ايچون ـ قطع‌مناسبت ايتمك لازم كليوردی . ايكی سنه‌اول هكبه‌ليده اوفق برأوطوتمشدم . سليمان ، اوزمان خدمتجيلك ، آشجيلق وظيفه‌سنی كمال مهارتله

ياپمشدی . يالكز قومشونك خدمتجی قيزلريله فضله تكليفسز . بوقصورلرينی اورتمك ايچون بنی‌ده كوچوك خانملرله صيق فيق كورمك ايستر . هرحالده شو آرالق بوقصور بنجه هضم ايديلير طاقدن دكل. ايشته بنی « حالكی پالاس » اوست قاتنده‌كی كوچوك اوطه‌يه

التجا ايتديرن اسباب بوندن‌عبارتدی . هركدن‌ايركن‌قالقيور ، عباس پاشا اسكله‌سنه اينيوردم . يانقو ساعت اونبرده صندالی كتيريوردی . دكزی اوياندرمغه قورقار كبی منتظم آغر كوره‌ك ضربه‌لريله صولری اوقشايه‌رق اوزاقلاشيوردق . صباح قهوه‌آلتيسنی صندالده‌ايديبوردم. صوكره ساعت اوچه قدر بالق طوتيوردق . يالكز كندمزه معلوم

ظن ایتدیکمز قیالقلر آراسندن چیقیور ، برآز یوقاریده یشیل قدیفه کبی یاپیلان ال قدر جملك اوزرنده حاضرلقلر یمزی یاپیوردق . اوراجقده برمدت بوز برونك سسلرینه ، صباحك نهایتسز پنبه سماسنه ، دورغون دکزلرینه باقان چاملقدن ، بوزغازك یوموشاق سیاه اورمانلرینه ، ایکی آطه آراسنده مرمادانه‌رق آقوب کیدن مائی موجه‌لره باقه‌رق اوکله‌یی بکلیوردم . اووقت ، یانقو یواش‌یواش چالی چرپی یاقارق طوتدیغمز بالقلری قزاردیور ، سپتمزده کنیردیکمز چرزی،صیجاق‌اکمکی جیقاریور،یمکمزی ییوردق. صباحك‌رطوبتنه قارشو کتیردیکم بیوك مانطویه بورونه‌رك کوزلرم مائیلکده ؛ یناقلرمی ، صاچلریمی دنیانك الك طراوتلی دکز وجام هواسی اوقشایه‌رق بنی اویودیوردی . حتی یانقونك صندالله کیتدیکنی وصندالك اوزاقلاشدیغنی دویمادن اویویوردم . اویشیل اورمانلر ، مائی‌سمالر، بیاض بلوطلر ایله محاط اولان اویقونه لذیذ اویقو ایدی. بتون بو طبیعتدن مقطر حیات ، صحت و سعادت نفسلری کبی معطر ، صاف روزکارلرك نوازشی ایله دالار کیدردم .

هانکی دقیقه اویاندیغمی تعیین ایده‌مدن آغیر ، آغیر روحم بتون بو بدایعی ایچمش ، برآز بیهوش ، کوزلرم نیم مستور اویانیر ، پنه طبیعتك برپارچه‌سی ایمشم کبی بونلره کندیمی اوقدر قارشمش بولوردم که بو مناظر طبیعیه‌دن هویتمی تجرید ایچون برایکی ساعت اوغراشیردم . بورادن ساعت طقوزده چام لیمانه اینر ، قهوه‌می

ایچردم . صوکره بیوك‌یولی تعقیب ایده‌رك اوتله دونردم . بوساعتده صارمتراق توزلرده ، یشیل طاغلرده ، حتی یولده قوشوشان یاوروجقلره‌بیله بلیرسز ، پنبه برضیا سرپلیر ؛ اوقدر بلیرسز ، اوقدر طبیعی‌که کوکلرده‌کی حرص انسان کورمسه بتون بوکوچوك عالمی پنبه ظن ایده جك . نهایت آنجق دکیشمك ویمکه یتیشمك ایچون

اوتله قوشاردم . تهراسه‌ده قهوه‌می‌ایچر، مادموازل قالینقونك زنکین توالتلرینه ، مادام اورپیدینك (فلیرت) لرینه باقار ، صوکره فنا بر رؤیا خاطره‌سی کبی قولاقلریمی طیرمالایان « کی‌کی ، قوقو » نغماتندن قاچمق ایچون چاملغه قدر یورور ، بر آغاج آلتنده ، آچیق هوادن بر آز سرخوش یاتمق زمانی بکلردم . فقط هیچ بر زمان آغاچلر آلتنده سکونت حس ایده‌مم . بنجه‌مجهول بر طاقم حیاتلرك پنه بنجه مجهول شرائط تحتنده یاشادقلرینی ، حتی بنی تجسس وتدقیق ایتدکلرینی تصور ایدر ، دائما چاملقدن اعصابم یورغون دونرم . هرکون حیاتم بوبلانی تعقیب ایدیوردی . بویکنسق ، کوزل حیاتك

هروقت دوامنی ایسته‌یوردم.

برهفته‌در کسه‌یی کوره‌میوردم. یالکز تصادفی اوله‌رق جمعه کونی

اوتله ایرکن دونمشدم‌ده رؤفه راست کلمشدم . کچن سنه عائله‌سیله هکیه‌لیده اوطورمش اولدیغنی بیلیوردم . أولی برآدمك اوتلده ایکی اوطه آرامسی بکا برآز شبه‌لی کورونردی . معمافیه بنی کورونجه بر دنیره نامعلوم برسبیدن طولایی کیرالامقده اولدیغی اوطه‌لردن‌صرف

نظر ایتدی. قیصه بر سلامدن سکره چیقدی، کیتدی. طوری پك غریب ومتردد،فقط‌هر اوفاق وقعه‌یی تحلیل‌ایده‌جك کیفم اولمادیغندن پك چابوق اونوتدم .

بوپازارچام‌لیمانه دوکولن ایشسز،معناسزخلقه، باستون‌صالالایارق بیاضلی کنج‌قیزلری تعقیب ایدن‌کروهه قارشمق ایسته‌یوردم.طقوزده اوتلدن چیقدم . آغیر آغیر یورویوردم . نه چوق کوزل چهره‌لر واردی . پاپراقلر ، کونش ، آچیق افقلر کبی بونلرده شو مناظرك ناقابل تفریق پارچه‌لری ایدی . بیوك پاپاتیه کبی بیاض باشلقلری ، باتیستلر ایله سوسلنمش یووارلاق، ظریف کوکسلری، بوقدرمختلف جنسده آچیلان چیچکلر کبی خندان کوزلریله کوزلریمه اوقدر حظ ویریورلردی که هرپازارشو یولی تعقیب ایتمکه‌قرار ویرمشدم. بورامی معناسز چهره‌لی، قیورجق بیقلی کنجلر ایله مالی ایدی. شوغلبه‌لق آراسنده کافی یلدیرمه کوره‌مدیکمه متأسفدم. بلکه یلدیرمه‌لرنامتناهی توز بلوطلرینه‌بورونمشلر،بیوك آطه یوللرنده صیرتلر برآلای‌فسلره باقه‌رق صیریتوب دونیورلر.

— آیاقرکله توز قالدیرما ، فستانکی کیرلتمه‌جکسك ، باق مامالك کلیور.

اوکمده فرانسزجه‌میرلدانه‌رق برفیچی، فقط قورسه‌لنمش،اورتمسی اینجلمش، بویوك شاپقه‌لی وانکلریی صیقه صیقه کوزلریمك‌ایکرندیکی برآت کومه‌سنی تشکیل ایدن بر فیچی کیدیبور . یانده ایکی چوجق وار ، ایکی ظریف قوقلا ! بیاض پونژه فستانلر؛ آلتی ایله درت‌یاش آراسنده، باشلرنده بیوك بیاض کونشلکلر، فیچی، احتمال،مربیه‌لری

اولاجق . فرانسزجه سویلیورلر . فقط چوجقلرك ملیتنی تخمین ایده‌میورم. برآزاونه‌ده آچیق برآرایه‌دوردی. ایچندن صاری یلدیرمه‌لی بر قادین أکیلدی . چوجقلر آیاقلرینه‌ك اوجنه باصارق آرایه‌یه قوشوشدیلر .

— ماما، ماما...

صاری یلدیرمه‌لی ، مادموازل ایله اوزون بر فرانسزجه مکاله‌یه کیریشدی. چوجقلرینی فرانسزجه برطاقم نوازشلره بوغدی. کوپرووده چوجقلرك کونشلکنه توکورن حریفلرك تعصبنه یاقین بر تهورحس ایتدم. صانکه ماما کله‌سی آنه کله‌سندن دها سویملی، دها صمیمی‌می؟ اشته کندیمی دائما صاقلامق ایسته‌دیکم بر ترك قادینی! حدتلی حدتلی یوروبوردم. شو دانتل ایچنده، قورولمش کپی بونژور، بونسواردیبن چوجقلره باقدمده؛ بردنبره آیاغنده طاقونیه، آغزنده ساقز، آرقه‌سنده ایکی اورکو، قپو اوکلرنده قایدیراق اوبنایان او آتشین ، مستهزی... فقط تربیه‌سز کوچوك قیزلری کوزلرم آرادی.

باستونله توزلرك اوستنده یوللر یاپیور، عینی زمانده بنکه‌مله خیالی بر مکاله یوروتیوردم : « باقکز بن نصل قادین ایسترم . لسان ، ایسترسه بیلسون، حتی ایکی ، اوچ ؛ فقط هیچ برزمان بك اوغلنده فرانسزجه بازارلق ایتمه‌سین ، فرانسز قادینلرینی تقلید ایده‌جکم دیه ساخته کولوشلر، غریب‌الاوغوشدرمه‌لر، باش صاللامه‌لر، صیچرایه‌رق، حوپلایه‌رق یورومه‌لر یاپماسین . هرلرومسز شیئه فرانسزجه حیرت ایتمه‌سین . باباسنی کورونجه « اوح ! مون په‌ر » ، بر شیدن قورقنجه « اوح ! مون دیو » دیه‌سین. معتقداولسون، آرا صیرا جامعه کیتسین.

ایچون یانقویه خبر کوندردکدن صکره دوندم. یتاغمك فارشوسنده‌کی بجره‌یی آچیق براقه‌رق اوطه‌یی بیقایان بیاض ضیا ایچنده‌یاتدم. نه‌قدر مدت شو پارلاق ، مشعشع ایشیقده ، مبهم سونوك تتره‌شن بیلدیزلره باقدیغمی بیلمیورم . ایرتسی کون دیزلرمده بر یانقله اویاندم. کونش ضیاسیله یتاغمی قاووریوردی . یتاقدن فیرلادم ؛ ساعت ایکیبه قدر اویومقلغم ایلك دفعه واقع اولیوردی. مختصر بر قهوه آلتی‌پی متعاقب جاملقلره فیرلادم. برزمان جام ایکنه‌لرینی أزه‌رك تنبل تنبل یورودم.

— قوزوم نه‌جکم .

رائفك سسی یالواریور. صکره متبسم ، نوازشکار، برآرده شوخ رقیق بر استهزایی کندینه مزج ایتمش بر قادین سسی:

— کندی باغچه‌مزه کیتمه‌دن اولماز، دییوردی.

— بردها کدینك قوروغنی چکمم.

— اولماز.

— سینکلری اولدیرم.

— اولماز.

— پلیچلاری قووالامام .

— اولماز.

— هرسوزیکی دیکله‌رم... نه‌جکم!

رائفك سسی بر آز خرچینلاشیوردی. آغیر آغیر یوله‌چیقدم. دونکی مائی یلدیرمه‌لی، الده‌اوفق برسپت، سپتك اوستنه رائفی ایکی قوللیله آصلمش ، یوزی کولنج، فقط جاذبه‌لی براسترحامله مائی یلدیرمه‌لی‌یه متوجه یورویور . سپتك محتویاتی برکدی کپی‌قوقلایه‌رق

نه‌اولدیغنی آکلامق ایچون آصیلان رائفی عادتا سوروکلنیوردی. آرتق شبهم قالمادی. رائفی بوقادینك چوجغی.

— نه‌جکم ساده سویله ویرمه . سپته نه‌وار ؟

— دیدیکم یره کیدنجه کورپرسك.

— بن بیله‌یمی ، نه‌جکم؟

— بیل .

— بنیرمی ، یمزمی ؟

— بنیر، قوجه آحمق.

— قاپلومبغه یاوروسیمی؟

— قاپلومبغه بنیرمی؟

— او..ف ، آرتق بیلمیه‌جکم. سپته کنی‌ده یم؛

— بن یالکز یرم.

رائفی متفکر ، خیرچین ، فقط نینه‌سنك برآز مستهزی لاقیدیسنه قارشی جسارتی دوشوك. بر دقیقه سکوتدن صکره دوردی :

— صاحیدن یرمیسك ، نینه‌جکم؟

اوزون ، خفیف ، ظریف بر قهقهه .

— اویله‌یا، سن ایسته‌مزسه‌ك البت یرم.

— بن‌ده قاپلومبغه یاوروسندن بشقه نه‌وارسه یرم.

— کدی یاوروسی اولسه‌ده یرمیسك؟

رائفك صورتی دوشدی. سپتی براقدی. ساکتانه‌یوروبور. کنج قادین چوجوغی فضله‌اوزمش اولدیغنه متأسف، آرقه‌سندن باقیوردی. چهره‌سنی آنجق یاندن کوره‌بیلیوردم : اوزون کیرپیکلری آزیجق یوقاری دوغری دونوك ، قاشنك اوجی ایچه ، بورنی برآز اوزونجه ، قره‌م رنکنده‌کی قیمتدار بر قوماشی خاطرلاتان لکه‌سز بر تن ، دوداقلر بنك اوجی رقیق بر نقشه ایله مهتز ، آلتون کپی قیزیلتیلی ، آچیق کستانه رنکنده صاچلری کونشده پارلایور. کوزلرینك رنکی ایله جبهه‌سنك معناسنی تصور ایده‌میورم. فقط کوردیکم قدری بکا ایچه ، مستهزی ، کوزل اولمقدن زیاده کبار وکورلمه‌مش طرزده جاذبه‌دار بر قادین تخمین ایتدیریبور. رائفك سکوتنی فضله بولمش

اولمالی که سوموره‌تمش کیدن چوجوغه بردها باقدقدن صکره‌أنکلرینی طوپلادی، بردن بره قوشمغه باشلادی. یلدیرمه‌سنك آلتنده‌دالغه‌لانان وجودی، ظریف، کوچوك آیاقلرینك حرکتی، داغیلان باش اورتوسی ایله بتون اوضاعی شعر مطلق قدر کوزل، الك آغیر برموسیقی پارچه‌سی

قدرغشی ایدیجی. جاملره دالارکن باش اورتوسی قایدی، برآن ایچون آلتون موجه‌لریله کونشده یانان، پارلایان بر باش کوردم، صکره

غائب اولدی. رائق قیرمزی باجاقلری بربرینه قاریشارق، آوازی جیقدیغی قدر باغیرارق آنه‌سنی متعاقب جاملغه دالدی.

شو طبیعی منظره‌نك طراوت‌وساده‌لکندن دماغم، قلبم‌وکوزلرم محظوظ، متلذذ؛ اونلرك غائب اولدقلری نقطه‌یه قدر کلدم. تام او نقطه‌ده تجسسمه غلبه چالامیارق بولدن جاملغه بر ایکی آدیم آتدم. بنم اوکلن یمکی یدیکم چنلکده رائقك آنه‌سی چوملدمش، قوللرینی صیوامش؛ اوفاق، بیاض الاریله تمیز بر ثیته یاپیور، صکره سپتدن یورطه، تازه پنیر چیقاروب رائقده حالا آیاقده؛ یالواریپور، صاقلادیغنك نه اولدیغنی صوریپور. کنیچ قادین النی‌سینه صوقدی، رائقك یاناقلرینی آکدیران ایکی دانه بوبوك، بنیه شفتالی چیقاردی. رائق اللرینی چیرپارق، صیچرایارق دونیوردی. بردنبره آغاچلرك آراسندن کوزی بکا ایلیشدی. او ایری، نمناك چوجوق کوزلری اوکنده کندیمی او قدر عاجز ومحجوب بولدم که قاچامادم.

« نینه‌جکم، شوکاده بر شی ویر » دیدی. دریمك آلتی صو دولو ایمش کبی بردنبره آلتمدن صوغوق بر تر بوشاندی. شمدی کنیچ قادین یوزینی دونه‌جك، نی کوره‌جك اولورسه یا اخلاقسز بر چاپقین، یاخود آچ کوزلی بر دیلنجی ظن ایده‌جك. برآن ایچون هیچ بر حرکته مقتدر اولامقسزین چیویلنمش کبی اولدیغم یرده قالدم. فقط کنیچ قادین باشنی چویردی.

« رائق، نره‌یه کیدرسه‌ك بر کوپك بولورسك، حوشت . »

دیدی. رائقك اوزون قهقهه‌سنی، ایضاحاتنی ایشیتمه‌مك ایچون حیاتمی قورتاره‌جقمشم کبی قاچدم. همان‌بش دقیقه آرقه‌مدن یتیشیرلر کورورلر خوفیله آلتمدن تر بوشانارق قوشدم؛ صکره یولك اوستنه اوطوردم؛ خوفمك؛ تلاشمك نه قدر کولنیچ اولدیغنی خاطرلایارق اوزون مدت کولدم.

اوچ کون صکره استانبولدن احسان ایله سالم کلدیلر و بالغه چیقدیلر. کوپك لطافتنه دویامادیلر، جاملرك آلتنده‌اوچزده‌اوزاندی. یغمز زمان احسان بردنبره صوردی: « رؤفی کوروبورمیسك؟ » اوتله بر قاچ کون اولکی زیارتی خاطرینه کلدی. فقط بر شی

بزم او کول رنکلی، لوش قبه‌لرده ایکله‌یه‌رك عکس صدا یاپان مناجاتلرك محتشم بر انتظامله او قبه آلتنده یره سورونن آلنرك جیقاردیغی سسك شعر وعظمتنی روحی حس ایده‌بیله‌جك، بوعلوی عبادتك جلالتی

ایله روحی تنزهین بر قادین، صکره بتون بوحسلرینی چوجقلرینه تلقین ایده‌بیله‌جك بر قادین اولسون.»

«موسیقی بیلیرسه، آغیر، قلاسیق، جدی‌شیلر بیلسین، برآزده چوجغنی اوبوتاجق تینی‌لر چالسین، صاچلری مطلق کوزلری دیکلندیره‌جك‌طرزده قویوجه بر کومه‌تشکیل‌ایتسین، بتون اطواری، طرزی ساده اولسون، کوزلری متبسم، آغزی مساعده‌کار ومشفق، اللری یوموشاق اولسون.»

جام لیمانه دونه‌جك یره قدر یورومشم، کندی کوشمه دیه تصور ایتدیکم اواوفاق جاملقلردن برنشه، برتلاش طاتلی بر چوجق سسی ایشتدم. « ننه‌جکم آراما، باق رائق بوراده. » دیوردی. طورونی ایله صاقلاماج اوبنایان بر بیوك والده، خوش منظره اولاجق. بولدن جاملغه دوغرو یوردم. مائیلکك چرچوه‌لدیکی ملك چهره‌لی، بیوك کوزلو، معنیدار آغزلی

بر چوجق قوشه‌رق کلیور .

لاجوردلی‌بول بیاض بر کوملك ، روزکارده اوچان مائی برقراوات، قوشمقدن صحیح، قوی باجاقلری قرارمش، توزلانمش، پناقلری آلو کبی،صاچلری داغنیق، فسسز، قوشه‌رق، کلیور. بویوموشاق صاچلری یومادهلامیان ، آتنه یرینه بو چوجقه ماما دیدیرمه‌بن آتنه‌یه قابمده بر منتدارلق واردی. ننه‌سی کوزلرم آرادی. صاغ طرفده برآغاچ آرقه‌سندن چیقان مائی یلدیرمه‌لی نارین کنج قیز عجبا ننه‌سیمی ؟ آرقه‌سی‌دونوکدی. روزکاردن‌دالغالنان او یوموشاق مائی قماش‌نازك، فقط غایت دلبر بر اندام حس ایتدیریور. بیوك یلدیرمه‌سنك اوفاق بر موسلین یقه‌سیله بینه اوفاق قوللقلرندن بشقه سومی یوق . کندیسنه دوغرو کلن‌چوجقه قوللرینی آچمش اوچیور، بردن بره یاقلاشدیلر، آچیق قوللرك ایچنه کوچوك آتلدی. چیلاق باجاقلری مائی‌یلدیرمه‌بی احاطه ایدییور،اونی توز ایچنده براقیور، فقط ایکی کوچوك‌قول‌دائما صاریلیور، مینی‌مینی چهره‌ایله‌مائی یلدیرمه‌لی اوپوشیورلر. نه‌قدرمدت دوام ایتدی ، بیلمهم ، لکن دائما مائیلکلك چرچوه‌لدیکی بومنظره نه‌خوشدی! یلدیرمه‌سنك توزلاندیغی دوشمکسزین چوجغی قلبنك اوستنه یاسان شو والده نه‌سویملی قادین ! بلکه‌ده چوجغك تیزه‌سی، احتمال بیوك قارده‌شی! بیلمهم کوکلم نه‌دن بومائی یلدیرمه‌لینك متأهل اولدیغنه قانع اولمق ایسته‌میوردی.

کیجه‌ یك پارلاق مهتاب واردی . بتون آطه خلقی چاملقلره دوکلشاردی. هواده معطر، تا کیکلره نفوذ ایدن بر صیجاقلق ، بر رخاوت واردی بشه قدر دیشاریده اوطوردم، ایرتسی کون کلمه‌سی

سویله‌مکسزین صوردم :

— رؤف بوراده‌می اوطوریور ؟

— اولدن آطه‌ده اوطورمش؛فقط‌شمدی‌دائمایانده کزدیردیکی شبه‌لی تماقلی بر لهلی قادینله بك اوغلنده ایمش‌ده‌ینه اوتللردن‌برنده بر ایکی اوطه آرایورمش .

رؤف أولی ایدی. حقی بش‌آلتی‌آی‌اول کندیسنه نسبةً بك کنج بر قیزله أولمسی اوزرینه‌ایچه‌قیل‌وقال‌اولمشدی. سالم رؤفك‌متره‌سندن بحث ایدرکن کوزلرنده غریب بر شعله ، دوداقلرنده حسدلی بر تبسمله : « فقط بو طالعلی کوپك نه‌قدرده کوزل بر قادینله یاشایور» دیدی . احسان سکوت ایدییوردی .

— دیمك رؤفك متره‌سی چوق کوزل.

احسان برآز حدتلیجه جواب ویردی :

— بیاض بر جیوان .

احسانك طوردن بومسئله حقنده همزدن‌فضله‌معلوماتی‌اولدیغنی استدلال ایدییوردم ؛ هرحالده رؤفك‌بوحرکتندن‌طولایی کوسترمك ایسته‌دیکندن فضله متأثر ایدی . عجبا رؤفك متره‌سیله بر مناسبت سابقه‌سیمی واردی ، یوقسه زوجه‌سی‌می طانیوردی ؟ رؤف‌قیشلری شهزاده باشنده احسان بك ایله بك یقین قومشو ایدیلر .

— رؤفك حرمنی طانیرمیسك ؟ دیدم . اولطه‌سنك اوجنده تیزه‌بن بالنی کمال اهمیتله قورتاردقدن صکره جواب ویردی :

— بزم اوده کیارك روایتنه نظراً کوزل دکلمش .

سالم تجربه‌کار بر آدم طوریله باشنی صاللایه‌رق اعتراض ایتدی :

— قادینلر قومشولرینی دائما چیرکین بولورلر . احسان بردنبره خاطرلادیغی بر خیاله تبسم ایده‌رك کوزلری دالغین :

— بن بردفعه آرابه‌دن اینرکن کورمشدم ؛ دیدی .

— نصل بولدك ؛

سالم کوزلرینی آچدی، « رؤفك یاشادیغی قادیندن‌دها کوزلی؟» دیدی .

— اوقدر بویوك بر پارچه دکل .

— بو ، سالمك سؤاله جواب اولاماز .

— عفیزم، کوزللك صرف انسانك ذوق سلیمنه تابع برمزیت بن ذاتاً اونك کوزللکسی دوشونمیوردم . کندیسنی یاقیندن طانیان آکلایشلی بر دوستم وار ، اونك آکلاتیشنه نظراً رؤف نه‌قدر قابا و آکلایشسز ایسه او اوقدر حساس ، سویملی ، ذکی بر قادینمش. اك غریبی قوجه‌سنك بوحالندن‌مأیوس اولمامسی،ملك کبی برچوجقلری. ده وار . بو قیشك نهایتنده رؤفك اوزون‌غیبوبتلرندن، وفاسزلغندن بیزار اولدیغی بابانسه کیتدی . شمدی أرن کونده اوطوریورلر .

بردنبره ذهنم اونی یاقیندن طانیان احسانك دوستنه کیتدی . طانیادیغم برقادین حقنده‌سوءظنده بولنمش‌اولمق بایاغیلغنه‌قایلاموایچون بشقه بر سؤال ایراد ایدلمه‌مکه جبرنفس ایتدم. کوزلرم‌صندالیه‌خفیف خفیف محجوبانه اوینیاشان صو موجه‌لرینه دالدی . فقط سالم همان:

— عجبا شو قادینی یاقیندن طانیان دوستك کیم اولیور ؟ دیدی.

— رؤفك دایی زاده‌سی ، هنوز اوروپادن کلمش بر کیمیاکر . اوو .. سالم ، همان ذهنك یارامازلقلره قایماسون ، زواللی خسته بر

آدمدر . بنم اسکی آرقداشلرمدندر . بلکه سیرت بیله اونی بوراده ورمشدر. آنجق بو قیش رؤفك‌قاریسیله یدی‌سکز دفعه کورشدی. آرتق رؤف و شرکاسندن کافی درجه‌ده بحث ایتدك. عجبابمکه‌دونمك فصل اولور ؟ قارنم چوق آجیقدی .

احسانك آرقداشنك رؤفك قاریسیله بر مناسبت مخصوصه‌سی اولمادیغی اوکرتجه اسمنی صورمق بیله خاطریمزه واردواولمایه‌جق‌قدر نظریمزده عادیلشدی. آرتق همز اویله یمکنی دوشونیوردق .

اوکون آقشامه دوغرواسکله‌یه‌ایمشدك؛ واپورك‌ورودینی‌بکلیوردق

سالم بويوك آطه‌يه كچمك ايستيور، بزده ممانعته چاليشيوردق . نهايت اكر برابر يشادينى قادينى كوره‌بيليرسه قالاجغى وعد ايتمشدى . بو اثناده واپورده ياناشارق اهالى جيقمغه باشلادى . بك‌چوق كچمه‌دن متردد بر طورله ، اوزن بويلى ، ملحم فقط متناسب، مور فيستانلى، شابقه‌سنك موربنكلى توللرى آراسندن كوزل ، صاريشين ، بويالى يوزيله،صولوق قاباريق صارى صاچلريله بك‌زياده‌نظردقتى جلب ايدن بر قادينك رفاقتنده كايوردى . قادين الندەكى مورتوللرله شمسيه‌سنى صاللايه‌رق ، هر اوفاق حركتيله تيتره‌ين زائد أتلرله ايكى طرفه صاللانه‌رق ، چهره‌سى بر آز چاتيق يوروبوردى. رؤف بر ره‌باقمغه جسارت ايده‌ميوردى . بزى ، هله مورفيستانلى قادينه تقديم ايدلمك اميديله ملتفتانه ، متبسم ايلريله‌ين سالمى كورمه‌دن كچدى . صكره‌يولده كورمش اولديغم فيجى مادموازل ، ايكى قوقلا چوچق ، لاجورد چارشافلى خيزليجه فرانسزجه سويله‌ين بر قادين كورونديلر . احسان قولياله بنى ايقاظ ايدرك :

— رؤفك حرمى ، ديدى .

— بو قادينمى ؟ ديدم .

— خير ، آرقه‌ده بياض صاقاللى اختيارله كلن .

اوت ، او زمان كوردم . هر كسدن بر باش اوزون ، ابيك كبى بياض صقاللى ، مشفق ، محترم چهره‌لى براختيار؛ يانينده كره‌ارضده بوتون قادينلرك عظمتارينى ظريف، كنيج وجودينه‌طوپلامش‌وقور سياهلر ايچنده متعظم ، باشى يوكسكده ايلريله‌ين بر قادين . كوچوك رائف موراردمش ، متأثر چهره‌سيله ، يشارمش ، بويوك كوزلريله ،

سياه بچه‌نك اورتديكى چهره‌يه باشنى قالديرمش ، سربست قالان اليله ايلريسنى كوسترەرك ، تينه‌سنه ياليوارييوردى. نه‌سويليوردى؟بيلميوردم . فقط او شن ، او متبسم ، بوتون وارلغى كونشده‌دالغالانارق جاملرده چوجوغنه صارىلق ايچون قوشان قادين كوياطاش اولمشدى. دميردن بر آلت ايله چوجوغنك الى قاورامش ، بو چوجوق چهره‌سنده‌كى

استرحامى كورمه‌دن ، حق ايشيتمه‌دن، يالكز كندينه ايديلن تحقيره قارشى تحجر ايتمش قلبيله ، يارالانمش عزت‌نفسى ايله‌وقارينى محافظه‌يه چاليشيوردى . اوكردن كچديلر .

هيچقيريغه بكزر بر سسله آرتق چابالانمقدن صرف نظر ايدن كوچوك رائف : « تينه‌جكم ! المى صيقمه ، غائب اولدى ، ديدى ،

كوچوك رائفك هيچقيريغنه بوغازيمه طيقانان ومنع ايتمك‌ايچون بوتون متانتمى طوپلامغه مجبور اولديغم بر هيچقيريق مقابله ايتدى .

احسان كوزلرنده ايكى داملە ياشله غازينوبه دوندى .

اوچ كوندر رائفى ومائى يلديرمه‌لى‌يى كوره‌بيلمك اميديله‌يوللرده دولاشيوردم . هانكيسنى دها چوق كورمك‌ايسته‌يورم؟ اونلر حقنده

ذهنمى اشغال ايدن انكارك جنس وماهيتى‌نه‌در؟ رائفه آجيديغمدنمى؟ مائى يلديرمه‌لى كنديسنك عادى بر قادين‌ايچون‌فيرلاتيلديغندن‌دولايى متأثرمى ؟ كوستره‌ديكى طور . عظمت ولاقيدى آرقه‌سنده عجبا نه‌لر واردى؟ بردنبره حيات بكادها آزيكنسق،دهاجاذبه‌دار كورونيوردى . كنديمى انسانلرك تحليل ايديله‌جك كيزلى برالمى فارشوسنده بولورسەم دائما بويله قاعده ، بينمده فعال ، صحيح بر جولان حس ايدردم .

اشته رائفى ... بويوك باباسنك الله كنديسنه مخصوص عصبى بر شفقتله صاريلمش، مينى مينى سسيله دائما آكلاتيور. آديملريمى صيقلاشديردم. دوستم رائف بر مصال سويليوردى . اختيارك چهره‌سى الك نفيس بر ادبى پارچه ديكليورمش كبى فوق العاده بر دقت ايله چوچوغنه متوجه ، كورلرى روحنـدن كلن بر حظله منور؛ كوچـوك مصاحبى اوركوتمه‌مك ايچون نفس آلمغه بيله متردد، بياض باشنى طورونمه طوغرى ايكمش ديكليور .

— كوزمله كوردم، قولاغمله ايشيتدم، بر پارچه‌سى‌ده قويروغمه دوشدى ديمش ؛ صكره كيتمش، كيتمش، بر اوردكه راست كلمش، يوق غالبا هندى‌يه، عجبا هانكيسنه، ده‌ده‌جكم ؟

— بن بو مصالى بيلميورم، اما هندى دها بويوك اولديغنـدن اوكا اوللى !

رائف بو مطالعه‌يه بك‌ده قانع دكل، كوزلرى دالغين.

— تينه‌م بونلرك هپسنى بيليور، او اولسه...

دييوردى. صوكره بردنبره كنديسنك هر اوفاق كلمه‌سنى ديكله‌ين بر بايانجى‌يى يعنى بنى كورنجه اوتانارق بويوك باباسنك پالطوسنه صو-

قولدی. اولا اختیارك استفهامکار نظری چهره‌می سوزدی. اوراده کندی احتساساتنك بر معکسنی کورمش اولمالی که امنیتلی، صاف بر تبسمله کوزلری پارلادی.

بو کوزل یوزلی اختیارده او قدر روحه آشنا، حسمی اوقشار بر مشابهت کوردم که سنه‌لرجه طانیورمشم کبی سلام ویردم. رائق یاواش یاواش باشنی قالدیرییوردی.

— رائق بك، دیدم، بن پیلیجك اولا اوردکمی، بوقسه هندی‌یه‌می راست کلدیکمی بیلیورم.

چوجوق بویوك برمسئله حل ایتمشلره مخصوص مستریح برنظرله بنی سوزدی. صکره کونشدن یانمش طومبول کوچوك النی بکا اوزاتدی. بویوك باباسیله بنم آرامده ایکی اللریله بر رابطهٔ معنویه حصوله‌کتیرن بوچوجق اورته‌مزده، اولدیغی حالده اوزون، دوستانه برمکاله ایله آهسته آهسته یولی تعقیب ایدییوردق.

اختیارك نازك، حساس چهره‌سنده، کندیسندن بحث ایتمکدن اونی منع ایدن وقور، بر آزده چکینکن قابنسده کیزلی بر دردی واردی. کوله‌رك بکا دائما رائقك محبیلکلرندن بحث ایدرکن کوز لرنده تا اوزاقلره کیدن بر دالغینلق واردی. تام یولك دونن نقطه سنه کلمشدك. اختیار بایرده‌کی فونده‌لره باشنی قالدیردی. صکره بردنبره بندن آیرلمقدن بیلمه‌م نصل بر تراکت حسله چکینه‌رك:

— رائق، اشته بنینك، دیدی، هایدی باقایم شوبایری طیرمانده بن بك افندی ایله آشاغی‌یه قدر یورویه‌یم.

رائق محلهنك نهایتنی بیله بکلمیه‌رك قوشمغه باشلادی. فقط بایرك

باشنده قالدی. باشنی بزه چویره‌رك کولنج بر یأسله بزدن استمداد ایدییوردی. قوشدم. قوللرینك آلتندن یاقالایارق فونده‌لره دوغرو قالدیردم. یالکز او دقیقه کندیمی باقمقدن منع ایتدیکم، آنجق بیاض برمشلح اوجی کورونن نقطه‌یه کوزلرم قایدی. رائقك آتنه‌سی مور مور چیچکلرك آراسنده بیاض برلکه کبی، بوتون وجودینی اورتن بول مشلحه بورونمش غریب بر وضعیتله اوطوروبوردی. او متبسم متحرك، جالاك، رنکین مائی بلدیرمه‌لینك، بشقه بر نقطهٔ نظرله، بشقه برصفحه‌سنی سیرایدییوردم. اطرافنده بیاض بوموشاق برکومه تشکیل ایدن توالیله، زاپون قادینلرینك رسملرنده کوردیکمز کبی دیز اوستی اوطورمش، اللرینی دیزلرینك اوزرینه قویمشدی. اکر چهره‌سی آلولی برکومه آراسنده دکزه دالان کونشه متوجه اولماسه نماز قیلمغه حاضرلانیور دنیله‌بیلیردی. راحت اولمامسی لازم کلن شو وضعیتده بیله پك ثابت کورونیوردی. بیاض توللرك جرجوه‌لدیکی و ایلك دفعه کوردیکم چهره‌سنده یاندن کورونشنده‌کی شوخ، مستهزی معنایه ضد برحس واردی. دهاکنج فقط تجربه‌کار، درین کوزل برسیما ایدی. آشاغی دوغرو خطوطنك ظرافتی، چکسنك یووارلاقلغی، قویو، دولغون دوداقلرینك لطافتی بوزمادن ایچه‌لنن وجهنسدن، بیاضه یاقین دوزکون قرمن رنکنده مستثنا تنندن، هیچ بر قادینده کورمدیکم ایچه معنیدار قاشلرندن قباقاری آغیر بیوك کوزلرندن، سکونت نامه ایله بناقلرینی کولکه‌لندیرمن اوزون کیرپکلرندن اوتهکی صولغون صاری صاچلی قادینی بیاغیلاشدیران ـ کبار بر جاذبه ترشح ایدییوردی. یولده دوران

بیاض صاچلی اختیاره کوزلرینی قالدیردی. صاچلرینك اوجیله کوز بیکلرینك، باتان کونشدن قابدینی قویو قزیلتیلی آلتونمسی بر ضیا

ایله تبسم ایتدی. فقط دوداقلرینك یانندهکی بلیرسز، ایچه چیزکی و چهره‌سنك آشاغی قسمی بو تبسمه اشتراك ایتمدی.

بوکوندن اعتباراً رائقك بیوك‌باباسیله آرامزده عجیب بردوستلق

باشلادی. استانبوله برابر اینردك، دونشلری عینی ساعتده واپورده بولنمغه غیرت‌ایدردك. واپورك عینی کوشه‌سنده اوطوروردق. بعضاً‌ده رائق ایله اوتله کلیر، تراسه‌ده آقشاملری اوطوروردق. چوق لقردی سویلکه احتیاج حس‌ایتمه‌دن بربریمزك روحنی آکلایور و آکلامقدن متولد بر سکونت و امنیتله بربریمزك حضورندن متلذذ اولیوردق.

عجبا اختیار قیزینك فلاکتندن خبردار اولدیغی و رؤفی طانیدیغمی بیلیورمی؟ آراده کورلرنده ثابت برمعنا ایله بکا بر باقیشی واردی که بونظر بکا بونی بیلدیکمی فرض‌ایتدیررردی. بونکله برابر خصوصیته عائد برشی سویله‌مزدی. یالکز بن حیاتخصوصه‌مدن، حسلرمدن، آرزولرمدن، امیدلرمدن بحث ایتمکدن او قدر

Millî Eğitim Enstitüsü
No.
KİTAPLIĞI

رقیق ، ساکت بر طورله انسانی دیکله‌یشی ، آرتق بتون برحیاتی آرقه‌سنده براقان کوزلرنده او قدر کنیش ، مشفق بر آکلایشی واردی که بعضاً کندی کندیمه قونوشیور کبی دالار ساعتلرجه سویله‌مزدم . بر کون کوچوك مهریدن نجیبه‌نك نکاح اولدیغنه دائر بر قارت‌پوستال آلمشدم. آرتق کندیسنه (شوقولا) کتورمامکده‌کی اصراریمی چوق فضله بولویوردی . بونی بر اقشام اوتلده دیزمده (شوقولا) قوطوسنی قاریشدیران رائفه باقارکن اختیار دوستمه آکلاتمشدم. چهره‌سی کولکده اولدیغندن نه‌دوشوندیکنی کوره‌مدم. فقط جدی ، پك جدی برسسله :

« اصابت قاچدیکز ، عزیزم ، قلباً ، فکراً بربرینه مشابه اولمیان ایکی کشینك ازدواجی‌قدر فنا بر شی‌اولاماز» دیدی . صکره کویا هرشیئی بکا آکلاتمش کبی بر طورله :

« مثلا رؤفله رفیقه ، دیدی ، سزی بو مسئله چوق اشغال ایتدیکنی بیلیورم ، اشته روحلری اجنی ایکی وجودك اتحادی .... نتیجه ابی اولمادی . حالبوکه بن رؤفی اتهام ایتمم . نهایت طبیعت وخلقتك احتیاجاتنه قاپلمقدن کندینی آلامیور ، آلامیور اما بو بیچاره چوجوق . . ـ صوك جمله‌یی کندینه سویلیوردی :

ـ رفیقه‌ده برقتولیك کبی طلاقدن متحاشی ! ایشته کنجلکی بویله سوروکلیور. » اختیار سویله‌نیرکن دیزمده‌کی کوچوك‌وجودك بردنبره طاش کبی دوردیغنی، صکره قلبنك شدتله آتدیغنی دویدم. نیم‌اختیاری قولم بو کوچوك حساس وجوده صاریله‌رق سکونت ویرمك ایچون صاچلرینی اوقشامغه باشلادی. کوچوك برشیئه آتیلمق ایسته‌یورمش

کبی صیق وغیر منتظم نفسی ایله بتون وارلغنده بر تهالك واردی . هیچ اونوده‌میه‌جغم برسسله :

ـ ده‌ده دیدی، رؤف بابامیمی سویلیورسك؟ ـ صوکره بردنبره خنجقبره‌رق ـ بن رؤف بابامی ایسته‌یورم ، نچون کورمیورم، دیه دیزلرمك اوزرینه بیغیلدی . ایرتسی کونی اختیار قیزیله رائفی ارن کوینه کتورمشدی . اونلرك بولنمادیغی اون بش کون مدتجه‌هکیه‌لی بوشالمش کبی کلیوردی .

رائفك آطه‌دن کیندیکنك اوچونجی کونی ایدی . چام لیمانته اینیوردم . نقاط افکارم پك داغینیق ؛ آرتق نه دوشندیکمی ، نه حس ایتدیکمی بیله‌میه‌جك بر حالده ایدم . یکی طانیدیغم کوچوك برچوجغك غیبوبتی ، هنوز دوست اولدیغم براختیارك ذوق صحبتندن محرومیتم بنی بوقدر مأیوس ایتمکه کافی برسبب اولابیلیرمی ایدی ؟ یوقسه ، یوقسه کندمدن بیله صاقلادیغم برابطه ابتداسنده‌می ایدم. قولاقارمده اختیارك سسی دائما « رفیقه طلاقدن بر قتولیك قدر متحاشی » دیبوردی . اوجمله بنی اودقیقه اوقدر اوزمکه برابر بتون او دقیقه ، رائفك آناسنه بنی باغلایان ، اونی دوشوندیره‌ن حرمت وپرستشك آناختاری ایدی . اونك غروبه قارشی دعا ایدر بروضعیتده کوردیکم علوی چهره‌سنك خاطره‌سیله صولغه یوزطوتان فوندره‌لره باشقه بر حیات معنوی ، باشقه بربلاغت ویرن اونقطه‌ده دوردم . چهره‌سنك آشنائی قسمی روحنی قنادان الله طاش کبی ثابت ایکن باباسنه تبسم ایدن بیوك کوزلرینه‌بقارکن نصل‌صارصلدمسه اویله صارصلدم. کویا اوراده ایمش کبی:

« رفیقه بتون امید ، خیال وآرزولرمی تجسم ایتدیره‌ن سیما ، والده وزوجه‌لك نام معززینی بوقدر پاك ، بوقدر روحانی بر جاذبه ایله ضیالاندیران نورانی کوزلر ، شفیق رقیق وفاکار ویوموشاق"

قلبکله یمینی اونوتمش برخانه قارشوسیله ویردیکك سوزده ثابت‌قالان بوجاغکی یالکز بکله‌یه‌ن بیوك قادین ! حسنك قدر مستثنا روحکله دائما رائفك جنسی‌دیه ارککلرك فنالقلرینی کورمك ایسته‌میان‌والده!

قرده‌ش ، دوست ، عاشق ، چوجوق ، آنا ، بابا سودای بشرك هرشکل تجلیسی ایله سولمکه لایق وارلق ! » دیدم .

صکره کوزلرمده طوپلانان آجی یاشلرله کندی محرومیتمی ، یکانه سوه‌بیله‌جکم بوقادینك بنم ارادت حیاتمه دوقنمیسان باغلرینی دوشوندم اوقدینه قارشی حس ایتدیکم شی اونك حیاتنه صوقولمق ایچون بنی‌هرتشبثدن منع‌ایدیبوردی. هم تشبثمك موفقیتله نتیجه‌پذیر اولاجغنی نه‌دن بیلیوردم ؟ شیمدیلك اوکا وچوجغنه خدمت ایتمك ، اونك سکونت وسعادتی ایچون المدن کلنی یاپه‌جقدم. اوت اوراجقده اودعا ایدن قادینك خیالی قارشوسنده بتون شخصی تنقریمی‌اونوده‌رق رؤفه ندامت ایتدیرمکه وبونلری برلشدیرمکه یمین ایتدم .

ایرتسی کون اویاندیغم زمان بر کون اولکی خلجانمی کولنج بولدم. هیچ طانیادیغم برکنج قادینك کوزل کوزلری ایچون کندیمه نچون بروظیفه ترتب ایده‌جك شو تعطیل زمانمك لذت سکوتنی بوزه‌جقدم. ذاتاً آطه‌یه بن‌قادینلردن قاچشدم . بن بو اختاراینديکم زحمتدن صوکره یه‌بك آز طانیدیغم بر چفت زوج وزوجه‌یی برلشدیرمکمی قالقشه‌جغم؟ هم بقالم کندینی عادی برقادینله‌غازینولرده تشهیر ایدن اوقلبسز رؤف بوکا لایقمی ؟ بلکه‌ده اختیار دوستم آرتق آطه‌یه هیچ دونمیه‌جکدی . بن بیهوده یره مائی سیایه باقه‌رق ، چام روزکارلریله اوقشانه‌رق ساده کندم ایچون یشامق ؛ بتون زائدافکار وخلجاندن بری اوله‌رق برقاچ کون کچیرمکدن محرومی اولاجقدم؟ نچون ؟ نچون ؟ ...

اوکون معتادم اولان چام لیمانی یولی طوتدیغم زمان احتساساتم

حر ، صحیح بولندیغی حالده هانکی شرقی‌یه عائد اولدیغنی بیلمه‌دیکم برنفرات مرلدانه‌رق بورویوردم . اختیار دوستمك عائله‌سنی آلوب کیتمه‌سی بك اصابت اولمشدی . حالا یکرمی ایکی یاشنده کی حیاتك بوطاریی‌دوزه‌لتمکمی آتیلاجقدم؟ فقط اراداتمك هیچ دخلی اولمایان قدیق حیاتلرك یکونندن اوفق برکسوریله موفق اولابیله‌جکمیدم؟ فقط بتون بوفلسفه بوجبری نشئه وسرپستیم آلتنده رائفك بیوك ، معناسنی آکلایه‌مدیغم برحزنله کولمکلسان کوزلری ، قولمك آلتنده مبهم برالمله تترەیان ، پارچه لسان اوفق وجودینی حس ایدییور ، صوکره او زمین ، او رقیق سس آغلایه‌رق :

« رؤف باباسی ایسته‌رم » دییوردی .

بتون سعادت وسکوتی ایکی مخلوقك طرز حیات ، امل وآرزولرینك جنسنه تابع اولان زواللی چوجق !

چام ایمانینده غازینو یه کیرنجه نمله أکله‌نن طالعه جدی برحدت حس ایتدم . رؤفله مترەسی دکزه‌فارشو برماصه‌ده بیرا ایچیورلردی. رؤفه سلام ویرمدن غازینونك اوتەکی کوشه‌سنه کیده‌رك آرقه‌سی آتاره دوندم ، اوطوردم . بیانی شقه‌لری ، عادی برکوپلی تلفظیله سویله‌نیلن یاکلش فرانسزجه‌یی ایشتمکدن کندیمی آلامیوردم . قادین بندن بحث ایدییور . مستهزی برطورله : « افندی بتون کنج ترکلر کی بك محجوب » دییوردی . رؤف بن ، کلدم ، کله‌لی هنوز برکله سویله‌مه‌مشدی . فقط مطلق چهره‌مده‌کی علائم‌نفرتی کورمش اولمالی‌که قادینی فضله برشی سویلمکدن منع‌ایچون قصیق سسله برشیلر سویله‌دی . فقط قبا ، مصر قادین : مادامکه طانیورسك ، بزم

ماصه‌یه دعوت‌ایتده بیرا اکرام ایده‌لم ؛ دییوردی برثانیه‌قدر توقف ؛ رؤفده حرکت یوق . عجبا بنی قادینك دیدیکی کبی ـ اونك حاصل ایتدیکی تأثردن دولایی ـ محجوب اولا رقمی چکلدم ظن ایدییور ؟ قومك اوزرنده برصندالیه چکلدیکمی حس ایدرایتمز قالقدم. آرقه‌مه باقه‌دن اوزاقلاشدم . بوقادینه قارشو اوقدر خصومت ، اوقدر نفرت حس ایدییوردمکه کندیسنی یالکز بولدم عادی برحمال کبی بوغازینه آتیله‌جقدم . زواللی ، زواللی رائف !

برکون صوکره کوچك مهری ایله بارشمق اوزره استانبوله اینیوردم . کندیمی ـ هیچ ایسته‌مدیکم ـ اوقادین‌ایله قارشوقارشویه بولدم . مور توالتنك شعشعه‌سی آراسنده منتظم بیوك یوزینك ، صولغون صاری صاچلرینك حاصل‌ایتدیکی تأثیردن‌ممنون؛ دوداقلرنده معناسز برتبسمله اطرافنه باقینیوردی . بنی کورنجه تبسمی صریحمه مبدل اولدی . فقط بن کورمك ایسته‌میوردم . قینه‌لی‌یه کلنجه‌یه‌قدر نظردقتمی جلب ایتمك ایچون نه یاپدیسه موفق اوله‌مدیغنی کورنجه یانمه کلدی . لا ابالی برطورله : « موسیو ساعت قاچ ؟ » دیدی . برآن ایچون یوزینه باقدم . صوکره جواب ویرمکسزین قالقدم ؛ آشاغی ایندم .

بیوك قاره‌ده رؤف کوزلری سیغاره‌سنك دومانلرینه دالمش ، برآز کدرلی ، برآز محزون دوشنیوردی . عجبا مترەسیله غوغامی ایتمشدی ؟ یوقسه ماضی‌یمی دوشنیوردی ! هرحالده بودفعه ایچون کندیسنی تشهیر ایتمامسی بیله برآز اوکا قارشو خصومتمی تنقیص ایتدی . یانه یاقلاشدم . الینی دوستانه صیقدم . بردقیقه ایچون

کوزلرنده شبهه وتردده قاریشیق برنظر کوردم . صوکره زائل اولدی . عجبا اونه‌کینه تقدیم ایدلمك ایچونمی کندیسنه یاقلاشدیغمی ظن ایدییوردی ؟ صوردی :

ـ یوقاریدنمی کلیورسکز ؟

ـ اوت .

ـ مور فستانلی برقادین واردی دکلی ؟

ـ اوت !... دون سزکله کوردیکم قادین دیمك ایسته‌یوردی . فقط برشی سویلدم .

ـ نصل کوزل بولدیکزمی ؟

ـ مساعده ایدیکزده بوخصوصده فکریمی سویله‌میه‌یم ، سزی کوجندره‌بیلیرم .

ـ بنده رجا ایدرم ، سویلیکز .

ـ بك عادی بولدم .

ـ اوبشقه . فقط کوزل اولدیغنی انکار ایده‌مزسکزیا ؟

ـ اوطرزده کوزللکدن ایکره‌نیرم .

رؤف حدتلنه‌جك دیه بکلرکن غریب اولارق ویره‌جکی‌جوابك صمیمیتندن کندی‌ده امین اولمق ایستیورمش کبی برآز سکوتدن صوکره بك قطعی برسسله :

ـ حقکزوار ، دیدی ، وینه صوردی :

ـ سزك اوتلده کوزل قادینلرواریمی ؟..

ـ عزیزم ! بن بویله‌بك خواهشله باشلایوب‌صوکره‌استکراهله نتیجه‌لندیکی حالده اوقادینه دکل ، عادتنه اسیر اولارق انسانك

قیره مدیغی بورابطه‌لردن توحش ایدرم . برده آرتق اوتوز یاشمی کچیورم .

« یا بن دیدی ، کولیوردی ، قرق یاشنده‌یم . بوقادینلرك‌پاپوچنی سیله‌میه‌جکلری کنج ومکمل برزوجهم ، ملك کبی برچوجغم وار . فقط بنه بویله برطوزاغه دوشمکدن کندیمی قورتاره‌مدم .

رؤف آیاغه قالقمش ، عصبی سورکلی کولتی دهازیاده آغلایشه بکزه‌یوردی . صوکره بردنبره اللریمی یقالادی .

ـ آراده کلسه کزده سزکله قونوشه‌ق ؛ چونکه انسان بوقادینلرله یشادیغی زمان اك چوق آرادیغی قابل خطاب برآرقداش اولییور ؛ دیدی . جواب ویرمکه وقت قالمادن ایپکلی برفستان فیشیلدیسنی متعاقب مورلی قادین ایچری کیردی . رؤفك یوزینه باقدم . بوقدر استکراهه رغماً او قادینك وجودی بنه اوزنه برتأثیر حاصل ایدییوردی . قادین یاری حدید ، یاری مستهزی برسسله :

ـ دوستکز غالبا فرانسزجه بیلمیور . کندیسنه ساعتی صوردم ، پیلان کورمش کبی یاتمدن قاچدی ، دیدی .

بن آرتق طورمغه برسبب بولامادم . قادینه ایستر ایسته‌مز باشمله برسلام ویردکدن صوکره رؤفه :

ـ سزی اوتلده ایرکندن بکله‌رم ، ایستر ایسه‌کز بالفه کیدرز فقط یالکز کلیکز ، بن بیکارلغه آلیشق ، تتیز برآدم ، قادینلرك حضوری بنی صیقار . دیدم وهوا آلمق بهانه‌سیله قاره‌دن چیقارکن قادین بکا ایشتدیره‌جك قدر حیزلی حیزلی :

ـ کوزل ارککلر کوزل قادینلر قدر وحشی ، ها ... رؤف.

سوزلرینی فیرلاتدی .

ایرتسی صباح بن قالقه‌دن رؤف اوتله کلمشدی. غارسونه‌اوطه‌مه کتورمه‌سنی‌سویله‌دم . مکتبدن‌قورتلش برچوجوق نشئه‌سیله اوطه‌مه آتلدی .

— بو ، نه تنبلك ! بویله بر کونده بوقدر اویقو اولورمی ؟ آه سزی اختیار کنجلر ! توکلی یالکز یشامیورسکز . هپ خود بینلکدن . بیلسه‌ك ، بن اوغوستینك الندن قورتلنجه‌یه قدر نه قدر اوزولدم .

— بورایه کیرنلر امیدی ارقه‌ده براقیرلر . [*]

— اووو ! رجا ایدرم ادبیانه باشلامیه‌لم .

— اویله ایسه ادبیاتسز بك ، بیکار اوطه‌سنه کیرنلر قادین لقردیسی قیونك دیشاریسنده براقیرلر .

— بك اعلا ! بقالم قادینلردن زیاده شایان دقت نه بولوب‌ده بحث ایده‌جکسکز ؟

بن قالقمش ایدم ؛ لاوابونك وکنده سونکری صویه باتره‌رق صباح‌توالتمه‌حاضر لانیوردم. رؤف کوزلریله‌سونکری تعقیب‌ایدییوردی.

— دون واپورده یانکزده اوطوران ضعیف کنج کیمدر ؟

رؤف براز دوشوندی .

— ها ، دایی زادمم بو قیش اوروپادن کلدی. کیمیا کر اولمق ایچون کیتمشدی . زواللی التیامی غیر قابل بر خسته‌لغه مبتلا ...

— اونك ایچون نظر دقتمی جلب ایتدی . بر قاچ دفعه‌ده

[*] جیمس توموسونك « کیجه شهری »ی نام اثرندن

قاتن بدرکزله برابر کورمشدم .

— قاتن بدریمی دیمك‌طانیورسکز؟ دایی‌زاده‌می قبول‌ایتمه‌لری‌ده بکا بك دارغین اولمادقلرینی ایما ایدر دکلی ؟

— قاتن بدریکزی یکی طانیدم . فقط کین وغرضك فوقنده بر آدم. فضله اولارق انسانیتك بتون‌ضعف وعجزینی تقدیر ایده‌جك، حتی عفو ایده‌جك کنیش برقلبی وار .

— فقط قیزی اویله دکلدر . مع مافیه قاتن پدر بزی آیرمغه‌ده ایچه اوغراشمشدی . اوده خصومتندن ویاخود حرکاتمی تنقید ایتدیکندن دکل ؛ قیزینی مسعود کورمك ایچون. حالبوکه رفیقه‌نك بوکا مخالفت ایتدیکنی ایشتدم .

بوصوك جمله‌ی‌سویلرکن چهره‌سنده اوقدرسولمکدن امین برنشانهٔ مظفریت واردی‌که بوغازندن‌یقالایوب پنجره‌دن آتمامق ایچون‌جبرنفس ایدییوردم . اویله بر قادین طرفندن سویلدیکندن امین اولمق ، رائق کبی بر چوجغی ایکله‌ه‌رك بویله سفیل مخلوقلر ایله یشامق ! سسمده بنه‌مدیکم بر حدتله :

— اویله ایسه عزیزم ، زوجه‌کزك بوقدرفوقنده‌می‌که بومخلوق ایله اوتلده سورونیورسکز دیدم .

— خایر ، خایر ، بو ضعفی آکلامیه‌جق قدر ارکك دکلیسکز!

— ارککلر حیوانسه آکلارم ؛ فقط انسانسه خایر ، بیك کره خایر ؟

رؤف آچیق پنجره‌دن بناغك بوزولمش چارشفلرینك اوستنده پارلایان کونشه باقه‌رق ، بردنبره کوزلری بوبرتولرك خاطرلاتدیغی

برشیله یشاردی . بك مهتز ، بك خلجانله یانمده ایلك تلفظ ایتدیکی قیمتلی بر اسم آغزندن فایدی .

— شمدی رائفك ایپك بوقله‌لرینی اوبه بیلمك ....

— چوجغکزی سزه کوسترمیورلرمی ؟

— هنوز بویله بر طلبده بولنمدم .

بلکه آرتق اوچوجغی اوقشامغه کندیسنی لایق کورمیوردی . بوقدر حیوانی بر ارزو ایچون اوینك سکونتی محو ایدن بو آدمده بویله ایچه بر احترازه تصادف ایده‌جکمی مأمول ایده‌مزدم .

بن آرتق بیقانمش ، کینمشدم . ایکیمزده عباس پاشا اسکله‌سنه اینیوردق . ایکیمزده سکوت ایدییوردق . بو آدمك زوجاسنی سودیکنی ، درین بر تحسرله اوزله‌دیکنی حس ایدییوردم . بردنبره صوردم :

— مادامکه عفو ایدیله‌جکسکزدن امینسکز ، نیچون کران کان بو رابطه‌یی قیره‌رق اسکی سعادتکزه رجوع‌ایتمیورسکز ؟

بواشچه‌ایچنی چکدی. سولدیکندن‌امین، فقط‌عفو ایدیله‌جکندن امین دکلدی . مع مافیه شو مناسبتی بوزمق ایسته‌دیکنی‌ده آکلادم .

صندال بورغازه دوغرو دورغون صولرده قایوب کیدییوردی . رؤف دومنده ؛ بن‌ده کورك چکیوردم . صولر ، اوستنده تتره‌شان مائی یشیل ضیالرله پرلدییوردی .

— سزك اوطوردیغکز برده ، ، طوتدیغکز ایپلری کچن هفته قیوریجق صاری صاچلی ، بیوك کوزلی بر چوجق طوتیوردی . ایکیمزده صندالده یالکز ایدك . بکا برندن قبلدانامق وعدینی ایکی

پاکت (شوقولا) مقابلنده بخش ایتمشدی . بیوك برآدم کبی سوزینی طوتان بو کوچکك کیم اولدیغنی تصورایده بیلیرمیسکز ؟

رؤفك کوزلری بیومش ، نفس آلمغه جسارت ایده‌مدن بنی دکلیوردی . اوچ کون اولکی یمنیمی ـ جریان احواله طابع قاله‌رق کندی اختیاریمك دخلی اولمقسزین پرینه کتیریوردم . بر قاچ ثانیه سکوت ایتدم ؛ صکره بنه باشلادم :

— بیلیرمیسکز ، بو چوجق بکا کیمدن بحث ایدییوردی ؟

خلجاندن تتره‌یان بر سسله رؤف ایشیدیله‌جکندن قورقیورمش کبی تلاشلی تلاشلی سوزیمی کسدی :

— مطلق آنه‌سندن اولاجق ، چونکه آکا پرستش ایدر .

— خیر ، رؤف باباسنك نصل آقشاملری‌اللری‌اوپونجاق‌پاکتلریله دولو کلدیکنی نصل ... ـ بورادہ بر آز تردد ایتدم . فقط صوکنه قدر سویلمکه قرار ویرمشدم ـ ننه‌سیله برابر رؤف باباسنك بوینه آتلدقلرینی ، صوکره شمدی آرتق رؤف باباسنك هیچ کله‌دیکنی رؤف باباسندن بحث ایدرسه ننه‌سنك کندیسنه دارلدیغنی آکلاتدی .

الك صوك جمله‌سی‌ده: « ننه‌م‌اویودقدن‌صکره‌یارین ! بابامی بزه یولاا » دیه دعا ایدییوری. «عجبا دیکرمی؟ » ایدی . صوك حرکتی‌ده سزك اوطوردیغکز برده‌جاسز بر بوغچه کبی بوزوله‌رك‌ذاتاًبوکوك دوداقلرینی محافظه ایده‌میه‌رك حنچقره ، حنچقره آغلامق اولدی .

رؤف کوزلرینی‌سیلدی. اوطوردیغی برك‌صندال‌اولدیغنی اونوده‌رق آیاغه قالقدی. « یارین اران کوینه کیده‌جکم » . دییوردی .

— ٢ —

رؤفی ارن کوینده تصور ایتدیکم بو دقیقه اوغوستین ایله قارشو قارشویه بیرا ایچرکن کورنجه حیرتم درجهٔ غایه‌سنی بولمشدی . فقط رؤف همان آیاغه قالقارق کیبك کیبك آکلاتمغه باشلادی. کندیسنی عفو ایتدیرمکه تشبث ایتمدن بوقادینله صورت قطعیه ده فك رابطه‌ایتمك لزومنی حسله ارن کوینه هنوز کیتامشدی . شمدی ایکی اوچ کون صکره معقول بر سببله اوغوستینی استانبوله کوندره‌جك ، آرقه‌سندن کاغد یازه‌جق ، مناسباتنه نهایت ویره‌جکدی. « آه ! اوچ کون دهارفیقه اطاعیه کلسه ، دییوردی . اوغوستین‌ده پهراپالاسده بر آی ایچون بر اوطه طوتمشدی . بم حیرتله کندیسنه باقدیغمی کورنجه ایضاحات ویرییوردی : بتون بونلری اوغوستینك ازعاجاتندن قورتلمق ایچون یاپمشدی . یوقسه قطعیاً آرتق مناسباتنه خاتمه چکه‌جکدی . رفیقه‌یه کلنجه ... اوکاده رائفه صوقولهرق او سایه‌ده باریشه‌جقدی .

حالکی پالاسه دوندیکم زمان اختیار دوستمی بکا منتظر بولدم . چهره‌سی هم یورغون ، هم مکدر ایدی. اللریمی کمال مودتله صیقدی.

— اوچ کون صکره کلیورز. « منصوربك بزده مسافر قالاجق اونك ایچون اوطه حاضرلامغه کلدم .

دیدی و حقیقی بر صیقنتی ایله علاوه ایتدی :

— بکا قالسه هیچ بورایه کلمام ، رؤف قاچ دفعه دربارشمق ایچون مکتوب یازییور . بن رفیقه‌نك آیرلمقدن قاچندیغنه نظراً هان باریشیر ظن ایدییوردم . حالبوکه برایکی دانه‌سی اوقومغه بیله تنزل ایتمدی .

بونکله برابر هکبه‌لی‌یه کلمك ایچون اصراری‌ده بتون بتون بو حسیله ضد . کوچك رائفك اوفق برنزله‌سنی فلاکت عد ایدرده بوراده‌باباسندن آیری نه‌قدر متأذی اولاجغنی دوشنمیورمی؟ بو قیز یالکز قوجه‌سنه دکل همیزه معما !

اوت بنده آکلامیوردم . دیمك رؤف قاریسنك عفوندن امین اولمادن اوغوستینه پول ویرمك ایسته‌میور . بو بیاغی روحلی آدمه بوقادینی تکرار باغلامق عجبا موافق حقانیتمی ؟ یارفیقه نیچون بورایه کلمك ایسته‌میور ؟ قوجه‌سنه ضعفی وارسه، بارشمق ایچون وسیله‌لردن نیچون استفاده ایتمیور ؟ بنده اختیار دوستم کبی هرکسده کورمك استه‌دیکم شفافیتی کوره‌مدیکم جداً مأیوس اولیوردم . عجبا رفیقه‌نك اوچ کون صکره کله‌جکنی رؤفه خبر ویرملیمی؟ خیر هرشیئی جریان طبیعیسنه براقملی .

نصل اولوب‌ده موافقت ایتدم ، بیلمیورم . فقط کچردیکم او بر قاچ دقیقه‌نك زهر اضطرابی حالا اوپقولرمده بردنبره بنی اویاندیریور. بکا کلیورکه شو بر قاچ کون ظرفنده چام لیمانی ایله اوتل و اسکله آراسنده کچیردیکم حیات اوتوز سنه‌لك عمرمك ساده‌لکنه معادل .

چام لیماندن کلیرکن رؤفله اوغوستینه راست کلشدم. اوغوستین او اقشام واپوریله استانبوله اینه‌جکمش . صوك دفعه اولارق چام لیمانه کلشلر ، اورادن بم اوتله کلیورلرمش. رؤف ترددمی کوره‌رك :

— چامیزمله برابر اورایه قدر یورومکدن یأس یوق؛ دیمشدی.

بن‌ده اویولی تعقیب ایدییوردم. اوغوستین‌دن راز زیاده‌سیرا ایچمش؛ کوز قپاقلری شیش، قرمزی‌ایچه‌سیاسنده اونی خاطرلاتان بر آغیرلق واردی.

یاخود صکره بشقه بر چهره ایله قارشو قارشویه کلنجه بلکه اویله فرض ایدییوردی . تام چاملقلرك کولکه‌لرینه دالمشدق که تیز بر چوچق سسی ایشیتدك . رؤفله ایکیمزده بو سسی ایشتمکله قان قلبمزه طوپلانمشدی . بن نیچون بونلرله یوله چیقمشدم ؟ آرتق رائفی اونودیوردم. رفیقه‌نك بنی بلکه هیچ طانیمادیغنی ، بویله بر قادینك رفاقتنده کورمك اوکاهیچ برتأثر ویرمیه‌جکنی ده دوشنمیوردم. یالکز اوکوزلرك بنی بوقادینك یانده کورمسی احتمالیله اوزولیور ، پارچه‌لنیوردم . عجبا آغاجلرك آرالرینه دالمغه زمان وارمیدی؟ خایر. رفیقه رائفك الندن طوتمش اولدیغی حالده کوروندی . اوچوزك کوزی‌ده اوتابلویه معطوف ایدی . رفیقه بیاض بر مشلح کییوردی. آرقه‌سنده بیاض موسلین پرفستان واردی . مشلحك پراوجنی بلنك اینجه ، بوارلاق ظرافتی کوسترن کودری کمره صوقمش ، دیکر قسمی روزکارده اوچیور ، بو قادینی بیاضلر ایچنده پك اوزون کوسترییوردی. کوکسنده پنبه کوللر؛ تول باش اورتوسنك آلتنده‌ده پنبه کوللر آچمش ، جاذبه‌لی تنی پنبه‌لشمش ، کوزلری ، صاچلری آلتونمی پرضیا ایله پانیور ، دوداقلری یکی آچلمش قویو پرقرنفل کبی جاذبه‌دار، بتون قلبلری جکنه‌یوب کچه‌جك قدر مظفر وبارلاق حسنی ایله کلیوردی . قلبمی آکلایه‌مدیغم بر اذیتله قوپاران بوچهره عجبا زوجنك مترسیله قارشو قارشویه کلنجه نصل بوزیله‌جقدی ! فقط خایر! بوقادین یابر آقتریسدی، یاخود رؤفی هیچ سومیوردی. چهره‌سی بوزولمدی؛ اسکله‌ده کوردیکم اوطبیعی وقاریله‌باشی یوکسلمدی. یالکز پك مظفر بر تبسمله پارلایان دوداقلرنده بلیرسز بر استهزا

کولکه‌سی واردی . دوغرودن دوغرویه رؤفك کوزلرینك اینجه باقیوردی . تام اوچ آدیم قالنجه یالکز اونك کوزلرینك اظهاره موفق اولابیله‌جکی برمعنا ایله رؤفی سلاملادی ، کچدی .

یا زوللی رائفی!... هیچ بریمزك اوکا باقمق خاطرینه کلمامشدی.

فقط او ، آرتق رؤف باباسنی آکلامشدی . اسکله‌ده‌کی کبی اوکا طوغری آتلق ایسته‌میوردی . هیچ باباسنه باقمدن ، یونی یوکوك ، دوداغی یوکوك تنه‌سنك مشلحنه یورغون، دوشوك بریأسله صوقولدی‌ده.. اویله کچدیلر .

رؤف ، هیچ برملاحظهٔ اخلاقیه‌نك ، هیچ بر وظیفهٔ پدرانه‌نك

بايديره‌ميه‌جنی شيشی رفيقه‌نك لاقيديسی ، جاذبه‌سی ، اوغوستينی بچاوره‌يه دوندرن شبابی ؛ حسن‌وآنی بايديرتدی . قوجه‌سی سائر فی‌المنام كبی بركله سويله‌مكسزين پشنه دوشدی ، كيتدی .

اوغوستينك حدتنه پايان بوقدی .

— چاپقين، ديوردی، او اوتانماز قادين! هله اونصل كوزينك ايچنه باقيوردی. براركه بويله باقمق ايچون انسان پك رذيل اولمالی.

اوغوستين آرتق ناموس مجسم كسلمش ، الده‌كی شمسيه‌سنی صالليوردی .

— باری كوزل اولسه ، ديدی .

اشته بو ، اونك الك بيوك تحقيری ايدی .

— اوزوليكسز مادام ؛ كورديككسز قادين اونك زوجه‌سی .

اوغوستين كوزلرينی آچدی . بلكه اركككلرك غرابتنه حيرت ايديبيوردی . بلكه‌ده بو طراوت ، بو كنجلك ايله رقابته كندنده بر اقتدار كوره‌ميوردی .

— بن واپورله كيده‌جكم، بوزواللی‌قادينه قوجه‌سنی براقه‌جغم. يارين رؤف ايقاريمی اوپمكه كله‌جك ؛ فقط بن اوكا آجيميه‌جغم . بلزسكز ، بن نه‌قدر قاری قوجه برلشدرمشمدر .

فقط رؤفك كنديسنه باقيه‌جغنی ، آرتق كندی حكمنك نتيجه‌لنديكنی پك اعلا بيليوردی .

عجبا بارشديلرمی ؟ خير ؛ بونی حس ايديبيوردم . اونرمين قادين ظنمدن داها زياده عزم قوی صاحبه‌سی . قوجه‌سنی سوميور، بلكه چوجغنك خاطری ايچون آريليور . مع مافيه مطلق رؤفه بر ضربه

ووره‌جق، بونی چوجغنه‌قارشو الشديد برستشله‌تره‌يان كوزلرنده‌كی مهلك ضيادن آكلايوردم .

او آقشام فوق‌العاده خلجانلی بركيجه كچيرمكه مجبور ايدم. فقط هيچ بر شی آدمك تصور وتخمينه بكزه‌مز . بالعكس قفامه بيوك برشی وورلمش كبی بورغون وسرسم برحالده اوطه‌مه چيقدم و بتون كيجه عادتا اولمش كبی درين براويقونك تحت تأثيرنده قالدم. صباحلين قپونك شدتله اورلمسی اوزرينه اويادم . عجبا اوتلده يانغينمی وار ؟ قپونك اوكنده برقادين سسی واردی: « قايمنی ، افندی‌يی اويادرك، كوره‌جكم . » ديوردی . يطاقدن فرلادم . رائفی بعضاً اونله كتيرن خدمتچی قادينك سسی ايدی. برشی آكلايه‌مدم، على‌العجله كيينه‌رك باش آچيق اوطه‌دن چيقدم . رائفی غائب ايتمشلر ، آرايورلردی . خدمتچينك روايتنه نظراً خانم چوجغك سودينی كتيرمك اوزره قاپينه‌يی چاغرمش، كنديسی‌ده چوجغك بالطوسيله فسنی آلمق ايچون صندق اوطه‌سنه چيقمش وبراز صكره قاپينه سودی كتيرنجه چوجغی بولامامش. بونی بكا بوقدر آكلادنجه‌يه قدر ايچه مشكلات چكدی. نهايت رفيقه‌نك چوجغك نم‌يانمه قاچمش اولمق اميديله اوتل قپوسنده بكله‌ديكنی سويله‌دی . مرديونلری ايكيشر ايكيشر آتلايه‌رق ايندم. اوتل قپوسندن يكرمی آديم اوتده مائی يلدرمه‌سيله بكليوردی . قاشارينك اورته‌سنده، دوداقلرينك اطرافنده بيوك‌چيزكلر واردی. كوزلری ، دوداقلری ، بتون چهره‌سيله برابر غيرطبيعی بر صورتده صولمشدی . هيچ بر زمان ـ بنی يالكز كورير كورمز ـ اونك كوز قپاقلرنده‌كی يأس و اميدسزلكی ، چهره‌سندن بردنبره بر اولو

سكوتی ايله بتون حياتك چكلمه‌سنی اونوتميه‌جغم . بو قدر حياتمه نفوذ ايتمش برقادينله ايلك دفعه قارشو قارشويه كلديكمی اونوتدم . كوچوك رائفك غيبوبتی بكاده بتون دهشتيله كورونيوردی . صوك زمانلرده چوجق براز محزون ، دوشوك ايدی . اونك او صيجاق ، مينی مينی قابی باباسندن مفارقتيله صارصلمش ، اوزولمشدی . فقط دون، كم بيلير، آرالرنده‌نه‌لرچكدی؟ باباسيله آنه‌سی‌نه‌لرسويلشمشلردی؟ بتون بو بيوكلرك دغدغه‌لی مبارزه‌لری او كوچوك حساس بيننده ، كم بيلير ، نصل برشكل آلمشدی عجبا ؟... صانكه افكارم آچيقمش كبی هپنی رفيقه‌نك‌چهره‌سنده منعكس كوريوردم. ايكيمزده اوقدر دورغون كورونان مائی دكزه باقدق. رفيقه‌نك كوزلری فوق‌العاده برخوف ودهشتله آچيلبور، چهره‌سی بوزوليوردی. ثانياً بومعنيدار، مدهش سكوتك قارشوسنده آغلامغه باشلادی :

— دون كيجه بكا هپ رؤف بكی آكلاتيور ، نره‌ده اولديغنی صوريوردی ، ديدی . بو جمله ايله بينمده قرا كلق كورديكم نقطه آيدينلاندی . فسنز اولديغمی اونوتدم :

— رائفی سزه كتيره‌جكم؛ ديدم واسكله‌جهتنه دوغرو قوشمغه باشلادم .

تخمينم دوغری چيقدی . كم بيلير ، نصل كدرلی بر مناقشه‌دن صكره رؤفی رد ايتمش وار ، نزاكت روحيله ، باباسنی بولمق اميديله اسكله‌يه قوشمشدی. ريختمك اوزرنده اللری جيبنده برآز قورقمش، آغلامق ايچون فرصت آرايان بر كوچك چوجق كوردمكه بوده دوستم رائفدن بشقه كمسه دكلدی . بنی كورنجه حقيقی بر سونجله

قوجاغمه آتلدی :

— چابوق بنی رؤف بابامه كتور ، دارلماديغمی سويليه‌جكم ؛ ديدی .

— دون دارغينمی ايدك ؟

— اوپمك ايسته‌دی‌ده براقدم. دون‌اونی سوميوردم اما بوكون سوييورم .

رائفی اوموزيمه آلدم . نه‌سنك اونی آرادیغنی، شمدی برابرجه اونك يانه كيده‌جكمزی ويمكدن صكره‌ده رؤفه كتوره‌جكمی وعد ايتدم . بكا امنيتی واردی ، كوزلری پارلادی . فقط بيله‌يم نه كبی بر ملاحظه ايله جهره‌سی صولدی .

— نه‌دوشنيورسك رائفی ؟

— هيچ .

— بودوغرو دكل ،

— اونه‌كی رؤف بابامله برابرمی ؟

— هانكی اونه‌كی ؟

— هانی نه‌مك ديديكی اونه‌كی .

— او آرتق كيتدی ؛ گليه‌جك .

كوزلری يكيدن پارلادی . فقط بنه دوشونمكه باشلادی. درين درين ايچنی چكدی .

— اما او كيتسه‌ده آرتق نه‌م رؤف بابامی استه‌ميور .

بو عاليجناب كوچوك قلبك كم بيلير نصل چوحق قورقولرينه غلبه چالارق بورايه كلديكنی آكلادم .

رفیقه‌یکا تشکر ایتمك دكل باقمی بیله خاطرینه كتیرمیه‌رك رائفك كوچوك وجودینه تزه‌یرك صارلمش ، اوصاری (بوقله) لری نصل سوینیج یاشاریله ایصلاتمشدی . بو حادثه یالكز اوكا سلام ویرمكه ، بعضاً ده برایكی دقیقه دوره‌رق رائفی ویاخود هوا حقنده بر ایكی كله تعاطیسنه وسیله اولمشدی .

— ٣ —

رؤف انسانلرك اك بدبختی اولمشدی . آرتق اوغوستین ایله قطع علاقه ایتمشدی. یكرمی ایكی یاشنده برعاشق شدت ومتانتیایله كندی قاریسنی تعقیب ایدییور ، بارشمغه چالیشیوردی . برآیدر بنم اوطه‌مه متصل بر كوچوك اوطه كرالامشدی . كونلر بریني ولی ایتدكجه وساعت سكزلره قدر یازدیغی مكتوبلردن بر ثمره كورمدكجه یأسی آرتیوردی . صاچلری بیاضلانمغه باشلامش ، یوزی كوچولمش ، اختیارلامشدی . ایلولك نهایتنده ایدك . نهایت اون بش كون صكره هركس استانبوله اینه‌جك ، رفیقه‌یه بولده تصادف ایتمك امیدی‌ده محو اولاجقدی . آتنه‌سنه صاریلان بر چوجق كبی یقامه صاریلیور و صوك زمانلرده دالدیغی قدحلرك آراسنده حیات و ماضیسنك سعادتندن ، رفیقه‌دن ، ساده رفیقه‌دن بحث ایدییوردی . هیچ بر وقت رفیقه‌دن بو قدر متانت ، عناد مأمول اتمامش و ایلك دفعه اولمیان صداقتسزلكلرنده ندامتی متعاقب أوینك سكونت رفاهنه دونمش ودائما قولری آچیق مشفق برقادین كندیسنی‌قارشولامشدی. شمدی ایسه !... خیر مطلق آكلایه‌مدیغی برسبب واردی . چونكه

كندی فریادلرینه ، تضرعلرینه منضم اولان رائفك كوز یاشلری‌ده بر فائده‌یی منجر اولامامشدی .

رؤف اوتله پراشه‌لی اختیار دوستم كلیورسه‌ده رائق صیق صیق كلیوردی . باباسنك حزن دائمیسی قارشوسنده اسكی پرامازلقلرینی ، كورولتیلرینی چوق یاپیوردی . اكثری رؤفك دیزلری آراسنه صوقیلور ، باشی اونك كوكسنه دایالی، بیوك ثمنك كوزلری اوزاقلره دالاردی . رفیقه‌یه پك صیق تصادف ایدییوردق . دها دوغروسی تصادف ایتمك ایچون دولاشیوردق . دائمه هیچ بر تبدل یوقدی . اسكی متبسم ، ظریف ، خوش قادین . دائما دوریر ، سلام ویرر ، قونوشیر ، كچوب كیدر . فقط رؤف بوندن نصل أزیلیر ، ساعتلرجه زمانی خاطران ایچنده كچیریردی . یاپن ! بوكا مستحق اولمقسزین بدبخت ایدم . فضله اولارق رؤفك خاطرینه كلیان مزعج بر فكرله پارچه‌لنیوردم. اونیش كوندنبری صباحاری بنم‌صندالدن ایچه اوزاقده برصندال واردیكه كوركده بیاضلی برقادین‌الندە اولطه بالق طوتیور، آرقه‌سی بكا دونوك سیاهلی براركاده دومنده اوطوریوردی . بو ، ایضاح ایده‌مدیكم برألمله بنی صیقیوردی . نهایت دون صباح تجسسه غلبه‌چالامیه‌رق صندالی اونلره یاقلاشدردم. منصور ایله رفیقه! دونمك ایچون كورك چكمكه قولللرمده قدرت قالمامشدی . فقط نیچون ؟.. منصور رؤفك‌اقرباسی ورفیقه‌نك أونده مسافردكلی ایدی؟ منصوردن قاچمادینی و بو مسافرلكنی رؤف بیلدیكی حالده آرتق موجب شبهه برشی اولامازدی . اكر وجدانلری مستریح اولمسه بنم صندالرینه تقریم اوزرینه تلاش ایتمزلرمی ایدی ؟ بنی طمانیان رفیقه‌نك بر از

مستهزی ، برازده‌آچی‌برتبسمی واردیكه بوتبسم‌ذهنمی‌دلمش، افكارمی اوقومش ، حالا بنی متأذی ایدییوردی . ایكیسی‌ده بكا آچیقجه سلام ویرمشاردی . حتی بو صباح‌ده عینی یره كلمشاردی . رفیقه صندالی بكا دوغری یناشدیردی. بتون شبه‌لری داغیدان برتبسمله :

— نصل بالق وارمی؟ دیدی. صكره علاوه ایتدی: دون اقشام رائق سزی أكلندیردیمی ؟ عینی تبسمله : « رؤفه منصوردن وبندن سلام سویلیكی اونوتمیكز ؛ دیدی .

عجبا بنم شبه‌لریمی داغتمقمی ، یوقسه قوجه‌سنی قصقاندیرمقمی استه‌یور ؟...

اوتله دوندیكم زمان شو تصادفلریمی رؤفه سویلیوب سویلمكده متردد ایدم . نیچون هیچ بر كون منصورله سوقاقده كزمیورده ایركنلری چیقیوردی ؟ كندی نامه رؤفی استجواب ایتمكی قوردم . فقط بیچاره كافی درجه‌ده مضطرب ایدی . برده مزعج بر فكر علاوه‌سیله اونی أزمك موافق انسانیت دكلدی . فقط بنم نه قباحتم واردی‌ده یوقادین یوزندن حیاتم ، افكارم تارومار اولمش ، بو قدر امیدسز بربریشانی وعذاب ایچنده أزلش بولنیور ایدم .

بر كون صكره رؤفله برابر چیقمشدق ، رفیقه هروقتكی متبسم طوریله بزی سلاملادی . منصور ایكیمزه‌ده نازكانه برسلام ویردی. هرحالده دایی زاده‌سیله آراسی پك ایی دكلدی . رؤفك چهره‌سی اوقدر بوزولمشدیكه غیر اختیاری اوله‌رق بر فلاكت حسیله تزه‌دم . معمافیه صفوقچه برسلامدن صوكره كندیسنه دوغرو آتیلان رائق بیله كورمدن كچدی . شمدی صباح تصادفلرندن كندیسنه بحث

ایتمه‌دیكمه ممنون اولدم . دیمك قسقانجلی موجب برشی واردی .

او اقشام قراكلق بركیجه ایدی . رؤف (نابل دوت)ه اینمامش، تهراسه‌ده راقی ایچیوردی . هوا بر از دورغون و رطوبتلی ایدی .

كوكسمده تنفسمی منع ایدن بر آغیرلق حس ایدیوردم . رؤفك چاپقین ، مأیوس چهره‌سندن ، راقی قدحلری آراسنده فرلاتدیغی اوزون اوفورتلق ایچون جاملقلره دوغرو یورودم . نه قدر كیتمشدم ؛ بیلمیوردم .

رائفك آتنه‌سنی‌بولده‌حس ایتدیرن‌خفیف بر(وه‌روه‌ن) قوقوسی. یونكه برابر ایكی قادین عینی قوقویی قوللانمازمی ؟ هر حالده قلبم

شدتله چارپیوردی . دوردم ، دیکله‌دم . اوزاقدن بر ارکك سسی ایشیدییوردم . فقط نه‌سویله‌دیکنی آکلامیوردم . یورودم . بن آرتق بتون بتون چیلدیریوردم . فرض ایده‌لمکه شیه‌لرم دوغرو اولسون، ایستر قوجه‌سیله بارشسون ایستر بشقه بر آدمی سوسون ؛ بکا ایدیاً یبانجی قالاجق دکلی ایدی ؟ فقط اوندہ غایهٔ تکملی کوردیکم قادینلق آچالیرسه ارتق بتون انسانیته ، بتون ابیلکه قارشوبسله‌دیکم حرمت، اعتقاد بقیله‌جقدی. انسانلری انسان ایدن شیلره اینانه‌مزسه‌م حیاتده بشقه نه‌روابط پایدار اولا بیلیردی ؟ بو ، مطلق « وه‌روه‌ن » سورونن بشقه بر قادین !

بردنبره قلبمك دوردیغنی حس ایتدم. طانیدیغم برقادین سسی:

— سزك ایچون بو رطوبت مهلك ؛ کری دونه‌لم ، دییوردی .

— ایکی دقیقه دها ! صکره ایسترسه اولوم صفوغی آلایم.

خیزلی آدیملرله اوتله دونیوردم. باشمده مدهش برغلیان واردی. رفیقه کندینی سون و کندینی سودیکنی بیلدیکی بر کنجله چاملقده دولاشیوردی . یالکز بوغلورکن چوپه صاریلان بر قضازده کبی بوغازیمی پیرتان بر سسله :

— یاسن ... دیسه نه بیاجقدم ؟ دییوردم .

اوت هنوز سنلی ، بنلی دکلدیلر. هنوز اوتی قادینلغك الك شایان حرمت طبقه‌سندن سقوط ایتمکدن منع ایده‌جك زمان واردی .

اوتلده رؤفی حالا رائی تپسیسی باشنده بولدم . دردنی دوکدیکی درجه‌یی بولمشدی . قرمزی ، شیشیك کوزلرینی بکا چویردی :

— بنم چابقین یکنی کوردکمی ؟ نصل اونلره سورتنیور صیصقه

صولوجان ! سن رفیقه‌یی بیلمزسك ، او (تیپ) آدملردن نه قدر نفرت ایدر . هم او ، عفت مجسمه‌در . هیچ بر قادین اونك قدر عفیف ، اونك قدر عظمتلی ، اونك قدر کوزل ... ـ باشی کوکسنه دوشه‌رك ـ آه رفیقه ! دیوردی .

بن دکله‌میوردم . رفیقه نظرمده آرتق او اسکی رفیقه دکلدی .

— او تیده آدمدن خوشلانمدیغنی نه‌دن بیلیورسك ؟ دیدم .

فقط عقیبنده پشیمان اولدم. چونکه بیچاره‌نك کوزلری آچلدی، دیلی دولاشیوردی . یوزیمه حایقره‌رق :

— نه‌دنمی بیلیورم ؟ بیلیورمیا ، رفیقه بنم قاریم دکلمی ؟..

صکره بك آکلایه‌مدیغم بر جوق هزیانه دالدی . هر حالده بنجه‌ده عفتندن شبهه ابدیله‌جك بر دلیل یوقدی . آنجق بورکمی اویان او قصقانجلق اولسه ! فقط سسندهکی رقت حالا قولاغمده :

— بو رطوبت سزك ایچون مهلك ، دونه‌لم . دیوردی .

شبهه‌سز ، بر بشقه‌سنی سوییوردی . صکره بوغازدن قوپان او فریاد غیر اختیاری آغزمدن فیرلادی :

— یاسن ؟ دیه ایدی .

رؤف باشنی دیزلرینك اوستندن قالدیردی . کوزلری بولانمش ، ذکاسنی غائب ایتمشدی. فقط بلکه آیق اولسه ویره‌میه‌جکی برجوابی ویردی . عجبا کندینی بیلیورمی ؟ الیی کوکسنه اوره‌رق :

— او بندن بشقه‌سنه سن دیمز ؛ دیدی .

اوکله اوستی رؤف ایصلق چالارق اوطه‌مه کیردی . اوستك توزندن ، النده‌کی باستوندن سوقاقدن کلدیکی استدلال اولنیوردی .

— رائفی کورمك بهانه‌سیله أولرینه قدر کیتدم . قائن پدر بنی بك ایی قبول ایتدی . رفیقه‌نك یموشایه‌جغنی امید ایدییور . منصور بو کون کیتمش ....

صکره بنم یانمده بر خطا تصحیح ایتمك ایسته‌یورمش کبی : « منصوره رفیقه‌یی بن چیقارمشدم . ایکیسی‌ده موسیقی‌یی ، ادبیاتی چوق سودکلرندن بربرله صیق صیق بولنیورلردی . منصور ایی کان چالار؛ رفیقه‌ده پیانو... بوقیش دائما موزیقه ایله وقت کچیرمشلردی. رفیقه اونك خسته‌لغندن طولایی بتون قادینلر کبی اوکا بیوك رقت کوستریر . بلزسك نه قدر اینجه ، رحیم بر قلبی واردر » دیدی . بو سوزلر بکا بك حسن تأثیر حاصل ایتدی . هم بو کونشلی کونده انسان هیچ بر شیئی سیاه کورمك استه‌میوردی . بلکه بنم بتون شیه‌لرم ، بتون قلب آغریلرم بیهوده ایدی . خسته بر آدمك صحتی وقایه ایچون دوستانه براخطارله بوکا ویریلان نازکانه بوجواب بك‌ده قطعی بر شیه اولامازدی . نهایت آغاجلر آراسنده دورمغی، دکزك شیلدیسنی دیکله‌مکی ، شعری و موسیقی‌یی سون بر آدمك ایچری کیرمکه ترجیح ایتمسی طبیعی دکلی؟ رؤف ملاحظاتمی تعقیب ایدییورمش کبی بعض شیلر علاوه‌ایتدی. منصور تشرین ثانیده نیسه کیدییورمش. او زمانه قدر هکبه‌لیده قالماسنی حکیملر تنبیه ایتمش . اونك ایچون رؤفك قائن بدری‌ده اوراده قالیورمش. بتون بونلری بکا بلکه رفیقه حقنده بر سؤ ظنده بولنورم قورقوسیله سویلیور و حاصل ایتدیکی تأثیری آکلامق ایچون حقیقی بر اندیشه ایله یوزیمه باقیوردی . ألمی رؤفه اوزاتدم :

— عزیزم! رفیقه خانم‌قدر پاك، شایان حرمت برقادین اولاماز، حرکاتی نه‌اولورسه‌اولسون اونك‌حقنده فنادوشونن برسفیلدر؛ دیدم.

رؤفك بوزی پارلادی. کوزلری یاشله دولو اولدیغی حالده بویمه آتیله‌رق آلنمدن اوبدی .

— سن بیوك روحلی بر چوجقسك ؛ شو فلاکتمده بکا

کوستردیکك معاونت وعلوجنابی عمرم اولدقجه اونوتمیه‌جغم؛ دیدی.

زواللی رؤف اونك‌ده اینانمقه احتیاجی واردی .

فوندلر صولمش ، پارپاقلر دوکلمش ، تشرین اول هرسنه‌دن دها صفوق اولارق یاشلامشدی . رؤف بوکون استانبوله اینمشدی. بنده اوچ کوندر رفیقه‌یه تصادف امید واهیسیله دولاشدیغمز یوش یولی

تعقیب ایده‌رك چام لیمانه ایمشدم . بر ساعتدن فضله اوطوره‌مدم . ساعت اوندن اول دونمشدم . رفیقه‌یی بیاضلرله کوردیکم نقطه‌یه کوزلرم بلا اختیار قایدی . عجبا یا کاشفی کوریورم ؟ کوچوك رائف طورطوپ اولمش بر بیوك آدم طوریله یغداش قورمش، الی شقاغه دایامش، کوزلری قارشوده‌کی چاملغه معطوف، یالکز اوطوریوردی.

— رائف !.

ایلك حرکتی بکا دوغری آتمق اولدی. فقط صکره صرف‌نظر ایتدی . جسور اولمغه چالیشان یورغون ، برازده قورقاق کوزلریله بکا باقدی .

— اورادە نه اوطورییورسك ؟

قارشوکی چاملغه بقه‌رق !

— ننه‌می بکلیورم ؛ دیدی .

— ننه‌ك اورادە نه یاپیور ؟

برشی‌سویلمك ایسته‌مدیکی زمانکی اومعصوم فقط عنادجی‌طوریله یوزیمه باقدی . بو نظرده تجسسی تقبیح ایدن برمعنا واردی .

— سن نه‌یه کیتمیورسك ؟

— ننه‌م بکله دیدی .

آغزندن بشقه لقردی آلمق قابل اولامدی. بوکوچك وجوددە اسکی قهرمانلرك خیری واردی . ننه‌سنك تحمیل ایتدیکی بو وظیفه بیوك برعسکرقلبیله اوبرستش ایتدیکی ننه‌یی هیچ‌موأخذه ایتمکسزین اولومله‌ره قدر بکله‌یه‌جك کوچوك قلبنده وفا ومحبت واردی .

— اقشامه قدر کلمز ایسه بنه بکلرمیسك ؟

— بکله‌یه‌جکم !.

— یا کیجه‌ده کلمز ایسه ؟

جواب ویرمدی . فقط چوجقلری ـ بك مخوف ، بزجه تعیینی غیر قابل بر شکل مبهمیتله ـ تدهیش أیدن قورقو قارشوسنده متأثی غائب ایتدی . دوداقلری بوکلدی . لکن قاچمق خاطرینه کلیوردی. یومروقلرینی صاللایه‌رق :

— آرتق سنی هیچ سومیورم ، دیدی .

بو چوجغك علو روحی ، آتنه‌سنك حرکاتی مؤاخذه ایتمیان اعتماد مطلقی قارشوسنده کندیمی کوچوك بولدم واوطاندم . آرتق بویله بر چوجق بتشدیرن قادینك صافیت اخلاقندن امین اولمامق بر جنایتدی . ایلك دفعه اوله‌رق بنلکمی اونوتدم :

— سکا شمدی ننه‌کی کتیریرم رائف ، دیدم .

آرقه‌مدن خلجانلی بر سسله حایقیردی :

— سن کیتدکدن صکره قوردلر کلیرسه نه یاپارم ،

کیم بیلیر ، نه خیالی برخوفك دهشتیله کوزلری، یناقلری یانان کوچوك قهرمانی کوکسمك اوستنه باصدیردم .

— قورقه ؛ قورقارسك بنی چاغیر . شمدی ننه‌کی کتیره‌جکم، دیدم ، چاملقلره دالدم ورائفك ننه‌سنی کتیرمکه کیتدم .

صوك بهارك قوروتدیغی چام ایکنه‌لرینه باصه‌رق ایلروله‌دم . بو یول تام بنم بالقدن صکره اوکلن یمکی یدیکم یشیل منطقه‌یه سوق اتدیوردی . عجبا رفیقه نیچون رائفی یولك اوستنده یالکز براقمش ، کیم ایله و نه‌مهم بر مسئله حقنده مذا کره‌یه کیتمشدی؟ بر قاچ دقیقه

اطرافه باقدم ، برشی کوره‌مدم . هرحالده رفیقه بنم طانیدیغم رفیقه ایسه رائفی براقوب‌ده اوزاقلره کیده‌مزدی . بونکله برابر بر قاچ دقیقه یورودم . ایکی کوچوك چام آراسنه باغلانمان بر هاماق ایله یره عجله ایله آتلمش بر کتاب آرادقلریمك بك یاقینده اولدیغنی تخمین ایتدیریوردی . فی‌الحقیقه بر قاچ آدیم دها یورونجه کورونديلر . رفیقه یوزینی دکزه چورمش ، سیمانك مائیلکندن نارین بیاض بر طیف کبی ایاقده طوریوردی. اوندن برقاچ آدیم برده بیقلمش بر کتوکه اوطورمش باشی آچیق ، کوزلری رفیقه‌یه متوجه ، منصور آغیر آغیر بر شیلر سویلیوردی . بولندیغم موقع نه سویله‌دیکنی آکلامغه مساعد دکلدی . فقط سویله‌دیکی شی یورغانغی موجب اولاجق‌قدر مهم اولدی که آراده مندیلی ایله آلننك ترینی سیلیوردی. ایکیده برده باشی واوموزلری او قدر حرکتسز ، ساکت کورونان بیاضلی قادینه اوزون اوزون باقیوردی . فقط یوزی دکزه متوجه اولان رفیقه‌نك نه دوشندیکنی تصور قابل دکلدی . بنم حسیاتمله اوچوله‌جك اولورسه بك اوزون کلن بو مدت نهایت بولدی. رفیقه سریع برحرکتله دوندی. ایله موافقته بکزه‌میان بر اشارتدن صکره بنم بولندیغم استقامته دوغرولدی . منصور بك یاقلاشمغه جسارت ایده‌میه‌رك بر قاچ آدیم کریده اونی تعقیب ایدیوردی . رفیقه‌نك علائم وجهیه‌سی بك الیم برمجادلهٔ وجدانیه ایله ذهنی مشوش اولدیغنی ایما ایدیوردی. دوداقلری قیصلمش، قاشلرینی چاتمش، بتون کوزل چهره‌سی حیاتجه کیم‌بیلیر نه‌قدرمهم اولان برمسئله‌حلی‌ایله عادتا تقلص ایتمش ، بلکه اساس روحنده چیزیلان درین چیز کیاریله دولمشدی .

کوزلری قویو ، آتشین ، فقط ثابت ایدی .

آرتق سسلرینی ایشیده‌میه‌جك قدر یاقلاشمشلردی . منصور کیم بیلیر نه قدر یالوارمش اولان قیصیق سسیله دائما سویلیور ، آراده نفسنی کسن غیجیقاره‌غلبه ایچون مندیلی ایله آغزینی طیقه‌یور، بوقادینك آغزندن بتون حسیاتی دکشدیره‌جك برکلمه آلمق ایچون فوق‌العاده برارادت کوستریوردی .

شمدی‌یه قدر برزوللی خسته دیه باقدیغم بو ضعیف ، کرکین ، چیرکین چهره‌یه دقت‌ایتدم. بتون حیاتی‌صانکه کوزلرینه‌طوپلانمش؛ قویو ، سیاه قمرنده فاجعه انکیز دینه‌جك قدر یانان آتشین برضیا، سسنده‌کی حلاوت و صمیمیت ، اوزون اینجه وجودنده‌کی اوضاع کبارانه بوقادینك کندیسی ایچون باشلایان ضعفی ایضاح ایدیوردی. موسیقیده‌کی ـ روایت ایدیلن ـ اسلوب سوداویسی ، درین ذکاسی، یوکسك آکلایشلی قلبی‌ایله برقادین ایچون ناقابل مقاومت برجاذبه‌سی واردی . فضله اولارق قادینلرك خیالی اوقشایان ، آجیه‌رق باقق ایچون ارزولر اویاندیران بر خسته‌لیده واردی . بك قادین اولان برضعیف مخلوقك عشق‌یاری یاری‌یه آجیمقدر. غیر اختیاری کندمله شو کنج آراسنده بر مقایسه یاپدم . بن خدمت ایده‌جك ، دوست اولاجق ، مشکلاتلرله پنجه‌لشه‌جك ، فقط وظیفهم ختام بولنجه بر کوشه‌یه آتیلوب‌ده لزومی حس‌ایدلدکجه میدانه چیقه‌جق ارککلردن ایدم . بنم نه‌اشکال خارجیه‌مده ونه اوضاعمده دقتی دعوت ایده‌جك بر شی واردی . بن سولمکدن زیاده سوه‌جك ، خدمت ایدلمکدن زیاده‌خدمت ایده‌جکدم. بن‌سودیکم برقادینی‌هیچ برزمان‌اوزه‌میه‌جك،

حیاتنك یك اداسلغنی ازاله ایچون آغلاده‌میه‌جقدم. فقط مدید صورتده بر کوپکك خدمتی ، بر کوپکك حس عبودیتی ایله سوه‌جکدم . دها اوزون مطالعه یاپمغه وقت بولامدم . منصور دائما سویلیوردی :

سزك رؤف کبی برآدم ایچون حیاتکزك بتون اذواقنی چکنه‌یوب کچمه‌کزه فدا کارلق دکل ، ضعف دیه‌جکم. اکر سزی آز بر زمان ایچون اولسون لایق اولدیغکز قدر سوه‌بیله‌جك، قلبکزك الخفیف اهتزازاتنه قلبك الك آتشین غلیانلریله جواب ویره‌میه‌جك، فکریکزك الك شکله کیرمز برتجلیسنه طبیعی بر آکلایشله ، اختیاری بر اسارت و اطاعتله مقابله ایتمیه‌جك اولسم سزی راحتسز ایتمزدم . حیاتنك یاریسنی آتلامش ، الك عادی برذوق وهوس ایچون سزك الك محترم حقوقکزی چیکنه‌مش ، کوز یاشلریکزی استحقار ایتمش طاش یورکلی ، آکلایشسز بر آدمه کندیکزی نیچون فدا ایده‌جکسکز؟ یالکز طبیعتله زمانك وجوده کتیره‌بیله‌جکی سزك کبی نفیس بر پارچه‌یه، مستثنا قادینلغه نیچون منحصراً قیمت وتقدیر حس ایتمکسزین عقلنه کلدکجه کلسون، صاحب اولسون، اورزیل مخلوقلرك کندسنی قوودقاری زمان کلسون ، تزلاً محبت کوسترسون !

رفیقه‌نك الك اینجه ، الك خسته نقطه‌لرینی قناتمی ، رؤفه قارشو اوندہ طاش کبی لاقیدی وجوده کتیرمك ، عزت نفسنك عصیانیله اوندن آیرمق ایچون دها نه‌سویله‌بیلیردی؟ بن بیله بودلائل واتهامك قدرت و صمیمیتله مغلوب اولمغه باشلامشدم .

رفیقه آغیر بر سسله :

— یا رائق ! دیدی .

— رائق ، رائق ... عجبا او زواللی چوجغك نارك حسارینی ، آجی معصومانه کوز یاشلرینی کوردیمی؟ قولنده اسمنی هیچ برناموسلی قادینك یاشنده آغزیمه آلمق استه‌مدیکم بر قادینله سزك پاك ، محترم کوزلریکزی تحقیر ایتمه‌دیمی ؟

رفیقه تتره‌یوردی . سسنده قلبمی قناداں بر یأس و المله :

— لکن او چوجق باباسندن آیریلرسه اولور . دیدی و براز توقفدن صکره علاوه ایتدی :

— نیچون بوناری بکا سویلیورسکز ؟ او چوجق ایله سزك آرا کزده پارچه‌لنوب آرلدیکمی کورمیورمیسکز ؟ عجبا رؤفك هیچ بر جنایتی ، سویله ، بر شیئه قرار ویرمامك ، دیدیککزك حقلی اولدیغنی بیلدیکم حالده قالمده ارتق بر توحشله دیدیککزدن بنی اخافه ایتمی قدر أوزرمیدی ؟ رؤف أولورده مفارقتی بنه قبول ایتمز . بتون تشبثلریمز بوشه چیقمادیمی ؟ بشقه درلو بن ، رائقك آتشه‌سی سزی نصل سوه‌بیلیرم ؟

منصور جواب ویردی :

— فقط بنم اولومه محکوم اولدیغمی‌ده اونوتمیورسکز. آغزینی آجش برمزارك ظلمتی ایله آرامده‌کی یکانه ضیا سزك کوزلریکز ، بنی کنجلکمك عصیانی ، یأسنی اونوده‌رق او مزاره کوله‌رك یوللایه‌جق بنه سزك چهره‌کز . قوانین عالمك فنا بولدیغی بر نبی ، بر اولو ، بر مختضر ایچون بلکه برعلو جناب اولور ! فنا اولان بر حرکت بعض شرائط تحتنده ، بعض آدملر ایچون مستثنا اولامازمی ؟ عجبا بنم‌سزه ویره‌جکم عشق وسزك اونی قبولکز ـ رؤفك ماضیسی

دوشنلورسه ـ علی‌العاده قوجه‌سنی آلدانان برقادینك رذالتنه بکزه‌رمی؟

رفیقه یواش یواش مغلوب اولیوردی. کوزلری اوزاقلره دالیور، دوداقلری تتره‌یور ، چهره‌سی او مجادلهٔ وجدانیه نتیجه‌سی اولان اسکی تقلصی غائب ایدییوردی . فقط بن اونك نصل قادین اولدیغنی آکلامشدم . شمدیلك روحی شوکنجك ترانهٔ عشقیله، کوزیاشلریله اویوشیوردی. فقط صکره حقیقةً اویانه‌جق؛ هم نصل اویانه‌جقدی!.. مع مافیه بر مجادله‌دن صکره کوزلرینی آچدی .

— رجا ایدرم ، بونلری بکا سویله‌میکز ، آرتق بنی ابی ایله کتوبی فرق ایده‌میه‌جك بر حاله قویبورسکز . برافیکز . دیدی ویوروودی .

قصیق ، النم برفریاد اونی تعقیب ایدییوردی :

— رفیقه ، رفیقه !

فقط رفیقه ایشتمك استه‌میور ، قاچیوردی . منصور حقیقی بر یأسله دوردی . قاچ دقیقه‌در طوتدیغی اوکسوروك بتون شدتیله وجودینی صارصیوردی . اشته بو ، هیچ بربلاغنك یاپه‌میه‌جغی یاپدی . رفیقه آدیمارینی یواشلاتدی . صکره آنی بر قرارله دوندی. ایشته اودقیقه منصورك اونی کورمدیکندن استفاده ایدرك ایلری‌یه آتلدم . مثانته بلکه‌ده حیرت ایتدیکم برسسله :

— رائق ایچون سزه بر شی سویلیه‌جکم ؛ بو طرفه کلیکز . دیدم .

رائقك اسمنی دویار دویماز بر اوق کبی یوله آتلدی . رائقك یولك اوستنده اولوب اولمادیغنی تحقیق ایتمك استه‌یوردی. ایکی دقیقه

سورمه‌دن دوندی. آغیر آغیر منصوردن اوزاقلاشه‌رق بکادوغرولدی. رفیقه‌نك یوزی حدتندن قیپ قرمزی اولمش ، قاشلری چاتلمش یوزیمه حایقیرمامق ایچون جبر نفس ایدییوردی . کافی درجده ایارلیلدکدن صکره برآغاجه آرقه‌سنی دایادی . برزمان دوداقلرینك تتره‌مسنه غلبه چالمق ایچون بکله‌دی . کوزلری تهلکه‌لی بر آتشله یانیوردی .

— رؤفك صوك ایجادایتدیکی تحقیر! حرکاتمی تجسس ایتدیرمك؛ سزك‌ده ـ براز مستهزی برسسله ـ آیرلمش ایکی کیشی‌یی برلشدیرمك ایچون جاسوسلق رولی .... فوق‌العاده !

— یاکلیورسکز ؛ بن رؤف طرفندن کلیورم .

— دها فنایا ، عادی بر تجسسله بورنکزی سزه تعلق ایتمان هرایشه صوقق ! نه‌حق وصلاحیتله هردقیقه قارشومه چیقیورسکز ، سز کیمسکز ، رؤفك دوستی اولماکز بنم ایشلریمه مداخله‌یه بر صلاحیت ویررمی ؟

آکلایورم . بکا اك چوق خصومتی رؤفك دوستی اولمقلغم . فقط حدتنك شدتی زائل اولنجه‌یه‌قدر سکوت ایتمکه قرار ویرمشدم.

— نه‌صوصیورسکز؟ آرتق لقردی سویلنمه‌یه‌جك قدر آچالمش برقادین قارشوسنده‌می بولنیورسکز؟ کیدیکز، دوستکزه سویلیکز: ایسته‌دیکم آدملك اولمك ایچون یا سربستیمی ویرسون یاخود او، بنم قلبمی ، حقوقمی ، عزت نفسمی نصل اراذیل آره‌سنده سوروکله‌دی ایسه بنده اونك اسمنی چاموراره ...

جله‌سنی بیتره‌مدی . عصمت نسوانیسی آغزندن چیقان او یاریم

جمله ایچون اونی اوتاندیرمشدی . بو سویلدیکی شیلر ایچون نظرمده حق قرائمق ایسته‌دیکنی حس ایتدم . فقط بتون محاکماتی منصورك افکاریله ملون ایدی :

— حیاتك اك ایی سنه‌لرنده قلبمك سعادته، ایبلکه اك حساس، انسانلره اك امین اولدیغی بر زمانده قارشومه چیقدی . اك صاف افکارمی کریلتدی ، اك صمیمی امنیتلریمی سؤظنه تحویل ایتدی . دوستلرمه امنیت ایده‌مز اولدم وبتون انسانلری هوای هوسنه تابع برطاقم عادی مخلوقلر فرض ایتمکه باشلادم. سومك ، حیاتدن متلذذ، محظوظ اولق قابلیتمی اولدیردی . اك منبت یردن کچن بر مصیبت قاصرغه‌سی کبی بتون ایبلکه عائد احتساساتمی سنه‌لرجه قاوروردی ، محو ایتدی؛ قارشومده سنه‌لرجه وفاسزلق، کوچوکلك ، خودکاملق ایله دولو بنم وارلغم، سعادت وسکوتم هیچ یوقش کبی برمعیشتدن صکره بندن عفو وصداقت دیله‌یور .... اویله‌می؟ آزمحق کچ قالدی ظن ایدرم . طاشیدیغم کوندنبری عفتسز ، بیاغی قادینلردن خوشلانیردی ، هیچ اولمز ایسه اوکا خوش کورونمك ایچون آرتق عفتك برکله‌دن عبارت اولدیغنی بنمده قبول ایتمکلکمك صره‌سی کلدی .

— رفیقه خانم ، دیدم . رؤف دنیانك اك مجرم انسانی ، سزده قادینلرك اك محترم واك پاکیسکز . نه‌سویله‌سه‌کز سزه قارشی بسله‌دیکم حرمت واعتمادی بوزامزسکز. فقط بن‌بورایه بونلری سویلك ایچون دکل ، رائفدن بحث ایتمکه کلدم .

— مقصدیکزی ایضاح ایدیکز .

— غدر ایدیلن ایله مغدور اولان ایکی کشی آراسنده کندی

حقنی مدافعه‌ایده‌جك، «بکا نه‌یاپیورسکز؟» دیه‌جك اقتداری حائز اولیان برچوجق وار. انسانلرك ضعف ومساویسنی آکلامیان برچوجق قلبی وار. کدرؤفك خودکاملنی ایله سزك محقق اولان عصیانکزی آراسنده قورویوب صولیور . هنوز نشو ونما بولیان بو نازك وارلغك حیات معنویه‌سنی پك‌ده صارصمغه کلمز، ظن ایدرم.

رفیقه کوزلرینی آچمش، بی دکلیوردی. حاصل ایتمکه باشلادیغم بوتأثیری محافظه‌یه قرار ویرمشدم، دوام ایتدم:

— رائق، بودیلسز، بوعاجز فقط آچینمغه شایان اولان‌چوچق کدرلرینی آکلایه‌جق اقتدارده دکلدر . فقط سز بك آکلارسکز. چونکه او مینی مینی روحی کندی الکزله کندی روحکزله بوقدر حساس، بوقدر نازك یاپدیکز. کندی مودلکز اولان بوقلبك حس ایتمك قابلیتنی ، نه الیله ضربه‌لر اورمق ایچونمی تزیید ایدییورسکز؟

رفیقه‌نك کوکسی قباریوردی. تأثرینی بیلدیرمامك مقصدیله:

— بکا نطق ایراد ایتمك ایچون طوغریسی بك مناسب بردقیقه انتخاب ایتمامشسکز؛ دیدی.

— رجا ایدرم استهزایی براقه‌لم.

— اویله ایسه نه‌مقصد ایله بکا بونلری سویلیورسکز؟

— اولا منصورك سزی سوروکله‌دیکی اوچورومدن چکمك! کوله‌رك:

— صکره‌ده سزك قازه‌جغکز قوبویه دوشورمك... دیدی.

آرتق صبرم توکنمکه باشلادی:

— خیر، دیدم. صکره رؤفله سزی پارشدرمق...

بودفعه قهقهه ایله کولدی:

— وای‌ادون کیشوت افندی،بك‌شاعرانه برصورتده اوچوروم تسمیه ایتدیککز منصورك آرزولرینه مماشات ایده‌جکمی نه‌دن بیلیورسکز؟

— افکاریکز بوطرزده قالدیغی، أویکزدن، زوجکزدن‌اوزاق بولندیغکز مدتجه‌بوتهلکه‌یه معروضکز. سزك اك اوفق تصوریکز ایسه رؤفك اك بیوك صداقتسزلکندن دها شایان تقبیحدر .

— نیچون ؟

— چونکه او، قصورلرنده خلقتك احتیاجاته وجدی بر ذوقه مغلوب‌اولیور. هیچ‌اولمازسه صمیمی‌اسرسائقهٔ عظمتله کبر وغرور کزه قربان اولیورسکز. بعض انسانلر استسه‌لرده آلچق،استسه‌لرده عادی اولامازلر. سز هیچ‌بروقت دوغرواولیان برشیله‌بختیاراولامازسکز. براز صکره وجدانکزك ، قلبکزك ندامت وعذابی رؤفله یشامق اذیتندن بیك قات فضله اوله‌جقدر . تصور ایدیکز ، رائفك آلتنی قزارده‌جق بر خط حرکت سزی جنته سوق ایتسه ینه سزه زندان اولور !

بوصوك جمله رفیقه‌یی یوشاتدی. کوزلرنده اوفق برشعلهٔ اعتماد کوردم . فقط بی اوزون اوزون سوزیوردی . نظری بر (سوندا) کبی تا اعماق روحمی آرایور، اك کیزلی، اك‌حساس نقاطمی دلیوردی.

— رؤفله باریشیرایسه‌م سز بزه کلوب کیده‌جکمیسکز؟ دیدی.

— اوت ، بو بنم ایچون بر سعادت اولاجقدر.

— اویله ایسه محاکماتکز منفعت اوزرینه بنا ایدلمش؛ بناءً علیه

شایان قبول دکلدر.

بتون موفقیتم برضربه ایله بیقیلویردی. فدا کارلق توصیه‌ایتدیکم شو قادین قارشوسنده بندن‌ده بیوك برفدا کارلق بکلندیکنی حس

ایتمکده برثانیه‌تردد ایتدم.بوآن رفیقه‌نك آرقه‌سنی‌دونوب‌اوزاقلاشه‌سنه کافی ایدی. مطلق بوکا سریع برچاره بولملی؟ رائفك محزون چهره‌سی کوزمك اوکنه کلدی. رفیقه منصورك اولدیغی یره دوغرولیوردی.

آرقه‌سندن آتلدم.

— دوریکز، دیدم، سزی صوك دفعه کوردیکم ایچون سویلیه‌جکم، سزك معزز باشکز اوزرینه یمین ایدرم که أویکزه دونرسه کز عمرم اولدقجه سزی کورم . اینسانکز، سز رؤفله باریشکز ، رائفك کوزلرنده‌کی کولکه قالقسون، لازم کلیرسه بوتملکتدن چیقار، کیدرم. آکلایورمیسکز؟ حیاتمك یکانه امید وتسلیسی فیرلاتیورم . تك، تك والده‌لرك اك محترمی ، قادینلرك اك عالیسی دیه قبول ایتدیکم قادین آلچلماسون، تك اونك صافیت وعلویته اوزاقدن اولسون اینانه‌یم ؛ تك او قدر سودیکم او یاورونك حیاتی نشئه‌للنسون.

رفیقه دوندی ؛ اللریمی یقالادی . بوتماس بر قیزغین دمیر کبی قلبمی داغلایوردی. اللریمی چکدم.

— الله سزه مکافات ایتسون؛ دیدی. صکره توزلی یوللرده غائب اولورکن باشنی چوردی . صوك دفعه ایشتدیکم او رقیق سس شو جمله‌یی علاوه ایتدی:

— بکا رؤفی یوللایکز!

٤

سلیمان بول صندوغمی حاضرلیوردی. نهایت بر آی اوغراشدقدن صکره ارضروم ولایتنده ... قائمقاملغنه تعیین ایدلمشدم. توجیهات قسمنده مأموریتمی اعلان ایدن غزته‌ده شو سطرلری کوردم :

« مملکتمزك اك ذکی کنجلرندن کیمیا کر منصور بك مبتلا

اولدیغی خسته‌لقدن رهایاب اوله‌میه‌رق اولیسی کون هکیم‌لیده ارتحال داربقا ایلمشدر.»

صوك

اجزاسی ٢٥ مجلدی ٥٠ غروش

٣٠	داغه چیقان قورد	خالده ادیب خانم
٦٠	آتشدن کوملك	» »
٢٥	رائفك آنه‌سی	» »
	سویهٔ طالب	» »
	خندان	» »
	یکی توران	» »
	خراب معبدلر	» »

انه کاکلر یکدن طلع ایلمکده اولوب یدنجی نشر ایدیلمکدر

١٥	منور	کزیده صبری خانم
٥٠	أولمش برقادینك اوراق متروکه‌سی	» »
٥٠	ندرت	» »
٥٠	بیان کلی	» »
٥٠	سبلی کیجه‌لر	خالده نصرت خانم
٢٥	خانم مکتوبلری	» »
٥٠	آزاده [پیه‌ر لوتی‌دن ترجمه‌در]	خندان لطفی خانم

SONUÇ

Bu çalışmada genel olarak bir eser üzerinden öncesi ve sonrasıyla bağlantılı imla, ses ve şekil bilgisi ortaya konulmuştur. Bu çerçevede ilk olarak literatürdeki bilgiler derlenmiş ve teze konu olan yazarla ilgili genel bilgiler ve eserleri hakkında açıklamalar yapılmıştır.

Çalışmaya konu olan eserle ilgili inceleme yapılarak detaylı bilgiler sunulmuştur. Osmanlıca olan bu eser çalışmaya eklenmiştir. Sonuç olarak çalışmada;

- Râik'in Annesi adlı roman Türkiye Türkçesine Latinize edilmiştir. Eseri incelemedeki asıl gaye romanın dilini inceleyerek daha önce sadeleştirilmiş olarak aktaktarılan bu eserin kaleme alındığı dönemin şartları ve yazıldığı toplumun sosyo-kültürel unsurlarını göz önünde bulundurularak söz varlığını değerlendirmek olmuştur.
- Eser inceleme kriterleri açısından ele alınarak transkriptli hali çalışmanın üçüncü bölümünde sunulmuştur. Eserin transkript çalışması Türk İlmi Transkripsiyon Sistemine göre oluşturulmuştur.
- Eser Yazılış (~İmla) Özellikleri açısından incelendiğinde yedi aşamada incelenmiş ve metinden hareketle örnekler sunulmuştur. İmla, esere ve döneme göre farklılık arz etmekle birlikte incelenmiş olan eserde Eski Oğuz Türkçesi dil özellikleri, Uygur ve Arap-Fars yazı dili geleneğine ait yazılış özelliklerinin bir arada olduğu tespit edilmiş ve örneklerle gösterilmiştir.
- Eser Ses (Fonetik) Bilgisi açısından iki genel başlıkta:

  Ünlüler

  Ünsüzler

  olarak incelenmiş olup iç detay başlıklarıyla birlikte metinde tespit edilen örnekler eklenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde dilin her düzleminde yer alan sesler, bu seslerin yapıları, kuralları ve değişimlerinin incelemesi yapılmıştır.
- Eser Şekil (Morfolojik) Bilgisi açısından iki genel başlıkta:

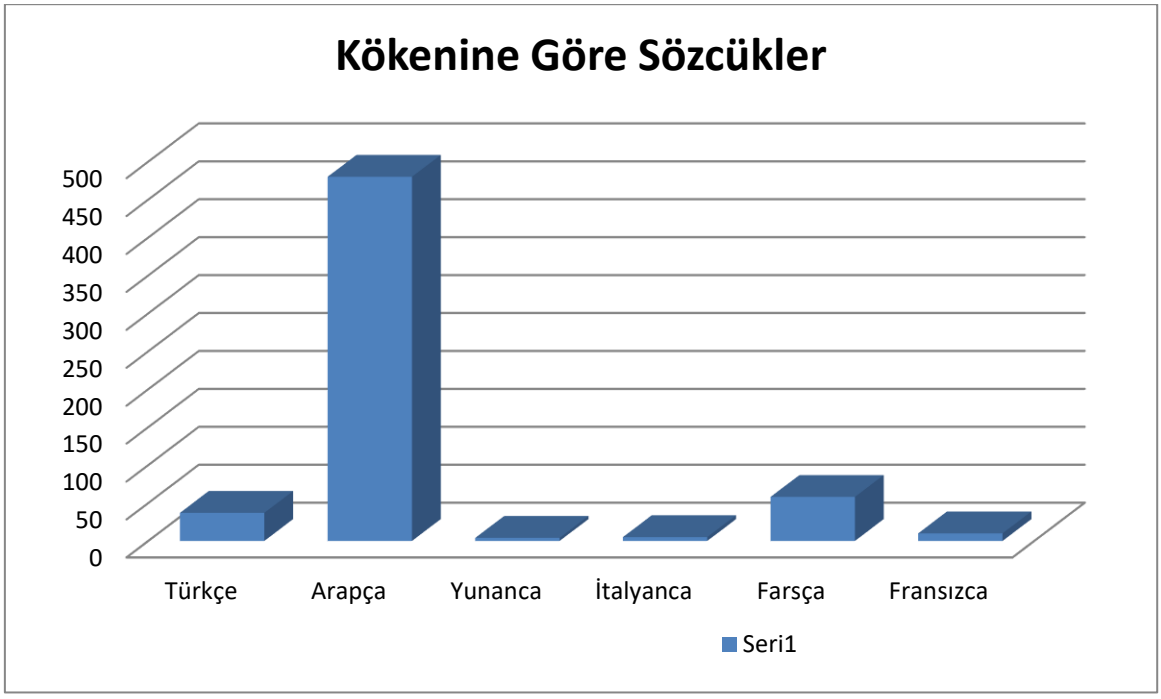
  Yapım Ekleri

  Çekim Ekleri

  olarak incelenmiş olup iç detay başlıklarıyla birlikte metinde tespit edilen örnekler yansıtılmıştır. Dil incelemesi yapılan bu romanın kök kelimeleri, ekleri, köklerle eklerin birleşim yolları, eklerin mana ve görevleri, türetme ve çekim özellikleri ele alınmıştır.

- Eserin söz varlığında yer alan kelimeler ve özellikle de yabancı kelimeler ve bu kelimelerin kökenleri belirtilerek bir sözlük oluşturulmuştur. Sözlükte kelimelerin manası metin içerisindeki bağlamından hareketle ele alınmış olup kelimenin metinde yer aldığı bölüm romanın sayfa ve satır numarasından hareketle gösterilmiştir.

Halide Edip Adıvar'ın Raik'in Annesi romanının söz varlığından hareketle oluşturulan sözlükte madde başı olarak kullanılan kelime sayısı 594'tür. Kökenlerine göre sözlükte yer alan kelimelerin dağılım grafiği şu şekildedir:

Grafik 1. "Raik'in Annesi" Romanındaki Sözcüklerin Kökenine Göre Dağılım Grafiği

Raik'in Annesi" romanındaki kelimelerin kökenine göre dağılımın Türkçe 37, Arapça 480, Yunanca 4, İtalyanca 5, Farsça 58 ve Fransızca 10 kelimeden meydana gelmektedir.

Tablo 1. "Raik'in Annesi" Romanındaki Kelimelerin Kökenine Göre Dağılım Frekans ve Yüzdeleri

Diller	**Frekans**	**Yüzde**
Türkçe	37	%6
Arapça	480	%81
Yunanca	4	%1
İtalyanca	5	%1
Farsça	58	%9
Fransızca	10	%2
Toplam	**594**	**%100**

Raik’in Annesi” romanındaki kelimelerin kökenine göre dağılımı Türkçe 37- %6, Arapça 480- %81, Yunanca 4- %1, İtalyanca 5- %1, Farsça 58- %9 ve Fransızca 10- %2 olup bu kelimelerin dağılımında, ağırlıklı olarak Arapçanın yer aldığı görülmektedir. Sonrasında ise Farsça ve Türkçe gelirken en az kelime ise Yunancadan bulunmaktadır. Sonuç olarak Raik’in Annesi” romanındaki kelimelerin kökenine göre dağılımında Arapça ağırlıktadır.

- Eserin Tıpkıbasımı tezin son bölümüne eklenmiştir.

Bu çalışmanın eser inceleme ve dile katkı sağlama anlamında yeni araştırmacılara ışık tutacağı düşünülmekte olup ve bu alanda başka diğer eserlerin de incelenmesi ve dil bilgisi açısından farklı temalarda incelenerek alanyazına katkı sağlanması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Adıvar, H. E. (1924). *Râik'in Annesi (Osmanlıca Basım).* İstanbul: Atlas Kitabevi.

Akıncı, N. (2007). *Türkçe Sözlükteki Fiillerin Sınıflandırılması ve Gövde Eklerinin İşlevsel Tasnifi.* Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas

Arat, R.R. (1987). *Uygur Alfabesi*. Makaleler içinde, I, (Ankara 1987), 674-699.

Atmaca, E. (2007). Antalya'nın Korkuteli İlçesi Ağzında Görülen Belirgin Ses Hâdiseleri. *Dil Araştırmaları Dergisi. Cilt: 1* Sayı: 1 Güz, 115-155 ss.

Atmaca, E. (2020). *Şehzâde Korkut Divânı (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım).* Konya, Palet Yayınları.

Aytemiz, B. U. (2001). *Halide Edib-Adıvar ve Feminist Yazın*. Yüksek Lisans Tezi. Bilkent Üniversitesi.

Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. 2. Cilt, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Bilgegil, K. (1982). *Türkçe Dilbilgisi*. Dergah Yayınları, İstanbul.

Coşkun, V. (1999). *Türkiye Türkçesinde ünlüler ve ünsüzler*. TDAY Belleten, S, 42.

Durakbaşa, A. (2000). *Halide Edib: Türk Modernleşmesi ve Feminizm* (Vol. 100). İletişim Yayınları.

Enginün, İ. (1998). *Kösem Sultan'ın İki Edebî Eserdeki Yorumu*. Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları. İstanbul: Dergâh Yayınları, 69-76.

Engünün, İ. (1986). *Halide Edip Adıvar*. Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 680.

Ergin, M. (1980). *Türk Dil Bilgisi*. Boğaziçi Yayınları, 5. Baskı. İstanbul.

Gülsevin, G. (1999). *Türkiye Türkçesindeki Zaman ve Kip Çekimlerinde Birleşik Yapılar Üzerine.* Dördüncü Milletler Arası Türkoloji Kongresi, İstanbul.

Gülsevin, G. ve Erdoğan, B. (2004). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Güneş, M. (2009). *Farklı Dinsel Düşünüşler… Aynı Kadınlar…, 21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar,* Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, Cilt II.

Kanter, B. (2016). Halide Edib Adıvar'ın Romanlarında Eril Tahakkümün Sınırında Gezinen Kadınlar, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 4*, Sayı: 24.

Kaplan, M. (1985). *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3 (Tip Tahlil-leri).* İstanbul, Dergâh Yay.

Karaağaç, G. (2010). *Türkçenin Ses Bilgisi*. Kesit Yayınları, İstanbul.

Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Akçağ Yayınları, Ankara.

Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. TDK Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara, TDK Yayınları.

Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri ve Şekil Bilgisi*. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Küçükgörmen, C.G. (2010). *Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi* (Doctoral dissertation, DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Leontik, M. (2017). *Türkçede fiilimsiler*. HIKMET-International Peer-Reviewed Journal of Scientific Research, 68-81.

Özkan, A. (2009). *Mehekkü'l- İlim ve'l Ulemâ (Giriş- İnceleme- Metin-Dizinler-Tıpkıbasım).* Isparta: Fakülte Kitabevi.

Özkan, A. (2014). Netâyicü'l-a'mâl ve menâhicü'l-ebrâr isimli eserde dudak uyumu. *SÜ Türkiyat Araştırmaları Dergisi. 36,* 1-33. https://doi.org/10.21563/sutad.187076

Özkan, M. (2000). *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Şahin, V. (2010). *Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Yapı ve İzlek*. Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Elâzığ.

Tansel, F. A. (1978). *İyi ve Doğru Yazma Usulleri III*. İstanbul. Kubbealtı Neşriyatı.

Tekin, T. (1995). *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*. Ankara: Simurg Yayınları, Türk Dili Araştırmaları Dizisi: 13.

Tekin, T. (2000). *Orhon Türkçesi Grameri*. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9, Ankara.

Timurtaş, F. K. (1994). *Eski Türkiye Türkçesi, Gramer-Metin-Sözlük*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Togan, Z.V. (1981). *Umumî Türk Tarihine Giriş*. (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981), 2: 100.

Tulum, M. (2013). *Osmanlı Türkçesi Büyük El Sözlüğü*. Kapı Yayınları.

Tuna, O. N. (1986-1987). *Türk Dilbilgisi*. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Ders Notları, Malatya.

Yılmaz A. (2009). *Cümlenin Sınıflandırılmasında Kullanılan Olumluluk-Olumsuzluk Kategorisi Üzerine.* Turkish Studies Intarnational Periodical Fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/3 Spring 2009, s.2338-2350).

Yılmaz, M. R. (2010). *Türkiye Türkçesinde sıfatlar (tanım, tasnif, mukayese, teklifkler).* (Master's thesis, Sakarya Üniversitesi).

Yüksel, C. (2010). *Türkçede Ünsüz Ötümlülüğünün Sesbilgisel Çözümlemesi.* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dilbilim Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.

İnternet Kaynakları

http://lugatim.com/, (Erişim Tarihi: 03.02.2021)

https://www.isa-sari.com/osmanlica/, (Erişim Tarihi: 15.03.2021)

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Tuba LÖK
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Elmalı Lisesi, Amasya,
Lisans Diploması	Pamukkale Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yabancı Dil	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Cüneyt Sönmez Anadolu Lisesi (Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni) Yükseliş Fen Lisesi (Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni) Maya Ortaokulu Antalya (Türkçe Öğretmeni)